HISTORIA

CRITICĂ UNIVERSALĚ

DE

I. HELIADE-RADULESCU.

SCRIERE POSTHUMĂ.

BUCURESCI.

TYPOGRAPHIA STATULUI.

1892.

www.dacoromanica.ro

HISTORIA CRITICĂ UNIVERSALĖ

INTRODUCTIŎ

I.

Vorba *historie* în antiquitate însemnà cercetare cu luare aminte.

Cercetând omul cu luare aminte mai mult sau mai puçin, a cătat a aflà adevĕrul şi aflându'l, a'l spunne şi altuia.

A 'şi spunne sau a 'şi narrà cercetarea que a făcut cu luare aminte, va să ḑică quŏ spunne sau face o historie.— De aqui darŏ mai apoi la moderni historia luò altă însemnare; *historia* însemnò o narraţio a unei fapte sau întîmplări *adevĕrate.*

Nimeni darŏ nu face o historie quând spunne lucruri que nu s'au întîmplat cu adevĕrat, nici daqua quelle întîmplate nu sûnt narrate în tot adevĕrul lor, daqua evenimentele sau caracterele ómenilor se desfigură.

Nesciinţa, necunoşcinţa bine a lucrurilor, interesul sau părtinirea historicului facu adesea ca historia să nu fiă adevĕrată, ca historia să nu fiă cercetarea cu luare aminte.

Cu quât historia este mai ne adevĕrată cu atâta è mai necredinciósă, cu atâta è mai perfidă, cu atâta mai capabilă a ne amăgì.

Historicul nu póte narrà de quât sau lucruri que a vĕḑut singur cu ochii sau quelle que a auḑit, a appucat, a citit dela ómeni demni de credinţă.

www.dacoromanica.ro

La quâte a vĕḑut cu ochii se cuvine a fi sincer, ne interesat, luminat.

La quâte a aflat dela alţii sau din auḑire, sau din citire, sau din traducţiŏ, se cuvine a fi ca judele integru, drept şi luminat que ascultă marturiile şi îşi dă sentinţa cu mâna pe inimă.

Pentru quŏ se întîmplă qua ómenii să nu fiă toţi luminaţi, nici integri, nici ne interesaţi, nici nepărtinitori la quâte narră sau scrie, este fórte cu putinţă şi se întîmplă fórte des ca nu tóte historiile să fiă adevĕrate. Se întîmplă âncŏ qua şi quelle scrisse cu quea mai mare sinceritate şi cu cunoscinţele quelle mai exacte să nu pótă scăpà pe allocurea de errori, pentru quŏ mintea umană are neîmplinirile, neputinţele salle.

Tot d'auna dar quând citim historia, cată să căutăm la cunoscinţele, la epocha, la caracterul, la interesele, la situaţia scriitorului, sau historicului.

Atâtu spre a facce, quât şi spre a citì o historie se cuvine a avé quine-va o inimă curată, o minte luminată şi liberă de ori que prejudiciu.

Attunci póte folosì pe quei que citescù, attunci se póte folosì cu adevĕrat din quâte historii citesce, attunci póte descurcà Adevĕrul de Minciune. Adevĕrul conduce şi mântuie. Minciunea rătăcesce şi perde.

Historia este sau a unei fapte sau a mai multora que se reducu la una principale şi cu tóte înpreună se combină spre a formà un tot.

Objectele historiei sûnt ómenii, evenimentele, faptele, coprinsurile, globul, universul întregu.

Avem darŏ înainte:

Or historia unui Om sau unui eveniment sau fapte;

Or memoriuri de quâte îşi adduce quine-va aminte din quelle vĕḑute şi auḑite;

Or a unui popol;

Or a unei epoche;

Or a mai multor seculi;

Or a mai multor popoli;

Or a Omenirii întregi;

www.dacoromanica.ro

Or a universului.

Cu quât evenimentele despre quari narrăm s'au întîmplat mai apprópe de noi, mai apprópe sau de locul sau de ḑillele nóstre, cu atât avem miḑlóce, adicŏ documente şi mărturii que ne ajută lucrarea întru a intrà şi în amĕnunte. Amĕnuntele assemenea, în locu de a fi o încurcătură, sûnt fórte necessarii, quând sĕ occupă quine-va numai d'un singur objectu fiă om, fiă faptă saŭ eveniment.

Cu quât objectele se immulţescu şi annii şi secolii, immulţindu-se depărtéḑă de noi, cu atâta documentele necessarii pentru amenunte ne lipsescu, sau şi daqua le avem, devin ca o încurcătură, de nu scie quine-va a le allege şi a le proporţionà.

Quând historicul îşi propune a vorbi de universul întregu, a tractà de toţi popolii, de tóte evenimentele que s'au succedat pe faça pămêntuluï dela creaţia lui, historia lui, luând nume de universală, nu póte căutà şi spune de quât generalităţile; sărind peste intervale nu se póte occupà de quât de punturile que se pot vedea pe culmea secolilor que se destind înainte-i.

Historia universalĕ sémănă cu o călletorie din quelle mai mari que îşi propune a visità toţi popolii şi pămêntul în general, que trece peste câmpuri şi prin sate, şi nu se arrestă de quât prin capitale. A se occupà de fiă quare satu, şi ţarrină şi colibă şi om etc., nu i ar ajunge nici timpul, nu 'l ar ajutà nici mijlócele, şi ar întreprinde o faptă cu neputinţă de a o realisà.

Cu tóte aquestea iarŏ, historia universalĕ nu se cuvine a 'şi uità numele propriu şi originea sa quare este *Universul*. Tóte evenimentele şi faptele culminante dela creaţia universului pînŏ în ḑillele nóstre sûnt de dominiul sĕu, şi se cuvine a se occupà de dênsele şi a le spunne.

Creaţia universului, creaţia omului, evenimentele întîmplate pămêntului şi omenirii, faptele popolilor în general, doctrinele, dogmele, religiele lor, legile, instituţiunile, moravurile lor, guvernele lor que deculă din aquestea; inventiunile, sciinţele, artele, meseriele lor, sûnt cu ade-

www.dacoromanica.ro

vĕrat punturile culminante que se cuvin'a fi obiectul historicului universal, şi quei mai mulţi fórte puçin se òccupă de unele, şi de altele nici de cum.

Historia universalĕ în scurt cată să fie historia Omului physicu, intellectual şi moral, historia progresului, omenirii, în quâte trele aqueste ramuri precedută de creaţia universului şi a omului, şi însoçită de historia globului sau a revoluţiunilor salle.

A scrie quine-va historie contimporană póte aflà mărturii dela ómeni que au vĕḑut cu ochii quelle întîmplate. — Quând scrie ânsĕ despre quelle întîmplate în seculi trecuţi; în popoli depărtaţi, n'are unde allergà de quât la cărţi, la monumente, la acte publice şi la tradiţiŏ. Cărţile ânsĕ adesea sûnt părtinitóre şi tradiţiunile desfigurate.

Methodul quel mai drept al unui historicu general al popolilor şi quel mai bun este pe quât se póte a nu vorbì dela sine, ci a adducce înainte şi a lăssà a vorbì pe ânsuşi historicii fiă-quăruia popol, ca unii que au fost mai aprópe de evenimente, de timp şi de locuri.

Nu se cuvine ânsĕ a uità quelle que s'au ḑis înainte quo historicul è dator a fi cà judele integru şi luminat, şi historia cà un actu de o judecată dréptă şi moralĕ tot de o dată. Quei (quari) judecă, actele, documentele, şi martorii nu mai au dreptul de a vorbì.

A historicului este numai discernerea, judecata şi sentinţa.

Spre a punne pe lectori pe calle întru a ne judecà şi pe noi, şi historiile que citescu, şi pe autorii que se adducu de martori, şi faptele popolilor, şi Religiunile şi legile lor, consacrăm mai ântêiu quâte-va capitole preparatóre.

Aquestea vor coprinde quâte-va principe şi cunoscinţe que vor servì de normă. Or que historicu addus de mărturie, ori que dogmă, ori que legi, ori que instituţiŏ, ori que faptă măsurată cu aqueastă mĕsură îşi arată mărimea sau micşorimea, adevĕrul sau minciunea, sinceritatea sau dolul, devotamentul sau interesul, cunoscinţa sau nesciinţa, certitudinea sau errórea.

www.dacoromanica.ro

Cată ânsĕ a nu uità quŏ adevĕrul, absolut, lumina întrégă şi absolută, perfecţia idealĕ, nu este âncŏ om a ni le arătà, şi cu atât mai puçin a le adducce.

Noi vorbim aqui de adevĕrurile şi cunoscinţele quâte póte avé omenirea în secolul nostru, de adevĕrul la quare sûntem în stare a 'l vedé şi a aspirà la dênsul.

II.

De cum s'a arătat omul pe faça pămêntului, n'a întârdiat a simţì mai în aquellaşi timp şi plăcerea şi desplăcerea, şi bucuria şi întristarea, şi lucruri que îl folosescu şi lucruri que îl vatămă.

D'allăturea cu bunul a vĕdut şi rĕul; d'allăturea cu frumosul a vĕdut şi urîtul. Quei d'ântêiu ómeni n'au întârdiat, în cursul vieţei lor, a cunósce şi viaţa şi mórtea, şi caldul şi recele, şi mişcarea şi inerţia, şi veghierea şi somnul, şi realitatea şi visul; şi d'allăturea cu Materia inertă, nemişcată, să recunóscă şi mişcarea, să intrevadă Spiritul manifestat în tot que e viu, în tot que se mişcă.—Mişcându-se din locu în locu, vĕdênd trecênd çillele, succedându-le nopţile, n'a întârdiat a 'şi facce o idee de spaţiu sau locu şi timp, despre lumină şi întunerecu.

Pretutindeni a vĕdut o dualitate.

Cu quât generaţiunile s'au succedat, cu quât ómenii s'au îmmulţit, cu atâta observaţiunile s'au îmmulţit, experienţa s'a communicat, şi n'a fost semenţie sau popol quare să nu recunóscă existenţa aquestei dualităţi.

Noi, in secolul nostru, o recunóscem assemenea, ânsĕ nu aşà de confus ca secolii trecuţi, ca primii ómeni, ca popolii antiquităţii.

Observând ómenii fiă quare din doi termeni a ori quărea dualităţi, recunoscurŏ quŏ în unele amêndoi termenii sûnt o existinţă, amêndoi sûnt positivi, cum *Locu*, *Timpu*, *Materie*, *Spirit* etc., în altele ânsĕ un termin e

www.dacoromanica.ro

positiv şi altul negativ, unul existinţa şi altul lipsa existenţei, cum *Viaţă*, *Mórte* (lipsa vieţii), *Lumină*, *Intunericu* (lipsa luminei etc.)

Vommu împărţi dară dualităţile în doë:

Pe quelle d'ântêiu le vom numi parallele, coexistente *sympathice*, pe quelle de al doilea *antipathice*.

Dualitate Sympathică		**Dualitate Antipathică**	
Timp	Spaţiu	Viaţă	Mórte (lipsa vieţii)
Spirit	Materie	Mişcare	Inerţie
Activu	Pasivu	Lumină	Intunericu
Libertate	Fatalitate	Caldu	Frigu
Drept	Datorie	Frumosu	Urritu
Progresu	Conservaţiŏ	Adevĕru	Minciune
etc.		Certitudine	Erróre
		Bine	Rĕu
		etc.	

Dualitatea que întêmpinară ómenii pretutindeni fu causa quare îi făcù pe toţi a adoptà şi a recunósce doë principe: unul al Binelui şi altul al Rĕului. De aquì se născuro păreri atâtea şi varii, cosmogonii, doctrine, dogme, religiuni, instituţiuni şi guverne basate pe aquelleaşi dogme. Differinţele que se vĕdu în fiă-quare doctrină şi dogmă nu vinu de quât din cercetarea şi cunoscinţa mai multu sau mai puţin a naturei fiă-quăria terminu al Dualităţii. Unii nu puturŏ cunósce bine nici Spiritul nici Materia, alţii inlocu de a vedé quŏ sûntu parallele şi sympathice, le creţurŏ de contrarii una alteia; alţii recunoscêndu Materia, denegaro spiritul, alţii recunoscêndu numai spiritul, denegarŏ Materia; alţii recunoscêndu pe amêndoë, despreţuirŏ pe una şi i detterŏ luptă, onorând numai pe alta.

Apoi, imaginaţia poeţilor, nu se mulţumì numai cu ideea que fiă-quare om îşi póte face de bine saŭ de rĕu; începù a le personificà, a le da o figură, un corpu, a le symbolisà, a le dà attribute; şi aqueasta o făcuro nu numai pentru principiele que li se păruro primitive, ci şi pentru tóte quelle derivate dintr'însele.

Fiă-quare omu, ori quât de simplu, pricepe, mai multu sau mai puţin que este Virtutea şi que e Viţiul, Bunătatea şi Rĕutatea, Viaţa şi Mórtea etc. şi le póte communicà junelui, ânco din pruncie. Ansĕ de ar dà quâte o

www.dacoromanica.ro

figură fiă-quareia din aquestea, de ar închipuì aquea figură prin imagine sau prin statue, de ar spune pruncului quŏ aquea imagine sau idol este Virtutea sau Viţiul, Viaţa sau Mórtea. Pruncul nu numai quo ş'ar facce o idee strâmbă despre aqueste objecte intellectuale, ci din principu ar cadé în idolatrie şi prin urmare în materialismul quel mai grosiaru. Ettŏ începutul idolatriei quare nu fù dequât imaginaţia necondusă de Raţiŏ.

Necunoscinţa terminilor dualităţilor, nascù doctrine şi dogme rătăcite, şi imaginaţia dette corpuri ideilor mai mult şi mai puçine ne adevĕrate.

Pînŏ să intrăm în objectul que ne ammu propus, cuvine-se daro a ne occupâ mai întêiu întru cercetarea terminilor unor dualităţi principale, întru aflarea şi cunoscinţa naturei lor. Cunoscênd mai mult şi mai puçin a distinge dualităţile parallele şi sympathice din quelle contrarii sau antipathice, făcêndu-ne o idee mai multu sau mai puçinu clară despre fiă-quare din doi termini ai lor, vommu fi în stare a cunósce asemenea mai multu sau mai puçinu, pe quât fiă-quare Cosmoganie s'a appropiatu mai multu sau mai puçinu daqua nu de adevĕru, încai de probabilitate. Din ideea que 'şi-a făcutu omul despre principul creator, despre creaţia Lumii şi a Omului, s'a formatu religia; conform cu credinţa ómenilor s'au făcutu şi legile. Din ceremoniile religióse, din credinţele populare, din legi, se formarŏ datinele şi moravurile popolilor, şi pe temeiul aquestora, conformu cu dênsele se aşedaro şi se susţinurŏ diversele guverne.

Pe quât s'au pervertitu ómenii prin credinţe neadevĕrate, pe atâta au căḑutu din natura şi demnitatea lor, pe atât s'au preparatu spre a amăgì şi a se amăgì; pe atât despostismul se 'nntemiò pe orbirea ómenilor; şi sufferinţele şi durerea se îmmulţiro, se învechirŏ, se perpetuarŏ.

Prin cunoscinţa clară a fiă-quăruia din termenii dualităţilor, vommu cunósce de unde a provenitu Reul în fiă-quare locu şi secolu.

www.dacoromanica.ro

III.

TIMPU — SPAȚIU

Fiă-quare Omu pricepe mai multu sau mai puçin que este timpul şi que este locul sau spaţiul, şi cum quŏ amêndoĕ aqueste lucruri există. De ar fi ómeni que ar denegà existinţa tutulor objectelor din lume, n'ar puté denegà ânsĕ timpul şi locul.

De s'ar presentà quine-va şi ar çice quŏ a fostu o data o *epochă* sau un *locu* quând şi unde n'a existatu nimicu; de ar çicce âncŏ şi mai multu quo chiar *acum* şi *aquì* nu există nimicu, vorbele *epochă*, *locu*, *acum*, *aquì* nu le denégă; pentru quŏ singur çice quŏ *au fost* o data o epochă sau un locu. Timpul dar şi locul sau Spaţiu au existatu. Timpul şi Spaţiul există şi vor exìstà. Quând ne facemu o idee mai întinsă mai intrégă despre timpu, ne închipuim o clipă, apoi alta, apoi alta, pînŏ facu secundă, minută, oră, çi, sĕptĕmână, lună, annu, lustru, epochă, secol ; ne intórcem cu mintea în apoi şi trecem din secolu în secolu, pîno la creaţia lumii, şi de aquì înainte ne întrebăm: Mai fost-a timpul? Nu è omu quare să çică quŏ timpul nu există, şi mai 'nainte minutele se succedà în tăcere; şi de ne vommu suì cu mintea ori quât de multu pînŏ quând ammu perde şi numĕrul seculilor, totu nu ammu mai puté aflà inceputul sau capĕtul primaru al timpului . . . .

Plecăm iarŏ cu mintea 'nainte din clipa aqueasta de acum, şi iar allăturăm, minute, çille, anni, secoli, sute, mii, milióne, bilióne, farŏ capĕtu şi înainte în fiitor, ca şi in apoï în trecutu. Attunci ne convingemu quŏ timpul a existat, există şi va există faro capĕtu, farŏ fine nici în

www.dacoromanica.ro

apoi nici înainte. Aqueastă infinitate sau nemărginire a timpului, o numim eternitate, şi ḑicem quŏ timpul este eternu.

Qua să ne facem o idee mai clară sau mai intrégă despre Spaţiu, din puntul sau locul unde ne aflămu, căutându în pregiurul nostru descoperim un cercu pînŏ unde póte ajunge vederea nóstră in tóte părţile; din puntul unde ne aflămu, la fiă-care puntu al aquellei circonferinţe putemu a ne inchipui o linie ori quât de lungă, pînŏ în quea mai depărtată stea que se póte vede nóptea daqua ne ammu strămută cu mintea in aquea stea, asemenea ni s'ar descoperì în pregiurul nostru o altă circonferinţă şi ammu vedé o intindere que din puntul d'ântêiu n'ammu puté vedé. De acolo să ne închipuim iarŏ o linie până la quea mai departată stea înainte, şi aşà mai încolo . . . . Allăturând linia sau întinderea d'a doilea la quea d'ântêiu şi lûngŏ aqueasta pe quea d'a treilea, a patrulea . . . . . pînŏ în nemărginit, aquea întindere nemărginită se numesce *Spaţiu*. Cu alte vorbe de aqui pînŏ în cutare stea şi în pregiur este o întindere, dela dênsa cată să mai fiă o alta que se póte închipui rotindu-se împregiur cu quea d'ântêiu attingênd alte punturi; din aquelle punturi, cată să mai fiă queva, şi iar queva, şi iar întindere, şi iar întindere . . . pînŏ în nemărginit, quât să nu mai pótă nici coprinde nici calculà mintea nóstră. Ettŏ Spaţiul.

Timpul darŏ este o întindere que nu se póte vedé qua să ḑicem aşà de quât numai cu mintea, o întindere ideale sau spirituale fărŏ margini în eternitate; timpul este un vid sau un deşert nemărginit şi spiritual.

Spaţiul este iarŏ o întindere que se póte vedé, şi cu ochii corpului pînŏ în óre quare distanţă, o întindere în tóte părţile que póte cădé în simţiri şi fără margini existând din tótă eternitatea. Sau cum a ḑis Pascal: „Spaţiul este o nemărginită spheră al quăria centru è pretutindeni, şi circonferinţa (sau mărginile) nicăiri."

Eternitatea este qualitate a Timpului.

Infinitatea sau nemărginirea este qualitate a Spaţiului.

Timpul împrumută Spaţiului eternitatea, şi Spaţiul

www.dacoromanica.ro

împrumută Timpului infinitatea saŭ nemărginirea şi putem ḑice:

Timpul este eternu şi infinit, sau nemărginit;

Spaţiul este nemărginit şi eternu.

Timpul dupŏ natura lui se compune de durate, al quărora atom intellectual este *clipa*, mĕsura primară.

Spaţiul, dupŏ natura lui, se compune de întinderi, al quărora atom material este *puntul*, — mĕsură primară.

Clipa lûngŏ clipă compune durată, şi puntu lûngŏ punt compune întindere.

Timpul şi Spaţiul a existat, există şi vor există, amendoĕ coexistente, coeterne, conemărginite. Timpul şi Spaţiu sûnt unul către altul ca doĕ linii parallele que se pot allatură ori quât de mult, lipì una lûngŏ alta, fără a se împunge nicì o dată. Timpul şi Spaţiul nu se împunge, nu se contrarie, nu se anullă între sine, nu se vatămă.

Sûnt darŏ coexistente, parallele, sympathice.

De sine ânsĕ amêndoĕ sûnt nisce deserte, nisce vide pline cu quevà.

www.dacoromanica.ro

IV.

SPIRITU — MATERIE.

Daqua Timpul şi Spaţiul există; şi daqua de sine singure sunt nisce vide sau deşerte, deşertu in natură nu póte sta. Deşertul cată să fiă plinu cu quevà.

Prin Timpu nu póte strabate de quât numai mintea. Prin Spaţiu nu trece de quât materia. Cu corpul nostru suntemu în locu şi cu mintea în timpu.

Vidul Spatiului se împle cu Materie; Vidul Timpului se împle cu Spiritu.

Materia este locuitorul Spatiului şi Spiritul este locuitorul Timpului.

Timpul fiindu eternu şi nemarginitu, Spiritul este darŏ ėternicu şi nemarginitu.

Spatiul fiind nemarginitu şi eternu, Materia este darŏ nemărginită şi eterna; pentru quŏ aqueste vide sau deşerte a cătat să fiă în tot d'auna şi pretutindeni pline, unul cu Spiritu şi altul cu Materie. Quât există Timpul cată să existe şi Spiritul, spre a 'l împlea; quât există Spaţiul cată să existe şi Materia spre a 'l împlea; fiindu unele eterne şi nemărginite, cată să fie şi quelle lalte eterne şi nemărginite.

Ansĕ fiindu unul desertul şi altul împlinitorul certitudinea cată să ne fiă şi mai mare pentru queea que împle, de quât pentru desertul que se împle.

Spiritul darŏ şi Materia au existatu, există şi vor există.

De n'ar există Materia, Spaţiul ar fi deşertu; de n'ar există Spiritul, Timpul ar fi deşertu şi attunci şi o hypothesă şi alta ar fi absurde.

Spiritul darŏ şi Materia sunt doĕ fiinţe, eterne, infi-

www.dacoromanica.ro

nite, coesistente parallele, sympathice, que ca şi timpul şi spaţiul nici o dată nu potu fi in luptă, que nici o dată nu se pot împunge, nici o data a se annullà între sine.

Spiritul se are către Materie ca Timpul către Spatiu.

Spiritul se are către Timpu ca şi Materia către Spatiu.

Spirit, Materie, Timpu, Spaţiu sunt darŏ correlative.

V.

QUALITĂŢILE ŞI LEGILE SPIRITULUI.

Spiritul eternu şi nemărginitu, Materia nemărginită şi eternă que cătarŏ elle simultaneu, parallelu d'allăturea sau faça în faça? — Erau elle un miçlocu între sine? Erau un scopu?

Materia, de la quea mai compactă or solidă pînŏ la quea mai liquidă or aerată vede-se pretutindeni que de sine stă nemişcată, aşteptându ca tóte petrele, ca tot materialu, pînŏ să viă un que, pînŏ să viă ordinul architectului şi mâna cu puterea lucratorilor spre a le pune în mişcare, a le mută din locu, a le aşeçà dupŏ planu şi a formà mai târçiu sau mai curêndu un edificiu.

În eternu de n'ar venì mişcatorii, în eternu materia ar stà nemişcată.

Daqua materia de sine este nemişcată, inertă, şi daqua afaro de materie nu mai è nimicu, în parallel ca dênsa, quine dar a mişcat'o şi o mişcà de quât Spiritul?

Spiritul dar este fiinţa que se mişcă, que mişcă, que are mişcarea în sine, que lucréçă. Spiritul este activu.

Materia este fiinţa inertă, que stă locului, que aştéptă mişcare affarŏ din sine.

Materia este passivă.

A fi mişcător va să çicà a fi potent, quŏci puterea este principul mişcării.

www.dacoromanica.ro

Spiritul dară este potent mai ântêiu qua să fiă mişcator, şi daqua este mişcator, se înţellege quŏ a fost şi este potent.

Ansĕ daqua este eternu şi nemărginitu, ellu în eternu şi nemărginitu a fostu şi este potent; în tot d'auna şi pretutindeni este potent. — Spiritul dar este atotpotent sau omnipotent.

Cu tóta omnipotenţa sa, Spiritul îşi are ânsĕ legile salle, natura sa qua să fiă Spiritu.

Are adicŏ natură de a fi în eternu şi pretutindeni nemateriał, şi aqueastă natură şi lege nu o póte călcà; quŏ *o dată* numai de ar devenì materie, ar încetà de a fi în *eternu* spiritu.

Spiritul dară este omnipotent în singură tótă natura sa, şi nu 'şi póte attinge sau annullà nici eternitatea, nici nemărginirea.

Este nevoit de a fi în tot d'auna spirit *pur*, cu tóte qualităţile salle, în tótă natura sau legile salle.

Spiritul fiind plinul sau locuitorul timpului, se mişcă dară în locul sĕu spiritual sau ideal, mĕsurând Spaţiul. Quând ḑicem daro quo timpul se mişcă înainte şi nici o dată nu se intórnă în apoi, cată a înţellege quo spiritul se mişcă; quŏci ar fi absurd a crede şi affirmà, quo vidul sau deşertul se mişcă, iar nu queea que este în deşertu.

Observând mai material, aşà cum se póte mai fără greutate intrà în priceperea, în simţirile nóstre, vedem quŏ ori que se mişcă în natură, ori que umblă sau se mută din locu în locu, nu face de quât cu corpul a străbatte distanţa sau materia, iar cu mintea a pricepe quŏ a străbătut atâtea minute sau ore . . . Mişcă-te dela un locu pînŏ la altul, observă şi vei vedé que ai făcut spre exemplu atâtea ore să ḑicem trei. De te vei inturnà înapoi totu cu aqueeaşi iuţime vei vedé quo vei facce iar trei, locul que 'l ai lăssat, iar îl vei avé, ânsĕ secundele, órele que au trecut nici o dată. Mişcarea que ai făcut şi cu dusul şi cu înturnarea a fost de şése ore, iar nu de trei. Mişcarea dar quare è a spiritului, nu retrogradă nici o dată, ci naintéḑă, din trei s'au făcut şése óre, şi aşà mai

www.dacoromanica.ro

nainte. — Quând ne mişcăm, mişcarea fiind a Spiritului, durata mişcării se face în timp quare è locul ideal al Spiritului; iar în quât pentru locul sau materia que strebattem aquea nu e de quât a allătură pasu lângă pasu materialemente, adică a mĕsură; şi daquă noi nu ţinem comptul, mĕsurarea tot se face.—Quea que è mişcarea pentru spirit, aqueea e mĕsurare pentru Materie.

Apoi, *în ainte* şi *în apoi*, în *sus* şi în *jos* este a lăssà sau a reattinge punturile, locurile que se pot lăssà şi attinge, mişcarea ânsĕ în quât pentru spirit tot înainte este şi în spaţiu nu numai în timp. Quŏci, din ori quare puntu al spaţiului va începe a se mişcà Spiritul, el se mişcă dintr'un centru către circonferenţa nemărginită; mişcarea nu face de quât o raḍă, şi a se mişcà dela centru, la circonferinţă va să ḍică tot a *înaintà*.

Vedem darŏ în tóte chipurile quŏ spiritul dupŏ natura sa nu se mişcă de quât tot înainte, şi a se mişca înainte va să ḍică a facce un progresu.

Progresul iar este un bine, pentru quŏ de ar fi un rĕu, rĕul este lipsa binelui, rĕul este un que negativu, şi Spiritul fiind positiv, nu póte face o mişcare negativă, şi ênsuşi de ar facce, fiă-quare scie quŏ *mişcare negativă* va să ḍică *încetare*, stare, *inerţie*, şi aqueste proprietăţi nu sûnt alle Spiritului ci alle Materiei. De unde urmĕḍă quŏ progresul este un bine.

A se mişcà darŏ Spiritul, va să ḍică a progresà, şi a progresà va să ḍică a facce bine, şi a facce bine va să ḍică a fi bun.

Spiritul dar este bun; şi fiind etern, nemărginit şi atot-potent, bunătatea lui este eternă, nemărginită şi atot-potentu, quŏci o *dată* de ar fi rĕu, sau o dată de n'ar puté facce binele, attunci ar încetà de a mai spirit, şi putinţa de a se annullà nu stă în natură, în legile salle.

Spiritul fiind omnipotent în natura sa de a se mişca tot d'auna spre bine, este dar şi liber; pentru quŏ o *dată* de n'ar fi liber, în natura sa de spirit, attunci n'ar mai fi queea que este, adică spirit.

www.dacoromanica.ro

Aşà dar Spiritul este liber d'a progresà, liber de a facce binele în sempreternu, şi în nemărginit.

Fiind liber de a facce binele, va să ţică quŏ are *dreptul* de a'l facce.

Ansĕ quât se pronunţă vorba *drept* îndată se subtînţellege şi quel alt termen al dualităţii, *datorie.*

Spiritul darŏ, avênd dreptul d'a facce binele, are tot de o dată şi datoria de a 'l facce; pentru quo este liber, şi pentru quŏ prima lege sau natură a *Libertăţii* este de a nasce *Dreptul* şi *Datoria.*

Şi iarŏ avênd dreptul şi datoria de a facce binele va să ţică quo are datoria de a nu facce nici o dată rĕul.

Şi iaro avênd datoria de a facce binele are şi dreptul de a 'l facce; pentru quŏ, unde este libertate, nu póte există nici o datorie fără drept; şi Spiritul è liber.

Şi iarŏ în fine qua să fiă drept şi *Datorie*, cată să fiă mai nainte de tóte **Libertate.** Unde nu e libertate, să nu se quéra nici drept nici datorie.

Spiritul daro, ca să închiem complectând, este immaterial, etern, infinit, omnipotent, omnibun, omniliber, *spre a facce binele.*

Şi aqueastă definiţiŏ purcede din : ca plinul timpului, este eternu şi nemărginit, ca immaterial este mişcător; ca mişcător, a cătat să fie mai ântêiu potent; ca mişcător şi potent, este liber şi progresiv; ca progresiv este bun. Este dară eternamente şi infinitamente, potent, liber, progresivu, bunu.

www.dacoromanica.ro

VI.

QUALITĂŢILE, LEGILE MATERIEI

Materia, ca plinul spaţiului este nemărginită şi eternă ca şi correllativul sĕu, parallelul sĕu, Spiritul.

Afaro de aqueste doĕ proprietăţi que le are de commun cu spiritul, are âncŏ în natura sa particolară, extensia sau întinderea que o face qua materie a cădé în simţirile nóstre.

Mai are âncŏ şi *inerţia*, sau nemişcarea; pentru quŏ acolo unde încetéḑă mişcarea începe inerţia.

Extensia darŏ şi inerţia sûnt proprietăţi particulare şi essenţiale alle Materiei que o distinge de Spirit.

Ori quât de nemărginit ammu împărţi materia; de ammu adducce-o pînŏ în partea ei quea mai nedesparţibilă que s'ar puté imaginà, aquea părticellă, aquea *molicŭlă* saŭ *atomă* tot îşi are extensia sa, sau întinderea sa, pentru tot cată să coprinḑă un locu ori quât de micu, atât quât îi este şi coprinsul atomicu.

Spiritul darŏ are durată şi Materia extensie.

Spiritul este activu şi Materia passivă.

Spiritul mişcându-se cată să aibă în sine durata şi afară din sine întindere sau extensie spre a străbatte.

Materia dar erà necessariă Spiritului spre a 'şi manifestà pe dînsa puterea, mişcarea, libertatea, bunătatea sa.

Spiritul fiind liber, şi Materia fiind inertă, nu face de quât să aştepte mişcarea, dupŏ libertatea spiritului, în cotrò şi spre que să o mişce Materia dar nu e liberă.

Tot que e nemişcat şi ne liber este suppus întâmplării, *fatalului,* è suppus adicŏ la que i se va *face* dela quel liber. Materia dar are în locu de libertate *fatalitate.*

www.dacoromanica.ro

Spiritul dară este fiinţa activă şi liberă, Materia este fiinţa passivă şi fatale [1]).

Materia luând o dată mişcarea de la spirit, póte şi ea apoi în rêndu-i a mişcà o altă parte a materiei cu rapiditatea que i se împrumută de la puterea spiritului. Attunci, ea luând şi dând lucrarea, este şi ea relativamente pasivă şi activă tot de o dată; pasivă către spirit, şi activă către partea din sine quăria communică mişcarea.

Fără Materie, Spiritul n'ar fi avut unde a se manifestà. Fără spirit iară, materia n'ar fi avut prin que a se mişcà, nici prin que a fi cunoscută.

Spiritul este scopul Materiei şi Materia este mijlocul sau instrumentul spiritului.

Ca instrument, ca inertă, ca pasivă, ca fatale, materia, deşi eternă şi nemărginită este ânsĕ inferióră Spiritului şi Spiritul superior Materiei.

Cu tóte aquestea, vedem quŏ Materia este complinirea Spiritului, şi Spiritul complinirea Materiei.

Daqua dar şi unul şi alta nu sûnt de quât compliniri, va să ḑică quŏ fie quare în parte nu póte fi întregul sau totul. Totul este maritagiul Spiritului cu Materia, totul este Universul.

Noi âmblăm pipăind âncŏ, aflarea o vom mu vedé în capĕtul aquestor articole preparatóre.

[1]) Vorbele *fatalitate*, *fatal*, nu se cuvine a se luà aqui, în sensul que li s'a dat mai în urmă spre rĕu, ci în primitivul seu înţellesu.

www.dacoromanica.ro

PROGRESU — CONSERVAȚIŬ

Din dualitatea Spiritului cu Materie, purced alte dualităţi ai quărora termini nu sûnt de quât qualităţi sau consequinţele dualităţii quei mari şi primordiale a Spiritului şi Materiei.

Mişcarea este proprietate a Spiritului, starea este a Materiei.

Ansĕ a se mişcà în van fără a producce nimicu bun sau mai bun, nu póte fi nici de legea, nici de natura Spiritului.

Spiritul nu se póte mişcà de quât spre bine şi din bun în mai bun, din perfectu în mai perfectu.

Aqueasta mişcare se numesce *Progresu*.

Materia, avênd proprietatea inerţiei, proprietatea de a sta nemişcată, de sine n'ar puté nici a se mişcà nici a producce queva de n'ar veni Spiritul a o mişcà. Daqua Materia ca instrument mişcându-se produce queva, şi daqua queea que s'a produs remâne ne perdut, aquea proprietate de a ţinne în locu quelle produse se numesce conservaţiŏ.

Conservaţia daro, este o pausă, o stare, un repaos în cursul Progresului.

Ansĕ, precum a se mişcà fără a produce nimica bun nu va să ḑică progresu, assemenea a stà locului, fără a ţine quea que s'a produs, nu va să ḑică conservaţio.

Spiritul daro este principul progresului, Materia este principul conservaţiei.

Cu tóte aquestea cuvine-se a întregì cunoscinţa.

Precum materia servă de instrument Spiritului spre a realisă progresul, assemenea şi spiritul nu este străin la conservaţiŏ.

www.dacoromanica.ro

Adicŏ, din mişcarea Spiritului şi starea Materiei, s'au născutu, qua să ḑicem aşà, doi fii gemeni, Progresul şi Conservaţia, unul primogenitu de sexul sau natura Spiritului, şi alta îndată mai în urmă venită, de sexul sau de natura Materiei.

Prin urmare, precum Spiritul şi Materia sûnt parallele, sympathice şi compliniri între sine, assemenea Progresul şi Conservaţia sunt parallele, sympathice şi compliniri între sine.

Progresu fără Conservaţiŏ nu póte existà, şi Conservaţiŏ fără Progresu assemenea nu póte existà.

Pentru quŏ quine are un talantu, a fostu o dată un timpu quând nu 'la avutu, şi a avé un talantu. este a facce un progresu din queea que erà înainte. Apoi spre a facce doi, a nu resipì pe unul que are. Conservând progresul unul şi mişcânduse, de va facce doi, éttŏ un altu progresu que s'a basat pe conservaţia talantului unu. Spre a face trei, cată a conservà pe quei doi şi a se mişcà iarŏ... şi aşà mai încolo. A stà ânsĕ în nemişcare în eternu cu talantul unul, nu va să ḑică Conservaţiŏ ci abus de Conservaţio. Precum, a totu naintà cu producerea fărŏ a conservà nimicu, nu se numesce progres ci a abusà de progresu.

Progresul, fiindu effectu al mişcării Spiritului, este nemărginitu ca şi dênsul, şi ca să ne putemu facce o idee mai clară despre aqueasta, adducemu un exemplu de un progresu marginitu, şi conoscutu, quŏci dela quelle conoscute putemu mai fără greutate trece la quelle neconoscute.

Să punem un maestru, un mecanicu, deprinsu a lucrà singuru, şi lemnul şi ferrul şi aramă, que îşi propune a executà o machină que a inventat, şi care va adducce cutare sau cutare bine, quare apoi va adducce alt bine, şi aquesta altul pînŏ mai în departe.

Să ne închipuimu iaro quŏ în locul sau coprinsul unde stà maestru, lemnu, ferru, aramă se află de ajunsu; ânsĕ nici un instrumentu n'are spre a se appucà de lucru. Que face în asemenea împrejurare?

www.dacoromanica.ro

Işi allege mai ântêiu un locu que îi va servi de lucrătoriu; îşi ardică cum póte aquì un fel de căminu, îşi fabrică cum póte un fel de foi, îşi face o provisie de cărbuni. Ettŏ quâte-va mici progrese, que conservându-le îi servescu de base sau de punt de plecare la lucrul sĕu pe fiitor.

Se căpuiesce apoi de un trunchiu d'arbore que póte aflà mai propriu a'i servì de temeiu sau butarugă la o bucată mai mare de ferru que 'şi va allege dreptu năcovană; îşi allege din ferrul que are în ainte o altă bucată que ar puté a'i veni mai în de mână spre a'i servi de bătătĕtor sau ciocanu; apoi alte férre mai subţire que incovoindule sau legându le să 'şi pótă formà un fel de clesce. Ettŏ alt progresu pe quare se póte întemeià mai întăritu spre a se appucà de lucru.

Materie, ammu ţis quŏ are de ajuns înainte; un fel de instrumente a ajuns cu puterea, cu mişcarea, adico cu lucru a 'şi formà. Ansĕ aquestea nu pot servì de quât a lucrà nisce objecte fórte mici, fórte imperfecte.

Să appucă darŏ a lucrà ferrul que nu quere nici atâta putere nici atâta bătătură spre a deveni un nuou instrument. Lucrul quel mai facil şi mai ântêiu necessariu este a 'şi facce un fel de piróne sau găuritori que cu puçin focu, cu puçină bătătură, sau póte şi fără clesce se pot formà pe aquea năcovană şi cu aquel bătător.

Cu aqueşti găuritori de differente grossimi şi prin ajutorul bătătorului, îşi póte găuri prin mijlocu douĕ petice de ferru roşite şi îmmuiate de focu, pe quare apoi mai lăţindule prin bătătură la un capĕt, unindule printr'un cuiu que petrece prin găurele date la mijlocu le aduce în stare de clesce mai tenace sau mai perfectu de quât quel d'ântêiu. Alt progres que devine altă conservaţiŏ.

Cu aquest clesce póte acum ţine o bucată de fer mai grósă, şi tot de o dată quât se va puté mai scurtă. Pe aqueasta supuind-o la un foc mai iute, avênd miḷlocu şi putere a o ţine şi a o întórce de tóte părţile, o lăţesce d'o parte, o ascute de alta, o supune formei que voiesce, îi

www.dacoromanica.ro

dă o gaură în mijlocu şi étto un ciocan que nu aştépta de la lemnu de quât códa, şi quare e mai perfectu de quât bătt̆étorul que l'a formatu. Ettŏ alt progres şi altă conservaţio. Instrumentele aquestea nu numai iau locul quellor dinainte, ci sunt capabile a iuţì lucrarea, quŏci queea que se face cu dînsele într'o oră cu quelle din ainte nu se putea face nici în trei şi âncŏ multe lucrări cu quelle d'âmtêiu nu se puteau face nici de cum.

Cu aquest ciocan cu aquest clesce, începe a'şi lucra alte clesce alte ciocane, de differente mărimi şi mai perfecte. Cu aqueste instrumente ajunge a cugetà la perfecţia năcovanei que îi servia aşa de neîndemânaticu pînŏ aqui la alt fer. Aquestuia i se ascute o parte spre a puté cu tărie a se înfige în buturugă; i se allungescu de o parte şi de alta umeri sau braçele; i se lăţescu şi neteţescu spetele; i se dau găurile cuvenite unde se pot terminà cuie de diverse mărimi. Éttŏ, alt progres, altă conservaţiŏ şi altă îmmulţire de putere que face lucrarea şi mai repede şi mai perfectă.

Acum prin conservaţia progresului que a făcut, prin mişcare sau lucru înainte, maestru, formându-'şi instrumentul quel mai âmtêiu necessariu, şi prin aquesta altul, din instrumentu în instrument, din perfecţiŏ în perfecţiŏ, din progresu în progresu ajunge a'şi dotà lucrătoriele salle, făurăria, lemnăria, şi arămăria de tóte instrumentele necesarii, prin quare póte apoi cugetà la începerea machinei que 'şi a propus. — Nu se cuvine ânsĕ a uità să observăm quŏ acum prin progresul que a făcut, prin instrumentele que conservă ellu póte lucrà într'o ţi queea que n'ar fi putut lucrà înainte, fără dênsele, luni, anni sau póte nici de cum.

Incepe la lucrul machinei, formă la spiţe, la obede, întregesce róte, rotille, formă ossii, drugi, vîrteje, bende; trece din parte în parte, din amănunt în amănunt, adicŏ din progres în progres, que fiă quare în rându'i devine conservaţiŏ pînŏ quând machina încheindu-se è terminată dupŏ plan.

Pînŏ aquì machina a fost un scop, terminată ânsĕ de-

www.dacoromanica.ro

vine un instrument şi ea, adică o conservaţiŏ, spre a ajunge cu dênsa la alt scop mai nalt pentru quare a fost predestinată. Acum pusă în lucrare, cată a produce un effectu, şi aquesta altul, şi de aquì a eşì iar altul pînă mai departe.

De ammu urmat cu luare aminte cursul lucrării que descrisserăm, vedem :

Quŏ Maestru a avut în sine putinţa şi libertatea, adică vedem quo puterea a dat mişcare, quŏ mişcarea a suppus şi a mlădiat materia dupŏ voie, dându'i formele necessarii, şi quŏ materia a conservat fiă-quare effectu sau productu spre a servì de temeiu la alt progres nuou pîno la întregirea sau terminarea machinei.

Mai vedem ânco, quo ori ce objectu s'a realisat mai în urmă este mai perfectu de quât quelle que au contribuit spre realisarea lui, şi quŏ progresul quel nuou póte luà locul mai cu folos quellui vechiu que è în stare de conservaţiŏ.

Mai vedem iaro, quŏ cu quât 'naintéḑă progresul cu atâta mişcarea sau naintarea devine mai repede şi quo differinţa mişcării din progresu în progresu cresce în progresio geometrică [1]).

---

[1]) Numerile sau summele crescu prin adaos sau adiţiŏ, şi cu atâta mai mult prin multiplicaţiŏ. Quând la un numĕr adăogăm altul, şi la summa lor iar numĕrul adaos, adică quând la unul adăogăm unul, şi la doi, que s'au născut din aquest adaos iar unul, şi la trei iar unul etc., quând la unul adăogăm doi, şi la trei iar doi şi la cinci iar doi, şirul aquestor cresceri se numesce *progressie arithmetică* cum se arată aqui,

1,	2,	3,	4,	5,	6,	7,	8,	9. . .
1,	3,	5,	7,	9,	11,	13,	15,	17. . .
1,	4,	7,	10,	13,	16,	19,	22,	25. .

Iar quăud un numĕr îl îmmulţim cu altul şi productul lor. îl reîmmulţim cu mulţitorul şi al doilea product iar cu mulţitorul, ori quât de departe; quând adică 2 îmmulţim cu 2 şi productul 4 iar cu 2, şi productul 8 iar cu 2—. . . sau quând 2 îmmulţim cu 3 şi pe 6 iar cu 3, şi pe 18 iar cu 3, şirul aques. tei cresceri se numesce progressie geometrică cum se vede în şirurile următóre :

2,	4,	8,	16,	32,	64,	128,	256. . .
3,	6,	18,	54,	162,	486,	1458,	4374. . .
4,	8,	32,	128,	512,	2048,	8192,	32.768. . .

Fiă quine darŏ póte vedé quŏ mişcarea progresului nu naintéḑă cu pro-

www.dacoromanica.ro

In exemplul que addusserom înainte maestru fu un individ, un productu şi el al progresului universal que a făcut Spiritul universal servindu-se cu Materia. De ne vom imagină ânsĕ, quo punctul de unde a început maestru nostru erà punctul de progres, în quare şi arama şi ferrul sûnt aflate de mult şi faurăria şi arămăria şi lemnăria îşi au o calle lungă înapoi prin quare au trecût din progres în progres pîno la starea în quare se află; quo sciinţa mecanicei cum şi altele necesarii, a cătat să 'şi facă callea lor, pînă să pótă facilità unui maestru şi invenţia şi executarea planului; attunci ajungem a ne întregì şi mai bine ideea que ne facem despre Progres.

Iar de ne vom imagină în locul Maestrului, spiritul eternu şi nemărginit cu tótă puterea şi bunătatea sa eternă şi nemărginite, avênd înainte Materia nemărginită şi eternă a o elaborà din progres în progres, încheiăm quo progresul universal este fără capĕt nici de unde vine nici în cotrò se duce, quo este adicŏ eternu şi nemărginit qua şi spiritul que ne încetat lucrédă, ca şi Materia que ne încetat conservă pe quât spiritul judecă necessariu a conservà.

Daqua progresul trece din bun în mai bun, din perfect în mai perfect, scopul progresului e daro Perfecţia. Ansĕ unde e Perfecţia perfecţiilor, perfecţiă absolută? In capĕtul capetelor unde va să ajungă progresul, adico în nemărginitu.

Perfecţia dar absolută nu se póte ajunge sau realisà nici o dată, este un ideal, un scop, de quare cu quât ne appropiem cu atâta vedem quo sûntem mai departe.

Puntul de perfecţio la quare din progres în progres

---

gressia nŏstră arithmetică ci geometrică. Quŏci a stà maestru nostru cu quelle d'ântêiu instrumente, şi a lucrà cu dênsele în ţiua d'a doa quât a lucrat în quea dântêiu şi assemene de neperfectu adăogînd effectu lûngŏ effectu ca şirul 1, 2, 3, 4, 5.. Aquesta nu numai e progresu, ci şi abus de conservaţiŏ, iar a avé facilităţile que lûngŏ 2 de astăţi mâine facu a avé 4, şi lûngŏ 4, poimâne a avé 8, şi apoi a treia ţi 16, şi a patra ţi 32, adică a lucrà în patru ţile queea que lucrà mai nainte în 32 sau schimbând instrumentele pe altele mai perfecte, a ajunge nu a 'şi adaoge ci a 'şi înmulţi lucrarea, cu 3, cu 4, cu 5 etc. Aqueasta se chiamă adevĕratul progresu.

www.dacoromanica.ro

ajungem nu este de quât o perfecţiŏ relativă pe quare o numim *perfectibilitate.*

Tot darŏ que este progresibil este şi perfectibil şi viceversa.

Tótă fiinţa liberă nu póte fi condamnată nici întru a se mişcà fără încetarea nici întru a stà într'o nemişcare eternă. Are libertatea de a stà quând voiesce şi de a se mişcà ori unde şi ori quând va voì. De.ar fi fostu condamnată totu a se mişcà n'ar mai fi fostu nici o conservaţiŏ, de ar fi fost iaro condamnată a stà în eternu totu în queea que se află, n'ar mai fi fostu nici un progresu.

Din libertate dar purcede şi progresul şi conservaţia, adico întregirea unuia prin alta, quare este perfectibilitatea.

Perfectibilitatea desémnă repaosul, staţiile, etapurile Progresului, şi Perfecţia, cum ammu ḑisu este scopul unde merge Progresul.

Prin urmare, de o parte avemu:

Spiritu, mişcare, libertate, Progres, Perfecţio.

Şi de alta:

Materie, stare, fatalitate, conservaţio.

Umanitatea. fiind perfectibilă, se nasce, vieţuesce, se succede din generaţiŏ în generaţiŏ, începe d'acapo de unde a fostu începutu generaţia precedente, ânsĕ cu alte mijlóce mai perfecte. Aqueastă ânsĕ va să ḑică quo se întórce într'un cercu que la fiă-quare rotire se lărgesce mai multu, în quât cercul cunoscinţelor şi perfectibilităţii fiăquăria generaţii din que în que è tot mai spaţiosu.

D. Michelet vorbind despre mişcarea umanităţii, a ḑisu: «Umanitatea se învêrtesce într'un cercu quare neîncetatu se totu, se totu lărgesce »

Conservaţia este puntul de plecare, è cunoscutul de unde ne mişcămu în fie-que epochă spre progresu, quare è necunoscutulu doritu.

Conservaţia, fiindu o staţiŏ, nu póte dură dreptu repaosu de quâtu pîno se prepară, se elaboră un nuou progresu, attunci servindu de base ca trépta unei scare pe quare se intemeie un picioru spre a se 'nălţà quel-al-altu

www.dacoromanica.ro

sau ca terrêmul de pre quare se avêntă a 'şi luà svolul o passere, cată a remâne în apoi.

Noul progresu îi ia locul, şi dură în stare de conservaţiŏ pînŏ que vine iar altu progresu....

Progresul, fiindu proprietatea a Spiritului, nu se póte facce cunoscutu, de nu se va manifestà prin amelliorația materială, que póte cădé în simţirile nóstre.

Progresul este idealul, Conservaţia este realul.

Progresul are dreptu scopu real perfectibilitatea şi dreptu scopu ideal Perfecţia.

Precum passivul este subordonatu activului, şi Materia Spiritului, assemenea Conservaţia este subordonată Progresului.

Quine este esclusivu partisanu numai al Conservaţiei, este numai pentru Materie; quine iarŏ este esclusivu partisanu numai al Progresului este numai pentru Spiritu. Nici unul nici altul nu e consequentu, pentru quo, qua să aibă que conservà cată a producce, şi ca să aibă ce producce cată a conservà, şi prin urmare şi unuia şi altuia, îi lipsesce, de nu va fi conservator şi progressivu tot de o dată cu aqueeaşi mĕsură şi cu aqueeaşi ardóre.

www.dacoromanica.ro

VII.

LIBERTATE (DREPTU, DATORIE) — FATALITATE.

Libertatea este legea Spiritului que îl mărginesce în natura sa de eternu de nemărginitu, de bunu, que îi regulă omniputerea, que îi impune dreptul şi datoria de a fi în eternu şi în nemărginitu bunu.

Legea que este prescrisă o dată Spiritului, è prescrisă în aquellaşi timpu tutulor faptelor spirituale que purcedu dintr'ênsul.

Libertatea, în prima sa definiţiŏ sau însemnare, este facultatea que are o fiinţă activă de a se mişcà în tóte părţile sau în totu coprinsul dominiului sau naturei salle.

Ansĕ Libertatea, fiindu o lege, nu è în sine alta de quât un dreptu şi o datorie totu de o dată şi vice-versa.

Spiritul darŏ are şi dreptu şi datorie de a fi în totu d'auna şi pretutindeni bunu; şi fiindu dreptu şi datorie este lege, şi fiindu quŏ legea Spiritului este Libertatea, prin urmare definiţia Libertăţii se póte traducce în phrasele următóre:

Libertatea este facultatea de a facce binele.

sau:

Libertatea este dreptul de a facce binele cu datoria de a facce binele.

Quoci, unde nu e datorie, nu póte fi nici dreptu, şi vice-versa; şi quŏci datoria este sancţionarea Dreptului.

Dreptul şi datoria fiindu legea libertăţii Spiritului sûnt prin urmare lege a libertăţii tutulor fiinţelor sau faptelor que vor purcede din Spiritu.

www.dacoromanica.ro

Dreptul şi datoria fiindu numai la bine, este dară numai spre amelliorare, adică numai spre a progressà:

Dreptul dar şi datoria este legea que obligă pe totu individul perfectibilu spre a intrà în callea Progressului.

Fatalitatea, cum am ḑisu, este proprietate a Materiei.

Ansĕ que este Fatalitatea?

Este stare în quare se află fiinţă passivă, stare de nemişcare, de inerţie de quare nu se póte scăpà, şi aştéptà, fără a se puté oppune, queea que i se va facce de la fiinţa activă sau liberă.

Materia în aqueastă stare inertă de nemişcare, de necugetare, de nepricepere, neavîndu nici o dată *sciinţa*, nu are nici *consciinţa* de faptele la quare concură sau serve ca instrumentu spre a se facce; neavîndu facultatea nici de a se oppune, nici de a allege.

Ca fiinţă passivă şi inertă, numai Materia este suppusă fatului sau fatalităţii.

Spre exemplu, în regulele generale de a se producce binele general, aerul ca materie mai facilă de a fi pusă în mişcare de principul activu, produce vêntul que străbate mai tare sau mai încetu încotrò îl mână puterea. Vêntul întempinându în cursul sĕu apă sau marea, ca mai suppusă mişcării, o mişcă cu aqueeaşi putere în aqu eaşi direcţiŏ. Daqua o altă parte a materiei, să ḑicemu o navă, se află înaintea vêntului pe mare, nava cată a sufferi activitatea que esercită assupră-i vêntul şi valurile. Apoi daqua cóstele uscatului sau vre o stâncă în mare suntu pe apprópe, daqua nava nu è atâta de tare, atâta de încheiată, atâta de preparată spre a sufferì şi a ţine; daqua vêntul o appucă fără a i se restrînge vellele; daqua ómenii nu suntu de ajunsu nici îndemânatici, nici cu priveghiere intru a întîmpinà la punt a o conducce, şi a o ferì de pericole, valurile, vêntul, ca materie, împingu nava, o sbucimă, îi rumpu arburi, o dehulă, o lovesce de stânce, o spargu, o înnécă. Aquì nici stâncele, nici valurile, nici vêntul, nici aerul, nici nava nu sunt

www.dacoromanica.ro

responsabile, ca materie, fiind tóte suppuse fatului, ca materie ne avênd nici sciința, nici libertatea d'a allege sau d'a se da în lături. Responsabilitatea este acolo unde este libertate. Spiritul universal este liber, şi omul ca manifestațiŏ a Spiritului în puntul sĕu de progresu, ânco e liber. Spiritul pune în mişcare aerul spre executarea decretelor salle de bine facere universală; aerul spre aquellaşi scop, ca instrument pune în mişcare marea; Marea póte mişcà şi sbucimà şi sparge şi înnecà tot que plutesce pe dânsa la asemenea împrejurare; omul le scie aqueste, este liber de a se expune pe mare sau nu, în cutare sau cutare navă; commandantul este liber de a preveghià sau nu; şi de priveghiadă de i se execută comandele, de s'au întîmpinat tóte la timp, şi pericolul tot a venit, responsabilitatea cade pe o causă mai dinainte, adico pe libertatea omului şi nu a spiritului. Quŏci spiritul mişcă materia spre a produce binele, precum apa sau aburii mişcă o machină, quare o dată în mişcare omul nu se cuvine a se expune sau oppunne cursului ei. Din mişcarea machinei binele commun se produce, precum din mişcarea aerului se produce binele general; şi daqua nu s'a produs din întîmplare binele parțial, şi daqua lipsa binelui se chiamă Rĕu, causa aquestui rĕu este abusul libertății. Spiritul face usu, cu libertatea sa, şi omul adesea face abusu.

Aqueastă theorie are nevoie de mai multe exemple spre a fi de tóte părțile demonstrată. Aquì ne mărginim întru a arătà quŏ Spiritul este liber şi Materia fatală.

Binele este împlinirea regulilor eterne, şi Rĕul este lipsa binelui sau mai bine resultatul que ese din abusul libertății, din oppunerea la regulile eterne. Binele este starea normale a naturei şi rĕul starea ne normală.

Materia, ne fiind liberă, n'are prin urmare nici drept nici datorie şi prin urmare n'are drept şi datorie nici assupra conservației.

Legea prin urmare nu este pentru Materie ci pentru Spirit.

www.dacoromanica.ro

VIII.

INFINITU — FINITU.

Quând ḑicem Timp şi Spaţiu, Spirit şi Materie, Activ şi Passiv, Eternu şi Nemarginit, Liber şi Fatal etc., avem nisce dualitaţi ai quoror termeni, deşì correlativi, paralleli şi sympathici, ânsĕ fia-qare este de o natura cu totul differenta de a quellui lalt, adico nici unul nu póte fi parte a quellui lalt. Quând ânse ḑicem Tot şi Parte, Infinit şi Finit, Eternitate şi Durata, Nemarginire şi Extensie, Spirit universal şi sufflet, Materie universala şi corp... Intr'un termen al dualitaţii avem totul, şi intr'altul o parte, iar în amêndoi termenii avem aqueeaşi esenţie or spirituale or materiale.

Infinitul este un tot que n'are margini que n'are capet nici intr'o parte. Finitul este o parte a infinitului, marginit in spaţiu şi în timp, que începe la un locu şi moment şi se termina la altul.

Secoli or quât de mulţi am imaginà ţiindu-se şiru unul de altul sûnt finiţi. Eternitatea sau timpul este infinit. Extensiile ori quât de nenumerate vor fi allăturate una lungo alta sunt finite, Nemarginirea sau spaţiul este infinit.

Daqua partea, ori quât de mare, ori quât de smăsurata va fi, este un finit, cu atâta mai vîrtos partea parţii. Prin urmare secolul, annul, ḑioa, ora, minutul, extensia, distanţa ori que parte a Spaţiului şi a Materiei, ori que corp, ori quât de mare, ori quât de micu sûnt finite.

Din aquestea urmĕḑă :

Quo finitul este o parte a infinitului;

Quo finitul este o mesură a infinitului;

www.dacoromanica.ro

Quŏ totul se compune de finite în nemărginitu;

Quo finitul, ca parte nu póte coprinde infinitul, ca tot.

Quŏ simţurile nóstre, ca finite sau mărginite, nu pot coprinde infinitul, ca nemărginit.

Quŏ spiritul nostru, ca mărginit sau finit, nu póte coprinde sau pricepe Spiritul universal.

Urméḑă iaro :

Quŏ precum se are Timpul către Spaţiu aşà se are Spiritul către Materie.

Precum se are Timpul către durată, aşà se are Spaţiul către extensiŏ.

Precum se are Spiritul către suflet, aşà se are Materia către Corp.

Precum se are Spiritul către Materie aşà se are Sufletul către Corp.

Precum se are simţirea către simţuri aşà se are înţellegerea către pricepere.

A simţì este a cunósce cu simţurile, a înţellege este a cunósce cu priceperea.

A simţì este a corpului, *a înţellege* este a Minţii or a suffletului. Sau, a *simţì* este în material queea que este a *înţellege* în spiritual.

Daqua vederea nu póte coprinde nemărginirea, nici priceperea nu póte coprinde eternitatea.

Daqua vederea sau mai bine simţurile nu pot coprinde Materia universale, nici priceperea nu póte coprinde Spiritul universal.

Finitul darŏ se întinde pînŏ unde pot ajunge simţurile, priceperea sau sciinţa nóstră; Infinitul este necunoscut şi începe de acolo, de unde mintea nóstră nu mai póte strebatte înainte.

Cu quât se îmmulţescu şi se întindu cunoscinţele umane, cu atâta puntul de unde începe Infinitul este mai departe. — Pentru orb puntul de unde începe infinitul spaţiului începe de la dênsul; pentru quel que vede, începe de acolo unde i se mărginesce vederea.

www.dacoromanica.ro

IX.

SUBSTANŢĂ — FORMĂ.

Quând dela Tot venim la Parte şi de la Parte la Tot, va să ţică quo venim de la Univers la părţile lui, dela Spirit la spirituale şi dela Materie la materiale.

De vom imaginà Materia universale în amesticu şi compuind o singură bucată nemărginită ca şi dênsa, ne imaginamu un corpu nemărginitu, al quăria locu este Spaţiul întregu. Fiinţa nemarginită şi coprinsul nemărginitu al Materiei în aqueastă stare, nu se póte coprinde sau pricepe cu mintea mărginită a nóstră. Aqueasta necoprindere sau ne pricepere facuŧo pe ómeni a numì la începutu aquea stare a Materiei Chaos, adico confusio informă, şi noi ţinemu tradiţia.

Cu quâtu de aquì vom începe a despărţì şi împărţì cu mintea aquea Materie nemărginită în amesticu şi informă, dupo cum a despărţit-o şi a împărţit-o Spiritul la crearea Universului, începem a vedé părţi şi qualităţi şi proprietăţi differente alle Materiei formându corpuri, dela globurile quelle mai mĕsurate pînо la atomu, dela lumìnă, gazu, aeru, apă, pînо la partea quea mai opacă şi dură. Aşà cum se formă un corpu fiă liquidu, fiă solidu, aquesta cată sa 'şi aibă locul seu que coprinde proprietăţile salle, qualităţile salle, adico forma sa, que îl facu să fiă ellu însuşi şi nu altu corpu, que îl distingu de altu corpu.

Precum quând ţicemu materie cată să înţellegemu şi locul que coprinde ea sau unde se află, asemenea quând

www.dacoromanica.ro

ḑicemu corpu cata a'i înțellege forma. Tótă materia este în Spațiu, totu corpul este în forma sa.

Forma este aqueea que dă identitatea corpului, adico aqueea, cum ḑisseromu, que îl face de a fi ellu ênsuși și nu altul. Forma este locul și însușirile que coprinde un corpu. — Sórele își are forma în figura sa, în mărginile salle, în luminămêntul sĕu, în tóte qualităţile, în tóte proprietăţiie salle. — Aerul își are forma în mișcăbilitatea sa, în diaphania sau perluciditatea sa, în composiția sa, în proprietăţile salle cu un cuvêntu. Apa își are forma în queea que o face de a fi apă și nu aer sau pămêntu saù altu queva. Omul își are forma în figura sa, în elementele din quare este compusu, în tóte proprietaţile salle que îl facu să fie omu, și quare iar îl facu să fiă ellu ênsuși și nu altu omu. Un fructu, un méru, o péră, etc. își au forma în figura lor, în esența lor, în culóre, în mirosu, în gustu, în totu que le face a fi meru, péră etc.

Substanța sau materia din quare este facutu un corpu este, cum amu ḑisu, o parte din totul nemărginitu.

Partea iar ammu ḑisu quo nu póte fi de quât de aqueeași natura ca și totul, adico daqua totul este ne peritor, și părțile cată să fiă ne peritóre; pentru quo de ar fi peritóre părţile ar ajunge a perì o dată și totul, perindu aquestea una quâte una.

Daqua Spiritul și Materia que intregescu universul sunt eterne, adico neperitóre și daqua fiă-quare corpu este o parte a Materiei eterne, que dar se distinge sau pere din corpu, daqua nu pere Materia?

Sá lăsămu pe omu, que este, que are corpul quel mai organisatu din tóte corpurile, que è compusu din Spiritu și Materie, ca și universul întregu que este un micu universu; să luămu unul din corpurile que ni se arata mai simplu, mai material; să luămu o pétră. De o vommu sparge în mai multe bucăți vedem quŏ i a peritu forma que avea pîno aquì. Materia ânse există. Aquì vedemu o schimbare de formă, sau o transformaţio, iar nu o perire a Materiei. — De vommu luà aquelle bucăți și pe tóte

www.dacoromanica.ro

împreună, le vommu sfărîmà în nemărginitu, le vommu adduce în quea mai fină şi uşóră pulbere, vedemu quo forma petrei devine alta, substanţa ei, materia ei există. De s'ar da aquea pulbere vêntului, de s'ar risipì fiă-quare atom schimbă locul, schimbă ori cum, vecinătatea, nu ânse şi substanţa sa, que nu se perde nicăiri. — De s'ar suppunne aquea pulbere focului, s'ar topì, ar devenì liquidă, adică ar schimbà forma, parte dintr'ânsa s'ar exalà şi ar devenì gaz; formele s'ar schimbà, ar perì una dupo alta, substanţa ânsĕ nu. Ea există deşì risipită sau transformată, făcêndu neîncetatu parte Materiei universale.

Se vede daro şi închiemu quo forma numai, este destructibilă sau peritóre, şi quo substanţa este eternă; şi quo queea que numim perire sau mórte nu este de quât o transformaţio sau schimbare de formă.

Se póte dar ḑice quo organisarea universului tóte faptele materiale que s'au împlinit sau se vor împlinì nu suntu de quâtu un nemărginitu şiru de forme que s'au succedatu, *o perpetuă transformaţiŏ.*

Anso aqueastă transformaţio perpetuă que este alta de quâtu lucrarea Spiritului assupra Materiei în ḑallea Progresului?

Aşà daro a se succede formele, faptele, generaţiile, *a muri* cu un cuvêntu, nu va să ḑică de quât a trece din perfectu în mai perfectu. Quoci:

Materia de sine fiindu inertă, nu póte de quât a se conservà, conservându-şi şi forma. Mişcarea que îĭ distruge forma, nu vine dela sine, ci afaro din sine dela Spiritu, quare singuru este activu; Spiritulu fiindu bunu, è principiul Progresului, è ênsuşi Progresul în lucrarea sa, şi prin urmare din faptă în faptă, din formă în formă, nu face de quâtu a trece din bunu în mai bunu, din perfectu în maï perfectu.

Ânsĕ fiind quo progresul este nemărginitu infinitu, prin urmare şirul transformaţiei eterne este şi ellu nemărginitu, şi numĕrul cum şi varietatea formelor sunt infinite.

www.dacoromanica.ro

Din quelle ḑise vedemu quo substanţa este Materia, şi Materia fiindu una ca şi Spiritul, prin urmare şi substanţa una este, iar formele-i sûntu multe şi varii.

Vedemu iaro quo Substanţa se are către Formă, ca Timpul către durată, ca Spaţiul către Extensio, ca spiritul către suffletu, ca Materia către corpu.

Quo corpul se are către formă, ca Materia către Locu.

Quo corpu nu póte există fără formă, nici forma fără corpu.

Corpu şi formă sunt daro correlative, parallele, sympathice. Unul este complinirea altuia.

Forma este un vidu al quăria plinu este substanţa.

Cum păşiromu pîno aquì din dualitate în dualitate cercetândule termenii şi natura lor, putem păşì în nemărginitu prin nenumerate dualităţi atâtu în lumea materială quât şi în quea ideală. Nu există nici un objectu fiă material fiă ideal quare să nu 'şi aibă perechia sa, parallelul, correlativul, simpathicul sĕu, de natură differentă, ânsĕ complinirea sa. Fiă-que obiectu, or è activu şi cată să'şi aibă passivul sĕu, or è passivu şi cată să'şi aibă activul. Tóte sunt predestinate qua prin unirea activului cu passivul să producă un effectu, adico un al treilea objectu, şi aquesta să fiă mai pérfectu de quât quelle precedente.

Recunoscêndu dualităţile, venimu neaperatu a recunósce şi effectul que se nasce din fie-quare dualitate, étto dar un al treilea terminu que în preună formă o trinitate.

Ammu ḑisu la începutu, quo din quea mai naltă antichitate, ómenii au cunoscutu existinţa dualităţilor, şi de a eşit vre o erróre, causa a fostu quo n'au sciutu toţi a distinge pe quelle eterogene şi sympathice de quelle omogene şi antipathice. Ânsĕ queea que a fostu şi mai anevoie, fu de a observà quŏ în totu d'auna din însoçirea a doe fiinţe A. şi B. eterogene şi parallele, a eşitu o a treile fiinţă que nu este nici A, nici B. Sau, şi de au ve-

www.dacoromanica.ro

ţutu aqueasta n'au închieatu quo aqueasta este o lege universală şi eternă, a'şi formă de aci o doctrină, o sciinţa. Secoli întregi, ómenii s'au mărginitu în doe punturi, s'au disputatu assupra lor, quând puindule în luptă, a distruge pe unul prin altul, quând denegându unul quând pe amêndoe, şi étto errorile.

Să punemu ânsĕ quo de şi ar fi recunoscutu amandoi termenii dualităţilor în totu adeverul şi natura lor. De aqui totu nu ese adeveratul adever; pentru quo între doe punturi nu se póte tragge de quât o linie. Din activu pîno la passivu nu este de quât o linie, şi descoperindu recunoscêndu al treilea punt que este effectul activului cu passivul îndată putem formă un triunghiu que este singura mesură de unde putem purcede a mesură şi a cunósce ori que întindere.

Unii, numinduse *unitari*, au recunoscutu numai un principiu, un singur puntu, cu quare n'au pututu fi de quât staţionari. Alţii recunoscêndu amêndoĕ principele, şi numinduse *dualişti*, cu dualitate singură n'au trasu de quât o linie. De şi s'a începutu mişcarea, ânse progresul n'avu de quât o singură direcţio, o monotonie întinsă în nemărginitu sau quel mult din doĕ punturi trăgênd doe linii parallele, qua şi quând le-ar fi condamnatu în eternu a alergà în aqueeaşi distanţă dela una la alta faro a produce nimicu. Quât ânse sciinţa umana a ajuns a formà şi a recunósce triunghiul, din triunghiu în triunghiu, mintea putù a străbatte universul pîno la triunghiul universal.

Noi, qua să putem procede qua mathematicul que mesóra întinderea, avem nevoie a trecce dela puntu la linie, şi din linii la triunghiu, avem nevoie a recunósce trinitatea dimensiunilor, *lungimea*, *lăţimea* [1]) şi *înălţimea*,

[1]) Inălţimea şi profunditatea este totu aqueea, numele nu se schimbă de quât dupŏ puntul unde ne aflăm. Quând suntem în fundul unui puţu, ţicem quŏ de acolo pînŏ sus este atâtu de inalt. Quând suntem d'ass ıpra, ţicem quŏ de aqui pînŏ în fund este atâta de profund. Prin urmare quât e de jos pînŏ sus, fiind şi de sus pînŏ jos năl̨timea şi profunditatea este tot aqueea.

www.dacoromanica.ro

quare è una cu *profunditatea.* — Noi suntem *trinitari,* din amorul adevĕrului exactu.

Pentru aqueasta ammu începutu de la unitate la dualitate, şi de aqui la *Trinitate.*

Éttŏ quăţi va din termenii ei.

I	II	III
Activu——Pasivu	Spiritu——Materie	Mire——Mirésă

Effectu	Universu	Familie
IV	V	VI
Progresu, Conservaţio } Perfectibilitate	Formă, Substanţă } Corpu	Suffletu, Corpu } Omu
VII	VIII	
Nutriment, Stomachu } Crescere physică	Idee, Memorie } Crescere spirituală	
IX	X	
Maestru, Discepol } Schóla (instrucţiŏ)	Sciinţe, Măestrii } Arte	
XI	XII	
Dogmă, Cultu } Religiŏ	Omu spiritual, Omu physicu } Omu moral	

In fiă quare trinitate se vĕdu doe cause, una activă şi alta passivă, cum şi un effectu produs din aqueste cause. Anse de ne vom suì cu mintea în sus din linia în quare ne aflam, vedem quo causele au şi elle alte cause que le a produs. Mirele şi Mirésa que producu Famillie, cata să aiba Părinţi; Lucrătorii şi Materialele que producu edificiu, cată sá aibă un îndreptător séu architectu; Dogma şi cultul que forma Religio, cată să aibă un Legiuitor etc. Étto daro quo se formédă şi alte trinităţi sau triunghiuri, quărora linia din mijlocu e commună, fiind tot aqueea.

www.dacoromanica.ro

a Fi N Părinți

Activu —— Pasivu Spiritu ——— Materie Mire ——— Mirésă

Libertate { Dreptu / Datorie } Legiuitor { Dogmă / Cultu }

N { Spiritu / Materie } N { Libertate / Fatalitate etc.

Trinităţile sau triunghiurile din sus le vomu numì *Superióre* spre a le distinge din quelle din jos que le numim *Inferióre.*

Ânse aqueste trinităţi superióre şi inferióre unite neaperat prin linia lor commună din mijloc formă cum vedem quadrilatere sau pătrate:

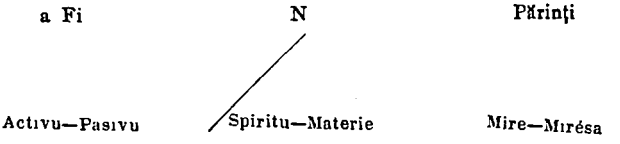

Effectu		Universu	Familiie		
Architectu	Lucrători / Material	Edificiu	Legiuitor	Dogmă / Cultu	Religio
Omni-etern	Timpu / Spaţiu	Omni-etern	Pătratu	Triunghiu superior / Triunghiu inferior	Patratu
Lume morală	Lume spirituală / Lume physică	Lume morală			

Spre a fi mai înţelleşi în quelle din urmă doe exemple, alle quărora doe capete sau extremităţi sunt tot aquellea, să ne servim ca mathematicii din triunghiu în triunghiu a cunósce întinderea sau spaţiul. Mire, Mirésă formând triunghiul Familliei, din triunghiu în triunghiu

www.dacoromanica.ro

adico din famillie în famillie, păşim la societate, que este un triunghiu equivalent a summei tutulor triunghiurilor de familii. Din societate în societate, adicŏ din triunghiuri mai mari în triunghiuri, păşim la omenire, que este summa tutulor societăţilor, adico un triunghiu equivalent summei tutulor triunghiurilor de societăţi. Aşt-fel păşim prin tóte speciele quător trei regnuri, Animal, Vègetal, Mineral, şi din summa aquestor trei mari triunghiuri se formă un alt triunghiu, globul terestru que ne servă şi el de punctu de plecare ca şi quelle lalte. De aqui, Pămênt, Lună, Sóre, formă alt triunghiu Pamêntul Activul, Lana Passivul, sórele superiorul amêndorora. Anse pe cum Pămêntul este activul Lunei, assemenea este passivul Sórelui, şi sórele activul Pamêntului este Passivul unui alt centru solar din *callea laptelui.* Aşà planet, satelit, sóre, un triunghiu; sóre, planet, centru solar, formă alt triunghiu; centru solar, sóre, şi alt centru mai superior formă alt triunghiu, în quât din triunghiu în triunghiu tot înaintăm către nemărginit, pîno la triunghiul triunghiurilor quari coprinqênd îmbraçişequ pe tóte, fiă que matemathicu cunósce quo nu formă de quât un cercu sau mai bine o spheră nemărginită. Pentru quo fiă-quare scie quŏ cercul nu este de quât un triunghiu al quărui basă este circonferinţă şi înălţime raqă, sau summa unor nenumerate triunghiuri, que au de basa un punctu al circonferinţei, şi de înălţime raqă. Fia quine dar scie quo cercul termină de unde începe, şi începe de unde termină, şi prin urmare ambele capete sau extremităţi se împreună, étto dar pentru que ultimele doe exemple au aquelleaşi extremităţi.

Pătratu { Triunghiu superior / Triunghiu inferior } Pătratu

Totu { O jumĕtate / O jumĕtate } Totu

Lumea întrégă { Lume spirituală / Lume morală } Lume intrégă (morală)

www.dacoromanica.ro

Aqueste exemple se pot mai bine închipuì prin figura următóre :

Perfecţiŏ { Progresu / Conservaţiă } Perpecţiŏ N { Libertate / Fatalitate } Creaţio

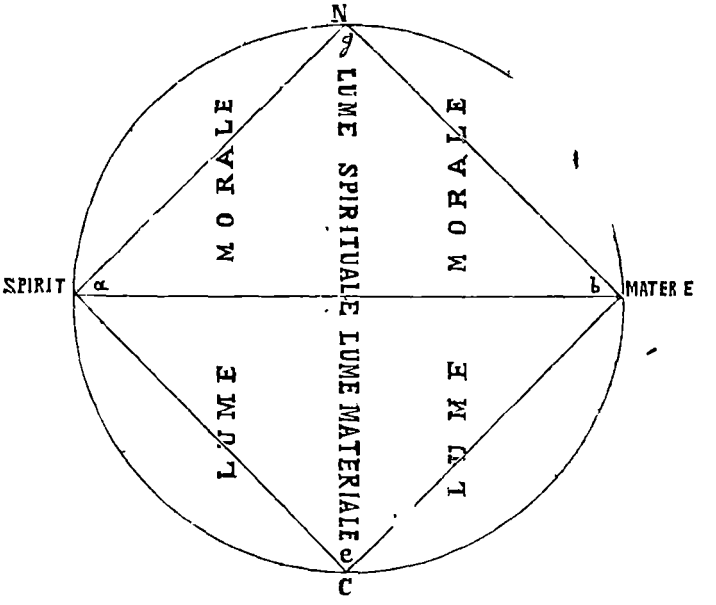

Universu

Un triunghiu inferior coprinde lumea materiale, alt triunghiu superior coprinde lumea spirituale, ânse ambele aqueste triunghiuri qua să facă o trinitate de triunghiuri cată să aibă un alt termen sau triunghiu mai superior que le îmbràçişéḑă; aquest termen este părţile que se coprindu între córde şi arcuri, quari împreuna facu quât unul din ambele triunghiuri, plus un cerc. Aqueastă differinţă cu quât se măresce cercul cu atâta devine mai mare.

Aquest adevĕr mathematicu se póte aplicà sau descoperì în tóte cercurile trinităţilor. De vom numì triunghiul inferior a, c, b şi pe quel superior a, g, b; de vom adunà summa părţilor din afaro a cercului que se afla între patrat şi circonferinţă şi aquea summă o vom numì

www.dacoromanica.ro

S, avem *a*, *c*, *b* egal lui *a*, *g*, *b*, şi S mai mare de quât *a*, *c*, *b* sau *a*, *g*, *b*. Aşà dar ţicem :

Spiritul este egal Materiei, ânsë superior quea laltă a treia parte prin quare se face trinitatea, are queva mai mult în valóre şi de quât unul şi de quât altul.

Mirele este egal Miresei ânse superior; copii sau queea que întregesce trinitatea famillieì au queva mai mult în valóre şi de quât tata şi de quât muma. De n'ar fì aşà cercul nu s'ar întregì şi progres n'ar fi.

Lumea spiritualë este egală lumei physice ânsë superióre.

Lumea moralë que întregeşce trinitatea şi formă cercul, are queva mai mult în valóre de quât şi una şi quealaltă în parte.

Omul spiritual este egal omului physicu ânse superior; omul moral que întregesce trinitatea preţuiesce mai mult şi de quât unul şi de quât altul.

Şi aşà în tóte trinităţile; de n'ar fi aşà progres n'ar fi, sau de n'ar fi progresu sau adaos la trei triunghiuri egale, cercu nu s'ar formà, adico eternitate n'ar existà.

Pînо dar există eternitatea, există progresul. Pînо există progresul cată să existe trinitatea, adică effectul mai perfectu şi doë cause : una activă şi alta passivă; şi fiind quo din perfectu în mai perfectu, Perfecţia absoluta este infinitul, Perfecţia absolută cată să fiă şi în quel alt capet. Aqueastă perfecţio absolută datu-i-s'au diferite nume, Ḍeu, Θεὸς, Gott, Allach, Eloe, Adonai, Iechovah... Aqueastă perfecţio este Infinitul, Necunoscutul, quel que Este. El este a Fi sau fiinţa adevĕrată. Tóte de la El încep şi la El se terminä. El este Alfa sau începutul şi Omega, adico cercul quel mare, quel ne-mărginit, triunghiul triunghiurilor, şi trinitatea trinităţilor.

Terminànd repetăm pe scurt în termeni matematici şi resumăm :

Să punem quo spiritul este A, Materia B, doe punturĭ unul în faça altuia. Din A, la B, avem linia A B.

A _____ B

www.dacoromanica.ro

Să punem quŏ creaţia, productul din unirea Spiritului cu Materia este C, în creaţiŏ unde este şi spirit şi materie, în puntul C se formă de la A şi B, triunghiul ABC.

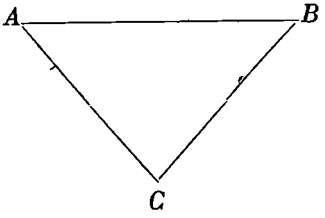

Precum în jos de linia AB s'a construit sau s'a închipuit triunghiul ABC assemenea şi din susul ei la un punt óre-quare recunoscut N se póte închipui alt triunghiu ANB.

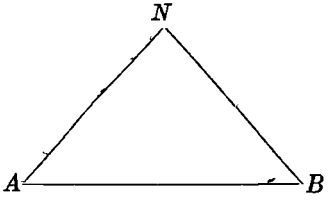

Aqueste doĕ triunghiuri avênd linia AB commună, ne dau împreună quadrilaterul

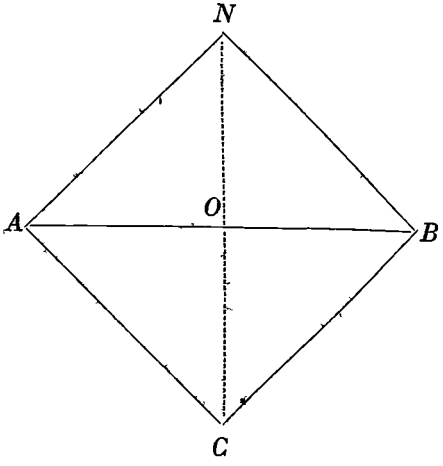

www.dacoromanica.ro

Ânsĕ precum dela A la B s'a închipuit o linie AB, assemenea de la C la N se póte închipui alta CN şi fiind quŏ A este diametralmente different de B, linia AB, pe quare se repăusă ambele triunghiuri fiind un diametru, unghiurile N şi C nu pot fi de quât drepte. Assemenea C fiind diametralmente different de N, linia CN pe quare se repausă unghiurile A şi B formă iar un diametru şi unghiurile A şi B sûnt iar drepte. Prin urmare quadrilaterul ANBC è un pătrat alle quăruia laturi sûnt córdele unui aquelluiaşi cercu, que se formă, cu ori quari din raḑele OA, ON OB, OC, formate din ambele diametre tăiate în O sau prin învirtitórea pătratului în centru sau puntul O.

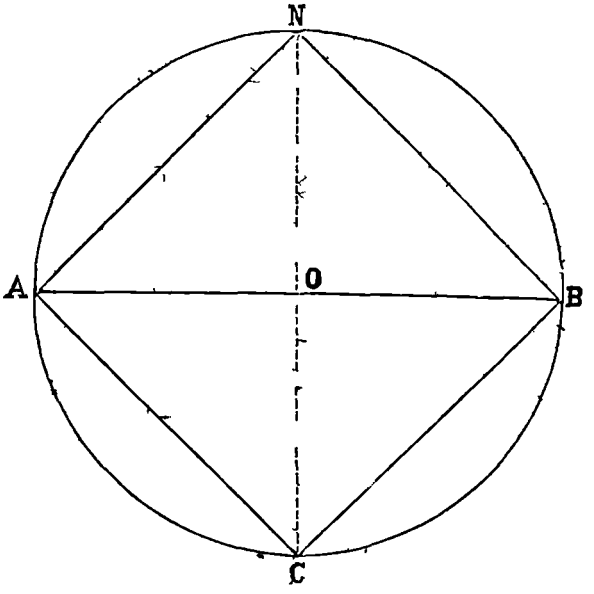

Aquì se formă iar o trinitate: Triunghiul ACB de o parte, triunghiul ANB de alta şi cercul de alta a quăruia parte este patratul ANBC, format din ambele triunghiuri. Ânsĕ cercul se scie quo este equivalent unui triunghiu al quăruia basă este cironferinţa şi înălţimea, raḑa. Aquì triunghiul ACB deşi inferior, este egal triunghiului superior ANB, iar summa quellor patru părţi alle cercului

www.dacoromanica.ro

coprinse între córdele şi arcurile AN, NB, BC, CA que compun al treilea termen al trinităţii este mai mare de quât fiă quare triunghiu. Daqua aqueastă summă, que este effectul produs din învêrtirea fiă quăreia raḑe sau a patratului în centru O, va fi E; daqua tot cercul împreună va fi O mare, avem formulele:

(ACB=ANB)<E, şi ACB+ANB+E=O; şi daqua differinţa între summa quellor patru părţi coprinse între córde şi arcuri şi între fiă-quare triunghiu va fi D, avem formulele E=ANB+D, O=ANB+ACB+E sau O=3ANB+D, sau O=3ACB+D.

Din aquestea se vede quo fiă-que effectu produs din doĕ cause, una activă sau superióră şi alta passivă sau inferióră, este mai crescut de quât fiă-quare din cause.

Universul, produs din unirea Spiritului cu materia este mai crescut şi mai perfectu de quât Spiritul isolat, şi de quât Materia isolată.

Omul viu este mai întregit de quât suffletul isolat şi corpul isolat.

Omul moral este mai perfectu de quât omul spiritual şi omul material isolat.

Lumea morale este mai perfectă de quât lumea spirituale şi lumea materiale isolate.

Famillia que se formă din unirea Mirelui şi Miresei este mai perfectă de quât fiă-quare din causele que au format'o.

Fiii împreună şi în physicu şi în spiritual facu mai mult de quât Tata în parte şi Mama în parte.

Generaţia fiitóre, que este productul a doĕ cause din generaţia actuale, este şi mai numerósă şi mai 'naintată în idei, mai perfectă cu un cuvênt de quât generaţia actuală.

Daqua doĕ linii AO, OB, unite facu o linie AB, summa altor doĕ linii que vor face un triunghiu pe AB cată să fiă mai mare de quâtu AB, pentru quŏ de nu va fi aşà triunghiu nu se formă, trinitate nu este.

Daqua puntul C sau triunghiul ABC sau creaţia, pro-

www.dacoromanica.ro

duse din unirea lui A cu B a spiritului cu Materia, nu erà mai perfectu de quât A şi B, creaţio nu putea să fiă.

Şi iarŏ daqua puntul N sau triunghiul ABN nu este mai supremu de quât A şi B, triunghiu nu se póte formà, lume spirituale n'ar existà dupo cum n'ar fi putut existà lume materialĕ.

Daqua quelle patru părţi alle cercului coprinse între laturile triunghiurilor şi arcuri împreună n'ar fi fost mai perfecte, mai adaose de quât fiă-quare triunghiu, cercul nu s'ar fi putut încheià, armonie n'ar fi fost, lume morale n'ar fi existat.

Daqua fiĭ nu sûnt mai numeroşi de quât tata şi mama, mai perfecţi, triunghiu famillial nu se póte formà, progres nu există, bunul nu există, nu există prin urmare famillia moralĕ.

Daqua generaţia fiitóre nu este mai numerósă, mai perfectă de quât generaţia actuale, progresu nefiind, nu este nicĭ lucrarea spiritului. Omenirea attunci nu e morale, pentru quŏ nu e nici spirituale. Omenirea ar fi attunci numai materialĕ.

Maĭ observând, vedem quo, dupo natura cercului, quât este din A pîno în B, atâtŭ este şi din C pîno în N. Adico quâtă differinţă sau distanţă este între Spiriţ şi Materie, atâtŭ este şi între creaţio şi creator. Ânsĕ linia AB se póte închipuì în nemărginiţ prelungită din B înainte şi din A înainte, precum şi linia CN assemenea se pot prelungì în nemărginit, prin urmare închiem:

Quŏ între Spirit şi Materie, între Creator şi Creaţio este o distanţă în nemărginit diametralmente.

Quo între Spiriţ şi Materie, între Creator şi Creaţio, sûnt nisce linii que ducu d'a dreptul dela unul la altul.

Quo Spiritúl este nemărginit, Materia nemărginită, Creaţia nemărginită, Creatorul nemărginit, Cercul que îmbrăţişéḑă tóte que trece şĭ prin A şi prin C şi prin B, şi prin N este nemărginitu şi în fine quât este dela N pîno la A, atât este şi dela N la B, atât este şi dela A la C, şi dela B la C.

Mai observăm âncŏ quŏ din punturile N,C,A,B, cu

www.dacoromanica.ro

or-quare linie sau rață NA séu NB . . . de vommu imaginà cercuri aqueste sûnt egale între sine şi mai mari de quât cercul O.

Cercul dară format cu rața dela N la A sau B, adicò dela Necunoscut la Materie sau la Spirit este mai marę de quât quel format dela O la N, la A, la B, la C, adico dela Om la Spirit, la Materie, la creaţio, la Necunoscut.

De vommu închipui ânsë un cercu format prin linia sau fostul diametru NC sau AB, aquella este cercul cercurilor, cercul que se formă prin linia trasă dela creaţia nemărginită pînò la necunoscutul nemărginit. Mai ne convingem âncò quò de vommu închipuì din fiă-quare din aqueste patru punturi quâte un cercu, aqueste patru cercurì formă un tot que se póte îmbrăçişà prin alt cercu format din centru O cu rața OX şi quare este cercul cercurilor, şi al quăruia centru este puntul unde se întêlnescu liniele trase dela Spiritu la Materie, dela Creatoru la Creaţiò, puntul O adico fie-quare individ que cugetă.

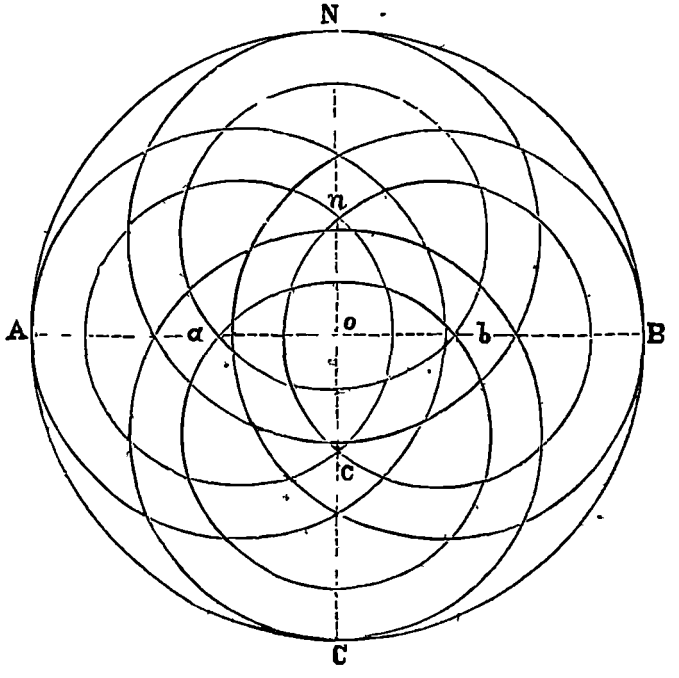

www.dacoromanica.ro

Ne mai convingem încŏ quŏ îndoită este distanţa dela N la C, şi de la A la B, de quât queea que este dela O la N,A,B,C, adicŏ îndoit de departe este dela spirit la Materie, şi dela Creator la Creaţiŏ, de quât queea que este dela individul que cugetă pînŏ la fiă-quare din aqueste patru punturi: Spirit, Materie, Creator, Creaţiŏ.

Mai departe, adicŏ este dela Spiritu la Materie de quât dela Creaţiŏ pînŏ la spirit şi pînŏ la materie.

Mai departe este de la sufflet isolat pînŏ la corp isolat de quât dela omul que este şi una şi alta, şi tot atât de departe de alta.

Mai departe este dela mire pînŏ la mireasă, dela tată pînă la mamă isolaţi de quât de la fii pînŏ la tată şi mamă que sûnt egalemente departe sau tot atât de aprópe şi de unul şi de altul.

Mai repetăm o dată figura trinităţii universale, spre a punne înaintea cititorului încŏ quâte-va observaţii.

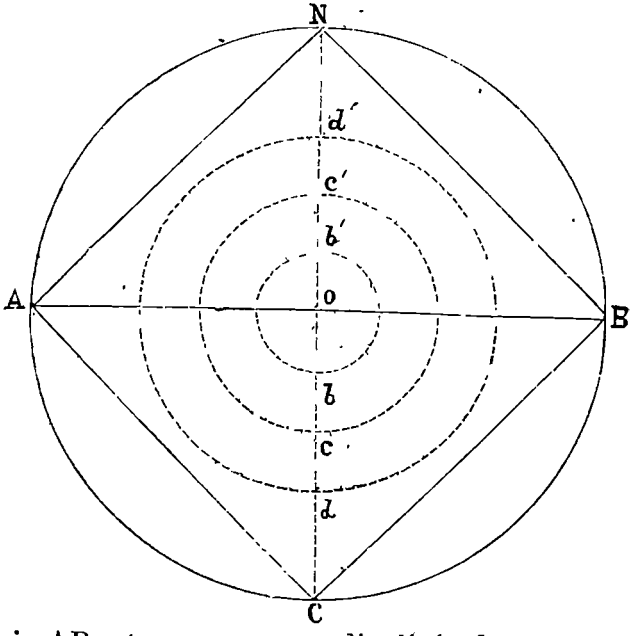

Linia AB este, cum ammu ḑis, linia de relaţia de legătură, de unire între spirit şi Materie. Se póte dar luà

www.dacoromanica.ro

drept linia de unde începe creaţia, sau suindu-ne în începutul lumii în genere sau la început fia quaruia om ın parte, la unirea suffletului cu corpul. Linia AB, fiind linia or a creaţieï lumeï, or a conceperei, saŭ nascerii fiă quăruia om, este linia de demarcaţio între lumea materiale sau inferióră şi între lumea spirituale sau superióră. Cu quât dar omenirea de la creaţia sa plecând de la O, a păşit în cunosciinţe către b, în lumea materiale, cu atâta s'a suit cu mintea către b, în lumea spiritualo. Tot objectul a devenit o idee şi cercul ideilor fia quăria generaţii tot s'a largit către A,B, şi N. Dupo mesura cu quare s'a apropiat de C, queca que ţicem de omenire în general, se aplica şi la fiă quare om în parte şi se înţellege mai bine. Omul la nascere, închipuindu-se în puntul sau centrul *O*, or que pas va face în cunoscinţe din lumea materialĕ, aquel pas devine o raţa a cercului ideilor salle que se întinde în aqueaşi departare şi în lumea spirituala. Pruncul mort la pragul vieţei în puntul *O*. n'are nici o cunoscinţă nici din quelle de jos nici din quelle de sus; vieţuind, cunoscênd lumea, intrând mai mult sau mai puţin în secretele, în studiul naturei al adeverului, fiă que objectu, fiă que amenunt devine o idee, şi cu quât se întinde către C, în cunoscinţa creaţiei, cu atâta se appropie cu mintea către N, către Necunoscut, catre creator. Callea que a facut în jos pîno în *b*. este egale cu quea în sus pîno în b' assemenea oc=oc', od= d' . . şi pe quât raţa cunoscinţelor salle este mai ıntinsă, cu atâta cercul ideilor salle devine mai spaţios, adico cu quât progreséză tot de o data omul şi physicu şi spiritul cu atâta, omul moral sau armonicu devine mai mare.

Anse cata a spune quo spre a vedé şi a cunósce lucrurile în lumea de jos sau materiale, a fost necesitate de lumina, unde conducetorii sûnt simţirile şi mai vîrtos ochii, assemenea în lumea de sus sau spirituale, în locul luminei dominu Adeverul, unde conducetor, în loc de ochiu al suffletului este Raţia, de ochi şi lumina are nevoie corpul de Raţio şi de adever are nevoe suffletul.

www.dacoromanica.ro

Daqua în lumea materiale, paşim în întunerecu, daqua crescetorii noştri ne fac a cunósce lucrurile ast-fel cum nu sûnt, daqua prejudiţiile ne degradă simţurile, que sûnt mijlócele prin quare ne vin cunoscinţele, cercul cunoscinţelor nóstre devine vicios în lumea spirituală în loc, de adever, mintea se ràtacesce în Minciune, în quât încheem :

Lumînă sau sórele lumii spirituale este Adeverul, şi Adevĕrul lumei materiale este Lumina.

Quând è întunericu, nesciinţă, ratăcire în lumea materiale, lumea spirituală ne fiind cunoscută nu exista pentru suffletul întunecat, sau de şi există è închipuita ast-fel cum nu è ea. Tot cercul è vicios şi prin urmare omul moral è assemenea vicios. Adevĕrul lipsind, binele, frumosul, armonia lipsesce, şi lipsa binelui s'a numit Rĕu. Tot que cu adeverat există în lumea materiale şi spirituala, aqueea este adever sau bine; şi tot que nu există, şi plăsmuesce omul, aqueea este Minciune, que devine Reul, şi quât urméda din aqueasta e sufferinţe, turmente.

Incheiam daro ca omul în *adevĕr* physicu, şi în *adevĕr* spiritual, întregesce, rotunqesce, armoniséqă în *adevĕr* pe omul moral, şi lumea physică, unită cu lumea spirituale, întregesce, rotunqesce, armonisă lumea morale.

Aqueastă sciinţă a Trinitaţii, ómenii de şi au întrevequt'o în antiquitate, n'au descoperit'o, n'au desvoltat'o ânse, pentru quo au păşit cum se va vedé pipăind dela unitate la dualitate, şi combătênd un principu cu altul. Christ nu mai venì ca un mediator, a împacà pe omul material cu omul spiritual spre a formà pe omul moral. El arătà quo n'a existat şi nici nu póte existà lupta între spirit şi materie ci nunta. El ne vorbi de Mirele şi Mirésa mystică. Dela Christ încuà, ómenii, sau neluminaţi, sau deprinşi în quelle trecute, necurăţiţi de prejudicii, orbiţi de interese, sau n'au înţelles Trinitatea sau înţellegêndu-o, au communicat'o altora nu în adeverul seu ci dupo interesele lor. Incepuro iar ómenii d'a capo, sau cu Materia a combatte şi a umilì şi stinge spiritul,

www.dacoromanica.ro

sau cu spiritul a combatte, a chinuì şi a degradà Materia ori corpul, sau quei înveţaţi a cumperà şi vinde tot în templul lui Dumneḑeu quare este universul, spre a 'şi mulţumì în sine şi Spiritul şi Materia, îşi appropriaro tot spiritul şi Materia altora, şi suffletul şi corpul lor, în quât sclaviei simple a antichităţii succedù o îndoità sclavie şi materiale şi spirituală. Aqueşti monopolisori, qua să pótă avé în a lor dispositio şi dominiu suffletul, mintea întrégă a ómenilor, îi înveţaro a 'şi chinuì corpul, a facce din sufferinţe o virtute şi a desnervà tótă puterea populară, precum şi qua să pótă avé în dominaţia lor întrégă, tot corpul, tot productul travalliului, le-au întunecat spiritul, le-au ascuns adeverul, le-au luat tot que au avut material şi în locui le-au promis o viaţă ast-fel cum Christ au numit'o mórte, un cer ast-fel cum Christ 'l au numit iad. In locul mântuirii le-au dat sclavia, în locul bucurii promise i-au adăpat cu oçet, cu fiere, cu lacreme, în locul vieţei le-au dat mórte vie, în locul adeverului le-au dat minciune. Nu le-au lasat de quât ignoranţa, intunerecul, temniţele gratis pe pământ, şi minciunea în cer şi aqueasta, în batjocura lui Christ, o numiră orthodoxie, catholicismu.

Doctrina aqueasta se va desvoltà în tótă întinderea ei quând cu historia vommu ajunge la Christianismu.

Aquì am pus principiele de unde vommu plecà în studiul historiei. Şi fiind quo am ḑis quo historicul şi quel que citesce historia se cuvine a fi ca judele integru que ascultă mărturii, şi îşi dă sentinţa, drept martori, vommu lăssà a vorbì pe scriitorii contimporani ai fiă quăruia popol şi drept lege dupo quare vommu approbà sau condamna, vommu àvé principele que ni-le ammu pus aquì nainte. Elle ne vor servì de norma, elle ne vor fi ca pétra Lidiei de încercare pe quare se frécă şi se cércă aurul. Pe dênsele vommu frecà, ori que doctrină, or que lege, or que instituţio, or que fel de guvernu, or que datină, or que învetu, or que religie, or que faptă, or que naţio.

www.dacoromanica.ro

Scrierea que ne-am propusu a da avêndu de titlu *Historie Universalĕ*, va coprinde nu numai evenimentele în general prin quari trecuro popolii şi naţiile dela începutul lor, de quând îşi adduce aminte omenirea, nu numai mişcările, emigraţiile şi faptele, materiale şi politice, resbellele lor, legile, şi instituţiile lor, ci şi desvoltarea minţii lor, adico Historia sciinţelor, artelor şi mai vîrtos a credinţelor lor.

Quei mai mulţi quâţi a întreprins a scrie historia universală a popolilor antici şi moderni, au neingrijiatu órecum historia desvoltării minţei omenesci, historia sciinţelor şi artelor, şi mai vîrtosu au trecut de totu cu vederea dogmele şi credinţele que avù fiă-quare popol. Fórte puţin vedem în historiile universale sau nici decum vorbindu-se despre casmogoniile, şi theogoniile naţiilor, despre primele lor dogme şi credinţe, şi mai vîrtos despre dogmele şi credintele officiale, que furo puntul de plecare al tutulor instituţiilor şi a tótei vieţei politice şi morale a fia quărui popol, de unde purcesse quelle mai însemnatóre fapte alle popolilor, în bine sau în reu.

Ori que faptă este un efectu, şi vorbind de efectu. ca judecător, cată a se suì quine-va la causa. Causa fericirii şi nefericirii naţiilor, naintării şi scaderii lor, evenimentelor prin quari au trecut, a faptelor lor în general fu în quea mai mare parte credinţele şi dogmele dela quare începura principele, adico cu quare debutaro în viaţa politică şi morala. A neîngriji un historicu primele credinţe alle popolilor, a le trecce cu vederea este qua şi quând un jude n'ar voi nici într'un chipu a luà în consideraţio crescerea sau educaţia quellui accusatu, a'l condamnà mai nainte de ai cercetà crescerea şi principele.

Aqueasta ânse nu se face nici în quelle mai napoiate tribunale.

Quând este în cercetarea unei judecaţi o fapta gravă, nu faro cuvîntu este o datină vechie prin judecătoriile mai a tutulor naţiilor, a începe judecata accusatului prin întrebarile următóre:

Cum te chiama?

www.dacoromanica.ro

De unde esci, sau unde te-ai nascutu?
Que credință mărturisesci?
Que meserie ai?

Spre que óre suntu aqueste întrebări, de quât spre a se informà judecătorii mai ântêiu despre principele quellui judecatu, qua dupo dênsele sa 'şi agrave sau sa 'şi mai uşureḑe sentința.

Dela prima întrebare: *cum te chiamă*, aflând un nume Niculae, sau Abraam, sau Hassan etc., se pricepe îndata religia, credința şi principele que a putut luà din copilăria sa quel tradusu înaintea judicății. — Dela pronumele seu se póte aflà famillia şi se póte adesea cunósce qua ce fel de miḑlóce avuro părinții lui de a'l cresce.

Dela întrebarea: *de unde esci, unḑe te-ai nŏscut?* Dupo capitală, cetate, burg sau satu, or sălaşu se póte închipuì ca que fel de învețuri a pututu contractà în miḑlocul soçietății unde a deschisu ochii şi 'şi a petrecutu viața.

Dela: *que credință mărturisesci?* se cunósce primele principe, gradul de instrucțio şi lumînare a preoților, a învețătorilor que ar fi pututu avé. Dela: *que meserie ai*, şi dela respunsul: preotu, sau învețator, sau oştean, sau meşter, sau lucrător, sau domesticu, sau servu, sau şi *nici o meserie*, se pricepe de unde a putut fi împinsu a comitte aquea faptă, din lipsă sau îmbuibare? Din sciința sau nesciință? Din îngânfare sau ultima disperațio? etc.

Dela aqueste întrebări şi respunsuri plecandu, un jude integru scie, descoperindu adeverul, pe quine să condamne mai multu, pe quel judicatu, de este avutu, instruit, luminatu, cunoscător de drepturi şi datorii, sau credințele aquestuia, părinții şi învețătorii lui, sau societatea în quare s'a născutu şi a crescutu accusatul, şi quare nici o dată n'a cugetatu la dênsul de quâtu numai la ora quând allérgă spre a'l condamnà sau spre a se divertì cu supliciul la quare è condamnatu.

Prin urmare, începêndu historia nóstra, cercetarea nóstră, câtu s'o începem dela începutu, dela credințele, dela dogmele, dela cosmogoniile fiă-quăria nații, dela copillăria ei, adico dela principele cu quare s'a crescutu.

www.dacoromanica.ro

Aquest puntu que a fostu neîngrijitu pîno acum è óre cum şi necultivatu, şi luând assupra nóstra o asemenea sarcină, este a intrà într'o materiă, despre quare fórte puçine ajutóre vommu avé. Nu promittem nimicu de întinsu, nimicu de special. Ne vommu nevoì ânse ca tractatul cosmogoniilor sau timpilor fabuloşi să fiă proporţionatu dupo quadru în quare è mărginită aqueastă scriere; ne vommu nevoì ânco şi mai multu a ţine unu firu întinsu în cursul aquestei materii, a conducce pe cititor, din credinţă în credinţă, şi din formă în formă, dupo quare fiì tradusă fia que idee religiósă, fiă que credinţă.

Credinţele, fiindu principul, causa de unde decula instituţiile şi faptele popolilor, judecându un istoricu popolii, va judecà pe legiuitorii lor, pe crescetorii lor religioşi şi politici, pe prinţii lor, pe quei que au putut cunósce errorile din quare purcede rellele şi nu numai nu s'au încercatu a le risipì şi desfiinţà, ci ânco şi au şi pusu tóte puterile a se unì în caste spre a le susţine şi a le perpetuà în interesele lor condamnabile.

Avênd ânse a începe dela cosmogonii, sau dela systemele despre crearea lumii, è de mare necesitate a comunicà mai ântêiu cititorilor părerile sau sistemele unoi philosophi sau naturalişti que nu s'au impusu pe sine popolilor ca nisce legiuitori, que nu 'şi au dat conjecturele şi combinaţiile que puturo face, ca nisce credinţe sau principe religióse. Incepem dela aqueste păreri sau systeme, pentru quo elle singure furo espressia adeverata a progresului que facù mintea umana; pentru quo aquestea n'avuro dreptu scopu (şi şi de ar fi avutu cugetul nu puturo reuşi) de a amagì lumea; pentru quo elle au instruitu lumea invitându-o la nuoe cercetări şi descoperiri; pentru quo elle au çisu *cercetaţi*, iar nu *credeţi*. Autorii lor furo primii ómeni dintre quei caçuţi sub jugul credinţelor staţionare que se încercaro a studià şi a se convinge despre quelle que le çiceau alţii a crede; şi de nu s'au appropìatu de adever, de s'au amăgitu şi ei, n'avuro nici pretenţia nici putinţa de a trage popoli întregi, şi lumea întrégă în errorile lor, şi în resultatele deplorabile

www.dacoromanica.ro

alle aquestor errori. Pe lùngo aqueasta de s'au amagitu aquestia, amăgirea n'a fostu systematică, intestată, ci provenì mai multu dela societatea în miḑlocul quăria au traitu, dela pucinele cunoscinţe şi miḑlóce spre a ajunge omul la sciinţă. Judicata que s'ar facce unor asemenea philosophi, nu póte fi aşà de severa ca a aquellora que reuşiro a'şi impune visăriile dreptu credinţe, minciunile systematice dreptu adeveru, şi deveniro causa îndelungelor sufferinţe alle Omenirii, şi a ênsuşi orbiei în quare caḑuro popolii de a'şi adorà causele sufferinţelor lor.

Quei d'ântêiu que cunóscemu quo s'au încercatu întru a se convinge despre începutul lumii şi al Omului, şi a spune în publicu descoperirile que ar fi pututu facce, combătêndu errorile, furo dintre philosopii Heleni şi romani. Scrissele aquestora serviro dreptu puntu de plecare la occupaţiile quellor moderni que se încercara a scótte lumea din jugul credinţelor staţionare, şi a ajunge la convincţio, *la sciinţa* demonstrată, la puntul unde se afla astaḑi cunoscinţele exacte.

Precum daro ne-am preparatu a intrà în historie cu principele que s'au expus la începutul aquestei scrieri, asemenea se cuvine a fi preparaţi mai ântêiu cu óre-quare principe que ne dau sciinţele moderne, spre a puté judicà adeverurile sau errorile cosmogoniilor în quare avem a intrà.

Quadrul nostru nu ne iarta a expunne d'a rêndul tóte părerile şi systemele philosophilor antici. Spre a da ânse idee generală mai despre tóte vommu allege din antiquitate dela Romani pe Ovidiu, que ca un puntu de miḑlocu intre credinţele de attunci şi între sciinţă, sciù a marità cu atâta eleganţă dogmele populare cu convicţia contimporanilor sei înţelepţi. Vommu comunicà dupe aqueasta un resummatu al lui Diodor Sicilianul, que ne póte da o idee despre cum judicà în epocha aquestuia philosophi despre aqueasta materie.

Mai pe urmă vommu introduce pe cititor pe quât ne vommu puté întinde în aflările que a pututu facce sciinţa pîno în ḑillele nóstre în objectul aquesta. Cu aquestea

www.dacoromanica.ro

preparaţi vommu intrà în studiul cosmogoniilor, al timpilor numiţi divini şi heroici sau fabuloşi, şi al timpilor historici.

„Intre naturaliştii şi historicii mai celebrii sûnt doe opinii differite despre originea ómenilor. Unii ḑicu quo lumea este ne creată şi ne peritóre, şi quo omenirea exista din tóta eternitatea fără început. Alţii susţin din contra quo lumea s'a creat, quo este peritóre, quo omenirea are aqueaşi origine cu lumea, şi quo este coprinsă în aquelleaşi limite".

La începutul lucrurilor, cerul şi terra, în amestecu împreună, nu înfăcişà de quât un que informu. Apoi corpurile se despărţiro unul de altul şi lumea revestì forma que vedem asta-ḑi, aerul fù dotatu de o mişcare neîncetată, elementul igne (caloi icul) se înălţo în regiunile superióre pentru uşoretatea sa. Pentru aqueea sórele şi tóta armata stelelor que sûnt formate de aquest element sunt învîrtite într'un vortice neîncetat. Elementul terrestru şi elementul liquid mai remassero amestecate, pentru greutatea lor; ânse aerul mişcându-se neîncetat împrejurul seu ênsuşi particulele umede produssero marea, şi particulele mai compacte formaro terra mólle sau tinósa. Subt influenţa raḑelor sórelui, terra începù a se întarì; prin acţia combinatu a căldurii şi a umidităţii suprafaca ei se înflò ca o materie în fermentaţio: în multe părţi se formaro crescăminte acoperite de nisce membrane subţiri, dupo cum se vede şi astaḑi în locurile marecagióse, quând dupo o temperatură rece succede de o data un aer cocent, faro transiţio successiva. Materia, vivificata astfel, se nutresce pe nópte din vapórea que se condésă, unde ḑioa se solidifica prin efectul sórelui. In fine aqueşti germeni dupo que ajunsero în ultimul lor gradu de desvoltare, şi rupsero membranele que le învelià, produssero în lume toţi typii de animale. Aquellea în quare domina calórea se nălţaro în aer: passerile. Aquellea que au mai multu amestecătură terrestra, remassero în rôndul reptilelor şi animalelor que trăiescu assupra terrei. Aquelle que ţin mai mult de substanţa apósa, aflaro în apă o

www.dacoromanica.ro

locuința cuviinciósa: numésca-se aquestea animale aquatice. Terra uscându-se din que în que subt influința căldurei sórelui și a vênturilor, începù a nu mai producce nici un animal perfectu. De attunci animalele se propaga prin generațio (nascere), fiă quare dupo speția sa. Euripide, discipul al lui Anaxagora physicul sémană a avé aquelleași idei despre originea lumei quând ḑice: „Ast-„fel cerul și terra erau în amestecu la un locu, quând se „despărțiro unul de alta. Tóte luau viața și nasceau la „lumină: arborii, passerile, animalele que terra nutresce „precum și omenirea“.

Spre a pricepe, a'și face quineva o idee mai deplina despre începutul sau creația universului dupo cunoșcințele que possede în ḑiua de astaḑì sciința umana, cuvinese a căutà aquelle cunoscințe. Noi nu putem facce aquì un tractatu de Physica, de Chimia, de Geologie, de Botanică, de Zoologie, de Mecanică și de Astronomie tot de o dată, și la quare s'ar cuveni a începe dela matemathica pura. Vommu fi ânco nevoiți, pentru cuvinte de ajuns, sa fim mai mult ca nisce naratori de quât ca demonstratori și sa ne servim pe quât se va puté mai puçin de termeni technici.

Din universul physicu noi nu cunóscem de quât corpurile sau formele que sûnt mai mult sau mai puçin apprópe de noi. Și de multe ori nu ne putem da cuvêntul nici ênsuși despre quelle mai adesea înaintea ochilor noștri. Pino să cunóscem compositia și natura astrelor, ne lipsescu ânco multe cunoscințe despre ânsuși planetul pe quare locuim.

Cu tóte aquestea quând vrem să scim cum și din que s'a facut un objectu que avem înainte, căutăm mai ântêiu a cunósce din que este compus, adico îl analysam. Tot omul face cu mintea sea și prin mijlócele que are analyse quând voesce a se convinge despre un que; ânse nu fiă que om are miḑlócele physicului, chimistului, logicului que s'au deprins a analysà și a judecà îndelungu. De se va pune înaintea unui croitor sau unei cusatóre un vestmênt, și i se va quere să vaḑă cum este făcut spre

www.dacoromanica.ro

a facce altul, el căutând la dênsul, observându'l nu facce de quât a'l analysà, adico a'l descompunne cu mintea, a'l descósse qua sa ḑicu aşà, spre a-i vedé cusăturele, bucăţile din quâte è compus, şi que croitură sau figură are fia quare. — De va voì apoi să scie de que este materia sau stofa, recunósce inul, sau cânepa, sau bumbacul, sau lâna, sau mătasea, sau pellea etc. De se va întinde a cunósce cum s'au făcut aquea materie, îi află iar prin analyse urḑitura, ţesătura, împletitura, pênó la torsătura etc. — De va voì a scì cum s'au facut aquel fir, vine pînó la planta de inu sau de bumbacu, pînó la lînă sau pellea primitiva. — De se va încercà a aflà cum se facce planţa, cum resare, cum cresce, din que elemente se compune, aquì se arrestă. De aquì înainte nu mai pot urmà cu analysa de quât physicul, botanicul, chimistul, zoologul şi apoi şì aquestia ênsuşi nu pot urmà de quât pînó la puntul unde a ajuns sciinţa sau unde pot ei a o mai adducce.

Quând se propune unui chimist un object spre a'l analysà şi a vedé din que este compus, ellu prin focu, prin apă, prin tóte miḑlócele que îşi possede sciinţa ajunge mai mult sau mai pucin ai aflà primele elemente şi proporţia lor.

Spre înţellesu, vommu aducce spre exemplu din objectele que sunt mai cunoscute. De va voì quine-va să scie din que este facut sau compusa pulberea tunătóre (érba de puşcă), o descompune chimicesce şi se convinge quo e un amestecu în óre quare proporţio de silitra, de puciósa, de carbune. . . Va să ḑică dară quo aquest amestecu a fost mai înainte in stare de silitră, puciósa, desparţite şi de va unì şi amestecà în aqueaşi proporţio aqueste objecte ese iar pulbere tunătóre.

De va voì ânse chimicul a scì fia-quare din objectele compunătóre din que e facut, de va analysà spre exemplu carbunele, ajunge a aflà un gaz sau aer. De se încérca a mai analysà şi aquest gaz vede quo de aquì înainte sciinţa în ḑillele nóstre nu mai póte merge. Gazul è tenace şi nu se lasă a se mai analysà. Inchee dar quo aquest

www.dacoromanica.ro

gaz este un element simplu sau isomer şi prin urmare quo este anterior sau strabunul din quare s'a facut nu numai cărbunele cì şi tóte objectele unde se recunósce aquest caz.

Aşà faceau şi quei vechi şi ajungeau prin mijlócele que aveau a încheià quo tot universul are drept elemente primitive din quare s'a compus focul, aerul, apa şi huma sau mineralul, pentru quo pìno aquì putea ajunge prin mijlócele analysii lor.

Cu quei moderni sciinţa ajungènd mai departe, aflo quo nici unul din aqueste patru ḑise elemente nu este un element simplu, isomer, ci quo fia-quare è compus. Cum spre exemplu aerul atmosphericu este un amestecu de patru gazuri: hydrogenul, oxigenul, carbonul şi azotul.

Assemenea luând în analyse apa prin focu o pot transformà în aburii que ânco nu sùnt de quât tot apa addusa în stare atomică şi volatilă. Luând în analyse aburi, ved quo se descompun în doe gazuri: *hydrogen* şi *oxigen*. De va unì apoi dupo proporţia aflată doe părţi de hydrogen şi una de oxigen, vede quo din aquest amestecu ese iar aburi, que se addună iar în picature şi formă iar apă. Din aquestea se închee quo apa mai ântêiu a fost în stare de gazuri, quare unindu-se şi recindu-se au formataburi, adico nori şi aburi, apa în starea que o avem.

De va cugetà quineva quo un animal qua sa crésca cata a se nutri, adico a adaoge materia nutritóre la materia corpului seu, şi quo nutrimentul lui este érba şi altele, închee quo corpul aquellui animal a fost mai ântêiu în starea objectelor din quare s'a nutritu. Planta iar que nutresce animalul a fost în stare a objectelor din quare s'a nutritu şi a crescut. Aerul, apa, pământul que adapa şi nutresce planta, a fost iaro în starea elementelor din quare sunt compuse. Şi ast-fel ajungem a ne convinge quo, fiind quo ori que materie se póte adduce în stare liquida sau a se topì, şi quelle topite a se reducce în gazuri, prin urmare tóta materia a fost mai ântêiu în stare gazósa. Sau de ne vommu suì cu mintea din grad în grad

www.dacoromanica.ro

ḑicem : Qua să fia animale a catat să fia mai ântêiu localul sau pavimentul unde sa stea şi plante spre a se nutrì ; qua să fiă plante a catat mai ântêiu sa existe pămênt şi apa. Qua să se pótă formà pămênt şi apă, a catat sa fie mai ântêiu gazurile din quare s'au format; şi spre a se formà gazurile a cătat să fie mai ântêiu de tóte aquea materie apprinḑetóre que nasce focul, materie mai repede, mai uşóră, mai fină şi deḑuât gazele que póte pătrunde prin ori que materie spre a o topi şi a o transforma în gazuri. Venind la aquest început şi de aqui descinḑênd înapoi, ḑicem iaro spre a se formà liquide din gazuri, şi din aquestea solide sau închiegate şi apoi corpuri organisate, a catat a se succede seculi, nisce perióde lungi, şi apoi cum materia a trecut prin atâtea forme pînо ajunse a încheia şi întregì aquest universu cum se afla ?

Am recunoscut la începutul aquestei opere doe mari şi nemărginite principe primordiale : Spiritul şi Materia, şi un altu princip al principelor, un Necunoscut mai pre sus de tóte, un legiuitor, que în limba nóstră s'a numit *Domnul*, Ḑeul sau Dumneḑeu.

Am recunoscut iaro quo Spiritul este etern şi nemărginit, quo Materia iaro este eternă şi nemărginita ; quo Spiritul e liber, activ, Materia fatale, passiva ; quo Spiritul este omnipotent şi Materia inerta.

Aşa materia pînо n'a lucrat spiritul a o împarţì şi subtîmpărţì, de sine ca inertă, n'a putut a'şi luà o forma, quoci forma nu este de quât o împărţire şi subtîmparţire, forma se da printr'o mişcare, printr'o lucrare órequare. Materia dar erà *informă*, adicо un amestecu nemarginitu; faro formă, pe quare unii l'au numit *Confusio*, alţii *Chaos*, alţii, cà Moisè *tohu bohu*.

Astaḑi dupo creaţio Materia are în nemărginit multe şi varii forme, la început ânse erà una în amestecu. La quel d'ântêiu contact al Spiritului cu Materia spre a o pune în lucrare, partea quea mai apprópe de spiritu n'a fost de quât aqueea que a putut fi mai răpede, mai uşóra, mai pătrunḑetóre, mai nepipaită qua sa ḑicu aşà mai

www.dacoromanica.ro

mişcabila. Aqueasta parte a Materiei, Moisi o numesce lumină, Grecii, Phenicianii o numià *pyr* (focu). Lumina ânse, caldura, electricitatea, magnetismul, nu sunt de quât nisce effecte alle aquestei părţi de materie răpede şi necoprinsă. Sciinţa în ţiua de astăţi o numesce *fluidu imponderabil* şi *imponderatu*. Unii o numescu *Caloricu*, alţii caloriformu. Noi o vommu numi *Calorigenu*, adico que nasce lumina, electricitate, căldură....

Precum quând voimu a mişcà cu sufflarea nóstra un objetu que avem în ainte, sufflarea mai ântêiu mişcă aerul que este mai mişcabil, şi aerul apoi mişcă objectul aquella assemenea Spiritul, la început s'a pus mai ântêiu în relaţio cu partea quea mai mişcabilă, quea mai imponderabilă şi imponderată a Materiei, cu Calorigenul. Ette daro Materia împărţită în doe părţi, în Calorigenu, şi în altă parte pe care o vommu numi *solidigenu*, adico din quare se nascu solidele, din subţire în mai puţinu subţire, pîno vine la închiegare, adico din gaz la liquidu, şi din liquidu la mineral.

Lumina, quare este un effectu al Calorigenului, este aşà de răpede şi patrunţetóre în quâtu într'o secundă fuge sau străbatte 72.000 leghe, şi din sóre pîno la noi ajunge în optu minute. Assemenea fuge şi electricitatea que este iar un effectu al Calorigenului.

Cu tóta aqueasta rapiditate, cu tóta aqueasta necorporitate qua să ţicu aşà, ânse lumina, electricitatea. Calorigenul cu o vorba, nu se póte comparà cu Spiritul, que nu è nici de cum Materie. Şi putem óre cum a ne facce despre aqueasta o idee dela ênsuşi mintea nóstră que è mărginita şi quare într'o clipă este în ori que depărtare ammu voì a ne închipuì. Calorigenul sau lumina, electricitatea, căldura strabate materialemente, nu ânse aşà de rapede cà spiritul. Căldura aflându-se de o parte la un capetu al unui objetu, strabate pîno în quellu altu, fulgerul sau electricitatea strabate şi mai răpede cà şi lumina. Mintea nóstră ânsĕ străbate mari, munţi, pîno în rărunchii pământului, pîno în sóre, spaţiul, nemarginirea într'o clipa.

www.dacoromanica.ro

Aşà la începutu Spiritul despărţì Materia în Calorigenu şi Solidigenu. Prin Calorigenu cà prin quel mai răpede şi pătrunḑĕtor ajutant sau ministru, pusse în mişcare queealaltă parte a Materiei. Calorigenul daro, passivu către Spiritu, devenì activu către Solidigenu.

NB. Calorigenul, repede, pĕtrunḑetor, coprinse spaţiul întregu, străbătù prin tótă quealaltă parte a materiei, fia que atom a lui străbătând şi unindu-se cu alt atom al solidigenului, tótă partea materiei que coprinde solidul fù topită şi îndată fù şi ea subtìmpărţită în doe: în liquide şi în gazuri. Gazurile se apprinsero, şi tot spaţiul devenind un nemărginit incendiu, tot liquidul devenì gazu şi étto materia tótă redusă în gaz şi calorigen. Acum fiă-quare atom al calorigenului fù măritat cu fia que atom de gazuri.

Ânse este cunoscut quo ori que lucru compus din altele coprinde în sine mai puçin din qualităţile quellor que l'au compus. Spre exemplu, qua să venim la lucruri mai pipăite, de ne vommu închipuì o cocă sau o tina compusa din apă şi ţerrâna, tina e mai puçin liquidă de quât apa şi mai pucin solidă sau uscata de quât ţerrena. Assemenea un atom de gazu que este compus de calorigen şi solidigen este mai puçin fluid, uşor, rapede, fin dequât calorigenul, şi mai pucin solid, opacu, greu, de quât solidigenul şi prin urmare mai puçin caloricu sau calduros de quât primul, şi mai puçin rece de quât secundul.

Este iaro cunoscut quo aqueasta combinaţio a calorigenului cu solidigenul nu se opera de quât prin attracţio, fiind doe objecte parallele que unul are necesitate de altul spre a produce împreună un effectu şi iaro quo dupo que se produce effectul, prin repulsio objectele combinate se despart şi se depărtéḑa unul de altul în distanţa în que a fost mai nainte d'a se împreună.

Aşà fiă quare atom de calorigen unindu-se prin attracţio cu alt atom de solidigen şi dupo effectu despărţinduse prin repulsio, din fiă que atom începù a scăpà în tóte parţile partea de calorigen şi a străbatte alte atóme que

www.dacoromanica.ro

întîlnea asemenea desbinate, a se combinà din nuou şi iar a scăpà în quât se complectò o frecătură universale de atóme.

In aqueastă combinaţio şi scapare de calorigen în tóte părţile şi în aquellaşi timp unele atóme se concentrà întîmpinându-se ca nisce raţe la centru şi altele se depărtà de queealaltă parte a circonferinţei. Aşà éttĕ formându-se ici şi colo nisce embrióne sau sâmburi de sphere coprinţênd o quantitate de calorigen pur, învelite de gazuri que se grămădia de tóte părţile împregiurul aquellui cămin sau centru.

Ânsĕ precum calorigenul se scăpà de o parte şi întîlnind altul formà un centru, asemenea se scăpà de tóte părţile către circonferinţe, şi cu quât pîno a ajunge afaro străbătând gazurile grămădite în straturi, distanţa erà mai mare, cu atâta frecătura fiăquăruia atom, devenià mai repetată şi prin urmare calorigenul scăpat din marginile gazospherei erà mai fin.

Aquest fel de embrióne de sphere se formaro de o dato în tótă nemărginirea spaţiului şi unde în vecinatate se aflà mai mici se assorbia în quelle mai mari. Calorigenul ânsĕ scapat pe la circonferinţe întîlnindu-se din tóte parţile cu alte quantităţi de calorigene asemenea scăpate se concentrà într'un centru commun şi formà un alt embrion mai mare, mai fin, de o spherà mai mare, mai fina, unde se grămadau gazuri, şi unde se operà aqueeaşi repulsio dupo combinarea cu solidigenul que întîmpinà aqueaşi îmbulzire către centru, aqueaşi scăpare către circonferinţă, aqueaşi frecătură şi prin urmare o rafinare de un grad mult mai superior.

Calorigenul acum scăpat din spherà mai mare fiind şi mai mult, şi mai rafinat întâmpinând alte quantităţi de calorigen assemenea scăpate din sphere de un grad mai sus, mai perfectu, formaro un alt centru commun, un alt embrion, o altă spherà, şi mai mare şi mai strelucitóre şi mai perfectă şi aşà mai în colo, din perfectu în mai perfectu, din spaţios în mai spaţios.

Astfel mai ântêiu se formaro sateliţii al quăror calo-

www.dacoromanica.ro

rigen scapat în mai mare quantitate şi mai rafinat, unit cu materia solidigenă formara planeţii, mai perfecţi, mai spaţioşi, al quărora calorigen şi mai fin ânco, şi mai mult formară sori, şi mai mari şi mai perfecţi, al quărora calorigen, mai fin iaro mai mult formaro *archisori* sau centre de sori, şi aşà mai încolo pîno la centru quel nemarginit în spaţiositate şi în perfecţio pîno la centru centrelor împrejurul quăruia gravită universul întregu.

Veḍurom spherele formate, şi luându-'şi un locu dupo o systemă în spaţiul nemărginit. Pîno aquì ânsĕ nu vedemu de quât un căminu, un embrion de calorigenu din que în que mai rafinatu, şi invilupatu de nisce gazuri assemenea din que în que mai rafinate în quât de vommu naintà cu mintea din rafinare în rafinare a calorigenuluì, din centru în centru pîno în nemărginitu, s'ar puté adduce calorigenul sau lumina pîno în puntul d'a se spiritualisà în centru centrelor.

Noi ânsĕ descindemu la planetul nostru şi îl vedem, în aquest periodu, o sphera de gazuri sau solidigenu în pregiurul unui embrion sau caminu de calorigenu scapatu din sateliţi şi radunatu cu totu que a întêlnitu în spaţiul dominiului seu. Ânsĕ aquestu solidigenu sau gazuri cu quâtu è mai apprópe de căminu sau de centru cu atâta coprinde mai multu calorigenu sau è mai ferbinte, şi cu quât è mai în depărtare cu atâta è mai stêmperatu, pîno ajunge ca stratul quel mai de sus al circonferinţei gazospherei să fia quel mai recoritu, adico să aiba mai puçin calorigenu. Spre a se pune în equilibru, prin attracţio se appropia sau se îndésă către stratul vecinu de mai josu, que este mai caldu. Aquesta perḍênd din caloricu sau căldură communicată, se îndésa şi ellu mai josu catre stratul vecinu, quare perḍêndu şi ellu din caloricu, se îndésă assemenea. . . . pîno la centru sau la caminu calorigenicu. — Ânse aqueastă îndesare succesivă şi continuă nu face de quât cu quât stratele de gazu se appropia de centru cu atâta să fia mai condensate, şi cu quât sùnt mai sus spre circonferinţă cu atâta să fiă mai raifinate sau mai affênate.

www.dacoromanica.ro

Cu tóte aquestea. Materia fiind una sau informă în amesticu la începutu, părţile ei quelle mai ducile se topiră, se gazificaro fără greutate quând furo străbătute de calorigenu, iar părţile quelle mai tenaci, mai tari, ţinuro mai mult pîno a se topì şi gazificà, în quât aquestea cu quât furo mai compacte şi mai tenaci cu atâta, fiind mai grelle, furo attrasse mai apprópe de centru, catre căminul ardentu, sau dupo espressia comună cu atâta mai mult şi mai rapede căḍură la fundu. Aquì topindu-se, parte deveniră liquida (lavă), parte se transformaro în gazuri que catà a scapà în sus către circonferinţa fiind mai uşori. — Assemenea din materia tenace quea mai puçinu compactă, attrasa la centru, luo locul şi formo un stratu îndata peste quea mai grea que formò, cum ḍisserom lava. Aqueasta de şi nu atâta apprópe de căminu ânse, neputênd ţine, ca quca d'ântêiu se topì şi ea şi se gazificò din quea topita *(trachytul)*. — Dupo aqueasta veni îndată a se aşeḍà partea mai puçinu compacta, mai puçinu grea. Ea se topì assemenea şi se gazificò *(basaltu)*. Peste densa se aşeḍo altu stratu mai uşoru, que se putù assemenea topi şi gazificà *(Porphyrul)*. Peste dênsul se aşeḍo materia quea mai uşóră din quâtu a fostu ţinut la inceput de a se gazificà. Aqueasta se topi, se gazificò pe d'assupra tutulor *(granitul)*.

Acum sphera, planetul nostru, fù compussu de embrionul calorigenicu, de un liquid de lavă que îl invelupò, de altu liquid de trachytu mai spaţiosu que invilupò pe aquesta; d'altul şi mai spaţiosu, de basaltu, que invilupò pe amêndoe; de altul iaro cu atâtu mai spaţiosu cu quât invilupò pe quâte trelle, şi în fine de un al cincilea liquidu de granitu, şi mai spaţiosu şi mai copiosu que încinse sau invilupò pe quâte patru. Apoi tot que fu mai uşoru de quât aqueste liquide, adico aburii şi gazele, încinsero sphera aşeḍate unul peste altul dupo condensitatea sau dupo legea greutăţii lor, quelle mai grelle mai josu, quelle mai uşori mai sus. Aqueasta parte a spherei o vommu numì gazospheră, alţii au numit'o atmospheră, adico spheră de aburi.

www.dacoromanica.ro

Acum, ca şi mai nainte, stratul mai apprópe de centru, sorbindu calorigenul, îl communică vecinului sĕu spre a fi în equilibru; aquesta sorbindu'l îl communică vecinului sĕu de d'assupra; aquesta quellui laltu pîno la gazuri, pîno la marginile gazospherei, de unde calorigenul se scapă cà şi la început quând se formo centrul planetaru sau sórele. Aqui stratul de gazu deviindu mai rece, recesce pe vecinul seu, sorbindu-i o parte de calorigenu spre a venì în equilibru, aquesta rĕcesce pre vecinul sĕu sorbindu-i asemenea calorigenul, şi aşà pîno în rerunchii spherei, în quât cu quât stratele sunt mai la fundu cu atâta sunt mai ferbinţi, şi cu quât mai spre circonferinţa cu atâta mai recorite.

Acum topitura granitica que învilupà pe tóte şi prin urmare erà mai departe de centru şi în contactu cu gazul de peste dênsul, mai recorità ânco, începù a prinde o închiegatură superficiala sau o scórţa que fù ca o linie de demarcaţio între sphera compactă şi învelitura ei gazósă sau atmospherà. Aqueasta începù a servì şi cà un fel de paracaloricu sau appereţóre de căldura. Gazurile se recoriro şi mai mult. Hydrogenul şi oxigenul împluro gazosphera de aburi, o transformaro în atmosphera, şi aburii se transformaro în plóie sau apa que caḑù assupra granitului şi quare îl închiegò mai repede şi mai affundu.

Acum căminul central nu mai avea pe unde resufflà gazurile şi aburii, sphera erà încinsa de o scórţa grósa compacta tenace. Vaporii ânse îmmulţindu-se, îmbulḑindu-se nu mai putea sta captivi, puterea lor se adaose şi sparsero, creparo în tóte parţile scórţa granitică şi 'şi făcuro locu a resufflà. Astfel din centrul spherei cu aburii în preuna materia colcăitóre începù a fi repeḑita afaro assupra scórţei granitice. Quea d'ântêiu que eşi afaro fù din queea que se aflà mai apprópe, adico bucaţi de granitu închiegatu şi peste dênsele quel ânco liquidu de mai affundu; dupo dênsul veniro mai din fundu parţi de porphiru şi se aşeḑaro peste granitu; dupo aqueste ajunsero parţi de basaltu şi se aşeḑaro peste porphiru, apoi trachytu peste aquesta, apoi lava din fund cà o culme

www.dacoromanica.ro

peste tóte que închiegându-se cum ajungea în atmosphera rechorită şi ploietóre formaro munţii în tot lungul crăpăturilor. Astfel stratele munţilor sûnt aşedate şi formă o scară dupo ordine inversa de queea cum sûnt aşedate în corpul internu al spherei, în quât totu que e mai la fund în pământ, pe munţi è mai pe d'assupra. Pe culmea quellor mai nalţi munţi è lava, apoi sub dênsa trachitu, apoi sub aquesta basaltu, şi apoi porphiru şi mai de desubtu granitu superpusu preste granitul scorţal.

Acum faca pământului nu mai fu neteda, văi, câmpii, colline, munţi de diverse întinderi şi înalţimi. Aburii resuflaţi nu mai aveau nevoie de atâtea sparture; le furo de ajuns quâte-va resuflari que servià ca nisce coşuri la spaţiosul căminu central. Atmosphera ânse fu atâta încărcată de aburi ca nici o dată. Aquestia transformaţi în plóie, inundaro pământul, que ne mai fiind cum ḑisserom netedu, dette curs apelor que se trăgea spre vai, şi astfel se formaro torrentele, rîurile, que grămadite în văile quelle mai affunde, formaro lacuri, mari, oceane.

Torrentele, rîurile adducênd cu sine sfarîmature de granitu şi de alta materie cristalisata, le gramădià la fundul mărilor sau văilor primare găurite, qua sa ḑicu aşà de cratere volcanice. Pe aqùeste cratere apa intrând dà o energie focului que o transforma din nou în aburi şi în gazuri, şi părticellele de granitu appropiate de cratere, re'ncalḑindu-se din nuou, readuse în stare de atomuri, reunite prin attracţio sau topite cătà să suffere aqueeaşi transformaţio que sufferă spre exemplu céra, plumbul sau or que materie topită şi assalita sau înghiţita de apă; a catatu a se rafină, a'şi luà o formă organisată óre cum, a închipuì nisce ramure, nisce vine, nisce gaurele sau pori prin quare să circule căldura. Aquestea gramădindu-se dupo aqueeaşi lege, sistemă şi ordine cum s'au fostu grămăditu molleculele lor, formaro corpuri mai mari, şi se îmmulţiro astfel nisce fiinţe organisate que închiearo o speţio şi pe quare sciinţa le numesce *infusorii,* cà un fel de spumă impetrita. — Aqueste spume grămadindu-se, sfărîmându-se, destrugêndu-se, formaro o materiă mai

www.dacoromanica.ro

fina, macinata qua sa ḑicu aşà. Aqueasta, recombinată prin attracţio, nu putù de quât să producă un effectu mai finu, mai perfectu; eşì daro de aquì o altă speţiĕ de fiinţe mai organisate, mai complicate, quare sunt *Zoophytele*, un fel de plante şi animale totu de o dată, şi quare n'au întregimea nici a plantelor nici a animalelor. Eşiro adică mai ântêiu bureţii marini que sunt mai organisaţi de quât spumele que ţinu un locu de mijlocu între plante şi spume şi quare par quo ar avé queva de animal de vieţuitor la începutu. Dupo aqueşti bureţi că nisce gemeni mai de odată eşiro *polypii* que se appropiă mai mult de animal, şi quari prin ramurile sau piciórele lor sémănă a plantă. Aqueste doĕ speţii gemene, fură quei d'ântêiu străbuni, bureţii ai plantelor, polypii ai animalelor, şi formaro capetul a doe ramure sau catene paralele, una vegetală şi alta animală. Ânse bureţii şi polypii se născuro din infusorii, infusorii din granitu măcinatu, granitul din porphiru, porphirul din basaltu, basaltul din trachytu, trachytul din lava. Lava daro străbunul primitivu al tutulor fiinţelor organisate.

Să vedem acum cum se formaro catenele parallele de vegetale şi animale. Bureţii que se nascuro din infusorii îşi aflaro într'ênsele basa şi nutrimentul, avuro qua sa ḑicemu aşà un dreptu assupra spumelor. Polypii que se născuro gemeni mai mici ai bureţilor totu din infusorii, aflaro basul şi nutrimentul şi în unii şi în alţii.

Bureţii şi polypii ca fiinţe cu începutul lor, avea şi terminul lor de vieţuire; din materia lor în distrucţio, şi quare fu mai elaborată, mai lucrată mai măcinată, în ramura sau catena vegetală născuro un altfel de bureţi mai fini, nisce minatarci sau ciuperci numite de sciinţe *acotyledonate*, şi în ramura animala *molluscele* (conchiliile, scoicele, melcii) mai organisate şi unele şi altele de quât antenaţii lor. Din aquestea unele eşiro, se întinsero la uscatu. Din materia lor distrusă şi pe uscatu şi în apă, din materia elaborata prin viaţa lor şi prin urmare şi mai fina, începù a se arăta plante aquatice ca muşchi, trestie, plută, papură, palmieri, în catena vege-

www.dacoromanica.ro

tală; iar în quea animală, rîme, lipitori, arachne (paiajini), canceri, raci, amphibii primitive que suffero şi apa şi aerul, iar unele şi uscatul.

Din materia elaborată prin aquestea şi antenaţii lor şi prin urmare şi mai rafinată, spulberată şi mai mult pe uscatu, începù a appărè în ramura vegetale plante mai înnodate de quât trestia, mai pline, mai rămuróse, mai osóse, ca viţa, figul, şi totu que è mai fragedu şi mai mlădios de quât arburii mai tari, iar în altă ramură animale appărură paralellele rămuróseior, animale cu óse mai puçin şi mai multu, cà tîrrîtórele, pescii etc.

Din materia elaborată prin aquestea şi quelle din aintea lor, îmmulţită, rĕspândita, grămădita pe uscatu, începuro a eşì fiinţe şi mai nutrite, şi mai rămuróse, şi mai tari, şi mai trainice şi mai organisate; în ramura vegetale rĕsăriro pomiari, cedrii, pini, stejari, querri, platanii etc., în queea vieţuitóre animale mai osóse, cu vertebra mai înnodată, mamifere, în quât din que în que se popularo marile, câmpiile, selbele, aerul de vieţuitóre.

Nu se cuvine ânsĕ a uitâ quo precum pîno la ivirea Zoophitelor quel ântêiu născutu servì de basă şi de nutrimentu quellui que veneà dupo dênsul, assemenea şi de aquì în ainte, speţia de plante servì de nutrimentul speţiei de animale que veniro dupo dênsele, şi aqueste animale dupo mórtea lor serviro de nutrimentu speţiei nuoe de vegetale, în quât alternativamente o ramură sau o catenă ajutò pe quealaltă şi în quât se formò o catenă de solidarităţi speţiale şi închieo solidaritatea universale que exista între plante şi animale. Unele susţinênd pre quelle lalte. Animalele se nutrescu din vegetale, trăgêndu-şi carnea şi sângele, şi plantele se nutrescu din queea que animalele îngraşă pamêntul, cu gunoiul lor în viaţa şi cu sângele şi carnea lor dupo mórte. Unele au dreptu asupra altora, cu differinţa quo animalele dispunu de plante ânco din viaţa aquestora, unde vegetalele nu dispunu de sângele şi carnea animalelor de quât dupo mórtea lor. Dreptul animalelor preste plante este mai mare, pentru quo sunt fiăquare mai posterióre de quâtu plan-

www.dacoromanica.ro

tele lor correlative sau respective, şi pentru quo, prin urmare sunt mai organisate, mai perfecte.

Acum faça pămêntului se împlù de plante şi animalele din que în que mai organisate, mai perfecte, dupo elaborarea materiei şi epocha în quare appărù fiă quare speţiă. Cu quât materia se elaborà mai mult din gradu în gradu, din tórtă în tórtă a ambelor catene, cu atâto devenià un instrument mai ducil, mai perfectu pentru fabricantul universal, spiritul, la progresul seu, la scopul seu. Astfel un maestru ajunge a putè fabricà o stofă după o lungă şi succesivă transformare a materiei ţessute; o machină dupo o elaborare succesivă şi transformare a ferrului, aramei, lemnului. Materia cată a se lămurì, a se rafinà, a se preparà, a se ocelì, sau îmmuià, a se tórce sau a se cerne, pîno sa ajungă a putè realisà scopul maestrului. Din blocul de marmură rupt din munte şi addus în lucrătoriu, nu póte ânco nimeni cunósce, nici scopul, nici arta, nici geniul maestrului que în mintea sa are idealul unei statue; aquestea nu se cunoscu ânco nici din avuţia instrumentelor necesarii cu quare a ajuns a se căpuì, nici ênsuşi din croitura marmurei. Statua è terminata quând se termina tóte amenuntele ei. — Assemenea dintr'o addunetură de seminţe de gândaci de mătasse şi din nisce duḑi plantaţi şi crescuţi spre un scopu, nu se póte cunósce nici maestria nici capacitatea, nici puntul de perfecţio unde este ajuns în mintea sa fabricantul stofelor quellor mai complicate şi mai fine. Din frunḑă que este o materie elaborată deja prin atâtea grade, şi quare prin gândacu se mai elaborà se producu nisce cucule que se transforma în fire de mătasse, quare trecênd prin atâtea preparaţii, ajungu înaintea machinelor urḑitóre şi ţessetóre que nu sunt şi elle de quât o preparaţio parallelă şi din altu punt al materiei. Cu tóte acestea, de şi progressul è înaintatu aquì, ânsĕ cată a se terminà stofa qua sa se póta manifestà geniul, arta şi puterea maestrului. La început maestru erà nevoitu a face lucrul quellui mai ordinaru crescator de gândaci şi plantatori de duḑi: la începutu statuarul, de nu va avè ajutóre, è nevoitu a

www.dacoromanica.ro

face lucru quellui mai ordinaru tăietor de marmura în blocuri; la începutu geniul şi arta şi unuia şi altuia exista, ânse è într'o stare latentă, tacută ca focul în allumete.

Astfel spiritul la început, desparţindu materia în calorigenu şi solidigenu; calorigenul, desparţindu prin impulsia luată, solidigenul în gazuri şi liquide, liquidele închiegându-se, gazurile devenind aburi şi prin urmare apă; apa cu granitul şi cu focul formându infusorii, aquestea zoophyte, din aquestea începênd catenele paralele şi solidare de vegetale şi animale, aquestea într'ajutate şi păşind gradual din perfectu în mai perfectu, şi tóte împreună preparându terrenul, pîno să se póta formă animalul quel mai perfectu **Omul;** aquì în aqueastă operă din urmă se manifesto cu adevĕratu Spiritul, aquì se veḑù idealul, scopul de pe pamêntu al marelui maestru al universului. De aquì iaro prin Omu, prin instrumentul quel mai perfectu, putù plecà Spiritul pe drumul progresului spiritual pe planetul nostru. Pîno aquì progresul fù numai physicu, material; pîno aqui spiritul, de şi în lucrare cu materia, nu erà ânse manifestatu, erà în stare latentă.

Ânse quând avemu în ainte o machina óre quare, sau o stofa, sa ḑicem, într'ênsa nu vedem numai arta şi geniul maestrului, ci ne închipuim şi tóte elaboraţiile prin quare a trecutu ţessătura, urḑitura, machinile, coloritura, torsetura, matassea bruta, gândacul, frunḑa de dudu, şi de aqui înainte, pămêntul, apa, etc. etc. pîno la Creaţio. Assemenea în omul de la Creaţio se vede resumatul tutulor elaboraţiilor, tutulor quellor create înainte de dênsul, şi în Omul din ḑiua de astaḑi se vede resumatul tutulor generaţiilor de aḑi în susu pîno la crearea primului Omu şi de la dênsul mai în susu pîno la primul contactu al Spiritului cu Materia. Omul fiind resumatul tutulor, are dreptu assupra tutulor de pe pămêntu, este domnul tutulor.

Anse pîno să viiă Omul pe faca pamêntului quâte operaţii, quâte perióde nu se mai succeduro, quâte cata-

www.dacoromanica.ro

clisme? Apoi de la effectu la cause în perechie, pîno la perechia de cause a causelor, pîno la Spiritu şi Materie que vedemu de quât Spiritul în necontenita lucrare cu Materia, o însoçire nedespărţită, o nuntă eterna dupo nisce legi prestabilite de o autoritate mai presus şi de quât Mirele universal, Spiritul şi Mirésa universală, Materia. Aqueastă autoritate, aquestu legiuitor eternu este fiinţa suprema que o numim **DUMNEDEU**. Şi astfel pe scurt, sciinţa în ḑioa de astaḑi arată quo Dumneḑeu a creatu Universul, începênd de la Calorigenu sau *lumină* în termenii biblici, pîno la Omu.

Noi aquì făcurom aqueasta scurta narraţio, şi ammu sărit peste multe intervalle, ammu lăsatu multe lucruri neḑisse, multe nedemonstrate; cititorul va aflà unele în sciinţa specială a physicei, altele şi mai pe largu şi mai demonstratu în a Chimiei, a Geologiei, a Mechanicei şi Astronomiei. A ne întinde despre natura Sórelu, planeţilor şi sateliţilor, a arata relaţiile lor, cum începuro a se mişcà aquestea în pregiurul lor spre a formà ḑi şi nópte, înpregiurul sórelui a formà anni, şi înclinaţia lor către centru commun, catre Sóre, spre a se formà stagiunile sau timpii annului, ammu eşì din cadrul nostru, şi ar fi qua şi quând ammu face un cursu de sciinţele sus aretate şi mai vêrtos de astronomie.

Revenim la narraţia nóstra şi recapitulamu:

Spiritul a despărţitu materia în Calorigenu şi Solidigenu şi 'şi a communicat puterea părţii quellei mai puçin materiale.

Calorigenul, cà activu, s'a combinatu cu partea quea mai subţire şi mişcabila a solidigenului cu gazul şi 'i a communicatu puterea apprinḑêndu-o şi transformându-o tótă în gazuri.

Dupo attracţia universale, prin repulsio se formaro embrióne de sphere, sateliţi, apoi planeţi, apoi sori, apoi archisori . . . din que în que mai perfecţi, pîno la perfecţia infinită şi absolută.

Gazurile dupo appropiarea lor de centru şi condensitatea lor, mai răcindu-se formaro liquide mai mult şi

www.dacoromanica.ro

mai puçin condensate dupo locul que îşi luaro în straturile respective.

Liquidele, mai recindu-se formaro solide sau minerale, Mineralele, plante şi animale în chipul următor:

Lava a servitu de începutu de basă şi alimentu trachytului.

Trachytul fu terrêmul de unde să resaro şi să se alimente basaltul.

Basaltul produsse şi alimentò porphyrul.

Porphyrul produsse şi alimentò granitul.

Granitul şi or que materia cristalisată procuro materialul infusoriilor.

Infusoriile deveniro terrêmul şi nutrimentul zoophytelor.

Zoophytele serviro de base şi nutrimentu din quare sa resaro şi să créscă bureţii şi polypii.

Bureţii şi polypii prepararo materia que dupo descompunere să pótă produce minatărci şi mollusce.

Aquestea serviro de base şi nutrimentu erbelor marine sau aquatile şi animalelor înellate şi amphibii.

Aquestea serviro de base şi nutrimentu vegetaleloi mladióse şi animalelor tîrrîtóre.

Aquestea prepararŏ terrêmul şi nutrimentu vegetalelor mai vîrtóse şi animalelor mai osóse, din perfecte în mai perfecte, que veniro una dupo alta, fiă quare cu dreptu assupra quellor din aintea sa, pîno la omu, que avù de basa şi nutrimentu, de usu la tóte nevoile şi placerile salle tóte quelle create mai nainte de dênsul. Fiinţa lui fu cà o culme viă peste tóte fiinţele de pe pamênt, precum ţerrêna lui se aşşeḑò ca un stratu culmal peste tóte stratele aşeḑate pîno aquì.

Continuând şirul şi mai nainte, dupo ómenii d'ântêiu veniro fii lor, quărora de base şi nutriment le serviro părinţii şi tóte creaturele pămêntene, în quât fii resumaro tóte quelle din aintea lor, şi moşteniro totu progresul material şi ideal que începusse a se formà.

Astfel generaţia que vine, moştenesce totu al generaţiei presente, que a moştenit pe quea trecuta, în

www.dacoromanica.ro

quât fia quare generaţio represintă un omu mai întregu, mai avut, mai perfectu mai dotatu cu drepturi şi cu datorii, pentru că moştenesce tóte conquistele materiale şi spirituale alle generaţiilor trecute.

Ânse înturnându-ne la creaţia omului de unde avem a începe historia lui, vedem, dupo quelle ḑisse, quo pîno a se creà ellu, au cătat să trécă şésse mari perioade mai demarcate în quare s'a urmatu quâte un şiru de lucrări din que în que mai 'naintate, şi mai compuse.

Periodul sau fapta d'ântêiu fu despărţirea materiei in Calorigenu şi Solidigenu, adicŏ dupo espressia biblică, a ḑisu Dumneḑeu să se facă lumină şi lumina s'a făcut.

In periodul al douilea se urmò formarea embrionelor spherice, gazospherelor şi aşeḑarea prin quare fiă que spherà îşi stabilì locul, cursul şi dominiul seu (Firmamentul).

De aquì în periodul al treilea se urmaro atâtea transformaţii varii şi successive pîno quând gazurile să deviă liquide dupo condensitatea şi stratificarea în quare se aşeḑassero.

In al patrulea periodu începù liquidele a se solidificà sau închiegà, ajungu în stare vîrtósă şi tare de minerale, gazosphera devine atmosphera, se forma apele, se determină uscatul şi apa.

In periodul al cincilea începu infusoriile, zoophytele şi formă ramurele sau catenele paralelle de plante şi animale numai cărnóse, pe quare îl numim periodu cimental.

In periodul al şésselea se urméḑă ambele catene, pe o scara osósa, şi se succedu vegetalele tari, animalele vertebróse, pe quare îl vommu numi periodu şcheletral, sau împlinitu.

Periodul al şésselea fu al omului dela crearea quellui mai brutal pîno la quel mai perfectu, adicŏ pîno la quel mai asemanat cu idealul creatorului.

Vom vedè mai târḑiu în que chip narrà Moisi aqueastă creaţio sau successio de creaţii. Ânse dupo cercetarea que ammu putut facce noi, nu vedem altà differinţa între a-

www.dacoromanica.ro

quest mare şi mai vechiu scriitor al antiquităţii şi între quei que resummă sciinţa în ḑillele nóstre, de quât în quelle următóre :

1⁰ In limbagiul poetic que erà nu numai necessariu la quei antici, ci şi natural în lipsa termenilor sciinţifici din ḑillele nóstre, în neputinţa d'a demonstrà convicţiele salle către ómeni nepreparaţi la demonstraţio.

2⁰ In necunosciinţa despre multe şi multe în quare se aflà antiquitatea.

3⁰ Din instinctul şi necessitatea poesiei, pe de o parte, şi din nesciinţa a multora pe de alta, resultaro nisce personificaţii, o rapiditate de idei şi o mărginire a nemărginitului. Din personificaţii que erau nu numai nutrimentul poesiei, ci şi o nevoie spre a facce înţellese quelle neînţellese, pipăite quelle nepipăite, esiro nisce divinităţi turnate, qua sa ḑicu aşà dupo încăperea creerilor aquellor epoche. Cu quât omenirea fù mai copillărósă, cu atâta şi zeul ei fu mai copillărosu, mai nepaţient, mai neastâmpărat, mai capriciosu.

Differinţa între epocha lui Moisi şi a nóstra este quo quei que resummà sciinţa pe attunci şi din neputinţa ânco a lor, şi pentru ómenii catre quare se adressà, aretà pe Dumneḑeu cu mult mai mărginit de quât queea que póte a'l aratà sciinţa în ḑillele nóstre. Qua să arate maiestatea lui Dumneḑeu n'aveau alte mijlóce de quât a'l representà ca un satrap mai presus de toţi satrapii, şi cu un dominiu mai întins de quât al lor, cu un dominiu al lumii întregi quare dupo denşii se mărginea în tot pământul que abià e un atom al Universului, şi quare dupo dênşii erà centru împregiurul quăruia se mişcà ca nisce luminaturi fórte mărginiţi sórele, luna şi stellele. Prin urmare, cu quât epocha fu mai copillarósă, cu atâtu limbagiul, expresiile îi furo mai repeḑi, mai neastîmpărate şi mai în miniatură tot de odată. Secolul 'l facce an, anul lună, luna ḑiua, ḑiua minută. Sau quare este şi mai repede, queea que este a venì peste anni, copillul ar dori să se faca est-timp, que va venì peste un an, ar dori să

www.dacoromanica.ro

fiă astaḑi, şi queea que are sa se facă astaḑi va sa se facă acum.

Din aquestea vine tóta rapiditatea limbagiului, quare de multe ori quând e însoçită de geniu, place, uimesce, pune în extase, ânsĕ nu şi convinge.

Convicţia este singura basă pe quare se stabila adeverul, şi un adever necunoscut ânco şi descoperitu este adeverata Revelaţio sau descoperire. Noi nu putem numì în Moisi şi în alţii revelaţio de quât aqueea que cu adevĕrat este descoperire de adever, vocea lui Dumneḑeu în omu spre aflarea adeverului, nu ânse şi neputinţele sau neajunsurile în quare se află ânco o epocha.

Spre exemplu, noi adoptăm maniera naraţiei, forma progressivă şi energică que Moisi singur sciù în antiquitate a dà creaţiei lumii, şi a încheià un universu de cunoscinţe atât de syntheticu în quât fia que versetu al lu' è un pas al divinităţei que păşasce nu din stellă în stella ci străbatte firmamentul. Nu putem ânse încuviinţà şi nisce mici uitări de sine, cum şi multe errori grósse alle epochei. Spre exemplu, quine nu vede în ordinul chronologicu al creaţiei, o uitare de sine, quând Moisi ḑice quo pamêntul în a treia ḑi sau perìoda produsse érba *verd* , arburi fructidori, tóte vegetalele cu un cuvênt fara să existe sórele que se formò mai în urma de aquestea în a patrulea ḑi sau periodu?

Nimeni ca noi, dupo cum se va vedé, nu va recunósce geniul quel mare al lui Moisi, devotamentul pîno la sacrificiu, pentru binele omenirii, şi adeverurile mari şi eterne que se descoperiro ómenilor printr'ênsul. Cu tóte aquestea omenirea nu póte stà în locu, pentru quo nu o lasă spiritul que viaḑa într'ênsa a remâné staţionara. Oamenii que resumma într'ênşii progresul spiritului nici nu credu orbesce tóte faro a se convinge, nici nu critica sau dispreţa orbesce. Tot que este eternu nu pere din ori que dogma, din ori que credinţă, din ori que systemă de idei que începe a se numì sciinţa. Errorile numai cadu şi peru nu numai din ţesaturele de neadeveruri systema-

www.dacoromanica.ro

tice, ci şi însuşi şi din quelle mai umane şi de buna credinţă religii.

Generaţia nóstră nu este nici rabină que ar dorì să ţie lumea staţionară în mosaism, nici ânse pîno acolo materialistă în quât să nu recunósca cu admiraţio nimicu de revelator în bărbaţii que nu numai au resummatu tótă sciinţa epochei lor, ci ânco şi au şi devanţatu timpul lor cu mii de anni.

Quând Moisi ar fi remasu numai cu ideile, cu adevĕrurile quellor din aintea lui ca Abraham, Noe şi alţii pe quari îi stimà, cu tóte aquestea, faro a le adoptà nici erorile nici polygamia; quând noi ammu vré şi ammu putè sa remânemu numai cu adevĕrurile sau revelaţiile lui Moisi şi altora que au venitu dupo dênsul, attunci Spiritul n'ar mai fi progressivu în nemărginitu, ar încetà de a mai fi Spiritu, şi Dumneḑeu ar încetà de a mai fi fiinţa nemărginită, şi buna în eternu, şi buna în nemărginitu. Quine nu crede în Dumneḑeu ca într'o fiinţă negelósă, în nemarginitu că în parintele şi împărţitorul progresului nemărginitu aquella îşi închipuesce un Dumneḑeu cu totul altul de Dumneḑeul adeveratu. Quine ḑice: *pînŏ aqui şi nu mai departe*, aquella este sau amăgitor sau amagit.

Religia viitorului este *Adevĕrul* şi adeverul este lumina suffletului, este sciinţa. Totu que ammu ḑisu pîno acum: *Credu* în fiitor se va ḑice *sciu*, daqua a fost un adever. Quând este omul faca în faca cu Adeverul, este façă în faça cu Dumneḑeu, şi attunci n'are omul nici que mai sperà nici que mai crede. Speranţa şi credinţa se combinà în amor şi în convicţio; pentru quo cu quât ne convingem sau scim, quât bine ne face quinevà cu atât amorul nostru cresce.

Moisi a fost un barbatu mare, un prophetu, şi pe quât îl vom înţellege mai mult, cu atâta îl vom amà.

Suntem la începutul Historiei Omului. De unde să începem? Dupo quare tradiţio să ne luămu? Quare sunt documentele quelle mai antici que ne ar putè convinge despre adever? Quari sunt autorii antichităţii que scriu

www.dacoromanica.ro

despre creaţia Omului şi întinderea lui assupra pamêntului? Cà autor, n'avem mai vechiu de quât pe Moisi. Ânsĕ cum să citim scrisele lui, şi cum să le înţellegem? Biblia n'are şi ea systema sa, limbagiul seu, figurele, allegoriile, metaphorele salle, personificaţiile salle, şi ênsuşi din neajunsurile seculului seu? Ne rătăcimu, ne perdemu de o vom luà *ad litteram* şi iar quari sunt historicii que s'au luat dupo dênsa şi ne-au datu să înţellégă din scrierile lor quo cunoscuro încai vocabularul hebraicu s'o pótă a înţelege şi *ad litteram?* Nici o cunoscinţa de litteratura hebrea, nici o cunoscinţă de phraseologiile ei, nici o cunoscinţa ênsuşi de radăcina sau însemnarea primitivă a vorbelor ei, şi de originea aquellor littere que ne represinta aquelle vorbe.

Noi ammu luatu de principiu al principelor unitatea supremă, necunoscuta şi omnipotenta, numita *Dumneḑeu*, que împreuna cu Dualitatea primordiala şi eterna a Spiritului şi a Materiei, forma trinitatea primordiala şi superióra. Nimeni nu ne va putè taxà nici de materialişti nici de spiritualişti exclusivi. Noi suntem trinitari şi pe Dumneḑeu îl recunóscemu şi îl simţimu de faca lucrator la ori que operaţio positiva, la ori que successio a creaţiilor que cu *adevĕratu* au existatu şi există, la ori que pasu al progresului. Ellu è *quel que este*, şi Nimicul è *queea que nu este*. Totu que este, que exista, este Adeverul; totu que nu exista este Minciuna, adico nimicul. Recunóscem pe Dumneḑeu cà înţellepciunea absoluta şi supremă, cà legiuitor, alle quăruia legi sunt eterne cà adeverul, cà intelligenţa sa quea neîmpucinabilă, infallibilă. Prin urmare quât ne vom imaginà quea mai mica prefacere sau abattere din aquelle legi, quel mai micu saltu în natura, n'ammu putea de quât să accusamu de o neconsequinţa pe principul consequinţelor, ammu fi în contradicţio cu noi şi rĕu cunoscetori de Dumneḑeu. Nici principele nóstre, nici cititorii nostri în ḑillele ın quare trăim nu ne ar mai iertà astaḑi sa fimu nevoiţi a împrumutà lui Dumneḑeu un capu, o barbă, nisce mâini şi picióre umane spre a'l face înţellesu. De ammu ţine lim-

www.dacoromanica.ro

bagiul aquesta numai pentru a ne face înţelleşi, ammu insultă pe cititor, creḑêndu'l atât de înapoiatu. De ammu crede cu adeveratu quo Dumneḑeu are mâini şi picióre, ammu cadè într'un materialism din quelle mai gróse şi înapoiate, într'o idolatriă de aquellaşi gradu cu fetichismul.

Qua să ajungem daro la adeveratul, la ne allegoricul începutu al Omului, fără a perde din vedere documentele antice, subt ori que formă vor fi, cată a ne resuì din gradu în grad fără a ne depărtà de etapurile que facù Progresul şi quari arată mersul Provedinţei în callea ei nemărginită şi în etern Creatóre.

Omul quel d'ântêiu n'a putut fi de quâtu cu un gradu óre-quare mai perfectu, de quât ultimul şi quel mai organisatu animal que s'a aratat în capetul catenei animale. Primul omu fu prima tórtă de unde se începù un altu şiru de animale cugetătóre, de unde începù progresul Spiritului, prin conquista unui instrument cu quare sa pótă naintà pe callea perfecţiei. Cu crearea primului Omu apărù şi prima manifestaţio a Spiritului assupra pamêntului, unde pîno aquì, cum ammu mai ḑisu, erà în stare latenta. Astfel è gradaţie din bine în mai bine, astfel è legea Progressului, astfel è consequinţa, înţellepciune în Divinitate. A ḑice ânse quo de o data dela Creaţia ultimului animal se creò o fiinţă umană în quel mai naltu gradu de perfecţio şi intelliginţa, în quea mai perfecta frumuseţe spirituale şi materiale, şi dupo que se făcù un saltu aşà de mare, o esbucnire a spiritului, omenirea începù a scădè şi în spiritual şi în material, devenindu din que în que mai NE-buna, din que în que mai urîta, pîno ajunse la cruḑimea férelor, la negrul etiopiaʼnilor, la neăjunsul sau orangutănia Troglodiţilor antici şi la pipernicirea Finnesilor, Laponilor şi Esquimalilor, ar fi cà şi quând ammu susţine quo Spiritul îşi deséca puterea în locu de a fi în eternu potentu, quo e retrogradu în locu de progressivu, viciosu în locu de bunu, capriciosu în locu de înţelleptu, în fine material şi fatal ca materia, şi attunci Spiritul ar încetà de a mai fi Spi-

www.dacoromanica.ro

ritu, şi Dumneḑeu de a mai fi Dumneḑeu. Aqueasta nu este nici Dogma nici Convicţia nóstră. Susţiiă una că aqueasta aqueia que denégă existenţa Spiritului şi professéḑă un materialismu puru, şi tótă creaţia o faptă a hasardului, sau aqueia que, nepricepêndu nici Biblia, nici pe autorul ei, se înţestéḑă a se manţine pe sine şi pe alţii, nu în convicţiile lui Moisi, lucru que ar fi staţionar, nu în ideile que representă personificaţiile şi allegoriile lui, ci în nesciinţa lor, în întunerecul şi errórea unde 'i a addusu corrupţia, adico sau interesul lor propriu sau al altora al quarora ei sûnt *dupe* şi victime.

Noi suntem convinşi quo prima fiinţă que appărù sau se creò cu primul gradu de cugetare, adico cu un que mai presus de ultimul şi quel mai organisatu animal s'a numit *Adamu* sau *Adimo*. Nimicu mai adeveratu de quât aqueasta; quoci *Adamu* va sà ḑică *Omu*. Şi aquea fiinţă queântêia dată începù să cugete, n'a fost alta de quât *Omu*. Ânse quând şi unde se arătò ellu assupra pamêntului.

Daqua ar putè omul a se nasce şi a vieţuì într'un cuptor din quelle mai arḑetóre şi roşii s'ar fi putut nasce şi cresce primele fiinţe organisate, plante, animale, şi omul apoi în părţile de amiaḑa-ḑi îndata dupo formarea globului nostru.

Este demonstratu, dupo lungile şi neîncetatele observaţii astronomice, quo ecliptica sau punturile cercului închipuitu pe quare raḑele sórelui cadu perpendicular assupra pamêntului, în vechime erà mai puçinu inclinată catre Equator. Dupo documentele antice, dupo scrisele autorilor gravi ai antichitaţii, în al patrulea secol inainte de era nóstră, adico acum 2300 de anni, Ecliptica cu equatorul formà un unghiu de 24 de grade apprópe.—Astronomii din secolul al XVIII-lea demonstră quo ecliptica formà un unghiu maiântêiu de 23 grade şi 35 minute, apoi de 23 şi 30 minute, şi mai în urmă de 23 gr. şi 29 m. — In ḑioa de astăḑi se demonstră quo înclinaţia aqueasta este de 23 gr. 27 m. 37 de secunde. Din aquestea se vede quo ecliptica din que în quc se înclină cu

www.dacoromanica.ro

appropiere de equator. Calculând se vede quo în 23 de seculi, adicŏ în 2300 de anni, unghiul que formă ecliptica s'a împuçinatu cu 23 de minute, adico quâte un minut pe secol.

Anse aqueastă înclinaţio a Eclipticei către Equator n'a putut să încépă de acum 2300 de anni. Aqueastă mişcare a planetului a începutu de o data cu tóte mişcările salle de rotaţio, şi de revoluţio de o dată cu creaţia şi situaţia lui. Din rotaţio şi revoluţio a eşitu aqueastă a *treia* mişcare.

Prin urmare a fost o dată un timp quând Ecliptica cu Equatorul formă un unghiu dreptu de 90 grade. Attunci a catat sa fia la crearea globului nostru şi la posiţia verticală sau normală que a catat sa'şi ia către sóre. Aşà daro dela 90 de grade qua să ajungă la 24, acum 2300 de anni calculând quâte un minut pe secol, a cătat sa trécă dela crearea pamêntului şi posiţia lui normale 396.000 de anni, şi dela anul 1850, [1]) quând inclinaţia Eclipticei este de 23^0, 27′, 37′ pîno quând sa ajunga la zero, adico pîno quând să ajungă a facce unul şi aquellaşi cercu cu Equatorul vor trece 140.750 de anni apprópe.

Din aquestea se învederéţa quo daqua în al patrulea secol înclinaţia Eclipticei erà pîno la 24 grade, în epocha quând Moisi îşi imagino creaţia lumii, adico cu 3600 anni sau cu 36 de secole înaintea secolului al patrulea înainte de Christ, înclinaţia eclipticei abià puté să fiă de 24 grade şi 36 minute, adico cu 36 minute mai sus sau mai apprópe de poluri.

Quât Ecliptica, la annul 4000 înainte de Christu, formà un unghiu de 24 grade şi 36 m., regiunea polara nu putea sa fiă dequât glacială, mai cà astaţi unde nu póte cresce nici o vegetaţio, şi prin urmare, nici un animal. Anse dupe descoperirile geologice, acolo se afla nu numai plante împetrite ci şi óse de annimale, a quărora

[1]) D'aqui se vede quŏ Heliade a început să scrie aqueastă historie la 1850; attunci se afla exilat în insula Chio, împreună cu generalul Chr. Tell.

www.dacoromanica.ro

stirpe la unele s'a stinsu de totu, şi la altele se vede astădi în zona torrida, la Equator. Qua să créscă dar la poluri şi să pótă a se nutrì şi trăì aquest fel de plante şi animale a cătat să fia clima zonei torride, mai întêiu, şi mai apoi a zonelor temperate, adico, a catat o dată acolo raţele sórelui să cadă perpendicular. Şi prin urmare de quând se nasceá şi trăià aquelle fiinţe la poluri, adico de quând raţele sórelui cădeà perpendicular, nu este numai 6.000 de anni, cì 400.000 apprópe.

Să ne imaginăm dar acum 400 de mii de anni pamêntul dupo creaţia sa, în situaţia verticala, şi prin urmare raţele sórelui pretutindeni perpendiculare, şi ênsuşi la poluri. Dupo 60 de secoli, adico 6000 de anni, pamêntul se înclinò cu 60 de minute, adico cu un gradu, şi prin urmare începù a'şi mai ferì polurile de arsura cocentă. Se formaro dar doe regiuni sau cercuri polare, al quarora diametru fù de doe grade sau de 120 minute în quare raţele sórelui începuro a cădé oblicamente, şi prin urmare objectele a facce puçină umbră. Aquì daro în aqueste doe regiuni începù mai întêiu a se mai moderà sau împuçinà arsura; aquì gazurile se transformaro mai întêiu în aburi, şi apoi în plóie; aquì se formaro primele torrente, rîuri, lacuri şi mari. Quât materia topita de f curile vulcanice începù a colcaì în apă, totu în regiunile polare începuro a se formà şi quelle d'întêiu infusorii, sau spume minerale quare nefiind ânco ca nisce fiinţe vii animale sau vegetale se putea formà şi ţine în aquea clima ânco în gradul unui cuptor, que topesce mineralul, que face a colcaì apa şi întaresce topitura minerala que se închiaga.

Cu quât din secol în secol pamêntul se înclino mai mult, cu atâta cercurile polare deveniro mai spaţióse, arsura mai scaqù şi se appropiò de caldura, şi infusoriile nu se mai puturo formà de quât acolo unde erà arsura necesariă, adico mai departe de poluri spre amiaţa ţi. Cu quât scădea arsura cu atâta gazurile mai recorite se transformà mai multe în aburi, şi prin urmare apele îmmulţindu-se se întîndea spre amiaţă ţi.

www.dacoromanica.ro

Daqua dupo alte 6.000 anni, sau 60 de secoli pamêntul se mai înclinò cu alte 60 de minute, cercurile polare avuro un diametru de 4 grade sau de 240 de minute, şi prin urmare de ajuns o rĕmaşiţa de infusorii transformate într'un terrêmu propriu a produce fiinţe mai organisate şi cu putinţă a cresce într'o clima que se mai stêmperasse.

Daqua dupo alte 6.000 anni sau 60 de seculi, pamêntul se înclinò iar cu 60 minute, cercurile polare avuro un diametru de 6 grade sau de 360 de minute, cu un centru mai recoritu, şi cu o suprafaçă cu atât mai căldurósa cu quât se appropià de circonferinţa. Rĕgiunile polare acum erà aşternute de ţerrêna tutulor fiinţelor organisate que au pututu a se nasce, a cresce şi a murì în 18 mii de anni, quare preparò terrenul fiinţelor mai organisate que cătà a resarì într'o climă şi mai propriă, şi mai favorabila unei plante sau animal que se appropiă mai mult de simţire, de viaţà.

Vedem daro quo cu quât se înclinà pamêntul cu atâta polurile se facea mai locuibile de fiinţe mai organisate şi cu atâta primele fiinţe ca infusoriile, maiântêiu, apoi bureţii şi polypii, apoi minătarcile şi molluscele, apoi plantele aquatile şi mladióse cum şi animalele anelate, apoi plantele vîrtóse şi animalele osóse se retrăgeau catre amiaḍa ḍi unde clima respectivă le erà favorabilă, şi spre nascere şi spre vieţuire, în quât astaḍi infusorii şi madriporii nu se mai ved formându-se de quât în zona torida pe lungo Equator.

Astfel se urmò în seculi crearea fiinţelor organisate, şi caravana quea mare a callei lor dela poluri spre amiaḍa ḍi, quelle mai primare şi mai neperfecte maiântêiu, şi quelle mai din urma, succesiv la rôndul lor dupo dênsele, luându-şi începutul la poluri şi ducêndu-se a se stinge la Equator, quând şi acolo se stêmperă clima atât în quât să nu le mai pótă fi ospitaliară. Astfel remaşiţele fiă quăria stirpe preparà terrenul stirpei que erà a resărì dupo dênsa, pîno quând din organisat în mai organisat, din recorire în recorire a polurilor, putù a se

www.dacoromanica.ro

arătà, şi primul om pe faça pămêntului. Aquesta se facù ânse la omul din Poluri, iar nu în zona toridă unde arsura erà cocentă şi topitóre.

Quând pămêntul se mai înclinò cu un grad dela crearea omului, adico dupo 6.000 de anni se trasse şi omenirea sau stirpea primitivă cu un grad la valle către Equatori şi în locul sĕu lăssò stirpea que se născù din tr'ênsa, mai perfectă, mai sveltă, mai puçin négra sau arsă, mai intelligentă şi quare moscenind experiența primei stirpe fù mai inventătóre.

Aqueasta dupo alte 6.000 anni, quând clima polara i se părù mai recorósă se trasse şi ea cu un grad mai la valle, şi quea din ainte, cătò a se trage cu doe grade. Intre prima rasa ânse şi în quea de adoa comunicația nu putù a se întrerupe de tot, din încrucişarea lor eşiro multe varietați.

La poluri acum quine se nasceà şi cresceà nu putea sa fia de quât şi mai ageri, şi mai activi, şi mai inventatori, şi mai pucin negri. Aquestia dupo alți 6.000 anni se trasseră şi ei cu un grad, quei d'al doilea cu doe grade, quei d'ântêiu cu trei grade; fia quare îşi cautà gradul de căldura în quare îşi luasse începutul. Aqueasta nu se urmà numai în animale şi ómeni, ci şi în plante : seminţele que cădeau assupra pamêntului încolțeau şi cresceau acolo unde erà mai apprópe de gradul formarii lor, adico tot spre amiaḑă cătà.

Astfel se întinsera assupra pămêntului dela poluri pîno la Equator, tóte fiinţele organisate dela planta şi animalul quel mai neperfectu pîno la Omu, în quât speţiile şi rasele que sûnt astaḑi în zona torrida au fost o data la poluri, şi quând şi aqueastă zonă se recoresce în quât sa nu le mai póta încalḑì şi nutrì dupo organisația lor, attunci se stingu, peru aquì.

Inchipuindu quineva polurile în clima lor primara, caldurósa, locuibilă, plina de vegetații şi animale, emigrațiile nu se faceau de quât în tótă circonferința. Animalele şi ómenii primari tragêndu-se dela nord spre sud în tóte părțile, îşi póte quineva deslegà problema, cum se-

www.dacoromanica.ro

locuì America, şi cum tóte zonele ei coprind mai aquelle-aşi vegetale, animale şi ómeni ca şi în questu lalt emispheru. Dela polul articu (închipuit locuibil) se póte trecce şi în Asia şi în America, cu quât se depărtéḑă spre sud, cu atâta apele, oceanele taiă communicaţia şi mai vîrtos în aquei seculi atât de depărtaţi, quând umanitatea n'avea mai nici tradiţii.—Despre tradiţii se va vorbi la locul seu.

Din quelle ḑisse pînŏ acum se încheiă quo tótă fiinţa organisată 'şi a avut începutul speţiei salle, primii sei strebuni la poluri şi mai vîrtos quel articu, şi quo în eterna callĕtorie vine a se stinge la Equator, sau pentru quo n'are unde mai merge, sau quo se absórbe încrucişându-se în stirpele que o urméḑă quând protegêndu-o dupo legile eterne, quând împilându-o prin abusul tăriei sau libertaţii.

Sciinţa în ḑillele nóstre ne demonstră învederatu adeverul aquesta, aflând şi arătându-ne multe şi varii remaşiţe sau oseminte împetrite, de plante şi animale que astáḑi nu mai exista.— Despre aqueasta se va vorbì mai pe largu quând vommu ajunge a vorbì despre Diluviu sau cataclysmele que suferì globul. — In quât pentru ómeni, autorii antici, ca Erododu şi Diodoru Sicilianul vorbescu de nisce Ichthiopaghi, de nisce Troglodiţi mai vîrtos, a quărora stirpe asta-ḑi nu mai există. Îi descriu ca nisce fiinţe mai ca momiţele, fiinţe pĕróse de sus pîno jos, trăind prin nisce găuri, abiă cu óre-quare semne de intelligenţă, faro nici o provedere de quât instinctul, faro nici o limbă de quât nisce semne şi ţipete, faro nici o tradiţio. Daqua nu mai există aqueastă stirpe, urmaşii sei, sau a doilea stirpe dupo aqueasta, atâţia negri de Africa şi America din aqueeaşi zonă, de aqueiaşi culóre şi stare selbatică, ne dau în deajuns probe despre starea quellor d'ântâiu căllăuse sau mergetori înainte ai omenirii din ḑioa de astă-ḑi. Furo Troglodiţii tórta quea d'ântêiu de unde începù catena umană, sau a existatu quevà şi mai neperfectu de quât dênşii ca termin de mijlocu între ei şi orangutani? Din queea que avem astă-ḑi înaintea ochilor, sciinţa observându locurile

www.dacoromanica.ro

sau climele, gradele de latitudine que occupă ómenii, culórea lor, phisionomia lor, aptitudinea lor, tóte semnele caracteristice, ne dă urmĕtórea împărţire a ómenilor : *Tipul* sau stirpea *Ethiopiana* ca quea mai antică, stirpea *mongolă* şi stirpea *caucasiană*.

Aqueste trei mari nuanţe se sub-împart în ramure sau nuanţe gradate din perfecte în mai perfecte şi în varietăţile lor născute din încrucişare.

In tipul ethiopianu intră momiţele dela quea mai neperfectă pînŏ la Orangutan, Troglodiţii, Negrii de Australia, Bolocondii de America meridională : Hotentoţii, Vambunii, Macuai (aqueste trei feluri se dic şi Negri Mozambici), Voloffii din Senegal. Quel d'âmtêiu fel de ethiopieni se assémănă cu orangutanul; quel din urmă se assémănă sau se appropiă de stirpea urmĕtóre sau posteriórĕ, mongolă.

In typul mongol intră Indienii din America septentrională; Malaiesii, Indienii, Tătarii, Japonii, Chinesii. Felul d'âmtâiu, Indienii Americii se appropiă de Voloffi, şi Chinesii se appropiă de primii începĕtori ai stirpei caucasiene.

In aquest d'al treilea typu caucasian intră Arabii, Armenii, Egypto-phenicienii, Hebreii, Grecii, Romanii, Franco-Germani (Scelţii), Slavonii (Scythii).

Precum felurile fiă quăria stirpe în parte se încrucişaro între sine, assemenea şi stirpele în general se încrucişaro de la ultimul fel pînŏ la primul, de la Slavu pînŏ la Ethiopianul, quel mai negru, şi se produssero nisce varietăţi în infinitu, fărĕ ânsĕ a se abatte din legile eterne alle progresului, quoci absorbì în tot d'auna stirpea mai perfectă pe quea din aintea ei spre a o mai perfecţionà, devenind tot d'auna quel mai spiritual activu, şi quel mai material passivu. Nu se abrutisă atâta agerul şi înţelleptul locuind cu timpitul şi innorantul, quât se agerescu şi se instruă aquestia din urmă. Copii născuţi dintr'o perechie de Albu şi de Negru, nu sunt negri ca unul din părinţi pe quât se mai albescu ca quel lalt. De se va încrucişà stirpea albă cu quea négră, pîno în fine, în-

www.dacoromanica.ro

vinge albul, şi negrul din generaţiŏ în generaţiŏ se stinge.

Astfel prin recorirea polurilor locuitorii lor deveniră din que în que mai albi. Aquestia încrucişaţi cu negri, dupŏ nuanţe şi gradaţii cum se arătasse, începură a eşì feluri olivatre, arămii, mai închise, mai deschise, óchişe, castanii, pînŏ la blonde, din amestecul quărora mii de varietăţi apar.

Daqua omenirea fù împinsă de instinctu, de nevoie dela Nord spre Sud, ca tótă fiinţa viă que se trage dela frigu la căldură, dela intemperiă la adăpostu, nu ânsĕ toţi ómenii avură aquelleaşi miḑlóce sau aquellaşi drum fără pedice. Aqueasta se întêmplŏ cà în tóte emigraţiile. Unii ómeni sunt nevoiţi a rĕmânè locului sau pentru pedicele que întêmpină, sau din neprevederi óre quare, sau şi din sympathii. Daqua inemicul que îi ameninţă îi cuprinde, nu potu păţì bine. Inemicul unor assemenea ómeni, animale, plante, erà clima que nu le mai erà favorabilă. Plantele se acriră, se selbătăciră, se stinseră multe, animalele se degenerară; ómenii de unde ar fi putut rĕmânè Troglodiţi, Negrii, Boloconḑi, se piticiră, se pipernicirŏ, rĕmâind la Nordu, şi deveniră Finneḑi, Laponi, Esquimali.

Recapitulăm spre a închieià aqueastă theorie, globul nŏstru, din causa rotaţiei şi a revoluţiei salle, înclinându-se din secol în secol cu aqueeaşi mĕsură,—pentru quŏ aqueeaşi relaţiŏ există intre ellu şi sóre,—cercurile lăţindu-se şi rĕcorindu-se din grad în grad, adico din fiă quare 6.000 anni, începù a nu mai putè offerì la poluri nisce clime ospitaliare. Raḑele sórelui, căḑênd dupŏ seculi fórte oblicu, nopţile la poluri se mărirŏ, căldura scăḑù la zero, frigul crescù şi în înghieçò totu, pînŏ quând aquelle locuri nu mai furŏ în stare a mai producce şi nutri nimicu. Quei din urmă din stirpea schitică, slavii Nordului totu trăgêndu-se nu mai lăssarŏ altă stirpe în locul sĕu, şi ómenii que mai rĕmasserŏ ca appropiere de regiunea înghieçată, păţirŏ ca planta que se arde de arsură, que degeră de frigu. Fiinţa ei nu este d'a se mai altoì şi din tulpină a eşì o speţiŏ mai perfectă, Slavii nordului nu

www.dacoromanica.ro

mai avuro altă stirpe a le succede viaţa, intelligința într'ênşii è că şi în quei d'ântêiu ómeni molleşiţi de arsura primitivă, cu differința quo aqueia începură de o dată cu omul şi există ânco în miḑlocul esperiinţelor de acum 2.400 de anni, iar aquestia din urmă există în miḑlocul secolului XIX. Troglodiţii abbrutisaţi de arsura cocentă. Slavii nordului de frigul degerător. Unora li se ardeà creerii şi organele cugetătóre, questor lalţi li se degeră. Unii erà producte alle polului abià în pubertate, şi questi lalţi producte alle decrepitudinei. Viitorul Slavilor dela nordu este aquella cu al remăşiţei stirpei Ethiopiene sclavă şi o stirpe şi alta pîno mai exista sclavia sau abusul libertaţii. Pe Ethiopianu 'l-a dominat rasele posterióre, pe sclavul nordului 'l-a dominat rasele quelle mai de apprópe anterióre, Mongolul, Calmucul, Romanovul, totu que è stăpân şi boieru.

Terminul de mijlocu din stirpea caucasiană furo Grecii, Romanii, Franco-Germanii. Aquestia avuro în sine vigórea şi intelligența a continuà queea que au începutu queillalţi, a se succede între sine, ca laboratorii la lucrul lor, ca soldaţii la postul lor, a se amestecà, a'şi împrumutà vigórea şi esperiența, a forma o umanitate iniţiatóre, şi o avere commună de credinţe, de convincţii, de adeveruri, de sciinţe, a addunà pe lungo sine, ca nisce secondari, totu que li se aprropiă, cu locul, cu timpul, cu originea, cu caracterul. Slavii de amiaḑă-ḑi de o parte; Hebrei, Armeni, Arabi, Egypteni de alta, mergu unde mergu fraţii lor; la umanitate, la înfrăţirea generala, spre a mântui totu que este mai septentrional sau mai meridional de aquestu căminu spiritual al umanitaţii. Astaḑi Nordul şi Sudul nutresce împilaţi, în itor va nutrì protegiaţi. Astaḑi omenirea debila şi p ssiva è sclavă; în viitor va fi consórte, mirésa, matróna

www.dacoromanica.ro

Ânse cum se numesce aquestu mare, lungu şi nemesurabil şiru de stirpe, de generaţii que începe dela primul omu, vine pîno în ḑillele nóstre, şi va urmà pîno acolo unde îl mânà Viaţa, Spiritul nemărginitu? Aquestu totu de fiinţe cugetătóre, trecute, presente şi fiitóre, noi îl numim Umanitate sau Omenire, sau şi Omu. Egyptenii, Helenii îl personificà într'un gigante nemesuratu que îl numià Prometheu, prima fiinţă que ḑicea quo a furat focul din ceru, que începù adico a'şi însuşì schinteia intelligiņţei şi a cugetării; popolii mai antici ai Asiei pîno nu începusse înfloritura allegoriilor, o personificà şi ei într'un singuru individu dându-i numele de *Adimo* que însemnéḑa *humă*, de unde Romanii facuro *homo*. Moisi assemenea que se născuse în Egyptu şi se crescusse la curtea lui Pharaon şi ca fugaru traì cu sympathii lungo socrul seu Ierthro în Madiam, unindu în suffletul seu quel justu şi creator tradiţiile orientale cu allegorismul egypteanu, personificò umanitatea sub numele de Adam, eşitu din mâinile lui Dumneḑeu, dupo cum personificò mai în urma şi naţia sau popolul sĕu în numele individual de Israel, şi altele cum se vor vedea la locul lor. Daqua Moisi dette lui Dumneḑeu capu, mâini şi picióre, fia quine pricepe quo ellu ênsuşi erà fórte departe de a crede una cà aqueasta, şi cu atâta mai mult de a fi convinsu. Invĕţul cu allegoriile pe de o parte, nevoia de a se facce înţellesu de un popol tîmpitu şi cerbicosu ânco, îl facù să nu pótă a se desbărà de allegorii, de personificaţii, spre a adducce objectele ideale şi nepalpabile în stare de a se simţì şi pricepe óre cum. Pe Dumneḑeu îl representò cu mâini şi cu picióre şi ênsuşi cu passiuni. Queea que creò Provedinţa în seculi dupe nisce legi ânco neînţellesse, o adduse la parabola, la assemenare; omul ca facutu fù

www.dacoromanica.ro

fapta *mâinilor* lui Dumneḑeu. Effectul que vine din doe cause negative şi antipathice, reul, sufferinţele, nimicul ţue urméḑa din aqueste, furo personificate cu *mânia* lui Dumneḑeu, que îşi întórce faca dela rei şi protege pe quei buni. Nici scopul nici miḑlócele lui Moisi nu sunt de reprobatu, scopul è divinu, morala sublimă. Ânse littera uccide, şi Spiritul vivifica. Cată a ne învetà, a înţellege pe Moisi şi în scopul şi ın miḑlócele lui. — Daqua quel mai întestatu a înţellege Biblia *ad litteram*, va stăruì a ḑicce quo Dumneḑeu are mâini şi picióre, capu şi barba etc. şi quo creaţia omului s'a facut materialmente şi ad litteram, luând aquel nematerial Creatoru lutu sau huma dupo cum ia olarul spre a'şi facce vasele, attunci póte susţine quo Israel a fostu numai un om şi nu şi un popol ıntregu, quo Adam a fost un singur indivíḑu şi nu umanitatea ıntrégă. OM, Ádimo, Adam, Prometheu è omenirea integrală, creata de Dumneḑeu, dupo cum creaḑa Dumneḑeu, şi nu olarul, dupo decretele şi legile salle nestramutate, omenirea naintata pe callea progresului universal. Ast-fel Dumneḑeu è mare, ınţelleptu, nematerial, nemarginitu, alt-fel, de se va marginì de noi în locu, de ı se vor dà braçe şi passiuni, de vom înţellege neajunsurile şi nevoile şi miḑlócele scriitorilor ad litteram, cadem, dupo cum din disgraţio căḑuro ómenii într'un materialismu din quelle mai absurde şi mai gróse, lucru de quare Moisi a fost fórte departe; şi Christianismul şi mai departe şi ın quare umanitatea din ḑillele nóstre nu se lasă a căḑè, or quât o vor constrânge quei que o ţinu ın assemenea orbire. Astăḑi progresul, callea Spiritului è departe. Errorile peru, allegoriile devinu înţellese, mysterele se descopere.

Ânse cum se succedaro aqueste stirpe de ómeni? se trassero quei d'ânteiu de o data lassându regiunea polara deşarta, şi resarì apoi ca earba o altă stirpe de fiinţe sau 'meni? Scopul nostru aquì nu este a facce un tractatu de geologie şi de historia naturală. Sciinţele se occupa în parte spre a convinge despre multe amenunte din domeniul lor pe quei que le studia. Noi nu facem sciinţe ci ne

www.dacoromanica.ro

servim cu dênsele, cà şi cu vorbele, ca şi cu limba. Quine va voì a aflà sau a vedé parallelismul între fiă-quare tórta a catenei animale, cu tórtele catenei vegetale, appropierea generilor, speţielor, stirpelor, relaţia între dênsele, successia lor, va avé o cunoscinţă mai pe largu în sciinţele que tracta despre aquestea, cu tóte quo un asemenea parallelismu întregu şi ne întreruptu este şi îndelungu şi cu neputinţă d'a se terminà, quoci multe stirpe de animale şi multe vegetale au perit cu totul sau la equator cum am arătat sau prin cataclisme, sau assorbindu-se unele în altele, adica cultivêndu-se prin încrucişare şi altoiuri.

Spre a respunde la întrebarea de sus, noi începem dela Om. Dela primul Om que fu creatântêia data la pol, quând aquesta ajunse în stare de a-i puté offerì o locuinţa şi urmaşilor lui. Stirpea, organisaţia aquellor ómeni putù şi pino la 8.000 anni a locui în regiunea polară, şi daqua se întinserǫ spre amiaḍa-ḍi aquésta nu se facù de o data ci fórte cu încetul şi gradat, pe quât se îmmulţea ómenii, şi nu-i mai încapea în aquea regiune, şi pe quât clima se mai stîmparà din secol în secol. Aqueasta întindere se facù aşa cu încetul în quât nu se póte comparà nici cu crescerea unui vegetal sau animal. Nimeni nu simte cum cresce, şi cu tóte aquestea cresce din minut în minut, din ora în ora, din ḍi, din luna, din an în an, în quât de la nascere în doue ḍeci de anni crescerea è mare şi nu s'a simţit cum s'a facut. Ast-fel crescù sau se întînse şi cercul sau regiunea locuibila a polului, de vom numerà cu secolii queea que numeram cu minutele. Oamenii que sa trageà spre căutare de loc de nutriment şi se întindeà spre sud remânea în lenea, langórea, în înveţurile primitive; quei care să născea şi crescea la poluri, nu putea de cât sa forme o stirpe mai bellă, mai vivace, mai perfecta. Asta diferinţa de nuanţe se vede chiar în ḍillele nóstre, quât trecem, o mare, un munte, un rîu, adessea culórea, costumele, înveţurile, caracterele se schimbă; causele la aquestea sunt multe; între quare şi clima e una din quelle mai d'ântêiu şi însemnatóre. Cum cresce

www.dacoromanica.ro

şi se formédă omul, animalul, planta, ne fuge din vedere; dupo que au crescut ânsĕ şi s'au format, se vede, se mesóră, se judecă.

Astfel şi cu Umanitatea, cum crescù, cum se întinse, ar fi cu neputinţă d'a o urmà din pas în pás. Intinsă ânse cum este assupra pământului se póte vedé, mesurà, judecà, pricepe, şi a'i distinge nuanţele dupo locul que occupa, physionomia que are, gradul de intelligenţă şi progresul în quare se află, culorile, formele, caracterele, costumele credinţele, datinile ómenilor que ca şi zonele încinsero faça pământului sûnt aşà de intrate unele în altele în quât de şi se distingu se màrită ânse ca culorile curcubeului; unde nu se póte fixà o linie de demarcaţio. Dela Negru quel mai neperfectu pînă la Blondul quel mai Albinos è o mare diferinţă, ânse gradurile şi varietăţile pîno să ajunga aquì sûnt aşà de multe. în quât mai nu se distingu vecinele. Queea que avem astădi înaintea nóstră è resultatul a unui şir de successii operate în 400 mii anni.

Astfel Adam sau Omul, dupo mii şi mii de secoli, dela Pol ajunse la Equator şi din nuanţă în nuanţă, din progres în progres ajunse la stirpea caucasiană, la nuanţa sau varietăţile arabe de unde eşi Abraham, que represinta atâtea alte nuanţe şi varietaţi que urmaro de aquì. Abraham în stylu biblicu este iar o personificaţio, cà Adam, cà Israel etc.

Ânse aquest Adam, aquest Prometheu, aqueasta omenire, aqueastă fiinţa collectiva, îşi are şi ea trairea sa, vîrstele salle, cà şi ori que fiinţa individuale, pruncia sa, copillaria sa, juneţele salle, bărbaţia sa, matoria sa, batrâneţele salle. Cu quât o speţie de fiinţe este facuta de a avé o viaţă mai lunga, cu atâta şi vîrstele salle sûnt mai lungi, şi cu quât din contra è de o vieţuire mai scurta cu atâta vîrstele i se mai restringu. Sunt din animale

www.dacoromanica.ro

nisce insecte a quarora tótă viaţa le este de o ḑi. Aquestea într'o ḑi se nascu, îşi au pruncia, copillăria, junia, nascu sau devin părinţi, se matorescu, înbătrânescu, moru. Omul a quăruia viaţă dură pîno la 100 anni şi quevà, are o pruncie de 3 anni, o beaţie sau beatitudine pîno la 10, o copillărie pîno la 15, o juneţe pîno la 25, o bărbaţie pîno la 50, o matorie pîno la 65, şi betrâneţele de aquì înainte. Omenirea assemenea que începù dela primul omu şi va străbatte seculii quât va durà şi pamêntul, în proporţio cu o vieţuire aşà de lungă cată să 'şi aibă vîrstele salle que se prelungescu nu în anni ci în perióde de seculi.

Omul din ḑioa de astaḑi are o pruncie de trei anni în quare nu 'şi adduce aminte de nimica, în quare nu se vede de quât o viaţă materiale, cu instinctele de a se nutrì de a se conservà adico şi a cresce. Ânse parinţii lui nu sùnt ca parinţii primilor ómeni. Pruncul astăḑi se nasce în miḑlocul unei societăţi unde se potu vedé resultatele a mii de invenţii; parinţii lui, quei que îl încongiură contribuescu atâta întru a'l scóte mai currênd din somnul prunciei şi a'i desvoltà spiritul sau suffletul spre a se manifestà. De nu ne vommu uità astaḑi ânsuşi la sĕlbatici îi vedem barbaţi şi înbatrânind şi nu sciu quât potu sci copii noştri de cinci şi şésse anni. Aqueastă comparaţio se póte face şi între copii de cetaţeni şi barbaţii dela câmpu, cum şi între copii naţiilor civilisate şi barbaţii popolilor înapoiaţi ânco.

Pruncia daro a ómenilor primitivi a fostu cu mult mai lunga de quât a quellor din secolii mai naintaţi. Copii din ḑillele nóstre sciu adessea multe de quare Platon şi Aristotele nici idee n'avea. Aşà de vommu punne pruncia din ḑillele nóstre de 3 anni a ómenilor d'ântêiu cata a o considerà îndoita şi întreită, póte. Omùl individual iaro traiesce pîno peste 100 anni. Omenirea în general cum ḑisserom, îşi numeră vêrstele cu perióde de secoli.

De ne vommu închipuì, spre exemplu, 540 mii de anni durata pîno quând ecliptica să decline de la poluri către Equator trecênd prin 90 de grade, şi facênd quâte 100

www.dacoromanica.ro

anni pentru fia quare minut sau a 60-a parte a gradului, attunci din momentul de quând pământul îşi luò prima sa posiţio către sóre pîno la capetul secolului nostru, sunt 399.300, şi de aquì înainte, pîno să ajungă înclinaţia la zero vor trece 140.700 anni. De vommu închipuì pentru cuvinte fórte tari quo 540 mii anni este tóta durata sau viaţa pamêntului ca planetu, attunci assemenea pentru cuvinte tari, atâta pentru vîrsta quât şi temperatura sa, ellu n'a putut produce şi nutrì pe omu de quât quel puçin dupo 180.000, adico quând polurile se înclinassero cu 30 grade, şi Ecliptica formà un unghiu de 60°.

Pe aqueasta hypothesa omenirea se născù la o viaţă sau durata pe pamênt quare avea să ţiia 460.000. Pruncia unei assemenea viete în proporţio se póte considerà pîno la 14.000 anni. Ânse aquest numer cată sa crésca, pe quât umanitatea la început n'avea nici o cunosciinţa şi erà condusa numai de instinct cată a cresce quel puçin pîno la 50.000 anni. Beatitudinea ei a cătatu sa dure alţi de doue ori atâta şi împreuna sa însumme 105.000; de aquì înainte copillaria ei mergênd mai rapede putù venì pîno la alţi 66.000 anni, quari peste totu facu 216.000. Atâta se póte conchide quo durò dela nascerea omenirii pîno la începutul junetelor ei, pîno în starea de a cunósce binele din reu, adico de a avé un începutu de consciinţa. Aquest calcul se lovesce şi cu allegoriile biblice cu annul când se vede omul *Adam*, mâncând din pomul cunosciinţei binelui şi reului; quoci de se va ada ge summa din urmă 216 000 lunga 180.000, trecuţi de la creare pîno la appariţia omului facu 396.000, adico timpul pîno să pótă a se înclinà Ecliptica pîno la gradul 24 de latitudine, trecênd prin 66 grade dela polu.

De vommu luà altă hypothese, şi vommu mĕsurà vîrsta pamêntului cu gradele, ellu va traì, pîno va declinà 90 grade. De vommu assemenà gradele pământului cu annii omului, aquellaşi numer dă de 90 anni este şi pentru viaţa omului; quoci pîno la 100 şi înainte anni sunt nisce raritaţi. Aşà închieemu : Quând viaţa pămên-

www.dacoromanica.ro

tului ajunse a strabatte 20 grade de înclinare, în junia sa putù produce şi nutrì Prima stirpe a Omenirii, şi de aquì înainte tóte produsse atâtea stirpe pînò la vîrsta sau treccerea de 65 grade şi quevà. Stirpea slavonă fu ultima sa producţio de rase. Dela Trogloditu pino la Slavonu se potu numerà pînò la 21 nuanţe que forma omenirea în varietaţi nemărginite. Fia quare rasa amestecându-se în alta din que în que, nu póte pînò în fine de quât a formà o singură culóre, o singura omenire, precum culorile curcubeului tóte în amestecu formà, albul, lumina. Acolo merge omenirea, acolo o duce spiritul, la înfraţirea generale, la egalitatea intelligenţei şi a drepturilor, la albul general, la lumina generala, la adever, la existenţa. — Tot que nu exista este Minciune, Nimicu şi unde este Minciunea, erróre, întunerecu, nu è existinţa, è mai mult de quât ne-existinţa que este nesimţire, è durere, è sufferinţa.

De vommu luà daro quei d'antêiu 50.000 anni ai prunciei omului sau omenirii, n'o putem închipuì de quât numai cu nisce instincte spre a se nutrì şi conservà materialemente. Troglodiţii despre quare ne spun autorii antichitaţii sûnt nisce typi adeveraţi ai aquestei îndelungate pruncii. Pruncul nu 'şi adducce nimicu aminte din léganul seu, nici omenirea nu póte avè nici o tradiţio şi prin urmare mai nici o esperiinţă, nici un fel de sympathie de quât instinctivă, quât póte avè animalul, pruncul către crescetorii sei fără a avè consciinţa aquellui instinctu sympathicu. Amorul şi ura nu se potu considerà de quât cà o lege a attracţiei şi repulsiei faro nici ensuşi a putè dà cuvênt despre dènsele, faro consciinţa.

Alţi 100.000 ai beaţii salle nu puturo a se petrecce, de quât în óre quare grupuri de ómeni, ca copii quând se adună, faro un scopu stabilu, şi se jócă, se batu, se împacă şi se cérta iaro nimicu nu produce ânc copilul;

www.dacoromanica.ro

ellu are nevoie de a consumà, de a se nutrì. Daqua în aqueastă vîrstă începu óre quare sympathii, daqua germinul adoraţiei începe a încolţì totu que adóră cu passiune sunt păpuşele, totu que li deştéptă suffletul mai presus din starea normală è terrórea, spaima. Bucuriile lui nu sunt nici o dată de un assemenea gradu cu spaimele. Frica è mai mare în ellu de quât or que, pentru quo è debilu ânco, şi instinctul de a se apperà, de a se conservà è necontenitu într'ênsul spre a se ferì de totu que îl póte vetămà, perde. Aqueastă stare a copillăriei ne o potu representà toţi selbaticii de stirpea Ethiopiană, que în seculii d'ântêiŭ cătà să fia şi mai faro cunosciinţe de quât astaḑi.

Dupo trecere de 150.000 anni, dupo eşirea din starea beaţiei, precum omul ese din al noulea annu în sus, pîno la 12 şi cinci-spre-ḑece anni, aqueasta è vîrsta de a înveţà quevà. Noi avem astăḑi parinţii, înveţatorii que ne învaţa. Oamenii d'ântêiu n'avea altu înveţator de quât nevoia, paţirea, esperiinţa. De aqui înainte, începù omul dupo nevoi multe a vedè quo nu se póte apperà nici-în contra férrelor mai tari dequât dênsul, nici în contra ómenilor, nici în contra elementelor, de nu se va însoçi mai mulţi. Ca sociabilu, omul, germinul sociabilitaţii în aqueastă vîrsta începù a încolţì şi a se desvoltà. Nutrimentul şi adapostirea furo primele nevoi alle omului. Aquestea pîno aquì le avù cum putù, adessea umblând dupo dênsele cadè victimă. Adăposturile lui nu erà de quât pădurele şi speluncele, que erau pline de férre. Quât se adunaro firesce cinci, ḑeci în contra unei férre esperienţa îi instruì quo è bine a se assoçià. Quelle d'ântêiu associaţiuni daro furo nomade; nevoia d'a 'şi cautà nutrimentul, nu le puté lassà a se stabilì la un locu. Pădurile le offerea şi adăpost şi fructe, şi animale. Antêiu omul isolat nu putè a se nutrì de quât cu fructe mai multe; acum vênatul îi fu mai abondent şi mai sicur dela prima însoçire. Vênatul fu daro quea d'ântêiu meserie a Omului.

Férrele sunt armate dela natură cu miḑlóce şi de ape-

www.dacoromanica.ro

rare şi de attacare. Omul n'are nici unele nici altele, şi braçele şi dinţii îi sûnt de ajuns. A cătat să trécă seculi şi să fiă îndelungu victimă pînŏ să ajungă prin experienţă a'şi armà braçul cu o praştie, un arcu, o armă ımpungĕtóre sau tăietóre.

Starea sĕlbatică sau de pădure cu meseria vênatului, fu quel d'ântêiu pas al copillăriei Omului. De aquì vĕḑù quo carnea îl nutresce mai bine, quo despuierea sau pellea animalelor uccise îl accoperă mai bine, quŏ armarea braçului şi însoçirea îl pune mai presus de quelle lalte animale; în aqueastă condiţiŏ începù a judecà, a provedé. In pădure numai, aflŏ speluncele munţilor, găurele unde se putea adăpostì. Umbrarele, covergele, d'ântêiu mai târḑiu se mai perfecţionaro, castorii, rôndurellele furŏ quei d'ântêiu maestrii ai Omului la architectură. Locuinţa lui, coliba lui începù a devenì mai solidă, mai apĕrătóre de injurele vêntului şi plóiei. Fulgerele cerului apprinḑênd adessea arborii, îi făcuserŏ dejà de mult cunoscută existenţa şi utilitatea focului. In aqueastă vîrstă sau stare, omul avé ânco cunoscinţă şi de timpii annului que se schimbă periodicu. Quel d'ântêiu instinctu d'a cullege fructele que se pot conservà şi a le depune în felul sĕu de locuinţă spre a le avé peste an quând nu se pot avé nici în arbori nici împregiurul tulpinilor, fu quel d'ântêiu pas spre economia domestică. Conservaţia este un instinctu natural; dintr'ênsa ne nasce provederea şi din provedere provisia.

Annimalul uccis procură cu adevĕrat un ospeţu mai esenţial, ânsĕ ori quât de copiósă i ar fi fost vênătórea, carnea nu se póte conservà ca fructele. Quând animalele vênate îi cădea în mână vii, sau prin luptă ori allungare sau prin curse nu puteau de quât să 'i adducă mai mare mulţumire, quoci se putea conservà şi mâncà la timp de lipsă. Sûnt multe animale que trăiescu şi umblă în turme. Quând de aquestea îi căḑurŏ în mână, averea lui se îmmulţì, provisia lui îi assigurà nutrimentul pentru un timp mai îndelungat. Quând vĕḑù quo din aquestea unele se îmblânḑescu, se domesticeaḑă, se pot conservà ca şi

www.dacoromanica.ro

fructele pentru timp de lipsă, mintea lui facù nişce paşi şi mai nainte în economie. O colibă acum, o provisiă de fructe, quâte va animale vii deprinse cu dênsul şi libere împregiurul lui, nisce vestminte, arme şi curse începuro a formà o avere óre quare şi a punne pe Om în sicurantă despre alle traiului pentru or que timp.

Animalele domestice ca óiea, capra mai întêiu, vacca, cămilla, asinul, callul mai în urmă nu întârdiarŏ a arătà Omului quŏ se pot îmmulţì lûngŏ dênsul, quo îi pot servì nu numai cu carnea şi cu pellea ci ânco şi cu laptele, lâna şi labórea, quo carnea şi pellea o dau numai o dată, iar laptele şi lâna în toţi annii şi labórea în tot timpul. Nu numai aqueste descoperiri îl attrasero către assemenea animale ci şi sympatia firéscă, que ne insuffiă tot animalul, tótă paserea neofensivă que în locu d'a fugì îi place a trăì lûngo noi.

D'aquì dorinţa d'a se facce pe quât va puté possessor de mai multe assemenea animale, şi d'a se interesà spre nutrirea şi conservarea lor. Cu quât i se îmmulţirŏ vitele, cu atât locul de prin pregiur nu 'l mai încăpù spre păşiunea lor. Fu nevoit darŏ a eşì la câmp cu dênsele, şi de unde erà nomad de selbe sau selbaticu, devenì nomad de câmpuri, din vênător devenì păstor.

La câmp, în liveḍi, vitele aveau păsciune şi ca să aibă şi adăpare, furo preferite câmpiile, colinele şi munţii que se adapă de fôntâni şi rîuri. Aquì păstorul fu mai espus de quât în păduri la ploi, la vênturi şi arsură; coverga îi devenì tindă sau cort. Pellea animalelor şi scórţa arborilor furŏ quelle d'ântêiu accopereminte tindale.

Cu tóte aquestea, pădurele nu furŏ uitate, într'ênsele adessea se adăposteau turmele, dintr'ênsele îşi cullegea Omul fructele sau merindele que îl punea în stare d'a nu 'şi mâncà vitele, que îi dà lapte, brânḍa, mai apoi lână şi labóre; dintr'ênsele îşi procurà şi lemnele necesarii la focu şi la micele construcţiuni.

Condiţia de păstor, de şi nomadă sau nestabilă, ânsĕ devenì mai blândă mai sociabilă de quât a vênătorului. Daqua împregiurul unei prade se adună nu numai óme-

www.dacoromanica.ro

nii ci şi férele, cu atât mai vîrtos împregiurul unei turme; însoţirea de aquì înainte nu mai fu trecétóre, ci durò îndelungu ca şi turma. Fiiul nu'şi mai abandonà părinţii spre a allergà şi a se perde dupò vênat, ca şi adessea în ţillele nóstre unde îşi póte aflò bine capului. Nutrimentul şi necessariile le aflà lùngă turmă. Părinţii rĕmaserŏ însoţiţi pînŏ la bĕtrâneţe de fii şi de fii fiilor. Impregiurul turmelor începuro a se formà quelle doĕ d'ântêiu famillii, şi a cunósce primele simţimente paterne şi filliale mai presus de sentimentul animal.

Turmele şi productele stabilirŏ nu numai famillia ci şi un fel de societate, quŏci nevoia de a appĕrà vitele de férre şi ênsuşi de ómeni fácù pe possesori a se însoçì mai mulţi într'un ajutor reciprocu. Pe allocurea începurŏ a se vedé astfel adunaţi la un locu, părinţi, copii, nepoţi, şi al doilea nepoţi, cu ajutóre de alţi ómeni pe condiţiuni d'a fi gardiani şi servitori ai turmelor şi de a se compărtăşi din folósele lor. In starea aqueasta se vede începutul semenţiilor. Acum prin ìmmulţirea ómenilor la un locu fărŏ a se mai abandonà, ori que idee, ori que aflare, ori que invenţie, folositóre spre alle traiului, nu mai fu perdută, unul communicà altuia quelle vĕḑute şi aflate, şi ori que cugetare. — Spre a se înţellege, semnele limbagiului se ìmmulţirŏ. In sênul semenţiei luarà începutul artele de prima necesitate şi limba luò un caracter ori cum mai uman.

Din locu în locu, ori quâte vĕḑù şi aflò Omul nu se mai perdurà ca în viaţa isolată şi vagabondă, ideile, cunoscînţele remasserŏ în sînul semenţiei şi furŏ şi elle moştenite ca şi averea materială. Quând dupà schimbarea loḑului venia timpul a se mai înturnà la paşii lor spre păşiunea vitelor, daqua dupo anni se întîmplà a vedé nisce arbori resăriţi acolo unde mai 'nainte nu existà, şi quare le ar fi dat fructe que mai 'nainte era nevoiţi a se ducce spre a le cullege din păduri, un fenomen qua aquesta nu întârḑiò a le împinge curiositatea d'a afla cum de au crescut acolo aquei arbori. Omul acum nu mai erà isolat, queea que nu putea aflà unul se întîmplà să des-

www.dacoromanica.ro

copere altul. Quând se descoperì quo apoi arborii n'au fost resăriţi şi crescuţi de quât din seminţele fructelor que au fost adduse cu sine spre merinde din selbe, nu putù a întârdia d'aquì d'a nu cercà omul într'adins a depune în pământ mai multe şi diferite seminţe ori sum buri. Natura n'a putut de quât a favorisà încercarea şi arta d'a plantà îşi luò începutul.

Aqueasta nu întârdiò iaro a procurà omului nişce placeri necunoscute ânco. Cu quât seminţele şi arborii recompensà de ajuns occupaţia omului, cu atât el prindea mai multă plăcere, şi nu mai puté abandonà aquel locu de quât de mare nevoie, şi tot d'auna cu dorinţa d'a se reînturnà la plantaţiunile salle. Acum viaţa pastorale şi nomadă începù a se stabilì cu ómeni cu turme împrejurul semănăturelor şi plantaţiunelor. Locul adăpat d'un rîu şi fôntâne plin d'o păsciune grasă, que din an în an se îngraşà mai mult, dela locuinţa vitelor, umbrit de plantaţii que îşi da şi umbre şi fructele, devenì firesce şi mai scump Omului. Aqueasta fu primul cămin soçial. Stabilirea astfel la un locu din an în an adduse cu sine quând o semănatura mai mult, când o plantaţio que lipsia, quând o esperienţă nuoă, şi astfel ramurele lucrării pamêntului deveniro din que în que mai multe şi varii.

Cu quât pământul îşi desvalià binefacerile salle, cu atât omul nu încetà a'şi îndoì nepregetul şi 'ncercările din quare descoperì atâtea ajutóre cu quare să scobéscă, qua să ḑicu aşà pământul. Quelle d'âmtèiu scobiture nu se facusera, firesce, de quât cu primele instrumente sau arme que putea să fiă cunoscute în viaţa vênătoriei şi pastoriei. Aquestea îndelungu nu puturo fi de quât de lemnu mai tare, de córne, de óse, de animale, de petre, applicate spre a deschide cu dênsele sînul pământului, dupo timp cu încetul începuro a luà o prefacere óre quare. Omul veḑù quo una îi sporia mai mult de se va facce mai lată, alta despicata. Córnele boului, dinţii elefantului, furo de mare necesitate la aqueasta. Ansĕ acum societatea era firesce mai numerósă şi ideile, cunoscinţele se îmmulţia din proporţio cu ómenii, şi invenţiele deve-

www.dacoromanica.ro

niro mai dese. Arama şi alte metale mai currênd sau mai târdiu adduse întêmplarea a se descoperì. Quât omul reuşì dupŏ timp a'şi imaginà şi a'şi realisà primul ciocan şi clesce, metalul cătò a se mlădià dupo voia lui şi a luà forma que voì el ai da.

Primii făurari appăruro, societatea fu dotată de aquì înainte de secure, de instrumente taietóre, împungetóre... Natura îi procurà modele, furci, sape, armaro braçul laboratorului. Quând boul şi vitele trăgetóre furo applicate la jugu, nu fu nevoie a venì cuiva în cugetare quo i ar puté facce un fel de scobitoriu sau sapă de metal mai mare, vîrtósă, quare în locu d'a fi rapedita de braçul şi puterea omului să fiă înfiptă şi tîrrîtă de aqueste animale. Primul aratru ori quât de neperfectu îşi luò începutul, mai delibero braçul omului spre alte lucrari, şi agricultura facù un mare pas.

Pîno să ajungă omul aquì dupo mai multe generaţiuni, în aquellaşi timp şi 'n parallel femeea ânco nu stette neoccupată. Amorul matern şi conjugal o conducea spre multe lucrari alle familiei. In primele limbì *casa* însemnédà *affecţiŏ, occupaţiŏ, grijă*, cugetare fixa. Ori unde se ducea omul, aquì îi erà mintea d'a se înturnà κηδη, cada, caza, casa, grija însemnéda, locul unde este mintea omului neîncetat înfiptă. Nutrirea, crescerea, îmbrăcămintea copiilor, bărbatului şi a lor casei sau bisoniei occupà neîncetat mintea şi braçele femeii, aquestui socu şi întregime a bărbatului. Laptele, lâna, pellea vitelor, oele, fulgii paserilor îi dettero materie de a utilisà şi a 'şi inventà multe. Quând lâna fu addusă înaintea fusului şi se prefacù în fire, nu întârdiò a da un început împletiturei, urdirei şi ţesăturei.

Arachnele (păiejenii) furo quei d'ântêiu maestri ai femeii la aqueastă invenţio. Tot que pîno aquì abia se putea închipuì din papură şi verge mladióse începù a se facce prin fire şi a împlinì o ţessătură, nisce împletiture mai mlădióse, mai fine, mai comode, mai applicabile pe corpul omului. Omul începù a lepădà pellea animalelor şi revestì vestmintele que i le procurò femeea, aqueastă

www.dacoromanica.ro

fiinţă civilisatóre. De aquì înainte Omenirea şi în înveţuri şi la vedere nu mai avù aspectul unui ànimal, unui locuitor al selbelor.

Metalul suppus ciocanului nu întârdiò a offerì Omului atâtea instrumente differite cu quare să pótă lucrà lemnul şi pétra cu dênsele, luarŏ peste currênd început şi desvoltare lemnăria şi petrăria. De aquì locuinţele începuro a puté a se facce şi mai currênd, şi mai comode şi mai plăcute la vedere, şi a fi dotate cu atâtea mobile şi vase necesarii.

Immulţirea objectelor necessarii, a cunoscinţelor, facù a se îmmulţì şi termenii sau numele prin quare erà numite : limba omului devenì şi mai întinsa şi mai expressiva.

Astfel se încheiaro primele societăţi. Intimplarea, terremul furo causa qua unele semenţii sa nainteḍe mai mult, să 'şi adaoge averea şi materiale şi spirituala, şi altele să remâie ânco înapoi în starea nomadă ori de pastori ori de vênător. Imblânḍirea, domesticirea Omului nu se operò de o data şi pretutindeni.

Omenirea pîno aquì avù a se luptà cu mii de pedice, mii de inemici. La ori que pasu aflò un inemicu, o pedeca. Spre a se nutrì, a se susţine, a se conservà, instinctul o îndémna a consummà, a distrugo. Aquellaşi instinctu avea şi quelle lalte fiinţe, şi pretutindeni erà o lupta de attacu şi de apperare. Omul erà neîncetat nevoit nu numai a'şi cautà quelle necessarii cu pericolul vieţii salle, ci şi a'şi apperà apoi fructele sau prada in contra quellui que venià a i o disputà. Quel mai potent devenia ultimul possessor al or quarui objectu necessariu. Lupta la început erà isolata între om şi om. Mai târḍiu nevoiţi ómenii a se însoçì şi prin instinctul sociabilitaţii, şi pentru necessitate de un ajutor reciprocu luptele începuro între cete şi cete, între famillii şi famillii, între semenţii şi semenţii. Cum se unì om cu om spre aperare reciprocă, aşà se uniro şi famillii cu famillii, semenţii cu semenţii, cetele, famillele, semenţiele devenind din que mai numeróse şi prin urmare mai tari, nu in-

www.dacoromanica.ro

tardiară a nevoi pe quelle mai pucin numeróse, a se allià în confederaţio şi a formà un popol, şi mai apoi o naţio, de aquì concursul a mai multor ómeni ajunse a formà cetaţi, capitale. Ierarchia patriarchala, învetăturile aquellei vieţi de sementie, deprinderile, datinele, cuviinţele, începuro a se stabilì, a devenì necessarii, a le încuviinţà, majoritatea şi legile îşi luarŏ începutul. De cum ânse omul eşì din starea prunciei, începu cu încetul a se desvoltà în el pe nesimţite, un sentiment que 'i înălţà mintea mai presus de quelle que se vedea şi se simţià, germenul religiositaţii, adoraţiei, recunoscinţei se desvoltà în parallel cu înaintarea vîrstei Umanitaţii. Quând datinele, costumele, învetturile, cuviinţele furo legate şi 'ntarite, deveniro adico legi, attunci şi relegea sau religia, or quât de informa şi neperfecta îşi luò începutul. Legile avuro împlinitori magistraţi şi Relegea preoţi. Cu magistraturele mai de o data începuro şi altarele. Theoria religiilor se va tractà special la locul ei.

Cam de la început apparù fauraria, se înţellege quo ea nu procurò numaï instrumentele de lucrare, ci tot d'o dată se occupò şi spre întarirea şi agerimea armelor le attacu şi apperare. Bâta, măciuca dotate de metal deveniro mai redutabile, mai sdrobitóre ; lancea se facù dupo modelul córnelor, sageata se agerì şi devenì mai pătrunţetóre. Securea luò felurimi de forme şi devenì o arma formidabilă, tăierea ei dette ideea d'a se facce cuţite, pumnale, sabii, palloşe. Cu quât se îmmulţia şi se varia armele de attacu, cu atât mai de o data se inventà şi quelle de apperare : paveza, coiful, zaoa apperuro. Luptele parţiale de individe, de famillie, de sementii deveniro lupte le popoli, resbelle. De aquì înainte învinşi şi învinghetori cu grămada, prade, macelle necunoscute ânco, conquiste întinse, captivi mai anevoie d'a scapà. Invingetori mai criminali şi prin urmare mai temetori de o resbunare. De unde întăriri apoi, de muri, de oşteni, legeminte, sau legi dictate de spiritul conquistei şi al conservării quellor conquistate. Domni şi sclavi apparuro,

www.dacoromanica.ro

apoi usurpatori de putere, de autoritate, tyrani şi staruinţa d'a se perpetuà în putere, în tyranie.

Astfel darŏ dupŏ secoli ajunse Omul la un început de civilisaţiŏ şi tot de odată la scădere din drepturile primitive, la corrupţiŏ. Cu quât Omenirea naintà spre bine, cu atâta binele se făcù ţinta şi dorinţa quellor mai tari sau mai astuţioşi a şi 'l însuşi pentru ei numai. Preoţii sau quei învĕţaţi a trăì cu vorbe şi cu ruge numai, se însoçiră cu quei que purtà armele, spre a'şi creà şi appĕrà nisce drepturi, prerogative în contra naturei, şi a'şi approprià productele labórei majorităţii popolului.

www.dacoromanica.ro

Umanitatea în general, am ḑis, îşi are vîrstele salle ca şi omul în parte, şi vîrstele îi sûnt cu atât îndelungi, cu quât existenţa ei străbatte secolii. Pruncul şi copilaria Omului collectiv cu atâta a cătat să trécă peste termenul que 'l ar da proporţia cu quât el la început n'avù nici parinţi nici învеţători în stare de a'l conduce, de quât singur instinctul.

Pruncul dela nascere pîno la vîrsta de trei anni n'are nici o ţinere de minte. Tóte simţirile îi sûnt addormite quât se afla în faşe, afaro de a tactului şi a mâncarii, şi în locul facultăţilor suffletului n'are de quât instinctul de a se nutri, adico de a'şi ţine viaţa materialemente, d'a se conservà şi creşce. Spre aqueasta nu facce nimicu de quât a consummà faro a producce nimicu. Quea mai d'ântêiu începe a se desteptà simţul vederii, şi pruncul începe a urmări cu ochii objectele que îl impresiona mai mult, mai târḑiu de quât tóte i se deştépta auḑul. De i è fóme, de îl dóre, ţipă de o dată cum se nasce. De e întunerecu sau lumina, de è tăcere sau uetu, nu simte nimicu. Quând începe a vedé de vede astrele, luna, sórele, frumuseţea naturei, nimicu nu 'l attrage ca sênul mamei sei, şi de i attrasu spre queva de 'l a luat la mâna, il adducce la gură, tot instinctul d'a se nutrì è singur deştept şi veghiaḑă; suge, mănâncă daqua laptele sau que a băgat în gură îi sûnt amici; de îl vatamă ânse, le lépădă, le varsa.

Desvoltarea simţirilor naintéḑă gradat pîno la trei anni, şi pîno aquì nici o facultate a suffletului nu se a-

www.dacoromanica.ro

rată aşà de tare, aşà de violentă ca frica. Pruncul e mai succeptibil d'a se sperià de quât a amà, şi aqueasta temere deştéptă nu e de quât instinctul d'a se conservà, natural la tóte animalele. Pruncul n'are nici o differinţă în faşe de animale de quât forma şi debilitatea sa. Ori que animal în proporţio è mai tare de quât dènsul. Daqua mai târdiu cunósce, rîde, articulă vorbe, se bucură, plânge etc., Omul cu adeverat începe a se manifestà, ânse el n'are nici o consciinţa ânco de queea que face şi quând se măresce, nu 'i póte adduce nimicu aminte din pruncia sa. Quând se apropie de vîrsta de trei anni şi intra într'ênsa, începe cu adeverat a i se desvoltà facultaţile suffletului: memoria, comparaţia, judecata încep a fonţionà, şi a se formà gradat cu annii. Suffletul nu mai e acum în stare latentă.

Daqua de aquì înainte începe a înţellege şi a înveţà quâte i se spun despre naturiă, despre Dumneţeu, religio şi ori que alte asemenea este quo quei que îl încongiura sciu aì vorbi despre aqueasta mai bine sau mai reu, adico sciu a'l luminà şi conduce, sau a'l întunecà şi corrumpe. Daqua parinţii sei ânse ar fi nisce selbatici de primii timpi, pruncia lui spirituale s'ar prelungì în tóta viaţa lui. Pruncia spirituale a Omenirii la început fu fórte lunga, şi pe allocurea ţinù pîno în çilele nóstre, de ne vom aruncà ochii la popolii primitivi, şi mai vîrtos la selbatici. Nici un sentiment religios n'a putut sa appara în aquea vîrsta a Omenirii cu totul materiale. Singurul simţimênt sau mişcare a suffletului que a putut încercà în aquea stare de pruncie a fost quând l'a speriat uraganele, cutremurul, trasnetele, attunci a putut să i viia o frica religiósa, que e una cu superstiţia şi quare i s'a şi stins îndată cum a încetat causa que 'l a speriat. Omul a fost curat un animal în aquea stare pentru quo n'avù pe nimeni quare sa i deştepte suffletul, precum n'au nici selbaticii. Vîrsta de pruncie a Omenirii a catat sa dure, dupo cum am mai çis, dela 49 pîno la 50 mii anni. In aquest period sau epocha lunga sa nu se caute nici un sentiment religios, quoci n'a putut existà nici ânsuşi tra-

www.dacoromanica.ro

liţiuni. Omul nu 'şi adduce aminte din leagan. Omenirea n'are nici o tradiţio din pruncia sa.

Sa venim la beaţia sau beatitudinea Omului, la vîrsta dela 3 pîno la 6 anni. In aqueasta vîrsta începe a ţine minte, facultăţile suffletului, cum am ḑis, încep a i se desvoltà; ânse aqueasta vîrstă ânco nu este de quât a consummà faro a produce queva. Daqua începe a luà óre quare idei nu'l intereséḑă, nu pricepe de quât aquelle despre lucrurile materiale, despre queea que póte a'l folosi sau a'l vatamà.

Acum quând se sperie, quând îi e fricà, scie quo s'a speriat, quând ama, quând ureşce are consciinţa affecţiunii, a urrei. De începe a amà, a adorà queva, que nu este nici el nici părinţii lui nici cunoscuţii lui, quevà que nu e om, daqua începe a da din bucaţica lui din bombónele lui, a sacrificà adico la queva que nu e Om, aquel obiectu nu este nici astrele, nici luna, nici sórele, sunt pré departe aquestea de dênsul; suffletul lui, affecţia lui se appleaca la pasărea que o sugruma de amor, la animalul que îi è amicu şi suppusu, la papuşa lui cu un cuvent, pentru quare se mişcă atâta, se bucura, plânge şi tipa şi batte atâta, cu quare petrece tóta ḑioa, o viséḑa nóptea. Aqueasta îi deştepta amorul, adoraţia, simţimîntul de a'şi sacrificà dela gura îmbucatura. De quâte placeri nu se mai priva copii pentru păpuşele lor, spre a le nvestì, înfrumuseţà, dotà şi ênsuşi approvisionà. Aqueasta va sa ḑica a adorà. A *adorà* ânse va sa ḑica a poleì, a facce de aur, a dà un preţu fórte mare unui lucru, a'l considerà mai presus de noi, a'i dà din al nostru, din amoru, din suffletu, din totu cugetul. Asta face copilul cu papuşa sa, cu passerella sa. Pino la vîrsta de trei anni ri que possede de mâncare duce drept la gura, de aquì nainte din ori que are bunu face parte şi papuşei, şi adesea se lasa, se uità pe sine pentru dênsa. Aqueasta è o adoraţio în germenul seu que începe a încolţì şi a moalisà óre cum pe copil, quoci de la astu sentiment purede sacrificiul. In acéstă vîrstă ellu nu póte cugetà nici a creator, nici la creaturele salle mai presus de omu,

www.dacoromanica.ro

nici la omu ênsuşi. De vei vorbì ênsuşi de aquestea, nu te pricepe. Pune'i o păpuşa înainte, un chipu óre quare, spune-i minţindu-i, quo e Dumneḑeu, ellu te crede îndată, îl adóră. Mintea lui nu è ânco nici de Omu, nici de barbatu, şi nu se póte suì de quât pîno la chipu, adico se cobóră mai josu de quât or que viaţă unde cu adevĕrat mişcă spiritul. Totu que è mai josu de noi pricepemu mai facil, totu que è mai susu, mai cu anevoie.

Ast-fel începù prima adoraţio în omenire îndată que eş` din pruncia sa. Quând omul începù a cugetà la queva que nu fù ellu, a'l amà sau a se teme de dênsul, a'i offerì din quelle que avea spre nutrimentul seu, aquelle objecte firesce quo nu furo ómenii, quoci ómenii îl allungà ca şi férrele. Affecţiile lui primare se adressaro catre totu que îi susţinea viaţa, îl nutrià, îl adăpà, îl adapostià, îl umbrià, îi mulţumià vederea, auḑul, odoratul, simţirile cu un cuvênt, către totu que îl punea în mirare, în extase; earba, arburii fructidori, florile, fôntânele, rîurile, murmura apelor, ciripitul passerilor, înfioratul frunḑei, adierea venticelelor, aspectul munţilor, şueratul vêntului, rimbombarea tunetului, uetul mării îl facea a cadè în genunchie, a se prosternà, a adorà cu un cuvênt şi a'l face a offerì din alle salle. Nu mai puţin ânse şi póte mai mult şi de quât affecţia îl fàcea a cadé în genunchi şi spaima, frica. Totu que îl sperià devenì în aquellaşi timp asemenea un objetu de adoraţio. Cu un cuvênt totu que erà o *fetice* o papuşă îi deşteptà simţimentul religìosu îndată cum eşì din starea prunciei. Aquest gradu primaru de religio s'a numitu de scriitori Feticismu. Ellu fu prima religio a omului şi se vede pîno în ḑiua de astăḑi în selbatici, în copii. Urmele lui nu se potu stinge ânco nici între popolii quei mai naintaţi ânco. Mulţimea din ori que ţérră adóra adessea mai multu objetul material de quât fiinţa ideală representată prin aquel objetu.

De se va observà iaro, omul în starea primitiva, da din alle selle mai mult de frică de quât din affecţio; frica l'a addusu la quelle mai mari sacrificiuri. Feticele placute, facetóre de bine, blânde ca florile que deveniro mai tarḑiu

www.dacoromanica.ro

Flora, ca pómele que deveniro Pomona, ca fôntânele, rîurile, selbele, câmpii, vênticellele, turmele, que deveniro apoi nimphe, zephiri, Fauni, Pani, Sylvani, nu avuro nici onori, nici sacrificiuri ca objetele que inspira mirarea şi mai vîrtos spaima, ca uraganii, cutremurile, tempestele, munţii fulgerători, marea înfuriata, incendiurile, férrele crude şi veninóse, totu que erà crudu sau astuţiosu, totu que erà destructoru, representate mai târdiu prin Moloch, Marte, Pluton, Vulcan, Neptun şi Mercuriu ênsuşi que scià amăgì şi furà etc. De avù adoratori o Minervă, un Zoie, un Apollon, aquestea veniro mai târdiu quând ómenii începuro a judicà. Joie ânse avù şi ellu passiunile şi viciurile salle. Minerva se occupà mai mult de resbel de quât de sciinţe şi arte; Apollon îşi avea şi ellu aventurele salle, exilliurile salle, sufferinţele salle. Nu erà un ḑeu aşa de potentu şi adoratu ca Neptun şi Marte, ca Moloch. Un Bachu, o Venere avuro altare quând lumea se corrupse. Unii îi adorà din placerea viţiului, alţii de frica corrupţiei. La unii erà applecare, la alţii temere. In ḑioa de astăḑi ânco nu adóra ómenii atâta pe Dumneḑeu quât le è fricà de queea que ḑicu quo è Dracul. In totu d'auna frica, terrórea avuro mai multe altare şi sacrificiuri. Astăḑi ênsuşi ómenii mai multu sacrificà pentru avuţie, ambiţio, desfrânărilor de quât Creatorului. Spre creare, spre instrucţio, adico şi industrie, nu se cheltuesce atâta quât spre distrucţio, adico, în resbelle, corrupţio, temniţe, spionage.

Feticismul è vechiu, strabatù seculi şi nu facù din epocha în epochă de quât a se mai subţia din grossimea primitivă, faro a încetà d'a existà. Ellu din disgraţio facù prima educaţio a omenirii şi omul nu se póte desbărà, nu póte uità facilmente queea que a appucat din copillarie.

Păpuşaria sau feticismul copillului nu este iaro în aquellaşi gradu în annul al patrulea şi în al doespreḑecelea. Simţimentul è totu aquella, objetele ânse se schimbă; Păpuşa din passere, gnel, căţelluşu, flóre, devine callu, tauru, carru, biciu, aramă. Ast-fel îşi schimbă

www.dacoromanica.ro

şi feticismul objectele de adoraţio, dupo vîrsta în quare păşì omenirea, dupo effectele que se arătaro mai în urma, adico dupo quâte addussero cu sine stările de vênatorie, pastorie, agricultură, cetăţenie, bune şi relle la un locu.

Quând omenirea mai naintò, quând descoperirile salle se îmmulţiro, se variaro, quând agricultura îi fu placuta şi scumpă, totu que erà favorabilu semenaturilor, viteloi salle, erà bine venitu şi adoratu, precum şi totu que erà vătămetoru aquestora fù assemenea adoratu de frica. Quând omul începù a semenà şi plantà cunnoscinţele lui primare furo quelle que îi adduse întîmplarea. A catatu mult să trécă pîno să vaţă quo nu totu timpul è favorabilu semenatului şi plantarii. Quo nu totu terrâmul e ospitaliaru tutulor seminţelor şi sumburilor. In zona torridă temperatura è mai totu aqueea, şi la început or unde a locuit omul era aqueeaşi temperatură; quând începuro ómenii a distinge timpii, şi a simţì appropierea lor fu dupo semnele que observaro pe ceru. Quând apperea cutare stea, cutare constellaţio, quând sórele se aflà resarindu la cutare puntu al orizontului, se dà de scire quo se appropie timpul quel favorabil sau vătemătoru de cutare lucrare agricola. Sórele, luna, stellele furo primii conductori ai omenirii mai naintate nu numai pe uscatu la lucrările pamêntului, ci şi mai târdiu în calletoriele salle pe mare. In starea de selbaticu, de vênatoru, fugea omul de arşiţa sórelui. Spunu historicii antici quo se aflà popoli que blestemà fiinţa sórelui la resăritul lui. Quât avù omul turme, câmpie, ţérrină, îi erà de mare necessitate şi ploile şi tunetele, şi sórele la timpul cuvenitu, şi ori que îi conducea spre cunoscinţa aquellor timpi, devenì un objetu de recunoscinţă, de adoraţio; papuşele, feticele omului acum luaro o alta formă, o alta tallie. Feticismul în aqueastă epochă îşi alesse de objete de adoraţio nisce fiinţe mai sublime, mai departate, mai eşite din materialismu. Omul abandonò cultul pădurelor, munţilor, etc. şi caţù îngenunchie înaintea sórelui, stellelor, înaintea focului şi luminei. Şi asta fù primul pasu către o religio mai nalta.

www.dacoromanica.ro

Quând ânse începù a cugetà quo aqueste corpuri luminătóre ceresci, potu sa nu fiă neînsufleţite ca focul şi ca o candellă que arde aquì josu şi quare n'are nici voie liberă nici judicată, quo aqueste corpuri nu se mişcă fatalmente în voia întêmplarii, ci au un cursu regulatu şi quo prin urmare potu sa aibă o simţire, o intelligenţă, o minte ca şi omul, şi mai presus şi de quât dênsul; quo aquea cugetare, intelligenţă, minte, este quevà mai presus de quât lumina şi căldura que avea dela sóre şi stelle, quoci ea le aratà cu scumpetate şi regulatu ori que timpu; farŏ a'i amăgì quo aquea intelligința è totu d'auna buna: attunci ómenii que cugetaro ast-fel în locu de a se mai adresà la forma, lumina şi căldura sórelui se adresaro la intelligința lui, attunci feticismul începù a se mai spiritualisà, şi aqueastă credinţa, adoraţio se numi *Sabeismu*. Asta è numele que dettero scriitorii religiei quellor que adoraro sórele, luna, stellele, lumina, focul într'un grad óre-quare mai presus de material.

Ânse aqueasta adoraţio, aqueastă religio nu o puturo avé de quât quei que suiro cu mintea şi cu meditaţia pîno aquì. Popolul, mulţimea se aflà tótă în starea d'ântêiu, şi prin urmare aquei cugetători spre a facce vulgul a înţellege quevà din dogmele lor, erà nevoiţi a le aratà objetele adoraţiei lor tóta în starea materiala. Quând spre exemplu Chaldeii, Babilonienii, Persii adoraro Sabeismul, popolul se aflà totu în stare de Feticismu; el nu pricepea intelligenţa sórelui şi Astrelor, que credea şi adorà înţellepţii şi parte din preoţii sei, popolul adorà ênsuşi sórele şi focul în material; quând aveà înainte focul sau lumina, el nu pricepea Spiritul vivificator que mişcă şi focul şi lumina; el se prosternà d'a dreptul înaintea focului; şi prin urmare Feticismul nu se putù stinge înaintea Sabeismului, precum corpul nu pere înaintea suffletului, precum materia nu se póte desfiinţà înaintea spiritului. Quari din înţellepţi, din preoţi, putea înţellege aqueastă dogmă sau religie, erà cu adevĕrat sabeişti; quea lalta parte que o adoptà, şi îi pricepea numai quelle din afaro,

www.dacoromanica.ro

adico cultul, nu putea fi de quât tot feticişti, tot idolatri, sau quel mult sabeişti officiali.

Mai târdiu ómenii que nu erà partisani zeloşi nici ai Feticismului nici ai Sabeismului, pricepeà ânse şi pe unul şi pe altul; ómenii que erà liberi a judecà limpede şi faro prejudiţii şi despre unul şi despre altul, adicŏ ómenii mai noi, que furo effectul quellor cugetate şi aflate pìno aquì; ajunsero cu judicata şi mai departe. Din judicată în alta, din adeveru în altul, raţia începù a se formà, a se întronà óre cum şi începù se vedè semnele unei sciinţe órequare que se numì mai târdiu *philosophie*, sau amor, dorinţa de înţellepciune de sciinţă, de adeveru. Quând ajunsero în aquestu gradu, unii din cugetatori, dissero sórele, luna, stellele, lumina în general sunt şi elle nisce creature ca tóte quelle-lalte. De au aquestea un curs regulatu, şi în sine şi în relaţiò cu altele, de au o intelliginţă que le conducu, de unde o au? 'şi au dato elle singure, sau o au cà Omul que nu scie cum o are şi de unde îi vine? Aqueastă intelligenţă în astre şi în alte fiinţe este ea individuală, absolută, sau è relativă, şi parte a unei intelligenţe universale que a creatu totul şi îl dirige, que se afla în totu dela sóre pìno la insectu, dela minte pìno la materie? Or ast-fel de cugetare ajunse la convicţio, începù a schimbà credinţa Omului, şi a'i adressà adoraţia către o Fiinţă necreată, creatóre, que este în totu, que se află pretutindeni, que vivificà şi dirige tóte. Din punctul aquesta îşi luò începutul Pantheismul; adico Dumneḑeu pretutindeni, Dumneḑeu în tóte. Omnipresentul, ὁ πανταχοῦ παρὼν.

Aqueastă doctrina communicata vulgului sub diferente forme, daqua fu adoptată, nu putù ânse fi înţellésă. Vulgul è tot copillu din disgraţii şi păpuşele nu le póte abandonà. In locu de a pricepe quo Dumneḑeu è în tóte, îi venì mai facil a înţellege quo tóte sunt nisce Dumneḑei; în locu de a pricepe quo Dumneḑeu e nemărginitu, nepriceputu, existentu, pretutindeni, în sóre, în stelle, în aeru, în focu, în munţi, în plante, în animale, în universu, cu un cuvênt, vulgul înţellesse quo tóte aquestea

www.dacoromanica.ro

sunt nisce Dumneḑei, şi căḑù din nuou în genunchi înaintea creaturelor. Ideia se materialisà din nuou. Pantheismul devenì Politheismu, idolatrie.

Incepătorii Sabeismului căutându-şi proseliţi îi adoptà, ori quari ar fi fost forma sub quare le ar fi îmbrăçişat doctrina. Panteiştii făcuro tot aşà, numai să lì se îmmulţéscă numĕrul ajutórelor, Preoţii, ómenii officiali, que pricepea dogma, avea cu adevĕrat o religio spirituală, vulgul ânso erà tot material. Mai târḑiu din que în que se materialisaro şi preoţii sau din nepricepere sau pentru quo îşi aflà interesul în materialismul popular.

Feticismul, Sabeismul, Pantheismul, étto principiele, elementele fiă-quăria religii. Proporţia, variantele aquestora formaro differitele religii. Unde e mai mult Pantheismu, acolo, de se va materialisà aquesta e pericol de a cădea în mai mare şi mai vetămătóre idolatrie; unde e sabeism mai mult, acolo cu adeverat nu e adeverat Pantheismu, ânse nici idolatrie que se nasce din degeneraţia aquestuia, acolo se proşternă omul cu adeverat înaintea focului, nu ânsĕ şi înaintea óselor; unde este feticismu mai mult, acolo nu è religie, è păpuşerie curată, jocuri, visări, nebunii copillăresci. Religia este unde e adeverul, adico Sciinţa, Convicţia. Unde e credinţa órbă, acolo se strecóră astuţia, amăgirea şi iar cu quât se luminéḑa credinţa cu atâta devine sciinţă.

Din Feticismu şi Sabeismu pur sau spiritual eşì Pantheismul luminat.

Din Feticismu şi Sabeismu materialisat eşì Pantheismul official, idolatria systematică, mai rea de quât Feticismul.

Din cause bune sau positive, effecte şi mai bune.

Din cause negative sau relle, effecte şi mai relle.

Una e fiinţă, creaţio—alta nefiinţă, nimicu, distrucţiŏ.

www.dacoromanica.ro

HISTORIA UNIVERSALE.

ETHIOPIENII.

Incepênd historia Omului, cată să appucăm, pe quât vom puté, dela pruncia lui, adico dela început.

Dupo tóte documentele antice şi probele que adduce sciinţa, Ethiopienii sûnt quei mai antici ómeni que apparuro pe faça pământului. Ei sûnt quari şi în antiquitate şi în ḑillele nóstre represintă âncŏ Omenirea în faşe, qua să ḑicu aşà. Ori unde s'au aflat aquestia s'au vĕḑut ânco sălbatici sau pe apprópe de aqueastă stare.

Ânse dela quine să aflăm historia lor? precum omul nu 'şi adduce aminte din pruncie, assemenea şi aqueastă porţiune a omenirii n'avù mai nici o tradiţio, nici un document dela dênsa ênsuşi, nici un autor, nici o scriere. N'avem despre dênsa de quât queea que au scris alţii din popolii posteriori şi mai naintaţi, în antiquitate Grecii şi Romanii, şi în urmă călletorii Europeni, alle quăror descrieri sûnt mai tot aquellea, descrieri de caracter, de felul vieţuirii, de costume, fără nici o chronologie, fără nici un şir historicu.

Étto cum începe Diodor Sicilianul despre Ethiopieni: „Se assigura quo Ethiopienii sûnt quei mai d'ântêiu din toţi ómenii, şi quo probele sûnt învederate. Ântêiu quo

www.dacoromanica.ro

tótă lumea se învoiesce mărturisind quo ei n'au venit din streinătate".

De ar fi fost alt popol mai anticu de quât dênşii ar fi dat, pe attunci, probe despre venirea Ethiopienilor în Africa. Fiind ânsĕ ei quei ântêiu veniţi, ori que populi au mai venit în urmă i-au aflat aquì.

Cum am ḑis, n'avem nici o chronologie sau un şir de întâmplări şi fapte a aquestei stirpe primitive, sunt ânse fórte necessarii înaintea sciinţei şi adevĕrului historicu spre a împlinì lacuna gradaţiei vîrstelor omenirii. Ei ne representa pruncia eï.

Scriitorii antici, dupo cum se vede, nu cunosc din porţiunea Ethiopiană de quât pe quei din Libya sau Africa. Descoperindu-se mai multe coprinsuri, se veḑù quo felul aquesta de ómeni se află locuind de jur împrejurul globului, mai în aqueeaşi zonă, şi au aqueeaşi culóre, aquellaşi caracter, aquellaşi fel de vieţuire, aquelleaşi appucături şi înveţuri.

De va clasificà quine-va variantele aquestei stirpe, dupo legile progresului, în scriitorii antici află:

Egopoḑi, Nani, Troglodiţi, Ichtyophagi, Negri Sălbatici şi seminţii mai intelligente que formaro cetăţi, staturi, regate.

Dupo cunoscinţele modernilor, que se întind mai departe de Africa, Ethiopienii se pot clasificà astaḑi, cum am mai ḑis, în: Negrii de Africa şi de Australia, Botoconḑi de America meridională, Negrii Mozambici, adico Hottentoţi, Vambuni şi Macuai şi Votoffi de Senegal.

Noi începem dela quei d'ântêiu.

EGOPOḐI, NANI, TROGLODIŢI, ICHTYOPHAGI.

Aquestea sunt stirpele quelle mai puçin intelligente, quelle mai apprópe de animale; despre dênsele vorbesc Herodot şi Diodoru Sicilianul. Unele, ca Egopoḑii, s'au stins de tot, assorbindu-se în rasele mai perfecte. Altele s'au împuçinat pentru aquellaşi cuvênt.

Egopoḑii, despre quari vorbesce Herodot, par mai mult

www.dacoromanica.ro

nisce fiinţe fabulóse, figura lor abia avea assemenare de om; piciórele le erau ca de capră. Egypţenii credeau quŏ Osiris, în expediţia que a făcut în Indii, a fost urmat de assemenea ómeni, numiţi Satyrii. Pânŏ în timpii lui Herodot se vorbea de existenţa lor, despre quare aquest scriitor ḑice quo nu cred. O credinţă atât de general rĕspândită, nu putea să nu aibă óre-quare cuvinte firesci, adicŏ să nu fi existat óre-quare stirpe de ómeni atât de imperfecţi şi diformi.

Quât pentru Nanii sau piticii, Negrii, étto cum se exprima aquest autor quând vorbesce despre o expediţie que făcuro quâţi-va dintre junii Nasamonilor, spre a cunósce quelle din untru alle desertelor Libyei.

„Aşa, aqueşti juni, trimişi de către soḑii lor căpuiţi „bine cu apă şi merinde, appucaro mai întêiu prin par- „tea locuită, şi străbătênd printr'ânsa, intraro în quea „selbatică şi plină de fiare şi de acolo îşi urmaro callea „catre austru, prin desertu. Străbătênd locuri nisipóse şi „în multe ḑille, vĕḑuro în fine într'o câmpie cu arburi „ressariţi, şi appropiindu-se, luaro din fructele que ereau „în arburi; acolo unde luă, veniro nisce ómeni mici, mai „mici de quât de mijloc şi luându-i cu dênşi îi dussero. „Quât pentru limbă, nici Nasamonii nu cunosceau pe a „aquellora, nici aqueea pe a Nasamonilor. Aşa îi duceau „prin nisce palude fórte mari şi dupo que le trecuro, „ajunsero într'o cetate unde toţi ómeni ereau assemenea „la mărime cu ducetorii lor şi la façă negri. Iar apprópe „de cetate ḑiceau quo curge un rîu mare, şi curgea dela „appus către sóre resare şi quo vedea într'ênsul croco- „dili". (cartea II-a, § XXII).

Indelungu, aqueşti ómeni furo consideraţi ca nisce locuitori ai unor coprinsuri fabulóse, cu tóte aquestea adaogă scoliastul: Nannosu ḑice în historia ambassadei salle quŏ el a vĕḑut la mărginele Ethiopiei nisce ómeni negri, fórte pitici şi cu pĕru peste tot corpul. Adaogă quo ereau fórte fricoşi şi quo începuro a tremură vĕḑênd pe ómenii que ereau cu dênsul.

Quâte vorbesce Nannosu se confirmă de către călletorii

www.dacoromanica.ro

moderni: „Inaintea thronului regelui (de Loango) stau „nisce Nani, cu dosul către dênsul... Negri din aquea „ţérră încredinţéţă quŏ în fundul ţĕrrei è un mare co- „prins locuit de ómeni de aquea tallie“.

Scoliastul adaogă quo aquel rîu nu ar fi fost Nilul ci Tombuctoo, que se ţice şi Niger.

In quât pentru Troglodiţi, étto cum se exprimă Herodotu:

„Troglodiţii, Ethiopieni sunt quei mai uşori şi iuţi la „fugă din toţi popolii de quari am auţit vorbindu-se. Se „nutresc cu şerpi, şopârle, guşteri şi alte tîrrîtóre. Vor- „bescu o limbă que nu seamănă cu nici una de alle quel- „lor lalte naţii. Quând vorbescu par qu'ar auţì quine-va „ciriitul liliecilor. Garamanţii (un popul que se desparte „de Nasamoni prin Ougili), vînéţă pe Troglodiţi, allun- „gându-i cu carre cu patru cai“.

Vede-se quo aqueastă stirpe de ómeni era considerata mai ca animalele pe quare le vîna agerimea lor la fugă, ânco era un que que îi asemână cu momiţele. Diodoru Sicilianul se întinde mai mult assupra aquestor ómeni, atât de primitivi şi sĕlbatici şi ni-i arată într'o stare mai appropiată de omenire.

„Troglodiţii se numesc *nomazi* de către Greci. Sunt îm- „părţiţi în sĕmenţii que fie-quare îşi are capetenia sa. „Femeile şi copii le sunt de commun, afaro de a căpita- „nului, que este una şi singură..., In epocha vênturilor „de vară que le aduc marile ploi, ei se nutrescu cu sânge „amestecat cu laptele turmelor lor, fert în preună.... „Occupaţi cu turmele lor trec dintr'un loc în altul, ferin- „du-se de a se stabilì la un loc. Toţi Troglodiţi se cir- „cumtae ca Egyptenii“.

Tot aquest autor ne face şi descrierea Icthyophagilor, cu mult mai sĕlbatică de quât quea que se vede în Herodot.

Unii din aqueşti sĕlbatici traesc cu totul despuiaţi. Au de commun turmele, femeile şi copii. N'au alt simţiment de quât al plăcerii şi al durerii. N'au nici o idee despre onóre şi frumuseţe. Locuinţele lor sunt stabilite pe lûngo

www.dacoromanica.ro

mare, prin stânce pline de caverne, rîpe şi strâmtori, comunicându-se între sine prin câi fórte cotite. Se folosesc de aquelle locuri, închiḑênd cu petre tóte eşirele cavernelor în quare pescii se prindu ca în curse. Quoci la umflarea mării, que se întâmplă de două ori pe ḑi, pe la a treia şi a noua oră mai des, marea accoperă tóte stâncele cóstelor şi undele adducu cu sine o mare quantitate de pesci de tot felul que se află pe lúngo ţerm şi se încarcă în scobiturele stâncelor, unde sunt attraşi spre mâncare. Ânsĕ quând apa se retrage, pescii rĕmân prinşi. Attunci toţi locuitorii se adună pe ţerm cu femei şi cu copii, ca şi quând ar fi din ordinul unei aquelleaşi căpetenii.

Despărţindu-se apoi în cete, fie quare allérgă la locul sau coprinsul sĕu, scoţênd ţipete ca vênetorii quând îşi ved prada. Femeile şi copii iau pescii mai mici şi mai apprópe de margine şi îi arruncă pe nisip. Ómenii mai tari prind pescii quei mai mari. Undele adduc cu pesci nu numai stacoji, muriene şi câini marini, ci şi phoce şi multe alte animale străine şi necunoscute. Necunoscênd fabricaţia armelor, locuitorii aqueştia îşi uccidu vênatul cu córne de ţap ascuţite şi îl taie în bucăţi cu nisce petre tâiâtóre. Ast-fel nevoia este primul maestru al omului. Îl învaţa a se servi din tote circumstanţele.

„Quând pescii sunt prinşi în mare quantitate, îi iau şi îi frigu pe nisce petre expuse la sóre. Arsura è aşa de mare, în quât peste curênd îi întorc şi apoi luându-i de códă, le scutură carnea que, îmmuiată de sóre, sa desface îndată de óse. Aquestea le arruncă grămadă, spre a le servi spre alt usu de quare vom vorbi la valle. Quât pentru carne, dupe que se desface şi se allege ast-fel, o pune pe o pétră lucie şi încep a o călca cu piciórele mult şi amestecă într'ênsa fructul de paliurus (un fel de nevprun). Facu apoi un fel de cocă colorată cu aquest fruct şi quare îi dă şi óre-quare gust. In fine facu din aqueastă coca bine frământată un fel de turte ca nisce cărămide lunguiate, que le usuca la sóre. Manâncă din aqueste turte, nu cu numer sau cu mĕsură, ci fie-quare quât

www.dacoromanica.ro

voesce, neavênd în quelle necesarii alte mesure de quât appetitul natural. Provisiile le sunt neîncetat lûngo dênşii şi Neptun le ţinu loc de Cerere.

„Se întâmplă quâte o dată qua marea înflându-se să ţie mai multe ḑille pîno a se retrage, şi nimeni să nu póta a se appropià. Attunci, lipsindu-le alle mâncării, încep a aduna cochilii (scoice) din quare unele tragu pîno la patru mine (mai o jumětate de oca); spargu scoica cu petre mari şi mănâncă carnea crudă, que are gustul stridiilor, aşa daqua vênturile ţinu marea înflată mai mult şı împedică pescuitul ordinariu, locuitorii allérgă, cum ḑisserom, la cochilii; iar quând le lipsesce şi aquestu nutriment, attunci allérgă la ósele gramădite, allegu pe quelle mai mustóse, şi din articulaţio în alta le strivescu în dinţi şi le sugu. Quât pentru quelle mai tari, le strivescu pissându-le cu petre şi le mănâncă ca ferrele în viḑunii.

„Ichthyophagii îşi façu pescuitul quâte patru ḑille d'a rêndul, în ţipete, chiote, cântări fără nici un rhythmu. Apoi se împreună spre a se propagà, appucă fiă-quare or que femee îi va dà întêmplarea. Sunt liberi de ori-que bătae de capu: demâncarea nu le lipsesce. A cincia ḑi se ducu apoi cu toţii din josul munţilor a se adăpà. Acolo afla apă dulce, unde nomaḑii îşi adapă vitele. Mersul lor sémană cu al unei turme de boi; şi scotu nisce ţipete nearticulate şi un uetu amestecatu. Mumele pórtă în braçe copii sugetori, taţii pe quei înţărcaţi, iar copii dela cinci anni în sus allérgă dupo părinţii lor jucându-se. Quând ajungu cu toţii la adăpătorii atâta îşi împlu pântecele de apă în quât nu mai potu nici a se tîrrî. In aquea ḑi nu mănâncă nimic; fiă quare se culcă la pămênt abià resufflând şi assemenea unui omu beatu. A doa ḑi se retórnă spre a mâncà, şi îşi urmésă aquestu traiu periodicu în tótă viaţa. Ichthyophagii que locuiescu în văile strimte alle litoralului şi quari petrecu aqueastă viaţă, mai nu cunoscu nici o malaţie; trăiescu ânse cu mult mai puçin de quât noi. Viaţa lor de mijloc se suie pîno la trei-ḑeci de anni".

www.dacoromanica.ro

Herodot, vorbind assemenea de Ichthyophagi, îi arata cu mult mai intelligenţi şi mai apprópe de traiul omenescu. Daqua amêndoi aqueşti scriitori vorbescu şi de aqueastă stirpe de ómeni şi o descriu, este proba quo au existatu. De nu se învoiescu ânsĕ în descrierile lor, aqueasta nu provine de quât din varietăţile que resulta din apropierea şi amestecul unora cu ómeni mai naintaţi que se află în vecinătăţile lor.

Aqueste feluri de ómeni din stirpea ethiopiană ne arată omenirea de tot în pruncia ei, fără nici o tradiţio, faro nici o datină, fără nici un simţiment de quât instinctul conservaţiei mai în starea animalelor. Călletorii, Europeni ne facu atâtea şi atâtea descrieri assemenea despre selbaticii Lumei quelei Nuoĕ, que ânco mai există.

Din aquestia amestecaţi cu stirpi mai nouĕ que veniro dela Nord, resultaro nisce varietăţi mai perfecte, mai tari şi mai intelligente óre cum, ânsĕ totu selbatice. Diodor le descrie în chipul urmĕtor:

„Se află multe semenţii ethiopiene din quare unele locuescu pe ambele margini alle Nilului şi în insole formate de aquestu rîu, altele la marginele Arabiei şi altele în fundul sau mijlocul Libiei (Africei.) Mai toţi aqueşti Ethiopieni, şi mai vêrtos quei stabiliţi pe mărginile Nilului, au pelea négră, nasul strivit şi perul creţ. Costumele lor sunt fórte sĕlbatice ca şi alle fiarelor cu quari seamănă, nu atât prin caracteru, quât prin învețurile şi purtarea lor. Corpul le e fórte sporcu şi unghiile fórte lungi, ca alle animalelor. Sunt străini la ori-que simţiment omenesc. Quând vorbescu nu se aude de quât un ton ascuţit. In fine nici nu caută a se civilisà ca quei l'alţi popoli; învĕţurile lor sunt cu totul diferite de alle nóstre.

„Au drept arme nisce paveḑe de pelle de bou; sulițe scurte, lance încovoiate; quâte o dată să servescu cu arcuri de lemnu, lungi de quâte patru coţi, que le întinde cu piciorul. Pun şi pe femei a purtà arme; aquestea sunt sforţate a'şi face şi elle rêndul armelor pe un timp; quea mai mare parte din elle pórtă quâte o tórtă de arama pe-

www.dacoromanica.ro

trecută printr'una din buze. Trăiescu, quei mai mulţi dintr'ânşii, cu totul despuiaţi; spre a se ferì de arsura sórelui, se umbrescu cu que appucă în mâini.

„Quât pentru mâncare, se nutrescu unii cu un fruct aquaticu que cresce împrejurul lacurilor şi paludelor: alţii cullegu crestetele vegetalelor quellor mai fragete, que le dau în căldurile mari o umbră rĕcoritóre; alţii sémână *sesamu* şi lotu. Sunt unii que se nutrescu cu rădacinele quelle mai fragede de arundine (trestie). Cum mulţi dintr'ênşii mânue arcul, vênéḑă mult la păsseri que le dau o copiósă mâncare; quei mai mai mulţi ânsĕ trăescu cu carnea, laptele şi caşul vitelor lor".

Vorbind de sĕmenţii que trăiescu în commun, aquellaşi autor urmeaḑă:

„Locuitorii sunt despărţiţi în familii sau în seminţii, din quare fie quare nu se compune de mai mult de patru sute individe. Trăiescu la câmpii şi liveḑi, unde află quelle necesarii la viaţă.

„Maritagiul nu e cunoscut între dênşii; femeile şi copii sunt ţinuţi şi crescuţi cu cheltuelele commune şi cu aqueeaşi affecţie; copiilor sugĕtori li se schimba des nutritórele qua sĕ nu ajungă mumele a'şi recunósce copii".

Dupo aqueastă varietate vinu sementii mai naintate de aqueeaşi stirpe ethiopiană, que se vedu aşeḑate în societăţi, cu óre-quari datine, legi, religio. Vin adico Ethiopienii cunoscuţi, que avuro, şi cetăţi şi regate, şi quari avênd tradiţii, se credu quei mai antici ómeni din lume. Étto cum ne vorbescu Diodoru Sicilianul şi Herodotu despre dênşii:

„Regele Ethiopiei este alles din clasa sau secta preoţilor; noul rege se suppune legilor şi urméḑă datinelor appucate. Nu póte împărţi recompense, sau a suppune la pedépsa, de quât dupo regulele stabilite de mai nainte. Nu-i este iertat de a dà la mórte pe nici unul din suppuşi; nu póte nici însuşi a pedepsì pe accusatul que meritĕ mórtea. La aqueastă din urmă întâmplare (quând quineva è condamnat), regele è mărginit numai a trimitte pe

www.dacoromanica.ro

unul din servitorii sei, cu un semn óre-quare de mórte, spre a dà de scire criminalului de sentința judecății. Cum vede attunci criminalul semnul aquesta, intră în locuința sa și se uccide singur.

„Preoții încârcați cu cultul divin au autoritatea quea mai absoluta; quoci potu, de le va trece prin minte, să trimita către rege un solu și să-i ordóne a murì. Attunci declară quo ast-fel este voința Ḍeilor și quo muritorii nu potu despreţuì ordinele nemuritorilor".

Cu tóte aquestea, daqua regele è sclavul preoților, are și el atâția sclavi și mai suppuși.

„Quând regele, continua Diodoru, perde vre-un membru al corpului din întâmplare, toți quei de pe lûngo dênsul îșì taie de bună voie, sau îșì scotu aquellași membru; quoci consideră ca un que de ruşine, qua regele, fiind, spre exemplu, schiop, curtesanii să pótă umblà drept. Este assemenea datina și datoria, qua la mórtea regelui, toți amicii lui să se lasse a murì; credu, prin aqueasta, quo dau o proba gloriósă de affecția lor sincera. Prin urmare, fórte anevoie este, între Ethiopieni de a se attinge quine-va de ḉillele regelui, quoci amicii lui au aquellași interes la conservarea vieței aquestuia. Ast-fel sunt datinele și legile Ethiopienilor que locuescu în capitala (cetatea Mervei). Insula Mervei este partea Ethiopiei mai apprópe de Egyptu".

Étto cum descrie și Herodotu aqueasta stirpe de Ethiopieni:

„Cambyse (regele Persiei, dupo que suppuse (Egyptul) se determinò a batte alte trei nații: pe Carthaginesi, pe Ammoneni și pe Ethiopienii Macrovii, que locuesc în Libya, către marea australă. Dupo que deliberò despre aqueste expediții, fù de părere a trimite armata navală către Carthagenesi, o despărțire din óstea de uscat assupra Ammonienilor și a trimitte mai ântêiu spioni catre Ethiopieni, quari, sub pretextu d'a duce daruri la rege, să se assigure despre existența *mesei sórelui*, și sa afle, pe lângă aqueasta, despre quelle que erau de veḑut în aqueastă ţérra.

www.dacoromanica.ro

Étto que lucru este masa sórelui. Se află înnaintea cetaţii o livedie, plină de mâncări de carne fértă de tot felul de animale patru pede, que Magistraţii se nevoescu a le adduce acolo nóptea. Quând ḑiua appare, fie-quare este liber a venì aquì şi a mâncà. Locuitorii ḑicu quo pământul, singur de la sine, produce aquelle bucate de carne şi asta se numesce *Masa Sórelui.*

„Cambyse, cum se determinò a trimitte spionii în aqueastă ţérră, querù dela cetatea Elephantina Ichthyophagi quari cunosceau limba Ethiopiană.

„Quând Ichthyophagii veniră din Elephantina, Cambyse le dette ordine cum să vorbéscă şi îi trimisse în Ethiopia, cu daruri quâtre rege. Aquestea ereau un vestmênt de purpură, un colanu de aur, nisce bracelle, un vas de alabastru, plin de profume şi un butoiu de vin de palmipher (curmale).

„Se ḑice quo Ethiopienii càtre quari Cambyse trimisse aqueasta solie, sunt quei mai nalţi şi mai bine făcuţi ómeni; quo au legi şi datine differente de alle quellor lalte naţii şi quo, între altele, la ei nu póte purtà nimeni altul coróna regală, de quât quel mai nalt dintre dênşii, şi a quăruia putere è în proporţie cu tallia.

„Ichthyophagii, ajungênd la aqueşti popoli, offeriro darurile la rege şi vorbiro ast-fel:

„Cambyse, regele Persilor, que doresce amicia ta, ne „trimisse spre a conferà cu tine, şi îţi offerà aqueste da„ruri quari, de te vei servì cu dênsele, îi và adducce quea „mai mare mulţumire“.

Regele, que pricepù quŏ Ichthyophagii sunt spioni, le respunse în termenii următori: „Pe regele Perşilor nu „l'a împins via dorinţă d'a ve trimite cu aqueste daruri „şi a quere amicia mea, şi voi nu'mi spuneţi adevĕrul. „Voi veniţi a cercetà şi a aflà puterile staturilor melle şi „Domnul vostru nu è un om drept; quoci daquă ar fi „fost (drept), nu ar fi poftit o ţérră que nu è a lui şi n'ar „fi căutat a asservì un popol que nu i-a făcut nimic. „Duceţi-i daro arcul aquesta din partea mea şi spuneţi-i: „Regele Ethiopiei consilliă pe al Persiei să viiă a'l batte

www.dacoromanica.ro

„cu puteri mai numeróse, quând Persii vor putea să în-„tinqă un arcu de aqueastă mărime cu facilitatea cu „quare îl întinq eu. De o quam dată ânse să mulţu-„méscă Ţeilor quo n'au însufflat Ethiopienilor dorinţa de „a facce conquiste".

„Vorbind astfel, destinse arcul şi 'l dete trimişilor. Luò apoi vestmêntul de purpură, şi-i întrebò que este purpura aqueea şi cum se face. Quând Ichthyophagii îi spusero cum se face aquea tentură: ómenii aqueştia, ţisse Ethiopianul, sunt amâgitori, vestmintele lor sunt ca şi dênşii". Îi întrebò apoi despre collanu şi braçelle. Ichthyophagii spuindu-i que sunt, el începù a rîde şi luându-le drept catene (lanţuri) le ţisse quo Ethiopienii au cu mult mai tari de quât aquellea. Îi întrebò mai pe urmă despre profumele que adussessero; şi dupo que îi explicaro cum sunt făcute şi spre que sunt bune, ellu le respunse în sensul cum a fost vorbit despre vestmêntul de purpură. Quând ânsé venì la vin, şi află chipul cum se face, fù mulţumit fórte de aqueastă bĕutura. Îi întrebă apoi que mănâncă regele (Persilor) şi quare è quea mai lungă viaţă între Persi. Trimişii rĕspunsero că el sĕ nutresce cu pâine şi explicaro cum să dospesce frământatura; adaosero apoi, quo quea mai lungă viaţă a Perşilor era pînò la opt-ţeci anni. La aqueasta Ethiopianul le ţisse quo nu se miră daqua nisce ómeni que se nutrescu cu tărîţe sau gunóie dospite, trăiescu aşà de puçin şi quo è încredinţat quo n'ar trăi nici atâta, daqua nu ş'ar prinde puterea cu aquea beutură (vinul), în quare Perşii întrecu pe Ethiopieni.

„Ichthyophagii întrebaro şi ei pe rege despre lungimea vieţei Ethiopienilor şi felul traiùlui lor. El le respunse quo quei mai mulţi ajungu pînò la o sută doueţeci anni şi unii şi mai departe; quo ei se nutrescu cu carne férta şi ca bĕutura lor este laptele. Spionii arĕtându-se în mirare despre viaţa lungă a Ethiopienilor, furo duşi la o fontână, unde aqueia que se scăldau într'ênsa eşiau ca profumaţi de un miros de viorellă şi lucitori par'quo ar fi fost unşi cu olliu"....

www.dacoromanica.ro

De va luà quine-va tóte felurile de stirpea Ethiopiană, după descrierile autorilor antici şi a quelor noi din tóte pârţile globului, póte formà o listă gradualà, dela varietatea quea mai neperfectă pîno va ajunge la stirpea Mongolă. In aqueastă stirpe se pot vedea tóte nuanţele prunciei umane pîno ese la copilăria sa, quând începe a ţine minte şi a învetà quâte quevà. Cată ânsĕ a nu uità quo, precum un individ îşi are vîrstele salle dela nascere pîno la mórte, assemenea o stirpe cu varietăţile ei îşi are pe alle salle. Incepênd dela Egapoḑi sau orangutani, pînŏ la gradul unde vĕḑurom quo au fost ajunşi Ethiopieni, avem un tabel de tóte vêrstele aquestei stirpe şi intrând în quealaltă que vine, pruncia începe d'a capo şi vêrstele se succedu tóte, ânsĕ fie-quare vârstă se vede mai desvoltată. Din individ, din generaţiă, din seminţie, din stirpe, cercul este aquella al vieţei, ânse de que merge se măresce, din generaţie în alta, şi din stirpe în altă. Ethiopieni pînŏ aquì ajunserŏ, cu civilisaţia, cu óre-quare arte, şi ânsuşi cu óre-quare semne de scris. Quât despre religio, îşi avuro şi ei somnul quel mai lungu al prunciei, feticismul lor primitiv, şi ajunserŏ pîno la un fel de sabeism fórte material, una cu feticismul, în quare se vede quo nu erà nici convicţia, nici puterea que dominà, ci curat astuţia. Preoţii, în numele divinităţii, prin minciuni, suppunea cu atâta siguranţă aquei ómeni atât de tari. Vede-se copillaria omenirii, stare animală. Ast-fel Elephantul, cu tótă mărimea şi puterea sa, è condus şi uccis de mâna debilă a omului. In assemenea stare a societăţilor, tot e copil, credul şi superstiţios, afaro de casta sacerdotală; ea è deşteaptă, bătrână şi fără nici o credinţă. Popolul crede tóte, ea nu crede nimic, dei sunt productele vicleniei lor, ei cred într'ênşii mai puçin de quât olarul în vasele salle.

Prin Ethiopienii de gradul aquesta attingemu cu locul de Egypteni; cu timpul ânse, cată să ne suim la stirpea Mongolă que è mai vechie; să vedem vîrstele, aflările ei que le împărtăşì stirpelor que veniro dupo dênsele şi din alle quărora credinţe şi instituţii se întinsero pînŏ la

www.dacoromanica.ro

Egypteni şi alţi mai noi. Pîno să venim la Egypteni, cată să vedem que s'a urmat mai nainte de dênşii.

STIRPEA MONGOLĂ.

Din tóte typurile sau varietăţile aquestei stirpe, Indienii sunt quei mai de amiaḑa-ḑi şi prin urmare quei mai antici dupo Ethiopieni.

Pîno să venim în timpii de organisaţio ai aquestèi stirpe, cată să începem, ca pretutindinea, din starea ei quea mai primitivă, quea mai animală, quea mai selbatică. Aquì vedem pe Indieni cu pré puçina differinţă de Ethiopieni. Herodot ne dă quâte-va modele de remaşiţele stării primitive a aquestor ómeni. Îl lăssăm pe dênsul a vorbì.

„In numele de Indieni se coprind mai mulţi popoli que nu vorbescu aqueeaşi limba. Unii sunt nomaḑi, alţii au o locuinţă stabila. Se află unii que trăiescu în paludele formate din inundările rîului şi se nutrescu cu pesce crudu que pescuiescu în luntrele lor d'arundine (trestie). Ei taie aqueste canne sau trestii din noduri în noduri şi din fiă-quare bucata facu quâte o barcă. Aquesti Indieni pórtă vestminte ţessute dintr'o plantă que cresce prin rîuri, o cullegu şi dupo que o bat bine o împletescu ca rogojina şi se îmbracă cu dênsa cà cu o za.

„Indienii que locuiescu spre resărit de aqueştia sûnt nomaḑi şi trăiescu cu carne crudă. Îi numescu Padeeni. Étto legile sau datinele que se ḑice quo au: Ori-quare dintre dênşii cade amalat, quei mai d'apprópe părinţi sau quei mai buni amici îl uccid, subt cuvênt quo malatia îl

www.dacoromanica.ro

va face carne magră şi nu va mai fi bun de mâncat. Să tot ḑică el quŏ nu e amalat, ei ţi'l uccid fără nici o simţire şi facu ospeţu din carnea lui. Daqua amalatul è femee, femeile consângi şi amice o uccid assemenea cum bărbaţii se uccid între sine. Aqueşti Indieni uccidu assemenea şi pe quei que ajungu într'o vîrstă mai matură şi îi mănâncă. De aqueştia ânsĕ se află puçini, quoci puçini appucă a îmbĕtrâni quând ómenii sûnt uccişi la ori que malatie.

„Sûnt alţi Indieni que au costume şi datine differente. Aqueştia nu uccid nici un animal, nu sémână nimicu, n'au case, şi trăiescu cu erbe. Au în coprinsul lor un fel de grăunţe que pământul produce dela sine. Aqueste grâne sunt mai ca meiul la mărime, şi crescu într'o păstaie. Ei le cullegu, le ferbu împreună cu păstaia şi le mănâncă. Daqua vre unul dintr'ênşii cade amalat, se retrage în locuri deserte, şi stă acolo singur fără a se occupà nimeni nici de neputinţa nici de mórtea lui.

„Aqueşti Indieni despre quari vorbiiu se împreună de façă cu femeile lor ca vitele, toţi au aqueaşi culóre que se appropiă mult de a Ethiopienilor....

„Aqueşti Indieni locuescu în părţile meridionale". (Cartea III, § 98, 99, 100, 101).

In aqueste paragraphe se vede starea Mongolilor quellor mai meridionali şi prin urmare mai antici, appropierea lor de Ethiopieni şi cu figura şi cu culórea şi cu animalitatea. De se vĕdu óre cum în societate, sûnt ânse fórte apprópe de selbatici. Să lăssăm iar pe Herodotu a se suì mai la Nord, la generaţii adico mai nuoe.

„Sûnt alţi Indieni que locuiescu la Nord, vecini cu cetatea Caspatyrei şi a Pacticei. Costumele şi datinele lor se appropiă d'alle Bactrienilor (popol mai civilisat). Astia sûnt quei mai bravi din toţi Indienii şi pe dênşii îi trimit a căuta aurul...." (Cartea III, § 102).

Autorul urmĕḑă descriind chipul cum se adună aurul din deserte. In aqueastă descriere se ved nisce ómeni cu turme de cămille servindu-se de dênsele, şi la înveţurile

www.dacoromanica.ro

lor, la appucăturile lor se vede o intelligență, o cugetare, o stare mai naintată.

Precum Ethiopieni avuro differente typuri dela animal pîno la societatea sau regatul Meroi, que ne representă fasele sau vîrstele aquestei stirpe, assemenea se vĕdu şi între Indieni, que sunt primii din stirpea mongolă, differente nuanțe clasificate dela Sud spre Nord din perfectibil în mai perfectibil.

A cătat să trécă seculi şi la dènşii qua la toți populii pîno să ajungă a eşì din starea prunciei umanităţii. In pruncu, cum am ḍis, dórme âncŏ suffletul, Spiritul nu se manifestă ânco de cât în mişcare şi în instinctul conservaţii. Am ḍis iaro quo differența apparentă nu este alta între pruncu şi animal de quât în forma şi debilitatea quellui d'ântêiu. Animalele iar întrecu pe vegetale, cu mişcare şi proprietatea d'a elaborà materia prin nutriment şi a 'şi o assimila în sânge, carne, etc. Plantele întrecu assemenea mineralele prin organisaţia, crescerea şi productele lor, que representă óre quare viaţă, óre quare mişcare, óre quare manifestare a spiritului. Primul pas al progresului este conservaţia, daqua nu se conservă un lucru, o fiinţă, nu se póte propagà, nu póte progressà. Instinctul conservaţii è prima lege a naturei. Mineralele se conservă prin legea attracţiei que nu se póte considerà de quât instinctul conservaţiei în originea sa, în germenul sĕu. Plantele se conservă şi se îmmulţescu prin dreptul que au assupra mineralelor, sau humelor, d'a se nutrì, şi cresce dintr'ênsele. Animalele se conservă, se nutrescu unele d'a dreptul din plante, şi altele mediatamente din animale que se nutrescu cu plante. In animale mişcarea e mai mare, mai vivace, instinctul assemenea mai manifestat.

Quât veniro alte animale, în quare mişcare putù să aibă o mai mare energie şi vivacitate, quât veniro ómenii, aquestia în prima lor stare n'avurŏ altă differinţă de animale de quât instinctul mai perfecţionat, mai fin. Nevoia d'a se nutrì şi a se aperà, adico d'a se conservà, fù prima lor lege, primul lor maestru. Pîno la om erà în natură dreptul quellui mai potent, quellui mai mişcător. Omul

www.dacoromanica.ro

împlinì cu mintea queea que nu-i putea dà virtutea musculilor şi a braçelor, în contra férelor mai potente de quât dênsul. Dela braçu allergo la bâtă, instinctul natural cà şi la orangutan cà şi la urs. Dela bâtă allergo mai târdiu la cursă, cu aqueasta întrecù omul pe animal. De aquì începù a se arătà dreptul quellui mai astuţios, mai viclean; Ânse que este astuţia de quât instinctul conservaţiei, attacului şi appĕrării, dotat de pricepere? Priceperea erà necessarie omului nu numai spre a nu devenì prada animalelor potente, ci şi spre a le dominà. Priceperea e quea d'ântêiu manifestaţio a spiritului în catena graduale a animalelor. Cu dênsa învinge şi suppune omul pe leu, pe elephant şi tot animalul. Priceperea e bună, progressivă, pentru quo spiritul è bun, progressiv şi quând nu mai fù în stare latentă în materie, prin pricepere se manifesto. Astuţia omului pîno aquì nu putù sa aibă aquest nume; quoci nu fù de quât o curată pricepere intelligentă, instinctul de conservaţio, în starea lui de puçinatate. Astuţia merita aquest nume din momentul de quând omul facù abus din darul intelligenţii şi al libertăţii.

Quât dupo generaţiile primitive alle omenirii se arătaro generaţii mai pricepute, şi între dênsele iar ómeni dotaţi d'o pricepere şi mai mare, şi quât generaţiile mai cu pricepere, şi individele mai inteligente dintre dênsele, abusaro de darul lor nu spre a utilisà minerale, plante şi animale, şi a se ferì şi appărà de quelle que îi putea vătemà, ci a devenì possessori şi de ómenii mai neperfecţi; priceperea se degenerò, devenì astuţia. Spiritul se aflà în starea unui maestru que are un instrument stricat sau neperfectu ânco, în starea unui musicu spre exemplu, c'un instrument gros şi discord, în locu de armonie nu póte produce de quât dissonuri, discordatură. Spiritul bun şi progressivu nu póte face în aquea stare de quât să arate quo există, se mişcă, va a conservà spre a producce mai târdiu.

In aqueastă stare de abus, micul numer de intelligenţi nu suppune pe quel mai mare numer, cu braçul cu puterea; facce que au facut primii ómeni cu animalele

www.dacoromanica.ro

potente, întinde curse. Quine a întins assemenea curse prinḑétóre de ómeni? firesce quo nu ómenii primitivi, ci generaţii mai nuoĕ: Garamanţii vedem a vênà pe Troglodiţi ca pe nisce animale; nici nu îi distingu din momiţe. — Quând stirpea Ethiopianà mai naintéḑà dupo seculi, quei mai intelligenţi dintr'ênsa nu mai pot vènà pe semenii sĕi que nu se lässà a devenì pradă. Quine dintre dênşii întinsero curse mai amăgitóre, capabile d'a prinde fiinţe mai intelligente? firesce quo nu mulţimea laboriósă şi simplă âncŏ de şi mai intelligentă. O minoritate de cugetători, quărora li se dette óre-quari onori. Omenirea nu mai erà acum în stare brutale, priceperea mulţimii, o făcea a venerà intelligenţa ori unde o vedea a o consultà. Asta fù iaro un mare pas al spiritului. Din aqueşti cugetători şi intelligenţi, de cum veḑuro unii şi quei mai mulţi quo le vine bine a se scutì de labóre şi a'şi appropià pe a altora, a dominà cu speculaţia minţii n'avuro nici un scrupul a o facce, consciinţa nu erà formată ânco. Animalul erà ânco mare şi gros în om. Aqueştia dominaro mulţimea şi nu cu braçul ci cu abusul intelligenţei, cu astuţia, cu curse adico mai fine. Prestigiul îl avé dejà, şi de cum începuro a vorbì quo priceperea lor vine dela puteri mai pre sus de om, étto-i îndata consideraţi ca nisce ómeni în relaţii cu divinitatea, étto prima stare sacerdotale compusă firesce la început de ómenii quei mai intelligenţi que prin binele que făcussero, au putut trage veneraţia quellor din pregiur. Aqueştia bine, reu, cătà acum să descrie divinitatea cum se pricepea şi cum o pricepea şi popolul. Unul prin intelligenţa sa, utilisà turmele, altul plantele, altul focul etc. Mulţimea de mult erà în feticismu, de mult credea de făcetóre de bine şi de reu objetele que întîmpinà; de mult îşi arnau turmele şi fructele, şi urau sau se temeau de tot que erà vĕtămĕtor aquestora. Primii intelligenţi sau preoţi începură a ḑicce unul quo e în relaţio cu viaţa sau cu secretul vitelor, altul cu alle arborilor, alţii cu alle utilisării lor sau alle artelor născênde, alţii cu alle focului, luminii, sórelui etc. Aquestea făcea a fi şi mai mult

www.dacoromanica.ro

încongiurați de prestigiu, de veneraţio, facea a le adduce folóse mari fără a pregetà sau faro a laborà întru nimicu. Quând le venì în minte a se bucurà tot d'auna de aqueste folóse şi ei şi posteritatea lor, intelligenţa nu mai fù occupată de quât cum a întinde curse mulţimii, cum a o amăgì şi dominà, cum a se ardicà prin minciuni mai pre sus de mulţime, arătându-se ca favoriţi ai divinităţilor accreditate dejà. Un pasu împinge la altul, un reu la un rĕu mai mare. Queea que mulţimea offerià pîno aquì de bună voie şi credulă, începù a se pretinde ca o datorie, şi quând aqueasta începù a murmurà sau din împilare sau pentru quo se mai deşteptă şi ea, preoţii, spre a se întărì, îşi assoçiaro pe quei mai intelligenţi, pe quei mai cu putere, pe quei que avea mâna armată şi gura mai liberă. Astuţia, sau abusul intelligenţii fiind ânse mai mare în preoţii, aquestia puturo reuşì a'şi conservà prerogative mai mari, mai întinse, astfel cum 'i am veḑut în quel d'ântêiu statu de stirpea Ethiopiană. Animalul fu prinsu în cursă de omul primitivu, omul primitivu de omul din generaţii mai noue; aqueste generaţii de quei que sciuro a minţì mai mult a sperià mai mult. Preoţii se serviră de amêndouĕ; se arataro cunoscetori ai divinitaţilor şi bune şi relle, cu que nu puturo a sperià în viaţa, speriaro dupo mórte, spussero quo în mâna lor erà chieile şi ale Cerului şi alle iadului; şi pentru quine nu credea avea braçul armatu, avea ânco şi superstiţia, frica populară. Vulgul erà pedepsitu prin căpetenii complici şi oşteni; aqueştia iaro la nesupunere erà pedepsiţi prin vulgu.

Quând dela nordu se arătaro primii din stirpea Mongolă, Indienii, cu quât aqueştia furo mai intelligenţi, cu atâta astuţia sarcerdotală luŏ o desvoltare mai întinsa şi drepturile numite divine luaro nisce forme mai capabile d'a suppune o mulţime mai intelligentă. In Indii, religia luo un caracter mai official, preoţii sau Brahmanii se întăriro; altare, temple, culturi, ţerremonii, pompe, totu que uimesce şi încântă şi subjugă vulgul, nimicu nu fù uitatu; tóte aquestea deveniro mai compuse, mai miste-

www.dacoromanica.ro

rióse, mai consolidare. De aquì, fabule, allegorii, minciuni, adevĕruri accoperite, mistere, sforţuri de imaginaţio spre a învetà totu que pune în mirare şi uimesce vulgul, totu que îl speriă que îl facce fricos, que îl supune şi îl subjugă.

Cum se formaro aqueste fabule, şi se adăogiro şi se complicarŏ? Principiul lor, cu quât è mai commun, cu atâta se vede quŏ la început a fost în popol în sentimentul natural al omului que îl făcù a intrà în callea religiei prin feticismu. Ori que popol îşi are nisce tradiţii narrate lăsate în moştenire din tată în fiu. Elle sunt sau suveniri de quelle întêmplate şi vĕḑute cu ochi, sau nisce conjecture naturale, simple, innocente, provenite din curiositatea de a sci omul quelle que n'a veḑutu, din nevoia de a'şi dà cuvêntu despre effectele que are înainte, de a aflà causa lucrurilor que i se înfăcişéḑă.

Indiienii que locuescu un coprins mai mare de quât Europa întrégă ânco pîno în ḑioa de astăḑi nu formă o naţio, un stat unitu, şi cu atâta mai vîrtos la începutul lor. In mii de semenţii şi state de tot felul fórte mici erà înpărţiţi ânco în timpii lui Alessandru quel mare quând din Persia străbatù în Indii. Aquest coprins nu s'a numit nici o dată *India*, ci Indiile. In ori que ţérră, ori quât de naintată, află quineva coprinsuri şi ómeni mai de tóte vêrstele omenirii sau alle naţiei. Sunt locuri isolate, sate unde se vedu ómeni în quea mai mare simplitate şi nesciinţa que represintă starea d'ântêiu a naţiei, pruncia ei; sunt iaro cetăţi în aqueeaşi ţérră unde se află individe în quare se resuma tóte cunoşcinţele actuale şi quari representă secolul, epocha în quare ne aflăm. In Indii, unde se vede un amestec de Ethiopieni quei mai naintaţi şi de Mongoli quei mai antici se póte vedea assemenea pîno în ḑioa de astaḑi starea de pruncie a omenirii şi trecerea de aquì în quea de copillărie şi mai încolo. Locuitorii dela munte au fost în tot d'auna ómeni tari, altieri, nemlădioşi şi ca mai isolaţi conservaro nisce simţimente vii de independenţă şi egalitate primară. Locuitorii parţilor arride şi necultivate remassero ânco în starea selbatica;

www.dacoromanica.ro

quei din parţile maritime nu sufferiro nici o lege, nici o amellioraţio, remassero barbari. P'acolo n'aveau que cătà primii speculatori de idei şi de ómeni, primii preoţi şi complicii lor oştenii şi nobilii. Aqueştia căutà locurile fructifere, locurile abondente unde sudórea popolului să pótă a le îmbuibà ori-que plăcere. Trântori nu se veḑu de quât acolo unde sûnt flori, albine şi miere. Prin urmare o mare parte a Indienilor remasse numai cu tradiţiele salle innocente şi fù scutità de tot alluatul dolului, şi de differentele forme sacerdotale. Sute de straturi se formaro în guverne sau regate patriarchale, în republice, şi multe remasserà locuite de semenţii nomade, altele de barbari, şi altele de selbatici. Şi ast-fel în Indii în tot timpul s'au putut vedé tóte fassile sau vîrstele omenirii. In pămţile ânsuşi unde dominaro primii preoţi şi complicii lor şi invenţiile lor şi minciunile lor; minciunile, errorile acreditate, împilarea de şi degeneraro şi umiliro popolul, ânsĕ nu'l puturŏ corrumpe de tot a'l readducce în stare de egalitate bestială; quoci ori unde natura è mai mult în pericol, acolo şi sforţurile ei spre a se mântuì sunt mai mari.

Căutând quine-va credinţele, datinele, tradiţiile fia quăruia popol în parte, comparându-le între dênsele şi cu quelle officiale, dintr'ênsele ori quâte va vedé commune la toţi popoli şi faro nici un scopu de interesu particularu, este în drept a încheia quo aquelle cu adevĕrat sunt eşite din sînul popolului, şi aquellea sunt quelle mai adeverate, sau quelle mai probabile pentru quo sunt sau naraţii de quelle veḑute cu ochii sau conjecture instinctive, naturale, cuvinte que natura ênsuşi dă omului şi natura este quel mai infaillibil maestru al lui.

Pîno să venim la credinţele oficiale alle Indiilor que nici odată nu sunt nici primitive nici generale, să communicăm quâte-va que au fost şi sunt universale în tot resăritul. Elle au caracterul sau sigilliul naturei, pentru quo se vĕdu scutite de ori que formă monstruósă; şi de coprindu o allegorie, aqueasta è iaroşi naturală, simpla şi adevĕrul que se vede într'ênsa are un scopu umanu.

www.dacoromanica.ro

Tradiţiile aquestea se ved eşite din partea popolului sau necorruptă sau sufferindă unde se simte sau instinctul natural sau dorinţele omului impilat, iar nu dolul speculatorului.

I. Adima sau Adimo s'a creḑut în general în Indii quo a fost primul omu. Adimo însemnéḑă *primul*. Pentru ântêietatea lui se numi Parama, Parucha, adico *Omul-quel-mare*. Ellu avù de socie o femee, adicŏ o Ivă. (Iva însemnéḑă *femine*). Dupo numele bărbatului sĕu se numi şi ea Adimi, adico *prima*. Nimicu mai simplu, nimicu mai natural de quât aqueasta.

Preoţii, poeţii, apoi speculând assupra tradiţiei sau revelaţiei populare, o umpluro de atâtea alegorii, fabule, minciuni, îi dettero atâtea forme, quât o degeneraro de totu. Adimo în mâinile lor deveni un Menu, sau Manu, un geniu, un ḑeu. Adima sau Iva devenì Pracriti, adico Materia. Partea activă, Spiritul, fu personificat în primul omu, şi partea passivă, Materia, în prima femee. Quât se divinisaro persónele credinţei populare, nu întârḑio interesele castelor formate a inventà patru Adami spre a'şi legitimà abusurile şi împilarea.

II. Primul sentiment religios, dupo cum am mai ḑis, s'a deşteptat în om prin feticismu. Primii ómeni ai Indiilor pîno să li se înalţe mintea la o fiinţă creatóre, simţiro mai ântêiu fiorile şi mulţumirile intime înaintea naturei adornate de miracolele salle proprii. Munţii înalţi şi maiestoşi cu speluncele, pădurele misterióse, rîurile şi fôntânele recoritóre, susurul apelor şi frunḑăturei, verdura şi florile câmpului, adierea vêntului, mugetul tempestelor şi valurilor, fulgerele şi tunetele, resăririle şi appunerile sórelui etc., tot que adduce mulţumire şi recunoscinţa, que pune în mirare şi extase, tot que âmple de fiori misterióse nu întârḑio de a chemà pe primii ómeni pe o calle que duce la recunóscerea unui creator mare şi primar. Maestru è admirat prin fapta sa, şi quând începem a admirà şi appreţià fapta, è semnu quo cu atât mai vîrtos facetorul va avé admiraţia nóstră. Primii 'meni nu scià a cultivà pămêntul, şi cu atât mai vîrtos

www.dacoromanica.ro

a plantà pomii şi a formà o grădina. Grădinile lor erau aquellea que le offerià natura. Unde erà un munte, cu rîurile şi cascadele salle, adornat de liveḑi adumbrite de arbori smalţat de verdura şi de flori, înnălţându-şi ca un gigante crescetul pîno la nori, acolo omul aflà deliciul, acolo suffletul lui simţia grandiosul, vagul, acolo cugetarea-i se răpia şi acolo în fine ajungea pîno a cădé în genunchi. Munţii la toţi popolii, pêno în ḑioa de astăḑi, subt differente forme, sunt sacri: Sinai, Libanul, Olimpul, Parnasul, Athou etc. Pădurile, rîurile, fôntânele îşi avură prestigiul lor. Omul è pretutindeni şi tot d'auna aquellaşi. Indienii, quând adoraro, furo împinşi de aquellaşi instinctu al ómenilor primitivi, avuro instinctul Ethiopienilor şi intelligenţa, simţirea mai naintată de quât a aquestora. Ei nu se mulţumiro a vedé frumuseţele naturei risipite, unele ici altele colo. Dorinţele lor, imaginaţia lor, mai vii, mai aprinse, nu întârḑiaro a'şi închipuì quo s'ar puté formà, quŏ ar puté existà unde-va un locu, unde tóte deliciurile, tóte frumuseţele, tóte avantagiele naturei să fiă adunate la un locu. Acolo unde aflà racóre şi maiestate şi adapare limpede ar fi dorit sa aibă şi fructe, şi tot que alină famea, şi tot que mulţumesce ochii, şi tot que dilectă auḑul. Ne putênd ânco nepricepêndu-se a le adunà în realitate, le adunaro în imaginaţio; şi cu quât visarea lor, dorinţa lor erà mai anevoie d'a li se realisà, cu atâta objectul închipuit li se părea şi mai departe. Cu o assemenea dorinţă, quând ne aflam în mijlocul munţilor, în mijlocul unei naturi încântătóre, cu quât paşim mai nainte, cu atâta misterul ne coprinde, curiositatea nu mai are saţiu şi la fiă que pasu aşteptăm a aflà un que nuou, şi mai departe minuni de frumuseţe şi de maiestate.

Indienii primitivi nu întârḑiaro a'şi închipuì un munte ideal exoticu que adunà pe lûngo sine tóte quelle necessarii, tot que dilecta şi încânta, şi verdură, şi flori necunoscute şi pline de virtuţi, şi arbori purtători de fructe delicióse şi facetóre de minuni, şi rîuri limpeḑi şi fôntâne recoróse, şi vênturi mângâitóre şi passeri în mii de

www.dacoromanica.ro

ciripiri, şi forme şi culori, şi animale blânde que 'şi offerescu de sine şi laptele şi labórea, şi locuri adumbrite şi invitătóre la repaos, locuri quari să aibă tóte spre mulţumirea tutulor simţirilor, unde intrând să veḑi tóte, sa afli tóte, să scii tóte, locuri quare să fiă o lume, un univers de mulţumiri şi plăceri. Aqueste dorinţe şi visăr' sûnt din quelle mai naturale, quoci cu quât omul è mai svânturat şi lipsit de tóte, cu atâta viséḑă şi deştept assemenea coprinsuri que împacă famea, que allină setea, que ardică ori que temere, ori que nevoie, ori que neastâmpei despre lipsa pe mâine.

Să mai adăogim pe lûngo aquestea vırsta coppillarósa a omenirii, şi vom vedé quât è de naturale aqueasta suppositiŏ. Aquest fel fù originea grădinii primitive şi ideale, que Indienii o numiro *Merù* şi Chaldei, Babylonienii, Persanii mai târḑiu *Paradis*. Acolo, în mijlocul aquellui locu delicios, închipuirŏ şi un arbure miraculos, arbure de viaţă şi de înţellepciune, fructele lui dà nemurirea şi sciinţa; de la rădăcina lui începeau patru rîuri între quari Gangul erà quel mai principal. Un assemenea locu mulţumì pe quel que închipuì în visarea sa, dilectò şi încântò pe quel que ascultò descrierea lui, şi nu putù întârḑià a se respândì narraţia şi credinţa lui în departe devenind populare. Unde erà doi şi trei ómeni, unde erà o famillie, descrierea lui la umbra unui arbore sau împrejurul căminului domesticu făcea deliciurile şi quellui que narrà şi quellor que ascultau. Pruncia şi copillăria omenirii fu leganata şi adormită în aqueste note innocente alle poesii naturale şi primitive.

Mai târḑiu minţi mediocre que n'au putere de a creà, minţi ca alle unor compilatori de cântece de fabule şi de tradiţii populare, que nu le adună de quât spre a le specula, nu le coppiaḑă de quât spre a le degenerà cu adaose eterogene, şi pline de neprobabilitaţi, de miracole şi minciuni monstruóse. Apoi quând aquestea ajungu şi pe mâinele popolilor cu quât se vor întâmplà să fiă mai populare şi mai acreditate, cu atâta din ḑi în ḑi aqueştia le dau un caracter mai sacru făcênd a interveni în mij-

www.dacoromanica.ro

locul lor óre quare divinităţi bune sau relle şi dându-le nisce forme favorabile intereselor lor particulare, complicelor lor, systemei lor.

Muntele Merù, Paradisul primar quât casta sacerdotală puse o mână sacrilege pe dênsul, devenì locuinţa ḑeilor, culórea que susţine cerul, terra şi ânsuşi infernul, aquest infernu que nu putù fi inventat de quât spre a legitimà temniţele, férele, chinurile şi temnicerii şi chinuitorii, şi carneficii şi judecătorii que condamnà la aquestea. Muntele Merù devenì lumea întrégă, cerul cerurilor.

De aquì înainte ţine-te la allegorii şi minciuni quare de quare. Şépte zone ḑissero cărturarii apoi, quo încingu aquestu munte; ó zonă de mare sărată, alta d'o mare încântata şi încântătóre, a treia d'o mare de miere que mai târḑiu devenì mai nobilitară de zahar; a patra d'o mare de unt lămurit ca lacrămea; a cincea d'o mare de lapte numai smântână; a şéssea d'o mare de ambrosie; a şéptea d'o mare de apă dulce. Fiă quare din aqueste zone luò quâte un nume particular.

Ómenii din popol visassero, dorissero un arbure al vieţei şi al sciinţei; quâţi avuro interes întru a nu se luminà popolul, nu puturŏ cu adeverat a lăsà grădina ideală farŏ aquest arbore; îl aşeḑaro ânse în zona de mare sărată, şi despre rădăcinele lui ḑissero quo se întind affundu pîno în iadu de unde îşi tragu totu sucul şi quo prin urmare fructele lui sunt adducetóre de mórte.

Venirŏ apoi adăogitori arbitrarii numai cu plăcerea de a adaoge quevà şi quelle şépte zone le făcuro noĕ, alţii le făcuro ḑece. Mulţi ḑissero quo daqua Merù è lumea şi daqua punturile cardinale sunt patru, şi zonele cata să fiă patru, şi quo în fiă quare zonă cată să fiă quâte un arbure al Vieţei şi al Sciinţei. Quâtă differinţa între instinctul popular şi invidia sacerdotală. Popolul quând îşi închipuì un arbure al Sciinţei, ḑisse quo este şi al Vieţei; pentru quo numai Sciinţa, Adeverul è mântuire şi Viaţă. Casta sacerdotale şi tyranii quât auḑiro de Adever şi de sciinţă, speriaro popolul cu mórtea, inventaro

www.dacoromanica.ro

quo radăcinele aquestui arbure se nutrescu din locurile infernale. Ast-fel mai târdiu iesuiții disseră quo typographia este o invenție addusă din Iadu.

Quât începuro apoi inventatorii de dei, fiă quare deschisse cu deu sĕu o officină, o magasie de impostură, un templu, un oracol spre a speculà credulitatea ómenilor. Fiă quare diceà quo deul séu are originea în Merù, quŏ deul sĕu è domnul aquestui dominiu universal. Dispute apoi, neînvoiri, certe despre păreri, desbinări între popoli pîno quând învinse deul vinului sau al beției. Beți cu adeverat cată să fi fost ómenii de încântece și descântece sacerdotale qua să adopte de vere nice assemenea invenții atât de pernicióse. Mai târdiu Brahmanii que se pricep a creà și a distruge la dei, a'i înălța la rangu și a'i despuià de ori que onori, înălțarŏ pe aquest deu al Beției în rangul triadei indiene, cum vom vedé în articulele următóre; îi dettero numele de Siva și pronumele de *Deonachu*. Deonachu fu adoptat de credința generală quo s'a născut în Merù, unde 'și are și dominiul și stanțele divine. Fabula ajunse departe din om în om și din popol în popol pîno quând vedem mai târdiu la Greci un Bacchu *Dionisiu*. Que întêmpin è aqueasta, que cópsa lui Joie în quare fu purtat Dionisiu sa se numéscă *Merù* (μηρος) și să aibă atâta analogie cu *Deonachu* și *Merù?*

III. Tot într'un timp cu arborele vieței și al sciinței, pentru quo viața o avem de la Mamă și de la dênsa și quelle d'ântêiŭ cunoscințe, sensul popular atât de just și atât de sentimental pusse lînga aquest arbore și o femee. O închipuì bellă, junĕ, neesperimentată, cu un cuvênt o vergine que è în predioa nunții, o mirésa que aștéptà Mirele. Quâtă simplitate, quâta candóre demnă de moralul general al Popolilŏr.

Unde vine apoi superstiția, vine și corrupția, depravația quea mai dupo urma. Unul adaose întrebând: que a catat femeea la arborele viețiì? Altul în umórea-i sarcastica respunse quo prin gradine și pe subt arburi se află adessea quâte un șérpe, și nu lipsì de a descrie și costumele aquestei reptile. Quine nu cunósce glumele inocente

www.dacoromanica.ro

populare? şi quine nu scie quât de repede se întind quând se întêmplă de a avé şi óre quare sare? — De aquì femeea aqueasta fu numită Nagakania (femeea cu şérpe).

Nu ne întindem mai departe qua să nu ajungă gluma populară în delicateţe şi espresii theologale. E de ajuns a ḑice quo quei que nu puteau nici să auḑă de arborele sciinţii, quei que făcuro rădăcinele şi fructele lui, fructe infernale, aqueia specularo şi şérpele popular; Quând pe prima femee o închipuiră o femee gigante, de Mama-mamelor, făcuro şi din şérpele allegoricu un şérpe colosal, şérpele-şerpilor, îi detteră felurimi de forme, îl dottaro cu mii şi milióne de capete, tot în inspiraţia sacerdotală. Unii batjocuriro şérpele, alţii îl veneraro, îl divinisaro pîno întru a'l facce object de adoraţio. Unii facuro din el un ḑeu generator, alţii mai târḑiu un dragone mysticu, pîno quând ajunsero întru împietatea d'al spiritualisà şi a 'l numì geniul, Spiritul Reului. Par-quo spiritul ai puté vre o dată fi reŭ. — Assemenea pentru femee, unii o facuro o Venere generatóre, alţii o Venere desfruntată, demna d'a se însoci cu Siva Deonachu, cu Bachu Ḑionisiu etc. pîno venì aquella quare de nu putù desfiinţa un mithu atât de respândit îi dette însă, cum vom vedea, o formă umană.

Astfel speculatorii de tradiţii şi credinţe populare desfiguraro tot, degeneraro, împlură tot de allegorii şi errori favorabile systemei lor, interesurilor lor. Quând o dată ajungu lucrurile pe aqueastă clină şi mai vîrtos în starea primitiva şi debilă a omenirii, que crede tot, que, addusa odată de marginea rîpei, n'are nici o putere d'a se ţine, nici o nricepere d'a se feri, quând ajung lucrurile, ḑicu, la aqueastă clină, privalirea è făro margini, lungă, fatală.

Quând o dată ajunse casta sacerdotală a deveni possessóre pe grădina, Paradisul Merù, invenţia poesiei primitive, a le împleà de fabule monstruóse, a le locui de divinităţi inventate spre interesele salle, vrênd nevrênd a catat apoi să-i dea un locu afaro din globul pământesc, a ḑice quo ea îi posede chieile, şi a le promite dupo mórte quellor que le vor offerì de bună voie tot productul su-

www.dacoromanica.ro

dorilor, tóta voința, tot cugetul, tótă ființa. Aqueasta ânse nu erà de ajuns spre a încatenà mințile ómenilor que de și credule ca primitive, erà ânsĕ și selbatice și nedisciplinate. Indată crearo temniże și lanțuri, ruguri, furci și chinuri materiale, și nefiind âncŏ de ajuns și aquestea inventaro altele mai terribile, mai neevitabile, maĭ îndelungate, eterne ênsușĭ dupŏ mórte pe quare iar aqueastă castă devenì posesóre. Ea ḑisse quŏ are puterea d'a arrunca în aquelle chinuri pe nesuppuși și de a mântui dintr'ênsele. Organisarŏ iadul, Tartarul și îl numirŏ Iamolca, îl despărțirŏ în de trei ori quâte ṣépte saŭ doĕ-ḑeci și unu de inferne arḑĕtóre numite Ghehena. Organisarea, administrația aquestei ocne infernale o vom descrie aiurea.

Ânsĕ tóte aqueste promissii și amenințări n'ar fi putut facce nici un effect daqua popolii ar fi creḑut quo omul móre ca ori que animal, și quo dupo mórte nu mai e nici o simțire. De aquì invenția transmigrației suffletelor, din ființă în ființa, din animal în animal, aquea metempsychose monstruósă, que nu se mulțumì a arde și a frige suffletul svînturatului popol în vre unul din aquelle doe ḑeci și una de cuptóre alle *Ghehennei*, ci îl condamnà în eternu a merge, a însuffleți férre tîrîtóre, hidóse, animale impure, insecte vile și scârbóse. Prin aqueste inventii Brahmanii deveniro domni absoluți pe corpul și pe suffletul tutulor ómenilor, domni geloși pe cheile Paradisului, și împingênd din tótă dorința și tóte puterile lumea cu miliónele în flăcările infernale.

Quând tradițiile și inventiile populare se degenero astfel în *credințe* de către speculatori, quând dela quelle materiale și învederate, prin assemenea dogme se sforța a se suì ómenii la quelle spirituale și neveḑute, scara e fatală, rătacirea teribilă que nu duce de quât la quea mai absurdă idolatrie și la quel mai împilător despotismu. Un spiritualism mincinos este fără comparațio mai întunecător de quât quel mai gros materialismu. Feticismul este de o mie de ori mai preferabil de quât credința în nisce spirituri și divinități desnaturate. Mai bine d'o mie de ori a cădé în genunchi înaintea unei fôntâne limpede

www.dacoromanica.ro

que te recoresce, înaintea unei păduri que te adumbra şi îţi offeresce fructele şi lemnele; înaintea sórelui şi astrelor que sunt creature alle lui Dumneḑeu de quât înaintea unui ḑeu imaginar, invenţia unei minţi amăgitóre, creatura unei mâini plătite, unui ḑeu que mănâncă, bea, dórme, favorisă şi se mânie, are toţi membrii omului şi tóte passiunile lui, şi tóte viţiurile lui, ḑeu pe quare nu îl poţi vedé şi auḑì, de quare nu te poţi appropià nicì qua sa'l rogi, nici încai qua să'ţi rĕsbuni. Mai bine d'o mie de ori tyrania corpului sub quel mai feros tyran politicu de quât captivitatea spiritului sub tyrania empiă şi desnervata a organisaţiei sacerdotale; mai bine tóte lipsele şi chinu de pe pământ, lanţurile, temniţele tóte, toţi judecătorii şi carnificii unui Neron, de quât o inquisiţio papală, şi cu atât mai mult de quât temniţele şi focurile şi purgătoriile que îşi arrógă dreptul de a băgà şi a scótte un Tată al Borgiei; mai bine în fine quâte va momente de fericire pământénă, variată cu mii de neajungeri şi dorinţe şi dureri, de quât o beatitudine eternă, monotona, isolată, departe de ai tĕi, şi de tot que 'ţi a fost scump în lumea aqueasta, o beatitudine necreḑută de empii que o promit.

India prin preoţii şi cărturarii sei devenì idolatră, superstiţiósă, contemplativa, trândavă, închinata despotismului îndoitu, offerindu-şi cà o vită capul la jugu, mâinile şi piciórele la catene, şi suffletul lăsându-şi prada într'o perpetuă terróre şi servitudine moralĕ, tăcênd ca vita, lucrându ca dênsa, mugind ca dênsa, lipsită ca dênsa de altar şi de Dumneḑeu, şi degradată mai josu de quât dênsa, quoci vacca şi udul ei devenì sacru, iar popol Paria, totu que è mai immondu şi abject.

Idolatria Indiilor devenì sorgintea şi modelul tutulor idolatriilor que fanatisă şi subjugă mintea cu spiriturile que speriă şi înghiaçă inima, iar cu spiriturile que nu lasă omului un moment, un punt unde să nu'l urmeḑe dupo urma; idolatriă misteriósă, profundă, prudentă cà şérpele ei, în quare de se află adevĕruri sunt condemnate a purtà vestmêntul fabulei, minciunei, ca criminalii pe

www.dacoromanica.ro

al innominiei unde adeverurile se cufunda în întunerecul şi labyrinthul allegoriilor şi mysterelor ca criminalii în cotiturile ocnelor.

Cată să împărtăşim lectorilor quâte va din mythologia indiană, spre a vedé cum de aquì eşiro tóte errorile, tóte superstiţiile, tóte systemele de sanctificare, tóte amegitoriile, tóte mysterele, tóte ceremoniele, tóte pompele şi declamaţiile sacerdotale, totu despotismul material şi spiritual.

Scopul nostru aquì nu este a facce un tractatu special de Mythologia sau idolatria indiană. Lectorul va aflà aiurea unde să'şi facă o idee deplină de aquestu cuib nemărginitu de minciuni colosale. Noi vomu allege objetele quelle mai culminante que serviră de pharu tenebros şi amĕgitoru tutulor systemelor plagiare que cu atâta deveniro mai hidóse cu quât n'avuro nici încai proprietatea de a fi originale.

Îmi va iertà ânse lectorul stylul que mi'l însufflă ânsuşi materia. Pentru peccatele tutulor călugărilor şi ciocoilor din lume s'a întêmplat să me nascu şi să me crescu românu, şi basmele nu le potu narrà dequât cum narra Românii basmele.

Carturarii şi preoţii Indiilor nu s'au lasatu nici o data a se ḑice quo suntu idolatri, sau quo dau lumii o idolatrie. Ei sunt fórte spirituali, plini de idei philosophice, inventatori şi dascăli unei philosophii din quelle mai speculative, dibaci ca toţi doctrinarii, şi ânco şi sceptici ca şi dênşii. Dela dênşii se pot adăpà şi Pitagorii şi Platonii, şi Epicurienii, şi ênsuşi doctrinarii ḑillelor nóstre. Ei se ardicaro cu credinţa lor mai presus cu mult de quât innoranţa şi simpla mulţime, recunoscuro o fiinţă unică, supremă, creatóre, şi fiind quo *Creator* în limba antică indiană se ḑice Brahma, numiro prin urmare pe aquest Creator, pe aquest Dumneḑeu *Brahma*.

Étto cum definiro ei pe aquest Brahma, pe aqueasta Fiinţă creatóre:

www.dacoromanica.ro

Fiinţa quare este auḑul auḑului, înţellegerea înţellegerii, cuvêntul cuvêntului, sufflarea vitală a sufflarii vitale, vederea vederii.— Ochiul nu o póte ajunge, înţellegerea nu o póte cuprinde, cuvêntul nu'l póte appropià. Prin puterea lui vedem, înţellegem, vorbim, şi ellu è nevĕḑut, neînţellesu, neexprimat. — Aquesta se numesce Creatorul Brahma.

Fórte frumos, maï plăcut de mii de ori şi de quât de mâncare que se pune în undiţa spre a prinde pescele.

Mai adaogă iaro cârturarii şi preoţii: Este fiinţă absolută, supremă, nerevelată. Numele luï este *Brahm* şi *Tud* (**Ellu**), şi Para Brahma (marele creator). Fiinţa mai presus şi de quât Materia şi de quât Spiritul.

Iar frumosu; ânsĕ din expressia din urmă étto cum ese syllogismul doctrinaru.

Fiind maï presus de quât Materia şi de quât Spiritul, va să ḑică daro quo nu è nici materie nici spiritul; şi nefiind nici materie nici spirit va să ḑică quo è... *Neùtru!* — aquì esci prinsu, şi nu esci trasu de o dată; Ţi se lasă funia ca şi la pesci quei mari que înnótă ânco în departe cu cârligul de nasu. Cuvioşiï Mythologi iar mai urméḑa:

Ellu este tóte, Universul è Brahm, vine dela Brahm, subsistă în Brahm, şi se va returnà la Brahm; ellu è pretutindenï, ellu è omnipotentu, etern şi nemărginit, *şi de există queva afară de dênsul* aqueea este *Maia*, adico Illusia, Imaginaţia. Aquì te miri de o sublimitate poetică.— Doĕ la mână de vei înghiţi şi cocoloşul aquestei undiţe.

Brahm fiind absolut şi atot potentu póte a se descoperì sub tóte formele imaginate şi în lumea materială şi în quea intelectuală. Aşà ori quâte pricepu simţirile nóstre, ori-quâte închipuesce mintea nóstră nu sunt de quât nisce forme prin quare ni se descopere şi ni se arată Brahm. Ânsĕ din tóte formele vĕḑute şi închipuite forma quea mai plăcută lui, quea mai augustă, quea mai demnă de divinitatea lui, forma formelor este *Trimurti*, adico Trinitatea sau Triada compusă de Brahma creatorul, de Vichnu conservatorul şi Siva modificatorul, şi fiind quo a modificà va să ḑică a stricà o formă spre a da alta, *modificator* è

www.dacoromanica.ro

una cu *destructor*. Unul è Creatorul şi Conservatorul şi Destructorul în trei feçe: Creaţio, conservaţiŏ şi distrucţiŏ; nascere, vieţuire şi mórte. Quâte trei facu unul; şi unul è imaginatu în trei, şi aqueasta se numesce Trimurtì.

Apoi d'allăturea aquestei Trimurtì, saŭ mai bine într'ênsa ênsuşi se află substanţa şi Puterea, nu ca persóne distinse ci cà attribute saŭ proprietăţi alle lui Brahm-Trimurtì. — Puterea que se póte ḑice şi Energie ia nume de *Saeti*, quare considerată ca o Mamă universală prin quare se nascu tóte ia şi numele de *Matri*. Pe lîngo aquestea fiind ca proprietate primară a lui Brahm-Trimurtì, şi fiind de genere femenin, daqua Brahm ca de genere masculin este Tad, **Ellu,** Sacti, Matri cată sa fiă **Ellă, Ea,** que în indiana se ḑice **Suacha** adico *Sine*.

Din aquestea pâşasce theologia Brahmană tot prin syllogismi brahmanici, şi ḑice: Daqua în Brahm se vede o trinitate masculină, Brahma-Vichnu-Siva, în puterea saŭ energia lui se vede assemenea o trinitate femenină Sacti-Matri-Suacha.

Din aquestea urmează iaro, tot Brahmanicamente quŏ Brahm sa fie mascule şi femine tot de o dată. Eu quând am citit pentru prima óră aqueastă dogma atât de sacerdotal profundă, înţelleseiu lămurit quo marele Brahm este Hermaphrodit, sau quel puçin quo è jumetate omu, jumetate femee; ânsĕ scriptura Brahmanilor a fost preveḑut să nu ne lasse într'o asemenea rătăcire şi adauge: quo Brahm-Trimurtì este întregu bărbatu şi întregu femee, imaginat şi adorat în trinitate, a quăria fiă quare facă è asemenea întregu mascule şi întreg femine. Brahm-Trimurtì mascule este Brahma-Vichnu-Siva, iar femine este Saraçuati-Lahni-Bavani. Aqueste persóne feminine ḑicu aquelleaşi scripture, quo sunt fie, sorori şi soçii tot de o dată persónelor masculine, que tóte se assorbu în marẹa şi unica Trimurtì, que şi aqueasta se assórbe în Parabrahma, din quare nu se potu despărţì de quât prin facĕtórea de minuni şi pré înalta Maia (Imaginaţio). Unul adică è Para-Brahma şi imaginaţia nu mai póte închipuì aqueşti trei sau şésse termini.

www.dacoromanica.ro

Apoi fiind quo imaginaţia îşi póte închipuì ad libitum ori que îi va quere inima. Aqueastă primară şi divină Trimurtì, masculină şi femenină tot de o dată, se póte despărţì prin Maia într'o mulţime de Trimurtì secundare, însărcinate cu o missiune de Trimurtì supremă. Ast fel esu triadele Sóre-Aeru-Focu;—Sóre-Lună-Terra;—Terră-Apă-Focu; — Aur-Argint-Diamant; — Negru-Albastru-Roşu;—Trecut-Present-Fiitor etc. etc.; şi trei regiuni alle geogràphiei mystice;—trei părţi alle symbolului generaţiei; trei şi iar trei ori quâte Maia Domniei Talle va închipuì lectorulu.

Apoi în ortodoxia brahmană toţi termenii aquestìa se pot lua drept unul, unul drept toţi; quând ḑici Brahm poţi înţellege şi Cer şi Pamênt, şi sóre şi astre şi animale şi fére şi tîrîtóre ori-quâte vrei, şi quând ḑici sóre poţi înţellege şi luna; quând ḑici iadu, poţi înţellege şi cer; quând ḑici regele iadului quare è Sivà poţi înţellege şi pe Dumneḑeu quare è Brahm; philosophie mare, metaphysica mare, pantheism mare, speculaţie mare, que nu potu întârḑia a devenì o idolatria abrutisantă, quŏci aquesta fù şi scopul cuvioşilor brahmani.

Fia quare termin masculin sau femenin al trinitaţii primare luată şi adoratu în parte, cu idolul seu, cu imaginea sa, cu templul sau officina sa, cu altarul seu; fia quare termin al trinitaţilor secundare ca Sóre, Lună, Terra, Focu, Aeru, Apă, etc. idealisat, personificat, materialisat din nou într'un idolu, illustrat cu o legenda, cu minunile şi aventurile salle, étto un mare synaxar coprinḑetor de quel mai numeros polytheism, que luò apoi felurimi de forme şi numiri, dupo popoli şi limbe.

Étto arburele genealogicu al divinitaţii sau divinitaţilor indiene que se întinde în sute de millióne de ramure şi face a eşì sute de millióne de ḑei şi geniuri de tóte felurile.

Creaţia lumii se va vedé în cosmogonia coprinsa în capitolul I al legilor lui Menù. Ansĕ aqueste legi nu sunt adunate ın corp de condică de quât cu mult mai în urmă de epocha în quare suntem. Elle sunt o allegere şi cul-

www.dacoromanica.ro

legere din credinţe şi datine populare degenerate de casta sacerdotală, de cărturari, şi adăogite de errori proprii a subjugà popolul. Legile lui Menù constituă credinţa officială. Noi acum suntem în credinţele primitive que iau forme în interesul castelor usurpătóre, formele minciunei.

Brahm sau Parabrahma dinpreună cu el ênsuşi feminin, cu soçia sau Maia, sau dupŏ alţi cu Bhavani, născù, trinitatea îndoită Brahma-Saraçuati, Vichnu-Lahmi şi Siva-Bhavani.

Brahma creatorul coprins de un amor violent pentru sora sa sau faça-i femenină Saraçuati, o allungò în tóte părţile pînŏ quând possedându-o născù cu dênsa o sută de fii.

Din aqueste una sută fii, quel mai mare Dakcha nasce cinci-ḑeci de fiie.

Una din aqueste fiie numită Aditi nasce pe Devi sau Devaţi, ḑei sau geniuri luminóse şi făcetóre de bine que locuesc cerurile. Altă fiiă a nume Diti nasce pe Daiţi sau Açuri, geniuri întunecóse făcetóre de reu, Titani, Giganţi, Vampiri, toţi monstruoşi, la început se creḑurŏ aqueştia materiali, mai târḑiu se spiritualisarŏ. Aqueste geniuri bune sau relle la început erà tóte geniuri luminóse, n'aveau nici o distincţiŏ între sine pîno quând unul din căpitanii lor anume *Maisasura* (angelul orgoliosu) creḑêndu-se quŏ è quevà de dênsul, îi veni în minte să se facă căpitanul căpitanilor şi să desbrahmeze pe Brahma. Se revoltà daro cà toţi rebellii ambiţioşi şi vani, şi trasse în partitul sĕu o mulţime mare din aqueastă miliţie ceréscă. Anse Brahm cu partea fidela que îi mai remassese mi 'ţii trîntì quâte unul unul din ceru de le mersero fulgii; şi attunci furŏ numiţi Daiţi (demoni) sau Açuri (ne-çuri [1]).

Nu erà de ajuns a-i proscrie şi exilà din cer, cătà să li se facă undeva vre un fel de Siberie, ca locu de închisóre. de pedépsă şi de căinţă. Aşà să termino attunci să creeḑe (prin Brahma) cincispreḑece globuri sau lumi, şépte în sus, şépte în jos, şi Terra la mijloc. Quelle şépte din jos

[1]) Çura este viaţa eternă. A-çuri va să ḑică neeternă.

www.dacoromanica.ro

furo destinate d'a fi locu de pedépsă geniurilor căḑute; quelle ṣépte din sus locu de carantină sau purificaţiŏ pentru quei que vor ajunge a 'şi cunósce lungul nasului. Qua să nu se lase libere aqueste geniuri, Parabrahma creò apoi nouĕḑeci de forme de corpuri de animale muritóre, din quari quelle mai nobile sunt Vacca şi Omul. Rebellii furŏ condamnaţi a intrà ca în nisce închisori a însuffleţì aqueste corpuri, a petrece într'ênsele, adicò a vieţuì. De se mai îmbunătăţescu în viaţa unui corpu, trecu apoi dupo mórtea lui spre a însuffleţì altu corp mai perfectu, mai nobilu, pînŏ quând din corp în corp şi din spheră în spheră transmigrând, de vor merge crescendo cu căinţa şi cunóscerea pĕccatului lor, ajungu din spherele inferióre pre pămênt, apoi în quelle superióre de quarantină, şi în fine dupo mii şi millióne de anni la originea lor în ceruri. Aste geniuri rebelle sunt daro, dupŏ ortodoxia brahmană, suffletele que însuffleţescu animale şi ómenii, şi totu que è viu afaro de aquestea. De nu se vor căì ânse pînŏ la împlinirea secolilor, de vor persistà qua în ori que corp vor trecce să fiă tóte rebele, tóte relle, attunci vai de ei! în ḑilele de apoi, vor fi aruncaţi în întunericul din afaro, în focul nestins etc. etc. . . . . Brahm ânsĕ, în marea sa îndurare, permisse şi geniurilor fedele, devilor, d'a venì şi ei a locuì în aqueste cincispreḑece globuri, unde, sub comanda şi protecţia lui Vichnu, să ajute fraţilor lor rebelli întru a se căì, a-i îndemnà la bine şi la purificare prin practica canónelor, sau a le da lupta la întêmplare de neascultare. Aqueştia îşi făcu datoria cu mare zelu şi devotamentu, ânsĕ que sa facă şi ei, pentru quo s'a întêmplat dela quea d'ântêiŭ şi fatală rebeliă a fi mai mulţi quei rebelli. Numerul aquestora, al daiţilor sau demonilor se suie pînŏ la optsute de millióne, unde al bieţilor Devi abià ajunge pînŏ la trei-sute de millióne.

Aşà dupŏ aqueastă mare rebellie şi determinare a lui Brahm, Brahma, prima persónă a Trinităţii, Brahma, creatorul, creò quelle ṣépte globuri superióre, luminóse, apoi Terra sau *Mrilloca*, sórele şi luna şi apoi quelle ṣépte

www.dacoromanica.ro

globuri inferióre, întunecóse, que abià sunt luminate de opt nestimate que lucescu cà cărbunele pe creştetul a opt şerpi.

Dupŏ aquestea furo creaţi pe rând ḑece Macharchi sau Macha-Richi, Richi-Mari, que au un rang mai sus de quât ḑei. Aqueştia sunt nisce typi sau modele de patriarchi. Se vede óre-quare analogie între Macharchi şi *Patriarchi*, şi la numer şi la nume. Furŏ creaţi apoi Muni, Meni sau Mani, şi în fine quei patru ómeni sau Adam traşi din gura, braçul, cópsa şi piciorul lui Brahma. Ànsĕ, ḑicu, cărturarii din tot que a produs Brahma nimic nu è mai sacru şi mai divin ca legile *mogonici*, din quare şi o mare parte o vommu vedé la locul sĕu, spre a pricepe şi noi divinitatea lor. Aceste legi, quând se adunaro în corp de condica, se numiro faimósele legi alle lui Menu.

Face omul o secatura şi tot se uità la dênsa şi crede quo a facut queva. Întrebaţi pe toţi poetaşii que şi ei se cred creatori şi veţi vedé quo nu le ajunge nimeni nici cu stramurarea la nasu daqua aŭ apucat sa adune quâteva cântece populare şi sa le reforme întocmai ca Brahmanii credinţele popolului. Daqua nisce asemenea fiinţe sau atóme se credu quo sunt queva, cu quât mai vîrtos Brahma Creatorul ellu ênsuşi? Brahma, prin urmare, nu întârḑiò d'a se îngômfà divinamente de creaţiile salle şi mai vîrtos de autorlîcul legilor lui Menu.

Începù a se crede mai sus nu numai de quât quelle lalte doe persóne alle Trinitaţii Vichnu şi Siva, ci şi de quât ênsuşi Brahm. Ingonfat, şi tot mai îngônfat, firesce quo coprinse, ca tot lucru que se înfla, quea mai mare parte din spaţiu. Queilalţi ḑei îndesaţi, înghesuiţi, ţinea şi ei quâte o parte meschină a spaţiului, din quare nu mai remasse nici quât sa împingi c'un accşior unde-va vre un locu, daqua aţi auḑit vre o dată să existe unde-va guvern sau stat faro temniţe, şi judecatori şi carnefici, putea sa existe şi statul statelor şi împăratul împăraţilor, Brahm faro Naraka (infern), quare è temniţa, ocna aquestei fiinţe pré înalte. Infernul prin urmare erà de mare

www.dacoromanica.ro

necesitate Divinităţii salle, planul se facusse distribuit cu quea mai profundă şi înaltă economie; cum să fiă locurile şi încăperile de judecată criminală; cum locurile de ars, de topit, de smuls ochii, unghiile, rarunchii, unde rugii, rótele, crucele, ţepele, instrumentele de tot felul. Agenţi, sbiri, chinuitóri, nimicu nu lipsea; zestrea infernului erà închipuită, focurì, puciósă, putori exotice, geruri, furri, viermi neadormiţi, mări de flacăre, de lacrăme şi de sânge, fóme, sete, văiete, blesteme, tóte era pe plan închipuite, cum să se scurgă ochii tutulor Domnitorilor civili şi religioşi que au misiunea de a susţine ordinea legală şi religia şi de a representà divinitatea pre pamênt. Tóte erà în preḑioa, în aşteptarea spre a se executà. Ânsĕ unde locu? Quŏ spaţiul cum veḑurŏm quea mai mare parte erà occupat de Brahma, şi quea laltă de quei lalţi ḑei. Proprietatea de attunci erà sacra pe quine din ḑei sa expropriedze? Brahma, d'aquărui sciinţă nimicu nu scapă ne sciut, scià tóte aquestea şi scià ânco răçoiturile lui Brahma, creatorul, îngônfatul şi autorul. Brahm urasce şi pedepsesce orgoliulu. 'L am veḑut que facù cu geniurile rebele. Se determinò daro a umilì pe Brahma, a-i dà o lecţiŏ şi a'l face a cunósce quo el e una cu quelle lalte doe persóne alle trinităţii. Aşà ḑisse în sine: „Să umilim pe Brahma, şi étto şi occasio, un pretext legal spre a aflà un locu unde să se construie Iadul dupŏ tóte formele legale. Să se ia dominiul lui Brahma partea cu quare proprietăţile lui întrecu pe alle quellor lalţi ḑei şi partea aqueasta era mare numai bună de Iadu. — Acolo, în aquea parte să se puie în lucrare şi îndată sa se construie Naraka, dupo plan şi dupo zestrea şi impiegaţii lui".

Ḑisse şi se făcù. Brahma fù addus a 'şi cunósce Brahmania sa; egalitatea de onori şi de proprietate se restabilì, şi iadul atât de necessariu que aşteptà cu neastâmper de a se pune în lucrare se înfiinţo pînă în quel mai din urma amĕnunt, devenind symbol de ordine, de paternitate şi de justiţie divină, model dupŏ quare să aibă a se luà tot statul que va dorì a se assemenà cu cerul, spre a'şi formulà dreptatea.

www.dacoromanica.ro

Bine, iadul se înfiinţŏ, Brahma se umilì, ânsĕ un pĕccat nu se póte spălà numai cu umilinţă, Brahma pĕccătuisse şi cată să se cureţe şi spelle dupŏ regule cu repentire, cu suppunerea la canónele rugei, nemâncării, sufferinţelor de bună voie.

„Daqua vei să afli iertare şi graţie, îi ḑisse quel pré înalt, încovóiete sub greutatea umilinţei, treci prin patru incarnaţii, în quare să sufferi în carne, în pelle şi în óse, în curs de patru perióde de mii de anni". Brahm vorbì şi Brahma cătò a se suppune pentru quŏ scià papara que o mâncassero Daiţii. Aşà mai ântêiu şi mai ântêiu se încarnò (pentru pĕccatele salle) şi luò corp şi figură.... De que credeţi quŏ luò figură? — De corb. Ânse fiind quŏ aquel corb erà Brahma ênsuşi, nu remasse el aşà un corb ca toţi corbii, cătò să aibă un que extraordinar. Devinaţi que a fost corbul ăsta? Unii veţi ḑicce quo a fost un corb mai negru de quât toţi corbii, alţii mai mare, alţii quo va fi avut ciocul mai lung; vor venì unii pînŏ la stravaganţa d'a ḑicce qu'a fost vre un corb alb, sau roşu sau pestriţu. Nici una din aquestea. Corbul aquesta fu *Poetă!!* battă'l albirea penelor! Veţi ḑice ânsĕ, que fel de poet cu ciocul şi cu vocea de corbu? Şi eu am ḑis tot aşà, ânsĕ theologia cuvioşilor şi sinţilor brahmani ne astupă gura la toţi. De am trăì între aqueşti credincioşi, noi am întrece de nisce eretici şi afurisiţi cu nisce assemenea idei. Pentru tot binele que îţi dorescu, lectorule, feresce-te de a-ţi scăpà o assemenea idee şi în locurile nóstre pentru quo aqueaşi anathemă te aştéptă şi din partea tutulor poeţilor, que croncăiescu ca corbii, şi se cred de privighetorii tutulor poeţilor cu o limbă ostrogotă, cu idei păgâne şi cu versuri mai şotâncate de quât dracul schiop, şi c'un orgolliu mai brahmaticu de quât al lui Brahma. Eu unul am păţit'o şi îţi dau de scire a te luà cu binişorul pe lângŏ aqueşti mici creatori sau croitoraşi făcetori de fabule şi compilatori de tradiţii şi cântece naţionale.

Aşà corbu poet se facù Brahma şi numele que luò subt aqueastă figură fù Cacabhusonda! Din aqueastă incarnaţiŏ înveţaro mulţi spre a'şi lăsà numele părinţilor şi

www.dacoromanica.ro

a'şi luà quâte un nume mai sonor, sau de învĕţat sau de erou, creḑênd quŏ dela Cacabhusonda pînŏ la dênşii n'a mai stat celebritate mai mare sau mai bătăiósă.

In al doilea period Brahma se incarnò într'un Ciandala sau Paria. Eu la început creḑuiu, quo spre a mântuì aqueastă clasă de sclavi, de ţigani, de afurisiţi ai Indiilor, ânse orthodoxia brahmană este departe de o assemenea eresie şi hulă; ea ne dà altă morală que o practică toţi quei drept credincioşi. Luminele brahmanilor arată adeverul în chipul următor: Ei ḑicu quo Brahma în marea sa îndurare se făcù Ciandalà sau Paria, qua să pótă devenì tîlhar! De s'ar fi făcut Brahma preot sau nobil, sau neguçător, ar fi putut facce tóte tîlhăriile din lume şi nimeni nu 'l ar fi numit tîlhar. Aşa devenì Ciandalà qua să póta cu fapta avea şi numele de tîlhar; şi qua să pótă apoi avea pentru que să caḑă la căinţă, şi cum să dea exemplu ómenilor de penitenţă, de schimnicie, de sihăstrie, de *sfinţenie* cu un cuvênt. Dupo tîlhăria quea mare que profesò îndelung, Sihastru apoi şi schimnicu ca dênsul n'a mai stat altul assupra pămêntului. Privaţiile şi chinurile de bună voie, rugile şi veghierile lui sûnt neauḑite. I se cutremură cuiva carnea de admiraţio şi veneraţiŏ şi de neposibilitatea d'a le imità.

In al treilea period se incarno iar într'un poet que întrecea de mii de ori pe Cacabhusonda, în poet autor. Cacabuhsonda mai mult croncăisse de quât scrissesse şi fussesse poet nu pentru poesiile que nu făcuse ci pentru qelle que cugetà a facce. Acum în aqueasta a treia incarnaţio Brahma fù poet-autor-sihastru. Făcù multe şi varii poesii que serviro de minune brahmanilor ca tóte minciunile sau poesiile. Fiind ânse quo dupo regulă tóte lucrările mergu din perfectu în mai perfectu în aqueastă împeliţare de poet nu s'a întins pîno la drame şi poeme mai mari, s'a mărginit în bucăţi fugitive. Gradul aquesta l'a lăsat să ajungă la dênsul în a patra incarnaţiŏ. Numele aquestei d'a treia incarnaţii îl uitasem, numele lui fu Vyasa.

In fine în a patra incarnaţio venì sub pellea şi figura

www.dacoromanica.ro

lui Kalidaça, mare poet dramaticu, autorul *inellului încântat* şi adunătorul în corp de condică al legilor lui Menu, que erà cum aţi vĕḑut alle lui Brahma însuşi. — Unii ḑicu quo aqueste legi furŏ adunate mai din nainte de quând petrecea în lume cu carnea şi óseḑe lui Vyasa

Brahmanii invócă pe Brahma diminéţa şi séra, arruncând de trei ori pe pămênt şi către sóre apă que iau în pumni. La prânḑu îl invócă offerindu-i o flóre, şi la sacrificiul focului îi offerescu unt lămurit. Brahmanii ḑicu şi susţin quo Brahma are patru capete, qua să pricépa şi să se deştepte ómenii, quo patru sunt punturile cardinale: Resăritul, Apusul, Miaḑă-nópte şi Miaḑa-ḑi; quo patru sûnt castele legiuite alle pămêntului, sacru al Indiilor; quo patru sunt cărţile sau scriptele sacre que se numescu Vedà; quo patru sûnt vîrstele etc. etc.

Brahma tradus în alte limbe luò numele şi formele lui Bel, Baal, Moloch, Osiris, Joie etc. Trimurtì indiana trecù mai târḑiu subt alte forme la Egypteni şi Grecı, pîno în Roma. Joie, Neptun şi Pluton sûnt o triada. Joie se însóră cu surora sa Junone, ca Brahma cu Saraçuati Joie are o aquilă şi se face lebădă, Brahma are pe Hamsa (Aquila-lebadă). Omer da lui Joie o catenă de aur precum brahmanii dau lui Brahma catena mystică de quare sûnt suspendate lumile. Joie se încarna, ca şi Brahma etc. etc.

Să venim acum la historia şi aventurile lui Vichnu, pentru quo de şi aqueste trei persóne alle Trinităţii sûnt una şi aqueaşi, ânsĕ cum vedeţi fiă-care îşi are historia sa, nevoile,salle, plăcerile salle, şi cu tóte aquestea Brahmanii ḑicu quo dogmele lor nu sûnt nici politheiste nici idolatre. Nimicu pe lume nu e mai orthodox ca credinţa lor.

Vichnu este persóna trinitaţii indiene que are costume şi appucature mai umane sau queva mai de Dumneḑeu. Paceficu şi blând mulţi secoli abià se auḑì de numele lui. El fù aqueea que ḑicu ómenii *copil bun*. Mai nainte de

www.dacoromanica.ro

crearea lumii, mulți ḑicu quo el fu aquella *que se purta peste ape*. Cu tóte aquestea gustul allegoriilor monstruóse sau mai bine gustul monstruosităților prin quari s'au distins cărturarii indieni nu'l lăssarŏ nici pe el în pace. Ni'l făcuro cu patru braçe; într'o mână ține o măciucă, într'alta róta nuptică dintellată și flăcărătóre, în a treia o scoică numită Sanca, și în a patra o flóre de lot (enufere). Pe capu 'i-au pusu o coróně cu trei caturi, dupo al quăria model, quând îi dette mâna, își facu mai târḑiu și Papa una. Pe peptu-i străluce diamantul *Castrala* alle quăruia focuri luminéḑă universul întregu. Corpul îi è albastru închisu și vestmintele galbene.

Vichnu, cum se scie, è mascule și femine tot de o data, è însurat și măritat cu sine ènsuși. Așà adessea è presentatu cu soçióra sa Lachmi que stă înainte, sau în braçe, ast-fel unul cu altul în quât amêndoi facu un corp. Quând vor să'l arate quo se purtă peste ape, attunci è culcatu pe șérpele Adicechen alle quăruia nenumerate capete înalțându-se formă un uraniscu sau o domă peste cupul ḑeului.

El de și è una cu qùelle lalte doue persóne trimurtarii, ânse înțellepçiunea brahmană creḑù quo e mai bine fiă quare să fiă cu al seu, și îi dettero dominiu separatu, palatul sĕu, Curțile salle, appanagiul seu. Palatul seu se chiamă Vaicutu cu totul și cu totul de aur, de nestimate și de lumină, la sóre te poți uità, la dènsul ânse nu. Quând din retragerea sa se arata în lume, attunci nu ese nici o dată pe josu; è călare în ḑillele de rôndu pe un erete; în ḑille însemnate è pe un bidiviu de aquillă, sau pe passărea fantastică *Garudha* que ḑisu quo è regele svolătórelor.

Vichnu, de cum a eșit din ou din preună cu queilalți doi *sine* Brahma și Siva fù predestinat a veni de ḑece ori pe lume și a se încarnà; ântèiu pentru quo numĕrul ḑece è mai rotund; al doilea pentru quo numerul Maharchilor saŭ patriarchilor e ḑece, și al treilea pentru quo așà a voit voința supremă. Incarnațiile lui se ḑicu *avatar*, și fiă quare se distinge printr'un nume particular, de quare noi scutim pe cititor.

www.dacoromanica.ro

Antêia dată venì în lume şi se încarnò într'un pesce; quând se va vorbì despre deluviu vom vedé cum şi pentru que se operò aqueastă incornaţiò.

A doa óră luò corp de un scalliu sau de o ţestósă spre a se vîrì subt muntele Meru, a'l susţine de a nu se cufundà.

A treia órà revestì óse, carne, pelle, rîtu tóte de mistreţu, adicŏ devenì din cap pînŏ în picióre porcu spre a scăpà lumea de un gigante cuvios şi ascet, cum am ḑice pe limba nóstră de un dracu de călugĕr. Ḑeul aquì fù mintosu, sciù el quò înaintea unor persóne ca aquestea ca porcu cată să se înfăçişeḑe quinevà spre a le pune pe callea dréptă. Quât le vei omenì ţi se suie în capu şi te desmoştenescu de tóte (veḑi Erunyaca).

A patra óră luò forma compusă jumĕtate de leu şi jumetate de omu, spre a batte tot un gigante cuviosu. Aquesta prin viaţa sihastră ajunsese la o sfinţenie de nu-i mai ajungea quineva nici cu strămurarea la nasu. Prin urmare ajunsese tare, şi ḑeul fù nevoit să aibă mintea de omu şi puterea de leu spre a putea venì la luptă dréptă cu un assemenea sfinţoiu.

A cincea óră îşi împlini solia incarnaţiei devenind un Brahma ghindocu, sau nanu, qua să pótă amăgì pe altu gigante que dominasse lumea (veḑi Mahabali).

A şéssea óră luò chipul unui Braḥma întocma, şi perfectu (v. Paraçu-Rama).

A şéptea óră veni şi veçui între ómeni, cu corpul cu chipul şi cu numele lui Rama.

A opta óră se concepù în pântecile unei împărătese frumósă qua sórele, sóça vergine a imperatorului Vaçudeva, şi mamă vergine dupo nascerea pruncului. Attunci luò numele de Chrisna şi se ḑise Vichnu-Chrisna, devenind un mare reformatoru. De va fi aqueasta adevĕrat, a făcut un mare bine attunci quoci lumea sufereà mult.

Ânse cu tóte reformele que făcù, Brahmanii cărturarii, şi ciocoii indiilor, tot de que scià ei se ţinea; şi Vichnu fu nevoitu să mai viiă odată pe pămênt să puie lumea la calle. Attunci a noua óră făcù o reformă complectă, şi sub numele de Bhuda scăpò o mare parte de lume din

www.dacoromanica.ro

mâinile binecuvêntătóre alle Brahmânilor, în quât în ḑioa de astădi sunt de la 170 pînо la 315 milióne de ómeni que adoră pe Dumneḑeu cu religia lui Budha. La locul seu se va vorbì de aqueasta.

Fiind quo pînо aquì se făcură numai noĕ incarnaţii, şi fiind quo numerul lor, cum ammu vĕḑut, fu destinatu de ḑece, prin urmare Vichnu, se assigură în Indii, quŏ are să mai viiă odată pe lume, călare pe un callud'aqueia que mănâncă focu. Quei mai credincioşi Brahmani ḑicu quo nu va fi călare pe callu, ci se va incarnà într'un centaur qua să 'i fiă adico şi omul şi callul la îndemână. Attunci va fi şi împlinirea lumii; attunci Vichnu va ajunge a stinge cu totul stirpea şi sĕmânţa rĕilor; pămêntul se va distruge; se va creà o noue lume, şi va reîncepe o epochă mare de aur. Indienii biet aştéptă şi ei ca toţi popollii sufferitori distrucţia rĕilor şi un mântuitor. Aqueasta aspiraţio è naturală şi de aqueea è şi veră. Vichnu este un typu de consolaţio pentru toţi quei que au gemut şi gemu în Indii. De aqueia Brahmanii nu 'l pré au în mare veneraţio ca pe Brahma; adoratorii lui Vichnu avuro mulţi secoli a sufferì, susţinuro lupte mari cu Brahmanismul si Sivaismul pînŏ să ajungă a'şi adduce divinitatea lor la un rangu egalu cu Brahma şi Siva. De aqueea, cum ḑisserom la început, îndelung nu s'a auḑitu de numele lui Vichnu; De aquea adessea avù resbelle mari şi terribile cu toţi giganţii sau ţarii timpului şi ênsuşi cu fratele seu Siva destructorul. Şi cum să nu fiă în luptă cu Siva? Vichnu è Conservaţia, Siva Destrucţia, Vichnu è Viaţa, Siva è Mórtea. Vichnu è regele Paradisului. Siva lăssasse Merù şi devenisse rege al Iaduluĭ. Frate, frate, ânse unul altuia îşi scot ochii ca nisce fraţi.

Étto que ḑice Creuzer de Vichnu: Descindù pe pămênt printr'un sacrificiu de bună voie şi pe quare ellu nu mai putea să 'l facă, şi mântuì lumea de o catastrophă sigură; se suppusse la tóte nevoile şi sufferinţele omenirii, la o mórte crudă spre a învinge împerăţia Reului şi a realţà pe a Binelui. Se făcù păstor, oştean prophetu spre a lăsà

www.dacoromanica.ro

ómenilor un model de omu adevĕrat. Cu tóte aqueste è Dumneḑeu adevĕrat, representantul Fiinţei Pré Inalte şi nevĕḑute dela quare 'şi a fost luat missiunea. Potentu cà dênsul, dreptu cà dênsul è assemenea bunu şi înduratu cà dênsul, iertând şi ênsuşi inemicilor sĕi, şi nu quere dela adoratorii sĕi dequât un cult cu spiritul şi cu adeverul. El singur face pe ómeni sfinţi; el singur póte dà beatitudineá, fericirea que se numesce *Muhti*. Quoci ellu este Naraiana, ellu Bhagavan, ellu Brahm, ellu è în centru lumilor, şi tóte lumile sûnt alle lui. Ellu è unitatea în universul".

Dăm de scire lectorului quo Creuzer de ar fi fost Brahman n'ar fi vorbit aşà. Creuzer è german şi german protestant, Vichnu è personificaţia tutulor protestaţiunilor, sufferitorilor.

Mai facem o observaţio quo dupo calculul şi cunoscinţele quelle mari alle Brahmanilor, dela o incarnaţio pîno la alta a lui Vichnu a cătat să trécă quâte o mie de anni *divini*. Şi fiind quo annul divinu se compune de 360 de ḑille, tot de quâte un annu fiă quare, adicŏ de 360 anni, prin urmare dela o incarnaţio pînŏ la alta a catat sa trécă quâte 360.000 de anni şi în noĕ incarnaţii de noe ori atât, adico 3.240.000. Budha sau a noa incarnaţiŏ a fost mai pe aquellaşi timp dupŏ unii cu Abrahm şi de attunci pîno la a ḑecea adico pînŏ la capetul lumii şi stingerea reilor au sa mai tréca alţi 360.000 de anni.

Âncŏ queva mai è de observat în aqueste incarnaţii. Quând Vichnu venì pentru prima óră assupra pămêntului fù mai nainte de întemeierea muntelui Merù que è colónă que ţine cerul şi tot universul; fu quând se facù pesce în timpul diluviului. Aşà dupŏ calculul Brahmanilor diluviul este pus cu doĕ millióne 160 de mii de anni mai nainte de Bhudà, adicŏ de Abrahm; diluviul este pus mai nainte de ivirea ómenilor pe pamênt şi cu tóte aquestea cuvioşii brahmani înnécă cu diluviul tótă stirpea umană şi animala, ḑicênd quo de şi n'au fost ómeni, dar a cătat să fiă, quŏcì que este în natură cu neputinţă tóte sunt la Brahma cu putinţă. Brahmanii, cà toţi Brah-

www.dacoromanica.ro

manii din lume, o au, cum ḑicu grecii *diporton*, adico cu doĕ uşe. Au şi littera şi spiritul; quând le vine bine se ţinu cu diņţii de litteră, quând le vine reu cu littera allérgă la spirit sau la înţelles, şi attunci dau înţellesul que le place, que se învoesce cu interesele Cuvioşiei lor.

Vine acum Siva que este quea de a treia persónă, şi pe quare unii o pun a fi quea d'ântêiŭ. Alţii îl cocoţéḑa mai sus şi de quât Triada sau Trimurtì, ḑicu quo ar fi ellu Brahm ênsuşi. Cum se vede lucrurile, Religia Indiîlor la început n'a fost aşà organisată officiala cum se vede de quâte-va mii de anni încuà. La început fiă-que partitu sau systemă erà cu Ḑeul seu, pe quare îl facea mai mare. Brahmanii erau cu Brahma, Ostenii sau nobilii cu Siva, una pentru quo Siva avea nisce appuceture cu totul aristrocate, adico destructóre, o manie de a tot batte şi despuià şi uccide, şi al doilea quo el inventasse şi Vinul ca un Deonachu que erà. Quine a veḑut masa de millitar sau de boieru faro vinu? Aşà se ved lucrurile quo mulţi secoli Popii pretinsero quo ḑeul lor è mai mare. şi Ciocoii indieni s'au quam ţinut indelung de a nu'şi lasà ḑeul sa 'l calce în picióre colivarul de Brahma. Pentru aquestea Siva quând a fost ciocoii tari a fost şi el tare şi mare, a fost mai presus de tóte triadele şi de toţi ḑei din lume. El nu scie multe quând pune mâna pe sabie. Quând ânsĕ Brahmanii cu postul şi cu ruga şi cu atâtea canóne ajunsero a îmbrobodì şi împofilà pe ciocoi, attunci cătò şi Siva a'şĭ mai lasà nasul în jos înaintea lui Brahma. Hei! dar în lume nu era numai popii şi ciocoii, erà şi un popol compusu de laboratori, de artisani şi de neguţĕtori. Aqueştia avea şi ei Ḑeul lor şi sta pitulitu, nici nu cuteḑà a se arătà înaintea lui Brahma şi Siva nici quând aqueştia erà în pace, nici quând se luà de pĕru. Quând îi veni bine şi popolului îşi scósse şi el ḑeul la câmp. Stăi, ḑisse, nu cu lopata, ci cu judecata. Au dóra şi ḑeul nostru nu è un ḑeu ca al vostru? Attunci se sculò şi Vichnu şi dai, trântesce la ăi cuvioşi de Brahmani, desarma la

www.dacoromanica.ro

ăi ţanţoşi de cavaleri; que strigà: uite-mĕ! eşi la lume papugiul! Papugiul ânsĕ de Vichnu que sufferise de ajuns pînŏ aqui nu pré sciă multe, şi făcù să le mérgă untul şi Brahmanilor şi cavalerilor. Bătaia fù lungă, terribilă, cum o arată scripturile indiene pînŏ quând se făcù pace, şi de attunci înquà s'a încheiat Trimurtì, ḑicênd aide! una să fiă quâte trei ḑei, quâte trei persónele, que e unul să fiă trei, que è trei să fiă unul. Quând se făcù tractatele de pace, aşà è datina să se scrie vorbe frumóse de învoire şi frăţie eternă; ânsĕ ia întrebaţĭ şi pe quei que s'au bătut? quŏ tot cam mîrîind se uită unul la altul. Ast-fel fù şi cu împăcarea ḑeilor. Ei de bine de rĕu se împăcarŏ, ânsĕ ómenii lor rĕmassero tot cu legendele lor, tot cu que sciurŏ. Aşà è şi cu ḑei cà şi cu ómenii mari. Boierii tot ar mai trăì între dênşii, ânsĕ servii lor se mănâncă cà câinii între dênşii.

Siva è focul, focul que dă viaţa şi distruge, focul bătălliilor que adduce învingĕtorilor triumphul şi învinşilor destrucţio. De aqueea nobilii şi cavalerii ḑiceau că ḑeul lor è tot ellu şi creatorul şi destructorul: ellu prin urmare şi conservatorul; quoci nimeni nu è aşà de conservativu qua quel que ia alle altuia, qua quel privilegiat.

Siva è representat cu cinci capete, fiă-quare cap are quâte o corónă de hîrce de ómeni. Corpul îi è de culórea cenuşei; ochii varsă focu şi fulgere, pĕrul îi è numai flacăre ca craterul unui vulcan. In pregiurul corpului şi braţelor lui şuerà şerpi que îi aştéptă comandele. Gura fiă-qăruia cap îi è armată de patru rônduri de dinţi ascuţiţi, are patru braçe şi fia-quare è armat de sabii, de lanci, de flacăre. E călare pe un tigru şi strebate lumea cu turbarea în inimă. E reu, è mai reu de quât un ţar furios: Petru al Rusiei, quând se înbătà, Niculae quând condamnà la Knut, la furci, la împuşcătură şi la Siberia, Constantin Pătescu quând se îndrăcià, sémenà nimicu pe lûngo Siva.

„Siva locuesce quând în Merù, quând în Cailaça; quând în cer; quând în infern.

Ast-fel ţarul domnesce şi în Petersburgu şi în Siberia.

www.dacoromanica.ro

Consórtea lui este Bhravani. Are o mulţime de nume, din quare quelle mai principale sunt: Dătătorul de existenţă, Domnul Vaccei, Purtătorul Gangului, Terribilul, Ardeiosul sau Scoţĕtorul de lacreme, Destructorul, Domnul Cerului, Ţeul-Mare, Domnul înţellepţilor, al oştenilor, Regele Tartarului. Quând è şi el în tónele bune, adicŏ quând è făcĕtor de bine (pentru quŏ dupŏ cum sciţi, toţi quei mari facu şi rĕu şi bine, de va fi binele lor vre un bine), attunci è representat pe un munte, eşind din capu-i o mulţime de animale şi plante. La picióre le lui stă taurul *Nandi.* Tot ellu ţine în mână şi un tridinte, şi apoi în alta şi o flóre de lotus (Padma).

Scanda, ţeul resbellului, è fiu bun al lui. Asemenea Ganeça, ţeul înţellepciunei, ţicu a fi tot fiiu al lui; ânsĕ cum vom vedé între aqueşti doi fraţi n'a fost nici odată pace; s'au mâncat în tot d'auna ca cânele cu pisica.

Vorbirom de ţeii quei mari ai trinităţii. Cată să vorbim şi de consórtele lor, de ţeele trimurtare, şi de ţea quea mai mare şi de quât dênsele.

Am ţis quŏ daqua è queva în lume, quare să nu fiă Brahm, aqueea è Maia, Illusia, Imaginaţia. Ea este scumpa întregĕtóre a lui Brahm, mascule şi femine tot deodată. Şi precum Brahm se revelă sub forma augustă şi divină de Trimurtì masculină, assemenea şi Maia se revelă în Trimurtì femenină devenind Saraçuati—Lachmi —Bhavani, şi precum trinitatea Brahma—Vichnu—Siva se dellegă în mii de trinităţi masculine, asemenea şi trinitatea feminină nu se lasă mai pe jos, se delégă şi se subt-împarte în atâtea alte trinităţi inferióre femenine, qua să fiă de ajuns pentru toţi ţeii masculi. Maia è Mama universală, precum şi Brahm è tatăl universal. Ânsĕ nu aşà mama şi tata de rând, din quari fraţii sunt fraţi egali cu aquellaşi drepturi, ci dupŏ orthodoxia Brahmană, ai quărora copii fiă quare să'şi cunóscă tépa şi ursita sa. Brahm, iar cum s'a ţis, fiind totul şi unul, Maia se assorbe în el şi Maia è tot Brahm. Cu tóte aquestea, nu

www.dacoromanica.ro

sciu cum se adducu lucrurile din condeiu quo Maia nu è Brahm, are corpul ei în parte, mâ[illegible]le, bucali, braçele'i rotunde, peptişorul ei, ochii ei, din quari scăpară foc de frumuseţe, pântecele ei şi tot que o distinge spre spre a fi femine şi nu mascule.

Maia, ḑicu înţellepţii Brahmanii quo è lumea, universul întregu al tutulor realităţilor que se ved, se aud, se pipae, se simt, cu un cuvênt è lumea materială. Apoi fiind quŏ tóte sunt cu minuni în religii şi mai vîrtos într'a preoţilor Indiei, minunea cea mai mare aqui este quŏ Maia fiind lumea reală, nu e lumea reala, pentru quŏ dupo dogma Brahmanilor, realitate nu è în lume, tóte sunt trecetóre, tóte sunt un vis şi ni se par quo sunt. Tot que exista nu exista, ci este effect al Illusiei, al Maiei. Universul è o părere, un vis şi realitatea è dupo mòrte.

Cu tóta aqueasta sublimă philosophie, cuvioşii Brahmani creḑuro de cuviinţă qua aqueste nerealităţi que noi proştii le numim materiale, ca nisce trecetóre que sunt, sa tréca quât se va puté mai multe în pungile şi laḑile cuvioşiei lor, cum şi în alle bravilor de cavaleri que susţin religia şi privilegiurile. Apoi fiind quo vre un sophist sau ereticu din popol ar puté să esplice reu aqueastă dogma sântă şi santificetóre, que înveḑeréḑă quo nimic în viaţă nu è realitate; fiind quo quine-va îndemnat de vre un *duh* necurat, la vre o nevoie sau disperaţiŏ sa ajungă, nu numai a nu dà queea que è dator a da Brahmanilor şi mai marilor sei, ci şi a luà înapoi quâte a tot dat de atâţia secoli, ba ânco a şi tîrnuì, sau dómne feresce, a'şi uccide vre un Brahman, sub cuvênt quo viaţa è un vis şi quo nimeni nu è responsabil de quâte se petrecu în vis; cuvioşii Brahmani în înţellepciunea lor, que le vine tot d'auna de sus, aflaro şi la aqueasta mare dificultate unde sa 'i puia mânuşa; şi prin urmare facuro morala urmatóre pentru mântuirea ómenilor, ḑicênd: Fericirea şi durerile, lipsa şi averile nu sunt cu adeverat de quât în illusio, în Maia; ânse fiind quŏ tot omul din natura sa prefera illussiile de mulţumire, de bucurie, de pace, de repaus, de abondanţa, din illusiile de lipsa, de întristare,

www.dacoromanica.ro

de chinuri şi de sufferinţe, tot omul prin urmare să se ferésca de fap. que sunt în contra legilor stabilite, quŏci assemenea fapte, de şi sunt illusorii, adducu ânsĕ dupŏ sine pedépsă şi chinuri iar illusorii, şi quoci în vis sau în viaţă se face fapta, în vis sau în viaţa se va urmà şi pedépsa, adicŏ la faça locului.

Saraçuaţi este intregătórea, consórtea, surora lui Brahma, è Brahma ânseşi în genere feminin. Amorul de sine è un amor mare, cum se scie. Brahma se inamorò de Saraçuaţi. Ḍea, pruda şi castă, âmblò ca tote ḍeele quând le propui de amor, a scăpà de stăruirea şi persecuţiile tatalui, fratelui, intregătorului seu mascule. Fugì la resarit, ânse étto aquì un cap al lui Brahma; fugì la apus, étto şi aquì quel alt cap cu amêndoui ochi ş'o vorbă; fugì la miaḍa nópte, al treilea cap în tot delirul de mieḍul nopţii; fugì la miaḍă ḍi, al patrulea cap în tot focul meridianului divin. Brahma erà pretutindeni, şi Brahma creator! Ba şi ba, să creeḍe vrea ellu. Unde să mai fugă Ḍea? unde să allerge? unde sa scape? se mai smicì o data a cincea óra şi allergò drept în cer, în locuinţa nemuritorilor. Aquì Brahma mai scósse estraordinariamente un al cincelea cap. Atâta fu tot. . . . Saraçuaţi scósse un ţipat; ânse erà în cer! n'avù unde mai cârmì. Saraçuaţi fù a lui Brahma, pentru quŏ naturalemente şi divinamente erà a lui, fiiă, suror şi intregatóre.

Que însemnéḍă aqueasta fabula atât de grosolană, monstruósă şi obscenă? De voesci a te luminà lectorule, de vei întrebà pe vre un Brahman versat în qelle divine şi cuvios, feresce-te ca de foc de impiile şi pecătósele melle espresii. Să nu ḍici que însemnéḍa aqueastă fabulă atât de obscenă, grosolană şi monstruósa? Ci: cuvióse şi înţellepte părinte, que vor sa înţellégă sfintele şi dumneḍeescile scripture cu aquest myster nepătruns de mintea omenéscă? — Attunci, aqu·esta de va fi din aquei Brahmani que bine-voescu a luminà pe quei orbi şi daqua şi Dumnéta se va întîmplà sa nu fii vre un *mojik* din popol,

www.dacoromanica.ro

îţi va spune ş'îţi va lumină orbirea minţii, aratându'ţi quŏ Brahma fiind partea sau atributul creator şi activ al divinităţii a catat să se însoţiască cu sciinţa, înţellepciunea şi harmonia divinităţii spre a crea lumea şi quŏ Saraçuaţi nu va să ḑică alt quevà dequât harmonie, înţellepciune, sciinţă. Aquì afli un adever înveluit în queea que noi pĕcetoşii numim fabulà sau minciune şi pe quare alleşii lui Brahma o numescu myster.

Sciţi ânsŏ quare è secretul allegoriei san al mysterului? De ar spune quinevà adeverul aşà cum quere sciinţa şi judecata sănetósă, attunci doe cu doe ar facce patru; attunci *am ḑice quŏ Dumneḑeu creatorul cu sciinţă, cu înţellepciune şi în harmonie a creat tóte.* Ş'atâta ar fi tot; attunci unde ar mai fi prestigiul? unde mysterele? unde nevoia de esplicaţii? unde altare? unde offrande şi daruri la altare? unde cutare şi cutare divinitate? Unde mijlocitorii între ómeni şi divinităţi? Cu quât vor fi divinitaţi în ochii ómenilor mai multe, cu quât fia quare divinitate va avea altarul seu, mysterele salle, legenda sa, cu atât religia are marfă mai multă şi mai v̆ariă, cu atâta muşterii sunt mai mulţi la magasin. De aquì vin admiraţiile, îngenunchierile, onorile, gloriile, sfinţirile, présfinţirile, ḑeificările. Cu doe şi doĕ patru, toţi Brahmanii din lume ar perì de egalitate şi de fame ca toţi dascalaşii que învaţa la arte şi la sciinţe exacte. De ar fi numai un Dumneḑeu, numai un venit ar fi, sau que scii? póte quo n'ar eşì nici un venit. Alminterea ânsĕ fia quare ḑeu şi sânt ışi are rugele salle, litaniile sale, veniturile salle.

Quând o data Brahma fù însurat şi maritat, Vichnu, şi dupo dreptate şi dupo logica stabilită o dată, nu putea sa ramâie celibatariu, adico holteiu cu capul. O astfel de supposiţio ar fi o eresie în dogma trinitaţei androgyne sau ermafhrodite. Fiia, surora, consórtea, intregètórea lui Vichnu fu bella, bellissima Lachmi, quea mai bellă, quea mai deliciósa, quea mai încântatóre dintre ḑee. Quând ḑice quineva Vichnu, n'are a facce pe lùngo dèn-

www.dacoromanica.ro

sul nici Adonis, nici Apollon, que sunt coppii meschine alle meschinăriei Grecilor. Assemenea quând ḑice quineva Lachmi, cată să remâie jos ori-que Venera, ori-que Astarte, ori-que Ailata din lume. Pentru quo omul nu è vită, cată să fiă logicu. Daqua întregul è frumos, cată şi jumetatea să fiă frumósa, sau mai bine daqua întregul è frumos şi întregul è frumos, sau şi mai învederat, quând quine-va è frumos cata sa fie frumos. Vichnu è belleţea absolută personificată în non plus ultra de perfecţiŏ. Lachmi, que è tot Vichnu în femenine, urméḑa a fi iar belleţea absolută în non plus ultra de perfecţio femenină. Vichnu este întregul, Lachmi este iar întregul şi viceversa.

Cum s'a născut ânsĕ Lachmi, intregătórea lui Vichnu? Éttŏ cum: quând a fost a se formà ambrosia, que o vom vedé la valle, ş'avuro ḑeii o luptă mare cu demonii sau giliganii de giganţi, attunci Lachmi eşì ca o spumă sau ca o smântâna din marea de lapte que ferbeà în căldarea universala şi nemarginita ca universul. Aqueasta căldare mystică, è căldarea chimiei divine, în quare se analysă, se combina şi se destilă tóte elementele. Quând quel mai ordinar chimicu şi spiţer îşı are şi ellu căldarea sa, Brahm sa nu aiba pe a lui? Una ca aqueasta nu se putea şi Brahm, în divina sa binevointă, luminò pe alleşii sei din muritori spre a priceḑe quŏ a existat, există şi va existà şi în ceruri un caldaron analogu pe marimea şi coprinsul cerurilor, quo aquest caldaron se numesce Calaça. Grecii mai târḑiu detterò Mediei o căldare in quare ferbeà buriene, carne şi óse que voià a rennoì şi rajunì; ânse poetul, que cu o capeţina strîmta ar dicce quo căldarea Mediei sémană cu Calaça Indienilor, s'ar exprimà fórte miserabilimente în versuri, mai prost d quât noi acum în prosă, quŏci Calaça è mare, mare quât universul, şi âncŏ şi mai mare, pentru quo universul încape într'ênsa, iar ea nu încape în univers. Aşà în Calaça ferbeà marea de lapte. Eşiro mai tóte ḑeele de prima qualitate, din tóte înse mai bella şi mai perfecta fù bellisima Lachmi, sóçă demnă de Vichnu.

www.dacoromanica.ro

Dupo aqueasta fiind quò Vichnu, cum ammu ḑis, fù destinat a se încarnà de ḑece ori, Lachmi îl urmò şi ea la fie quare incarnaţiŏ, se revestea şi ea cu carnea şi cu pellea ca un vestmênt şi venea inconito în lume spre a însoçi pe divinul seu soçu.

In scripturele sacre alle Indiilor veţi afla nisce amoruri alle lui Vichnu cu bella Radha, cu deliciósa Buchmini şi alte galanterii şi romanţuri asemenea. Sa nu ve trécă ânse prin minte a accusà pe ḑeul de necredinţa conjugală, quăci Radha nu è alta de quât tot Lachmi, Buchmini asemenea este ea ânseşi Lachmi que vine pre pămênt, revestă carmenii şi cărnurile quelle mai frumóse din lume spre a'şi dilectà pe nedeslipitul seu consórte.

Addu'ţi aminte lectorule de quîte ḑiserom mai sus despre Saraçuaţi, întrébă tot d'auna tot pe inţellepţii Brahmani să nu quare cumva să caḑi în materialism cu o religio aşà de spirituală ca brahmanismul. Cuvioşia lor te va luminà şi ţi vor spune quo Lachmi è Mama conservătóre a lumii, quo è una şi aqueeaşi cu Saraçuate, Mama producetóre, precum Vichnu conservatorul è unul şi tot aquellaşi cu Brahma creatorul, quo Lachmi è Natura, è Terra ensăşĭ que locuesce în gura vaccelor — nu sciu pentru que nu mai bine în ţiţa vaccelor? — quo nu quere a'i offeri adoratorii nimicu alta în sacrificiu de quât lapte şi orez; quŏ Lachmi se delégă şi divine Lochi quând este sa fiă ḑea abondenţii şi a secerişului; quŏ atţunci è încorunat de spice de grâu, quo se mai delégă âncŏ şi devine Gauri, ḑea florilor, şi Gondosi, ḑea fructelor, una Flora şì alta Pomona. Aşa adapându-te din înţellepciunea cărturarilor Indieni, sa nu quare cumva să faci ca coppiatorii de Greci şi Romani, que luând de model pe Saraçuaţi pentru Junone, pe Lahmi pentru Rea-Cibela şi Venere caḑuro în idolatrie cu meschinarile lor şi cu raţionamentul lor quel trivial de a ḑice quŏ una e una, şi trei sûnt trei. Differinţa între Greci şi Indieni e mare. Inţellepciunea cărturarilor aquestora ḑice quò Saraçuaţi. Lachmi şi Bhavani şi alte atâtea ḑee sûnt cu adevĕrat distinse una de alta fiă quare cu alle salle, cu soçiorul

www.dacoromanica.ro

sĕu şi cu historia sa, ânsĕ în fiinţă nu sûnt tóte de quât una, şi daqua veḑi aqueastă varietate, varietatea o face illusia. Maia spre eterna mulţumire şi distracţiŏ a ḑeilor, quòci mai schimbă şi ei gusturile cu schimbarea feçelor sau objectelor.

Inţelleptul şi spirítualul Brahmanism a prevĕḑut quât de infernal lucru è monotonia ; — Greccii ânsĕ materiali nu numai căḑurŏ în idolatrie ḑicênd quŏ Junone è una şi Rea-Cibela alta, Minerva alta, Proscrpine şi Venere iar altele, ci condamnarŏ svânturaţii, majestatea divinităţii ḑeelor întru a li se albì ochii avênd neîncetat înainte aquecaşi şi tot âqueeaşi persónă, una necunoscênd dequât pe Joe, alta dequât pe Pluton, condamnând într'o eternă şi stérpá virginitate pe a treia, şi făcênd apoi pe Venere ca să împlinéscá secul que lăsò Minerva a descinde pînŏ la vulgu, pînŏ la Grosolanii pâstori! Tóte vedeţi, ar iertà Brahmanii Grecilor, afarŏ de aquest empiu republicanism şi amestecare de rase de sânge divin cu sânge de canallie, que nu face a se nasce de quât afurisiţii Parii, Ciandalà.

Bhavani è a treia persónă a trinităţii feminine; ânsĕ pentru cuvinte que cunóscem, nu è mai puçin şi prima persónă, ca şi soçul sĕu Siva. Ea nu fù numai fiia, suror şi consórtele lui Siva-Deonachu ci şi Mumă! Dà, mumă; să nu vĕ miraţi, pentru quŏ căḑeţi în pĕccat de mórte şi în erese. Orthodoxii cărturari ai Indiilor vĕ va luminà întru aqueasta, şi cuviosii Brahmani vor facce rugi şi vĕ vor stropi cu udul vaccei pentru spălarea pĕccatului. Ettŏ marea philosophie, marele myster al acestei enigme.

Bhavani însemnéḑă *creatóre*, dătătóre de existenţă, şi se mai numesce âncŏ şi *Parvati*, regina munţilor. Aţi priceput? şi daqua n'aţi priceput, mai aflaţi quŏ *munte* însemneaḑă în limbele Indiilor şi *cer*, *astru* şi quŏ regina munţilor va să ḑicà regina astrelor, regina cerurilor. Ca regină dar a cerurilor, nu va să ḑicŏ darŏ că è fiiea şi consórtea lui Brahm, una cu Maia? Ca consórte a lui Brahm nu este ea Muma şi a lui Brahma şi a lui Vichnu şi a lui Sivà? a trinităţii întregi masculine şi feminine, mamă

www.dacoromanica.ro

a tot que există mamă şi a ei ênsĕşi, mama ma melor? Şi apoi daquă Brahm nu è alta dequât ênsuşi Trimurtì, que è forma luì quea mai dilectă, Brahm è şi Brahma şi Vichnu şi Siva; şi fiind Brahm, Siva şi Siva Brahm. Aşa darŏ Siva è şi tată şi fiu şi frate şi consórte al Mamei, fiei, surorei şi consórtei Bhavani. Despre aqueasta lectorule nu mai è nici o îndoială în ţérra luminată şi appĕrată de ḑei şi de Brahmani; pentru quŏ s'au bătut şi s'au desbătut tóte; astăḑi se îndoescu numai hereticii şi quei groşi de cap. Scripturìle sacre se învoiesc la tóte, — mai vîrtos de quând s'a încheiat pace şi solidaritate între preoţi, nobili şi drept credincioşii banchieri, neguţători şi precupeţi. — La un punct numai este óre quare neînvoire que nu adduce ânsĕ nici o desbinare. Adicŏ cum quŏ Bhavani è consórtea lui Brahm şi fiiă şi prin urmare quŏ ea a născut quâte trei persónele trimurtare, è convicţiŏ şi învoire generală; ânsĕ despre cum le-a născut variaḑă legendele. Una şi quea mai respândită ḑicce quŏ din începutul începuturilor, lui Brahm urîndu-i-se cu neutralitatea, îi împuiasse urechile de tăcerea profundă a Nimicului. Aşà făcù, nu sciu cum făcù, şi născù pe Bhavani. Aqueasta cum deschisse occhii la viaţă, începù şi ea, ca o femee que erà, a cântà, a jucà, a sărì, a allergà în tóte părţile, a fi curiósă de tóte, a vrea să scie tóte, a dà gire lui Brahma, a'l pipăì pretutindeni, tot cu aquea curiositate innocentă; a stà apoi în óre quare extase, a începe din nuou cântarea şi a cânta hymne în lauda lui Brahm, hymne que muritorii neputênd a şi le închipuì le asseměnà cu ciripirile passerilor în aurora unei ḑille frumóse de primăvĕră. Apoi beată iar, nebună de bucurie şi de un neastêmpĕr necunoscut. — Eu unul dau cu mintea quŏ fiind Bhavani, adicŏ creatórea, neastêmpĕrul, erà. neastêmpĕr de creare, iar începe a sărì la voccea-i melodiósă şi armoniósă tot de odată, a allergà quât n'o mai încăpea locul, a venì iar pe lûngŏ Brahm, quând nu se scie de unde, de la Brahm sau de la dênsa, quŏ éttŏ trei oĕ! Se sperie şi ţipă ḑea şi cu tóte aquestea curiositatea o facce să vaḑă que lucru este, le attinge, le ia în mână,

www.dacoromanica.ro

începe a se jucà cu dênsele. Cu oul ânse să nu te joci mult, quŏ se sparge. Aşa păţi şi ţea : oĕle se sparsero şi o minune ! quŏ dintr'ênsele eşì marea şi suprema Trimurtì : Braclıma, Vichnu şi Siva. Quei grei la minte şi la înţellegere ţicu quŏ fiă quare eşì din quâte un ou ; quei înţellepţi ânsĕ şi drept credincioşi ţicu quŏ din quâte trelle eşì fiă-quare. De părerea aqueasta sunt şi eu. Pe allocurea aqueastă legendă se schimbă şi ţice susţinênd quŏ oĕle n'au fost oĕ, ci órequare rĕsărituri rotunde eşite din pellea sau a ţeei sau a ţeului, alţii iar variaţă şi qua să se appropie de învoirea şi împăcarea părerilor, ţicu quŏ rĕsăriturile aquestea au venit şi dela ţeu şi dela ţeă ; şi de aqueea ţicu quă Siva masculin şi feminin a cătat să aibă cinci capete.

Mai vine apoi o tradiţiŏ que susţine quŏ Bhavani mai ântêiu şi mai ântêiu, prin singura putere a voinţei salle, produsse mai nainte de crearea lumii pe Vichnu-Naraiana, quare însemnéţă *quel que se purta peste ape ;* şi quare accoperià ca o cloşcă oĕle, tot universul în starea chaotică. Apoi din buricul aquestuia, al lui Vichnu-Naraiana, resărì o flóre de lot que în calicea sa purtà pe Brahma stând cu piciórele încrucişate unul peste altul, astfel cum noi modernii învĕţarŏm dela orientali a ţicce *tablà-başà.* Attunci doi titani nu se scie de unde eşirŏ, nici quine ia creat, venirŏ de odată şi 'ţi appucarŏ pe Brahma de pĕr, ţi 'l tîrnuiro şi ţi 'l trîntiro póte, quŏci din capul lui quel prè înalt eşì o picătură de sânge, din quare sânge se născù apoi Siva ; şi astfel se închiò suprema Trimurtì.

Aqueste ţifferenţe de păreri trecù de fórte mici, aşa de mici cum nu facu nici o desbinare. Şi cum să facă desbinare, daqua nu attingu întru nimica drepturile şi privilegele sfinţilor Brahmani. E mai mare ţiferinţa între alb şi negru dequât între aqueste legende şi cu tóte aquestea se vede o înţellegere perfectă între episcopi şi archimandriţii greci şi muscali, unii purtând zăbranicu depe Camilafcu negru şi alţii alb. Tot cuvêntul este la capul legii să nu lovéscĕ quineva, adicŏ interesele ţarului şi

www.dacoromanica.ro

clerului; fii şi empiu, atheu ênsuşi, numai de ţarul şi de cler nu te attinge, quŏ poţi să aibi patentă de drept-credincios.

Vorba aquì este să fiă Bhavani mama ḑeilor Trimurtari, şi dupo tóte legendele tot mamă ese, şi fiind mamă produse apoi prin fecondarea que îi dette Brahm şi pe queilalţi toţi ḑei şi ḑee cu sute de milióne, dupŏ fel şi dupŏ rang fiă quare. Bhavani este divinitatea primordială, emanaţiŏ al lui Brahm, mama ḑeilor, ómenilor, animalelor, plantelor, este ḑea-apa materie-passivitate primară; este nóptea, chaosul que se organisă prin voinţa supremă. Bhavani este coprinḑetórea tutulor elementelor, matricea universalé que se fecondă prin puterea activă al lui Brahm, Tatălui şi fecondatorului universal.

Din aquestea urméḑă quo Bhavani este:

1. Luna, sorgintea umidităţii, purtătóre în pântece a germenilor respândiţi şi fecondaţi de către sóre;

2. Este Terra que înghite aqueste scminţe, le încolţeśce, le nutresce, le cresce;

3. Este şi apa însăşi que din preună cu luna şi cu Terra, formò aqueea que anticii numeau principul femine al universului.

Apoi fiind quŏ apa în Indii este tótă apa, ânsĕ mai apă e rîul Gangul, fiind quŏ apa è personificată în *Gangu*, Bhavani este şi Gang ênsuşi, que îşi are sorginţile salle drept în cer sau în muntele Merù quare este tot una.

Dupŏ aquestea venind la Siva, aquest ḑeu fiind ḑeul que distruge, şi a distruge însemnând a da alte forme, şi a da o formă óre quare însemnând a *crea* urméḑă dar quŏ Siva destructorul va să ḑică Siva-creatorul. Fiind aşà pe quine alta putea el luà de soţie demnă de sine de quât pe Bhavani que fu nóptea primitivă şi chaotică, şi productivă, principiul feminin al universului? Quând se însurò, şi se măritò Brahma şi Vichnu, se însurò şi se măritò şi Siva, şi éttŏ pentru que luò pe muma sa de soţie que îi erà şi fiia şi suror. Quând plécă quine-va dela un principiu brahmanicu, nimicu nu è mai logicu de quât aqueasta. Apoi iar mai adducem a-

www.dacoromanica.ro

minte lectorului pentru ultima óră, să nu uite principiul d'ântêiu al înţellepciunii Brahmanilor, princip que recunósce quŏ toţi ḑei sûnt un ḑeu şi ḑeul aquesta este totul şi tóte. Quând ḑici ḑeu mascule să înţellegi şi femine, quând ḑici Brahm să înţellegi Trimurti, quând ḑici o persónă din trimurti, să înţellegi pe tóte persónele masculine şi feminine de o dată, pe Brahmu ênsuşi; quând ḑici creatorul să înţellegi destructorul şi vice versa; quând ḑici ori quare trinitate de ori que rangu va fi să înţellegi trinitatea supremă şi vice versa; quând ḑici lună să înţellegi şi sóre şi Dumneḑeu şi ori que vei voì; quând ḑici apă, să înţellegi focu, quând ḑici mirosu să înţellegi putóre şi vice versa, quând ḑici Bine sau Rĕu să înţellegi ori-que vei voì şi ênsuşi pe Brahm; quŏci în univers, în natură, în cer, tóte sûnt una, şi una tóte, tóte sùnt toţi şi toţi tóte, în cer è o egalitate absolută şi perfectă, identică mai mult de quând quea mai exagerată democraţie quel mai fără margini socialismu; în cer batte vênt de vară; que este al tĕu e al meu, que e al meu al tĕu; que sûnt eu esci tu que esci tu sûnt eu. Nimicu mai bine de quât aşà, în cer esci în sînurile lui Brahm quărora nu-i lipsesce de quât un *a* qua să fiă Abrahm, ca şi *lĕmôie* spre a se face *alemôie*.

De minune! mai bine de quât aşà n'are cum fi. — Ânsĕ daqua începi a te uità în drepta şi în stânga, în tóte Indiile şi în tóte ţĕrrile que profesă o religie mai mult sau mai puçin ca a Indiilor, daqua veḑi tóte fericirile la quei mai puçin şi tóte lipsele, şi durerile şi sufferinţele la quei mai mulţi şi daqua îndemnat de instinctul spre a te luminà vei căutà vre un cărturar nu numai cuvios ci şi sânt şi 'l vei întreba: Părinte cuvióse Brahmane sau Iesuite, daqua divinităţile sûnt una tóte şi tóte una, daqua în cer există aqueastă absolută egalitate cum de în Indii sau şi aiurea se vĕd atâtea caste şi clase de ómeni destinate de a servì pentru altele priviligiate, şi de a'şi da pentru dênsele tot que agonisescu şi sudórea şi sângele şi apoi şi destinate a se blestemà şi a se afurisì între sine? Sântul îţi va rĕspunde, ca toţi sfinţii: „Fĕtul meu, Divi-

www.dacoromanica.ro

nitatea este perfectă, noi ómenii ânsĕ sûntem pĕccătoşi, avem neajunsurile nóstre, neputinţele nóstre, pĕccatele nóstre multe şi varii, un minut sau o clipă de am trăi în viaţa aqueasta trecĕtóre şi vană. Aşa daqua nu putem ajunge a ne asemenà cu divinitatea în tóte, încai pe jumĕtate să fim următorii ei". Din principul aquesta plecând înţellepţii Brahmani, legiuiră, cum vom vedé mai târdiu, şi sancţionarŏ: în cer este ca în cer întregimea şi perfecţia; *que este al tĕu è al meu, şi que este al meu è al tĕu.* Pre pămênt daqua nu è întregimea încai să fiă pe jumĕtate; şi ḑisserŏ popului: *que este al vostru este al nostru;* faceţi-vĕ voi datoria, quŏ noi ne însărcinăm cu drepturile. Pe lûngŏ aquestea să nu vĕ uitaţi la quâte facu ca nisce ómeni şi ei, sfinţii Brahmani, ci la quâte vĕ ḑicu: que este al vostru este al nostru, pentru quŏ alle lui Dumneeḑu sûnt tóte şi noi sûntem representaţii Divinităţi, pe pămênt, şi pentru quŏ voi aţi eşit din piciorul iar nu din gura şi braçul lui Brahma. Pentru voi nu e speranţă pe lumea quea laltă, de nu veţi da tot şi sufferì pe lumea aqueasta. Daţi tot que è material, şi peritor şi van qua prin rugile şi miḑlocirile nóstre să appucaţi şi voi vre un locu în locuinţele quellor alleşi pe quea laltă lume, să trécă dupŏ mórte suffletul vostru în vre un animal mai nobil, sau în vre un om din castele priviligiate.

Aşà quŏ revenim la Bhavani, ea din principiul principelor este ḑea creatóre şi destructóre, a vieţii şi a morţii, a cerului şi a infernului; ḑea păcii şi a resbellului; ea este şi Junone şi Minerva şi Artemide şi Bellona şi Proserpine etc. Quând è Pallas sau Bellona è călare pe un taur sĕlbaticu. Quând è Proserpine, însoçeşce pe Siva în locuinţa infernală, a umbrelor, judică, pedepseşce, arruncă în chinuri şi în flacăre suffletele pĕccătoşilor.

Mai des Bhavani este representată cu 16, cu 8, cu 6 braçe. De gût are un colan, format, ca matăniele, din hîrce de morţi. Quând ânse è considerată ca creatóre, è representată stând pe o vaccă, ţiind în mâini sabie, tridint, cuţit, lance, rótă magică de fer, vase spre a adunà sângele, şi alte genţileţe ca aquestea. Supranumele quelle

www.dacoromanica.ro

mai populare sùnt: Perfecta, Energia, Ḍea, Ganga, Muma lacremelor, Creatórea, Buna, Fericirea-universale.

Bhavani se delégă, şi devine adesea Durga, una de alta n'are altă differinţă de quât aqueea que există la Greci între Minerva şi Pallas, Durga este Bhavani armată.

Apoi Bhavani mai devine şi Bhadracali, ḍeă que are în sine tóte virtuţile şi tóte viţiurile la un locu. Philosophia Brahmană que demonstră quŏ creator e una cu destructor, binele è una cu rĕul, firesce quŏ a căutat să facă din Bhavani un amestecu monstruos de virtuţi şi viţiuri, spre a fi consequentă; ânsĕ în dată que reuşì a da în creditul popular aqueastă monstruositate de Bhadracali pe locu îşi şi trase mâna şi o lăsò pe séma vulgului, qua să arate quŏ asta è popolul. Sàracul popol, lăsat în innoranţă, lipsit de tóte, însarcinat prin amăgiri cu divinităţi monstruóse, nu-i mai lipsia de quât batjocura, sarcasmul dela ênsuşi creatorii aquestor divinităţi!—Bhadracali nu e adorată de quât de clasele de jos alle populu, şi mai vîrtos de quelle desmoştenite şi affurisite, de ciandala, de Paria.

Legenda Bhadracalii è cu totul alta; ş'au pus puterile toţi cărturarii de a satirisà cu dênsa populul, de a'l chinuì fanatisândul cu serbările ei. Chinurile iadului se comit in aqueste serbări, şi tóte chinurile vin de bună voie; quel mai terribil este de a'şi spânḍurà credinciosul adorator şi penitent corpul accăţat în muschii şéllelor de un cîrligu de fer, şi de a fi învîrtit printr'o rótă cu faça în jos ca la dulapul cu cai. Penitentul în tot timpul învîrtirii, spre onórea ḍeei cată a se svîrcolì, a se avîntà ţiind într'o mâna o pavĕsă şi în alta o sabie şi făcênd tóte mişcările unui om que se luptă cu queva în aer.

E pĕccatul quel mai mare de va scóte vre un ţipĕt la aquest martiriu sau de se va arătà pe faça lui vre un semnu de durere. La asemenea scădere de curagiu şi de credinţă è pedepsit cu escomunicarea din sînul castei; bietul om din popul la o asemenea întîmplare devine strigoiu dupŏ mórte şi tot que è mai rĕu.

www.dacoromanica.ro

Vorbirom de persóne trimurtare de ambe sexele. Articolul aquesta îl vom consacra pentru Devi, ḑea de al doilea rangu şi ḑee; cum şi geniuri de ambele sexe assemenea.

Îndată dupŏ mare şi nedespărţita Trimurti, que vĕḑurŏm în que fel de nedespărţire şi armonie petrece, vin quei 8 Vaçui, sau Archidevi, generalisim mari preste tóte legiunile de genereri cereşci.

Primul între aquestia este Agni, ḑeul Focului universal. Inţellepţii Brahmani assigură quŏ aquest ḑeu unesce în sine tóte fŏcurile: focul cerescu, focul pămêntescu, focul que colcăie în rerunchii pămêntului, focul que încălḑesce, que dă viaţă, şi curăţă şi ânsuşi focul que arde şi distruge. Prin urmare ca ḑeu mai jos cu quâte-va linii dela Trimurti şi dupŏ focurile que unesce în sine el se vede a servì la doi domni, şi lui Brahma creatorul, şi lui Siva destructorul. Cuvioşii brahmani se ferescu de asemenea deducţii rèutăcióse, quŏci ei au spus o dată pentru tot d'auna quŏ Brahma è Siva şi Siva è Brahma, cu tóte încăierările que avurŏ şi au între sine, şi quŏ Agni nu servă la doi domni ci unuia singur. Attunci de va fi aqueasta adevĕrat prindem de scurt pe Mollière să nu se mai îngônfeḑe de geniul sĕu creator. Mollière è un coppist, un plagiat, un fur de quelle sacre, quând face pe Jaques al sĕu şi bucătar şi visitiu al lui Arpagon, quând ni'l arată aquì cu şorţul pe din ainte, aquì în livrea şi cu biciul în mână. Quâte mii de anni sûnt de quând scripturele sacre alle Brahmanilor ne încredinţéḑă quŏ marele Agni sta drept ca lumînarea înaintea nedespărţitei Trimurti, şi cu tóte felurile de focuri îi aştépă comandele. Aqueasta è aşà de adevĕrat în quât archidevul cu doĕ roluri principale è şi representat în tóte drept credinciósele Indii, cu doĕ feçe Noi quând ḑicem om cu doĕ feçe, taller cu doĕ feçe înţellegem ad litteram un carater que nu ne însufflă nici o încredere, ânsĕ brahmanii ḑicu quŏ s'a stricat lumea şi quŏ a luat quelle sacre în batjocură. Que è mai sacru şi mai sânt şi mai divin de quât focul şi éttŏ quŏ el ânsuşi è cu doĕ feçe adicŏ făçarnicu. Cuvioşia lor, în marea căldură, spre a assemânà

www.dacoromanica.ro

divinităţi, nimicu afflarŏ mai propriu de quât a se perfecţionà în făçărie, şi aqucasta o recunoscurŏ de normă tóte cuvioşiele din lume.

Aşà capul cu doĕ feçe al ḑeului è încongiurat, dupŏ tóte cuviinţele, de flacări şi spre a symbolisà quelle trei focuri, se aflò de cuviinţă qua archidevul să fiă mai crăcănat de quât toţi ómenii şi de quât toţi ḑei, pentru quŏ are trei craci sau picióre pe quari stă. — Unul cată să'i fiă din apoi ca o códă. — Iar aqueste trei focuri cată să scie lectorul quŏ sûnt focurile litargiei Brahmanice: unul al nunţii, altul al ceremoniei funebre şi al treilea al sacrificiului. Apoi mai are ḑeul şi patru braçe, doĕ creatóre pentru faça creatóre, şi doĕ destructóre pentru façà destructóre, nimicu mai drept. In aqueste doĕ din urmă ţine quâte o bătăiósă de sabie flăcărătóre quât să ţiie locu de tóte sabiele şi pollele şi spadele şi cuţitele şi tot que distruge din lume şi preface în cenuşă. Pĕccat quŏ pe attunci nu erau inventate tunurile, quŏ divinitatea sa ar fi fost călare pe vre un tun a quărui gură ar fi întrecut pe a iadului de largă. Drept tun ânsĕ îi detterŏ spre a încăllică pe un berbece *albastru*, cu córnele roşii ca focul.

Să vedem acum que fel Agni, spre economia bugetului, scuteşce cerul de un agent mai mult şi face îndoit serviţiu.

Agni dă lumină sórelui, şi sórele nu è de quât un diamant al corónei sau al aureolei que încinge fruntea Vaçurei salle. Ca lumină a sórelui Agni coprinde în sine şi revarsă tot focul amorului, înferbântă ómenii, şi animalele şi natura întrégă spre împerechierea născĕtórei, amĕgesce femeile Richilor şi ţi le răpesce în cer, unde ţi le face planeţi. D'attunci se vede lucru quŏ tóte femeile amăgite, nu sciu cum se întîmplă quŏ se repescu pînŏ la al şéptelea cer, şi plană în vagul nemărginirii; ochii lor schintee şi străluce quât să întrécă toţi planeţii din lume. Agni este marele purificator, sacrificiele lui au privilegiul d'a se facce mai nainte d'alle tutulor ḑeilor.

Agni ânsĕ quând întórce faça quea laltă è numai focu şi pîrjol, să n'appuce Brahma să deviiă Siva, să n'appuce

www.dacoromanica.ro

să'i facă un semnu, quŏ vai de lume şi de pĕccĕtoşi, attunci nu 'i sûnt de ajuns numai bătăiósele de săbii, şi gurai şi ochii varsă focu şi flacăre, ş'apoi d'ar fi o gură mai mitutică; è quât tótă lumea dé mare; el conduce incendiurile; el arde cetăţile; quând vulcanii varsă flacăre pînŏ la cer nu sûnt de quât nisce răgâiture alle ţeului cu stomachul quam stricat. Inchipuiţi-vĕ acum que este pe lume quând el è mânios. Se assicură de Brahmani quŏ focul que căţù, odinióră, pe Sodoma şi Gomora n'a putut să fiă de quât óre quare schintee din Agni; quŏ focul que va arde şi distruge pământul la împlinirea secolilor va fi focul destructor al lui Agni.

Quine cunósce que va să ţică guvernu şi administraţiŏ, pricepe quŏ ministerele cată să fiă în înţellegere unul cu altul spre a facilită lucrările. Aşà Agni, ca ministru al Trimurtii, è în necontenită relaţiŏ şi înţellegere cu Vaiu, Pavaca sau Maratu, ţeul sau ministru aerului şi vêntului — fărŏ aer şi vênt que ar facce focul — aquest ţeu transportă focul şi lumina precum transportă şi mirosurile şi sonurile Agni transplantat în alte ţĕrri schimbò şi numé şi forme, dupŏ populi, limbe şi interese. In Egypt devenì mai târţiu Fta şi Souk tot de o dată, adicŏ Saturn productor şi Saturn destructor sau Marte, la Greiamor şi Vulcan. Berbecele lui Agni, mutat în Egypt, devenì symbolul lui Amor cu patru capete. In quât pentru vorbele grecesci ἀγνὸς, de unde vine ἅγιος, ἀμνὸς (gnel) şi quelle latine agnus, şi ignis nu è nici o îndoială quŏ vin dela Agni indian, que represintă focul, şi quare è symbolisat prin berbece.

Vaiu se ţice şi Pavana sau Maruta. Este ţeul, ministru aerului, è aerul ênsuşi personificat, şi prin urmare şi aerul pus în mişcare adicŏ vêntul. Subt dênsul Brahmanii pun o mulţime de geniuri servitóre numite Maruta. Aquestea sûnt diferitele vênturi. Vaiu-Pavana este aquea que fu mai târţiu la Greci. Eolu şi Pan tot de o dată, ânsĕ Greci, dupŏ micşorimea lor, 'şi au mai micşorat şi ţei în proporţiŏ.

Ei cu capetele lor quam pe sus de libertate, şi de ega-

www.dacoromanica.ro

litate nu se pré învoirŏ a'şi avé înainte nişce ḑei de tallia quellor indieni. Ḑeu, ḑeu dar să te scie şi el de fricä. Invĕţul aquesta rĕu îl luarŏ mai târḑiu şi Romanii. Brahmanii ḑicu de aqueia 'i a stins şi 'i a umilit Ḑei, unde Indiile au existat şi existä de atâtea sute de mii de anni. — De aţi auḑit de un ḑeu Momiţa, anume Haneman, aquest ḑeu Momiţa è fiiu bun al lui Vaiu-Pavana. Iar de n'aţi auḑit, vi se va facce cunoscut la locul şi la rangul sĕu. El è un ḑeu al proştilor, al Popolului, al Calicimei, şi nu póte nici un drept credincios a'l cocoţà sä'l puie în rândul ministrilor. De aqucea mai aşteptaţi puçin de voiţi a facce cunoscinţă cu dânsul.

Noi catŏ dupŏ systema nóstră să începem dela început, adicŏ dela Spaţiu, şi pè urmă să vorbim de quelle que se coprind în spaţiu. Ânsĕ theologia brahmanä que scie a preţuì persónele dupŏ cuviinţă şi a se uità în faça cuiva dupŏ rangul sĕu, nu se uità la ladă ci la que se află în ladă. Ei puçin le pasă de pungă vor să scie, que è în pungă. Aşa în locu de a vorbì mai ântêiu de Indra quare è ḑeul, Spaţiului, vorbesce dupŏ cuviinţă de Agni şi Vaiu de focu şi de aer que coprind în spaţiu. Catä să te porţi dupŏ ţérra şi datinele ei, şi de asta datä, pînŏ ne aflăm în Indii uităm tóte qâte am învĕţat.

Indra dela quare se cuvenia să începem este un fel de ministru al cerului que quam sémănä cu ministri nostri de finançe, que au casele şi lăḑile şi pungile pe mâna lor. Indià e spaţiul în quare încapu tóte. El è ḑeul firmamentului, al eterului, al tulor fenomenelor atmospherei, al ḑillei cereşci şi alte assemenea. Economia cum vĕḑurŏm è una din punturile quelle mai esenţiale alle lui Brahmu. Miniştri şi servitorii sei sûnt însărcinaţi quât se va puté cu mai multe ministere spre a nu îmmulţì personalul administraţiei şi apoi mai bine un ḑeu mare să occupe mai multe ministere, de quât să appuce vre un calicu de ḑeu de al treilea sau al patrulea rangu la demnitatea de ḑeu-ministru. Prin urmare Indra de unde è cassier universal mai è însărcinat şi cu un fel de spătărie. Attunci devine spătar mare, cap al tótei mi-

www.dacoromanica.ro

liţiei ceresci de geniuri bune. Attunci devine rótă de flacări aripată, are mii de ochi şi străbatte cerurile cù fulgerul în mâna. Mi 'ţi are un car numai transnete şi plesncte que se numesce *Nimanam* (carrul-regelui norilor). Are un aurigă sau visitiu que se numesce Matali. Joie tunĕtorul, n'are a face pe lûngŏ dênsul. Românii nu sciu de unde ţin ei minte, dela quine au aflat quŏ bieţii Ţigani sûnt şi au fost Indieni, şi 'n umórea lor caustică, îi auḑi quâte o dată *Arrangele moré*. Arrangelul aquesta nu e curat Indra cu mîi de ochi quând îl appucă pandalliile? Toţi Cherubimii, toţi profeţii Elie quând allungă pe dracul prin nori, remân jos pe lûngŏ Arangelul de Indra.

Indra de unde îl veḑi quând cassier al spaţiului quând spătar mare, apoi, dupŏ datinile cerului indian: *que eşci tu sûnt eu, şi que sûnt eu eşci tu*, Indra è pus adesea de scripturele sacre ênsuşi în rêndul triadei, şi se confundă cu Brahma ênsuşi. Adesea iarŏ se ia drept sóre, întrecênd pe archangeli que se iau drept luciaferi.

Soţia lui Indra sau Indra ênsuşi în femine este Indrani sau Sarati, una din quelle 8 Matri, consorţi alle ministrilor ceresci. Cu dênsa născu o fiă numită Devani.

Supranumele lui sûnt multe: se ḑice Meyhavahana (νεφεληγέρετης, resculatorul norilor), Pagachakna (dătătorul de temperature), Chunarica (înflătorul de nori). Invĕţul ăsta îl are adesea şi alţi ḑei mai moderni. Divespiter (ḑeul ḑillei — Quam sémănă cu Jupiter etc. Miliţia pusă sub comanda aquestui ḑeu se numesce Suargà (cu ochi mulţi), que sémănă la nume şi la ochi cu Argos, şi mai sémănă şi cu toţi agenţii poliţiei ceresci de felul aquesta.

Suria è numele şi ḑeul sórelui în Indii. Cum se întîmplă ca tot ḑeul să fiă şi mascule şi femine, Suria è o ḑeă în locu d'a fi un ḑeu, şi drept mascule i se dette Luna numită Ciandra şi Soma. Sórele ca toţi sorii populilor quellor lalţi are şi el carul sĕu ca un mânĕtor sau aurigă numit Aruna. Fiind quŏ aquest visitiu que è necontenit pe capră ḑi şi nópte şi n'are nici nevoie nici timp d'a se mai da pe jos, înţelepciunea theologilor brahmanici află

www.dacoromanica.ro

de cuviinţă să ḑică şi să adevereḑe quo piciórele ar fi un lux din quelle mai neiertate la un asemenea servitor.

Prin urmare îi detterŏ un cap, un corp sau mijlocu pe quare să i stea capul, braçe şi mâini cu quare să ţiiă hăţurile şi biciul, piciórele ânsĕ cu craci cu totu i le tăiaro dela quelle mai de sus închieture. Tot aşà făcurŏ şi grecii mai târḑiu lui Eriehtoniu, auriga lui Heliu sau Phebu-Apollon. Sórele indian fiind feminin, fiind un fel de castă diva Diana, nu fărŏ cuvênt şi mai mare castitatea brahmană în marea sa înţellepciune, aflŏ cu calle ca Aruna să fiă de tot roteḑat dela pântece în jos. Fărŏ aqueastă precauţiŏ putea să se întîmple vre un scandal în cursul călletoriei, să ne deşteptăm o dată quo ḑiua se face nópte şi nóptea ḑi.

Luna cum ḑiserŏm este Ciandra Soma de sus pino jos de genese mascule, mai vîrtos quând è mai pe lingŏ sóre, adicŏ la conceperea lunei, în lună nuoă şi în fasele primare que iau o formă quam lunguiaţă sau ascuţită. Dupŏ aqueasta quând è lună plină şi 'n fasele din urmă, îi vine rândul şi ei ca la toţi ḑeii d'a fi femine şi attunci presidă apele feconde, ploile, fertilitatea pămêntului, erbele medicale şi alte asemenea. Ca bărbat se însurŏ şi 'şi făcù un harem luând de soçii pe quelle doĕ ḑeci şi şépte de fii alle Dakchei şi Praçuţi, pe quare le prefăcù în quelle doĕ ḑeci şi şépte de ḑille alle periodului lunar. Buhda despre quare se va vorbi mai târḑiu quând vom scăpà de aqueastă umóre românéscă sau caustică, trecù d'a fi fiiu al Ciandri cu femeea lui Vrihaspati. — Quelle doe principe activul şi pasivul despre quare am vorbit la începutul aquestei scrieri au fost recunoscuţi din quea mai naltă antichitate şi mai toţi popolii avurŏ drept symbol pentru unul pe Sóre şi pentru altul pe Lună. Mania ânsĕ d'atot personificà nu lăsò nici un lucru pe quare să nu'l facă sau mascule sau femine, cu tóte attributurile şi proprietăţile que îi distingu.

Focul ânsĕ sau Lumina de mulţi popoli fu considerat ca o fiinţă androgynă şi mascule şi femine tot de o dată. Quând aquesta è în sóre, è activ sau mascule, quând è în lună è pasiv sau femine. Ânsĕ fiind quŏ tot pasivul

www.dacoromanica.ro

póte să fiă şi activ în relaţie cu alt object, fiind quo cum am ḑice tot naşul are naşu, prin urmare Suria sau Sórele în relaţiŏ cu Agni è pasiv şi în relaţiŏ cu Terra è activ. De aquì sórele fu considerat quând androgyn, quând mascule numai quând femine iarŏ. Ast-fel sĕ vĕd lucrurile quŏ şi la Germani devenì die Sone. Asemenea şi cu Luna, Indienii la început făcurŏ un androgyn, şi Germanii mai târḑiu un mascule în tóte formele, der Mond.

O religio aşà de umană ca a brahmanilor nu putea să lase Resbellul în rêndul demonilor. Resbellul fu un ḑeu din quei mărişori dupŏ orthodoxia brahmană que era să fiă de model la tóte orthodoxiele din lume. Ḑeul resbellului sau resbellul ênsuşi se numià Skanda, Subrumania sau Carticaia. Aquesta din preună cu Ganeça e fiiu al lui Siva, Siva destructorul, Siva Deonachu, ḑeul Beţiei. Dupŏ tată şi fiice. Mama sa este Bhavani destructóre demna consórte a lui Siva. Skanda è representat cu şése capete şi călare pe un bidiviu de Păun. Adesea se numesce şi Haracula; şi quine nu vede în aquest nume originea lui Heracles sau Hercule? El de are vre un rival vre un adversar è Ganeça frăţiorul sĕu que vine numai de quât.

Ganeça è Ḑeul înţellepciunii, fiiu tot al lui Siva şi Bhavani. Brahmani sûnt consequenţi, avurŏ prevederea din capul locului, precum au pus arburele sciinţii cu rădăcinele drept din iad, asemenea şi înţellepciunea sau sciinţa făcêndu-o de genere masculin, adicŏ desmoştenind pe femei de aquest dar, arŏtarŏ şi bărbaţilor quŏ sciinţa è fiiu al lui Siva, al lui Platon al regelui destructor al Iadului. Sciinţa fu din quea mai naltă antichitate proscrisă şi condamnată. Prometheu mai târḑiu o păţi şi ellu ca şi Moşu Adamu. Se încercarŏ mulţi din Indieni a facce pe Ganeça de fiia numai al Bhavanii creatórei Parvatii, concepêndu'l aqueasta dela sine, numai prin marea dorinţă de a avé un fiiu, şi printr'o transpiraţiŏ que o petrecù din aqueastă dorinţă. Aqueastă idee ânsĕ trecù cà o herese în orthodoxia cuvioşilor Brahmani que înveḑeréḑă quŏ sciinţa, înţellepciunea è un fructu infernal, şi prin urmare fiiu al regelui infernului. Ori-cum

www.dacoromanica.ro

va fi ânsĕ se scie quŏ Ganeça cu pretinsul sĕu frate Skanda bătăiosul n'avurŏ pace. De mici se târnuia şi se bufnea mereu quând se făcurŏ mari lupta devenì terribilă între dênşii, un resbellu în formă, şi îndelungu. Cum să nu fiă lupta între dênşii? Unul Skanda, querea uetu, larmă, clînghetu de arme, ţipete, uccideri, sânge şi focu, vĕduvii şi orphani, minciuni, unde questallaltu, Ganeça querea pace, repaos, adevĕru, viaţă îndelungă, căsătorii, copii cu părinţi spre a'i cresce şi ducce pe callea bună şi alte assemenea. Lupta dar urmò fără a putè învinge nici unul nici altul. Qua să întrerumpă lupta, Siva tatăl lor,—în tónelei quelle bune, pe semne—intrò la miḑlocu şi le ḑisse: Hei! ca staţi o dată! qu'apoi încep a dà şi 'n unul şi 'n altul, auḑita-ţi? În vanu vĕ tot mâncaţi cà câinii; quŏci lumea va fi a aquelluia que mai întêiu va încongiurà pământul şi Cerul. Siva, se vede curatu quŏ ţinea totu cu bătăiosul de Skanda, şi de aqueea propusse aqueastă condiţio; quŏci scià pe aquesta pe un bidiviu de păunu, unde Ganeça avea o mârţógă de pisică. Skanda se suppusse în dată, şi fórte voiosu acceptò condiţia. Ganeça dette o aruncătură de ochiu şi de cugetu şi acceptò şi ellu. Încallicarŏ amêndoi îndată fiă-quare pe al sĕu. Dette calcâi şi pinteni Skanda păunului que 'şi luò svolul şi începù a despicà şi a străbatte aerul. Ganeça prudentu, que pe lungŏ înţellepciune unià şi fineţe, nu'şi sforţò nici decum animalul; îl îndreptò încetu, încetu şi 'l condusse dreptu la stanţele triadei primare. Aqui dette un gir şi ḑisse: Âmblaiu în pregiurul Creatorului, Conservatorului şi Destructorului; Făcuiu darŏ girul universului întregu. Skanda pe unde trecea prin spaţiu pretutindeni află urmele lui Ganeça, şi prin urmare se recunoscù de învinsu. În mânia sa ânsĕ îşi dette în peticu. Resbellu şi lealitate auḑitu-s'a vre o dată? Aşà în mânia'i bătăiósă nu mai putù şi dette o dată şi rupse un dinte ḑeului înţellepciunii. D'attunci mai toţi înţellepţii sunt mai mult bătrâni şi ştirbi. Legenda aqueasta îndelung trecù de apocryphă, ca şi Apocalypse la Papa. De voie de nevoie ânsĕ quam închisserŏ ochii brachmanii şi o adoptarŏ pe

www.dacoromanica.ro

tăcute că şi jesuiţii systema lui Galileu. Ganeça ḑeul înţellepciunei, fiiul lui Siva (fără să se ḑică quare Siva, creatorul sau destructorul) a căutat să învingă pînă în quelle din urmă pe Skanda, Resbellul. Grecii şi Romanii făcură mai târḑiu din aqueste doĕ figure pe Minerva şi pe Marte, amêndoi fii ai lui Joie, şi amêndoi în luptă.

Iama, este regele Iadului, Infernului, Tartarului, Ghehenei, a tot que este chinu şi durere, şi lacrĕme şi gemete, şi blesteme şi grinţare de dinţi. Iama è Siva însuşi delegat, quând aquesta devine archidaitu sau archidemon sau şi archicornea. Iama este judele supremu al suffletelor. Titlurile lui sunt Hamakragiah (regele dreptăţii), Samavati (allegĕtorul binelui din rĕu), Chradeva (ḑeul lacremelor), Chamuna (un acheronte, un rîu al Iadului). Find quŏ ne aflăm pe lîngŏ majestatea sa infernale, curagiu lectorule, haidă să dăm şi o aruncătură de ochiu şi în marele sĕu imperiu, vino puçin cu mine şi nu te teme de nimicu. Asta è un iad păgân şi n'are nici o putere assupra unui chreştin. Focul lui nu se póte attinge de noi, sbirii şi armăşei şi poliţaii lui n'au nici o putere assupra nóstră; noi sûntem sudiţi strĕini. Fereşcete să nu intri în Iadul Chreştinilor de monachi quŏ de acolo nu mai scapi nici pe lumea asta nici pe quealaltă de nu te vei căpuì de vre o patenta dela santitatea Sa Papa, de nu vei fi catholicu, iar de vei fi Rĕsăriteanu de nu te vei avé bine cu Ţarul. Focurile Iadurilor păgâne nu sûnt alle dracului ca alle iadului chreştin. Prin urmare curagiu, îţi ḑicu, vino cu mine şi vom mai află quâte qŭeva. Mai'nainte, mai încolo de quelle şépte globuri inferióre, que am ḑis quŏ abia se luminéḑă de opt cărbuni de nestimate que licure pe capetele a opt şerpi monstruoşi, în dată trecem confinii şi dăm în Iama locu qare este coprinsul, imperiul regelui întunereculuì şi şi al morţilor, acolo este residenţa şi thronul infernal al lui Iama. Ia te uită la el cum stă călare pe un bivol; nu te sperianici de cum; veḑi'l que mânios şi amenințător este; cu que furóre îi mişue alle opt braçe armate de săbii, de torroipane, de secure? şiapoi cum ţine într'o mână o balanţă

www.dacoromanica.ro

que nici quât firul de pĕru nu se înclină la o parte sau la alta. — Dreptate ca asta nici qu'a mai statu vre o dată pe lume. — Apoi mai veḑi şi de gûtu'i cum spânḑură nisce mĕtănii sau un colan de hârce de morţi cu dinţii rînjiţi. Compară acum şi bucurăte, sémenă regisorul asta cu marele satan al călugărilor noştri? — Se vedem acuma que fel se adduc criminalii de pĕcătoşi în aintea tribunalului şi cum se face judicata. Iama are doi sbiri plini de activitate şi de nepregetu que întrecu pe toţi căpitanii de Agie şi pe toţi commissarii de poliţie; doi şi buni. Aqueştia, îndată que un om è în agonie şi stă să'şi dea sufletul, alleargă lungŏ dênsul şi stau ca dracii, façă în façă cu alţi servitori ai lui Vichnu que vin şi ei spre a scăpà pe pĕccătos. Cum a eşit suffletul, de o dată se răpedu de amêndoĕ părţile şi Iamagengilieri şi Vichnugingilieri se şi încaierŏ quare de quare să'l àppuce. Ânsĕ totu dorobanţii lui Iama învingu, şi 'ţi adduc suffletul de pĕr şi legatu cot la cot înaintea Maiestăţii salle infernale, întregului lor monarchu şi jude. Iama începe a desfulguì suffletul şi al cătò ca p'o găină opărită de ori que maculă ar avè pe pelle, şi din que vine aquea maculă. Ellu scie totu, distinge totu nimicu nu'l amĕgesce, şi dă sentinţa. Aquì lungŏ dênsul stă Sittira, un fel de grefier sau secretar şi scrie, scrie, însemneaḑă totu. Se întêmplă, (ânsĕ fórte raru) să iasă suffletul curatu? Îndată îi scapă din mână şi svólă drept în cerui que se numescu suargale. De va eşi ânsĕ culpabil, vai de ellu! Iamatanmaraçi que sunt executori sau carneficii infernului 'ţi'l iau numai de quât şi 'ţi'l aruncă în alle doĕ-ḑeci şi unul, în alle de trei ori quâte şépte iaduri, cunoscute sub numele genericu de Ghehennam, sau Naraca. Apoi să nu'ţi trécă prin minte a crede, uită-te bine să veḑi, quŏ aquì nu è ca în multe puşcării şi temniţe unde criminalii de or que fel se aruncă la un loc Aquì è regula şi dreptate că şi regula muscălească, fiă quare pĕcătos se pune dupŏ crimele salle în locu separatu de aqueea veḑi şi aquelle differente încăperi şi despărţiture şi cercuri. Quei que 'şi au luat în viaţă vre o pĕcătósă de femee şi au trăit queva mai bine

www.dacoromanica.ro

cu dênsà fără scirea şi bine cuvêntarea Brahmanilor, aqueia veḑii cum stau acum în braçele unor femei de feru roşu şi arḑĕtor. De'ţi quere anima să fi vre-o dată strânsu în braçe cu atâta focu, n'ai de quât să te faci indianu, să te însori cum îţi va plăcè, fără scirea şi binecuvêntarea cuvioşiei lor de Brahmani; ş'apoi fii sicur quŏ îndată que vei reposà, la porţile iadului te aşteaptă mii de dulcinei ca aquestea quari numai cu un sărutat să'ţi apprinḑă totu sângele din vine. — Quei que au fost lacomi în viaţă, mâncând pe séma lor ori que au avut mai bunu, fără să'l offeréscă brahmanilor, aquì dupŏ mórte să satură de lăcomie, uite, veḑii cum înghit la gălusce numai spini şi ţepe! — Quei sgîrciţi, avarii que au adunat la averi fără să le dea cuvioşilor brahmani spre a se rugà pentru suffletul lor, uite cum se satură acum de aur şi argintu, que cà rîurile li se torn topite pe gôtleju etc. Apoi să se încerce quineva să scape sau să cîrméscă din regula dreptăţii infernale, quŏ veḑi cu miile şi milliónele armăşeii şi executorii cum stau cu săbii şi cu furci de fer spre a ţine regula şi ordinea legală. Mai veḑi şi pe aqueia cum cu lopeţi şi lingure, găvenóse vêntură la catran apprins, la foçu, puciósă spre ai iuţi puterea. Tóte ca tóte, ânsĕ urletele, ţipetele, blestemele, mugirile aquestea, aquestă tempestă, vijălie, uragan de tot felul de vaiete şi înjurări, de lacreme de o parte şi de hihote de alta, de rugi şi de batjocure ne au luat, auḑul, nu mai auḑim nimicu; astupăţi urechile şi aidi să eşim, pentru quŏ póte să se întîmple pe lûngŏ aquestea şi într'aquestea să viiă şi capĕtul lumii, distrucţia pămêntului sub tropotul piciórelor ăllui smeu de cal alb pe quare è să viiă cum scii Vichnu, spre stingerea lumii antice şi crearea unèi altei nuoĕ. Attunci tóte aqueste sufflete numai bune dupŏ atâtea varii şi îndelunge chinuri, au să iasă d'aquì şi se vor ducce a însuffleţi alte fiinţi nuoĕ şi mai perfecte sau mai scîrbóse de quât alle lumei de acum.

Hei, vĕḑuşi quŏ nu păţirŏm nimicu? nu'ţi spuneam eu quŏ ori que iad nu se attinge de noi, afarŏ de iadul chreştin, quŏ ori que sbir n'are nici drept nici putere a

www.dacoromanica.ro

punne mâna pe noi, afaro de Satan cu ângerii lui.— Of! iadul ăsta chreştin şi cornea ăsta de Satan de n'ar mai fi fost, Christ ne spune quŏ 'l a distrus, şi călugării făcurŏ que făcurŏ fără voia şi scirea Mântuitorului lumii şi 'l înfiinţarŏ din nuou puindu'l ênsuşi la drépta, la intrarea tutulor bisericilor. Tóte lucrurile s'au mai subţiatu, s'au mai civilisat, s'au mai desselbătăcit, iadul ânsĕ cum vom vedé din que în que tot mai al dracului se face.

Bine quŏ eşirŏm; să mai lăsăm rĕilor şi pĕcătoşilor tóte infernele, şi toţi Tartarii să venim a terminà cursul de theologie brahmană, să vedem que ḑei şi ḑee ne mai pot luminà mintea.

Aquesti opt Vacui, au fia quare quâte o Vaţuină de soçie, quare în genere se numescu Matri sau mame.

Precum înalta Trimurti se deléga în aquesti opt ḑei sau Vaçui d'al doilea rang, asemenea şi aquestia se delégă şi se despart în alţi de al treilea rang. Cum spreexemplu, Agni que este ḑeul tutulor focurilor creatóre şi destructóre, quând vine la focul amorului, attunci se desparte şi se face un ḑeu specialmente separat, un idolel sau idolaşu a nume Cama. Aqui cu numele ăsta are altă historie, alte legende. Cama è fiiu al Spaţiului şi al Illusiei, adicŏ al lui Caciapa şi al Maiei. Quând pentru prima óră aquest ḑeu deschisse ochii la lumină, quea d'ântêiu încercare que făcù puterii salle, fu quând apprinse inima lui Brahma pentru sorora, şi fiia sa Saraçuati. Se legò apoi de Siva şi 'l făcù să'şi pérḑa minţile dupo Surora şi fiia şi mama sa Bhavani. Ḑeul terribil desdemnat ânse de rolul amoros şi mollaticu que îl făcù să jóce Cama, se apprinse de mânie şi numai çu o căutătură de ochiu uccise pe vênătorul de inimi. Se făcù larmă mare în cer de evenimentul aquesta ; *Cama muri, tot cerul è în doliu,* se auḑì o voce dintr'un capĕt la altul al Tăriei. Toţi ḑei plânşi se adună în consilliu şi se ducu a îmblânḑi mânia lui Siva assupra reposatului de Amor. Făcurŏ que făcurŏ şi mai îmmuiaro inima de cristal înghieçată al regelui morţilor, que înfine dette voie amorului a renviià ânsĕ subt o formă de copillaşu şi sub numele Adhoioni, que drept

www.dacoromanica.ro

tată să n'aibă de quât Focul que are proprietatea de a creà. Attunci i se dette un arcu şi sagete de trestie de zahar, şi drept callu un papagal, quâte o dată şi un elephante. Aşà copillu cum este, Brahmanii nu'l lăssarŏ cu căpuł ți'l însurarŏ şi pe ellu îi detterŏ de soçie pe o nymphă sau Apsara numită Rati, que însemnéḑă copillă nebunatică, sglobie, cochetă. Mai are Amorul şi alt nume *Mammadin*.

Kuvera è ḑeul averilor, aurului şi argintului, è typul lui Plutu Grecu şi Mammonâ. Ellu avù de servitori pe Yakşai (gnomi).

Ânsĕ aquesti ḑei şi ḑee şi Vaçui sau archi-devi sûnt ḑei cum vĕḑuçom, tot regi şi căpitani de ḑei Aştia de au a facce cu muritorii, nu se pot înțellege de quât cu Brahmani cu quei mari ai popolilor, cu nobilii cu un cuvênt; mult să se înjoseḑe pînŏ la cetăți. Satele, câmpurile nu putea să fiă lăssate fărŏ ḑei; de am vĕḑut pîno aquì unul, aquesta fu o ḑeă, Bhayani viciósa. Que disciplină póte ține o ḑeă cap de femee viciósă, şi que rapporturi este ea în stare să dea ḑe quelle que se facu pe la țérră? Aşà agriculturei, sau mai bine laboratorilor li se dette şi lor un ḑeu; ânsĕ bine vedeți quŏ aqueste a căutat să fiă d'un rang mult mai jos, cum să pótă trăì cu grosolanii de săteni. Numele aquestuia fu Aienar. El ținea de curtea sau de casa altor ḑei, quari spre a'l chivernisi şi pe dênsul îl făcurŏ ḑeu al câmpenilor laboratori, spre a strânge dela dênşii queea que le ar mai remânea din birurile şi angarallele que sûnt datori a dà şi a facce Brahmanilor şi boierilor Indieni. El fu mai mult orânduit ca un sbir şi spion al Brahmanilor prin sate de quât ca un protector al popolului. Indienii ênsuşi ḑicu quo Aienar nu fu creat de Brahma de quât spre a preveghea assupra popolului a 'l îndemnà la datorii şi ai însufflà spiritul ordinei, făcênd poliția prin sate în favórea preoților şi magnaților statului. Apoi în rêndul ḑeilor, Aienar are funcțiunea de bufon, quare făcù mai târḑiu pe Egyptieni, pe Greci şi pe Romani a 'l representà sub formă de satyr. El are funcțiunea que avé odinióră în pompele orientale

www.dacoromanica.ro

măscăriciĭ, quari prin baltacu, códele de vulpi şi clopoţei, ţinea ordinea alaiurilor. Zapciĭ nu domnescu de quât prin sate; quând vin în capitalĕ n'au nici un lustru ba le ḑicu quei mai mulţi şi ciocoi. Bufonii princilor nu trecu de domni de quât prin casa vre unúi om din popol. Aienar sasémenea nu trece de ḑeu de quât pe la sate, p'acolo are şi el templurile salle în locurile quelle mai isolate şi pitulate, que mai mult sémănă a cârciume de quât a templuri. Tutulor ḑeilor Indieni li se offerĕ în sacrificiu profume aromate delicate, flori şi fructe allese; lui Aienar ânsĕ, ca un symbol al groşolăniei şi sĕlbăticeĭ que preoţii şi nobilii attribuiescu bietului popol, fu prescris şi impus de sacrele scripturè a i se offerì animale, ieḑi adicŏ şi cocoşi. Cu tóte aquestea, fiind quŏ sĕracului nu-i mai remâne nici găinà în bătătură, necum capră şi ţap spre a 'şi împăcà ḑeul ca un semnu quŏ nu 'şi uità datoria şi quo se arată de quând în quând pe la curtea boierésca cu quâte que va în mână, bieţii ómeni cumpĕră quâte un cocoşu şi ied de lut que olarii spre speculaţiŏ facu într'adins pentru aquest us al popolului.

Indată dupo aquesti opt Vaçui sau dupŏ alţii, mai presus şi de quât dênşii, sûnt quei ḑece Macharchi sau archi-Richi, despre quari am vorbit, creaţi prin Menu sau Manu primul Viragi que născu Brahma creatorul (veḑi legile lui Menu cart. I v. 34) [1]).

Prin Marcharchi que ajutarŏ la crearea universului se crearŏ alţi marcharchi sau Meni, ori Mani, emanaţii din primul Menu. E de mirare cum numele Menu şi Manu que rechiamà un corp de legi, se asemănă cu numele

---

[1]) Este de observàt quŏ legile lui Menu fórte espicite în tóte, vorbind de Macharchi, Menu etc. vorbeşce fórte în trécăt. Aqueasta è probă quŏ aquesti ḑei şi toţi quei lalţi mai mari şi mai mici erà fórte cunoscuţi şi accreditaţi în Indii cu mult mai 'nainte de aqueste legi. Lumea îi cunoscea. Adicŏ casta sacerdotală, cu mulţi secoli mai nainte preparase terrîmul.

www.dacoromanica.ro

tutulor legiuitorilor însemnaţi mai nuoi, cum al lui *Menes* legiuitorul Egyptean, cu Minos al Cretei: Numa al Romanilor nu è de quât ênsuşi Manu, citit dela drépta spre stânga. Manu în fine è primul om al Mithologiei germane.

Spre model pentru ómenii que vor avé a îmbrăçişà callea mântuirei prin penitenţă, rugă, veghieri, nemâncare, lipse şi chinuri de bună voie, callea isolată sau monastică, sihastră, callea de a se *sfînţi* cu un cuvênt. Se mai crearŏ şépte Richi que îşi petrecu existenţa într'o necontenita estase, contemplaţiŏ şi rugă mentală, adicŏ *în scara minţii*. Ei se ḑicu pentru aqueasta Muni sau Monachi, se mai ḑicu şi Pragiupaţi (schimnici cereşci), Ragiachi (regi divinisaţi). Richi locuescu în distanţă de patru millióne patru sute de mii de leghe dela Saturnu şi formă constelaţia numită *Ursa-mare*, sau *Carrul*. Acolo ei şed neîncetat, fără a facce nimicu alta de quât a stà cu ochii sghîiţi, cu gura căscată şi cu mâinele întinse la Brahma. Rangul lor è aşà de eminent, şi professia lor aşà de divinamente mai adorabilă, în quât noi ăştia ómeni muritori de ne vom nevoì a imità o assemenea practică, îmbrăçişând viaţa rugelor, contemplaţiei, uitării de sine şi de lumea întrégă, viaţa lipselor şi chinurilor de bună voie, dupŏ mórte ne încredinţéḑă toţi Brahmanii pămêntului, ajungem a fi mai presus de ori que dev de ori que geniu, de ori que angel. Tóte cetele cereşci cu căpitanii lor cu tot vor sta în picióre înaintea nóstră, aşteptând cu suppunere ori que comandă. Şerbeturi, ciubucu, café, afion, vom avé din mâinile lor, ei vor fi şi ciubucii, şi sofragii şi ori que vom voì ai nostri.

Richi ḑicênd cată să înţellegem şi Richóice, prin urmare dăm de scire şi femeilor, daqua le quere inima a avé o assemenea existenţă dupo mórte, n'au de quât a se lăsà desculţe, despuiate, în batjocura fómei, setei, a gerului etc. etc. quŏ nici mai mult nici mai puçin nu se facu de quât Richóice curate.

India fu un bazar universal de credinţe. In marea ei officină sau magazină se aflŏ din capul locului marfă

www.dacoromanica.ro

preparata pentru ori que religie s'ar mai arătà la urmă. Inţellepciunea, şi agerimea Brahmanilor nu lăsò nimului a mai inventà queva. Aqueşti ómeni precum se făcurŏ singuri domni, în locul divinităţii pre pămênt, assemenea facurŏ şi un monopol pe dreptul de a inventà credinţe, divinităţi, geniuri, demoni, cuvioşi, monachi, sfinţi, nimfe etc. etc., qua nu quare cumva vre o religŏ mai la la urmă să cuteḑe a ḑicce: *eu am învenlat aqueasta.* Tót e religiile, ori quât de materiale şi ori quât de spirituale deveniro tributare quellei Brahmane; tóte furŏ nevoite a veni spre a'şi allege şi cumperà ḑei sau stofa religiósă din marea magazina indiană, spre a o croì apoi dupŏ tallia popolului şi epochei salle. In aqueastă magazină se află de tótă marfa cum ḑisserom cu toptanul şi feticismu, şi sabeism şi panteismu, şi politeismu şi monotheismu şi materialismu şi spiritualism quât vei voì şi dualismu şi treismu şi ori que ai puté să închipuiesci. De n'ar fi existat Indiele, nici Persia n'ar fi avut de unde să'şi cumpere Demonii lui Arihman, nici Grecia şi Roma Giganţii şi Titanii sĕi, nici mai târḑiu biserica catholica de unde să'şi facă zestrea şi darurile din ainte nunţei. Aqueastă Mirésă a lui Christ fărŏ bazarul indian erà să viiă cu degetul în gură în aintea Mirelui seu, nici tu draci, nici tu călugări, nici tu sfinţi, de tot felul, que fel de biserică erà să fiă aqueea?

Dupo modelul quellor ḑece Macharchi sau Patriarchi furo creaţi alţi ḑice Brahmandiki, născuţi din primul Brahman que eşì din gura lui Brahma. Unii ḑicu quŏ aquesti Brahmandiki sûnt tot Macharchi delegaţi incarnaţi sau împelliţaţi în fiinţe umane. Despre tatăl lor Brahman se scie quŏ el fu primul sacerdote, primul preot, moşu Adam sau străbunul tutulor preoţilor. El avù de moştenire sacrele şi divinele scripture numite Vedale; el dreptul de a le citì, studià şi interpelà dupŏ voie ad litteram sau ad spiritu que îl dette de moştenire la fii şi nepoţii şi strenepoţii, şi tótă posteritatea sa; el d'a regulà şi practicà cultul şi tot que este sacerdotal. Brahm la început dette fiă-quăruia din quei lalţi

www.dacoromanica.ro

trei fii ai sei, Cavallerului, Neguçătorului şi ênsuşi lui Indra (Popolului) quâte o femee de soçiă, numai lui Brahman nu-i dette ḑicêndui qua el să'şi caute de carte şi de rugă şi de tot que este al religiei, ânsĕ lui Brahman, ca om şi el îi querù şi lui inima o femee, şi se plânse amar de aqueastă nedreptate. Brahma îi spuse quŏ nu-i dă, el iar se mai plânse, şi iar se mai rugò, pînŏ quând Brahma suppĕrat îi dette o fată din stirpea giganţilor. D'atunci fii cerului se unirŏ cu fiicele ómenilor şi eşiro monstruri de giganţi şi Brahmi. Brahma avé dreptate, pentru quŏ prostul de Brahman să quéră o femee quând el putea ca toţi Brahmanii mai moderni din ḑillele nóstre să aibă fărŏ cheltuială tóte femeile din lume.

Despre quâţi va Macharchi, Richi, Richóice, şi Muni vom vorbi la capĕtul aquestui tractat arătând în parte quâte queva din historia sau întîmplările lor. Acum să trecem la geniurile que formă milliţia cerésca ca nisce soldaţi, şi la demnele lor sóçe. Aqueştià de sûnt masculini se numescu Suri, de sûnt feminini se ḑicu Apsare. Regimente ânsĕ fărŏ musicanţi n'au existat de quând lumea, au cătat să aibă încai un fel de toboşari. Musicanţi ceresci se numescu Gandharfi, al quáror capel maestru este Gandharva. Quând un Indian se însóră, dupŏ regulă, qua să n'ajungă dupó mórte a cădé în braçele vre unei femei d'alle de fer roşu apprins. cum am vĕḑut quŏ se află în Iama è dator a'şi presentà mirésa mai ântêiu la ḑeul nuntei Soniambuva, apoi la Gandharva que è căpitanul musicei şi danţului şi în fine la Agni ḑeul Focului quare o sanctifică. Preoţii aquestuià, sûnt însărcinaţi, ca toţi preoţii cu santificarea, şi o dau numai bună bărbatului sĕu.

Geniurile feminine ḑisserom quŏ se numescu Apsare; elle sûnt typul nimphelor, zînelor, feelor sau fatelor, Ellelor etc. Prin urmare elle sûnt creaturele delicióse, răpitóre de graţiŏ şi de belleţe. Elle împlu prin millióne şi millióne spaţiul nemărginit. Elle suspină cu zephirii, susurăcu apa christalină, murmură cu riurile, trehmlă cu frunḑătura arborilor, se légănă cu florile, însmaltă câmpurile şi colli-

www.dacoromanica.ro

nele, adumbră pădurele, încântă cotiturele şi speluncele munţilor, dau graţia şi maiestate şi fiorile naturei, dela om, animal, plantă, flóre pînŏ la pétră solitariă, que de departe îţi pare un gigante sau o féră, sau o nimphă pastorellă. De geme vêntulleţul è suspinul unei Apsare în braçele dillectului sĕu aerian, de murmură apa fôntânei, sau a rîurilor è o şóptă a unei Apsare sau a mai multora, de volbură valurile rîurilor sau mării sûnt mii şi millióne de Apsare nebunatice que danţă, se jŏcă, vêntulându'şi cositele umede şi despletite. Apsarele sûnt graţiele ḑeilor şi muritorilor. Elle dau simplitatea, maestatea, încântamêntul; Elle dau grandiosul şi ênsuşi sublimitatea, quând aquestia sûnt terribili; Elle facu a fi cunoscute de muritor deliciurile şi fiorile. A se mâniă un ḑeu, un muritor, un rege, un brahman, ar fi un que uricios, de n'ar fi Apsarele. Mâniă îşi are şi ea arta sa dibăcia sa: cată a se mânia şi sporovì quineva cu graţiŏ quare se chiamă maiestate. Fărŏ Apsare, templele, palatele, altarele, thronurile, cârjile, sceptrurile, preoţii, regii, autorităţile, nobilii n'ar avé nici un prestigiu. Un moment de ar abandonà Apsarele pe pontefici şi 'mpĕraţi şi pe miniştri şi servitorii lor, ponteficii şi 'mpèraţii şi miniştri şi servitorilor lor s'ar vedé de sus pînŏ jos quŏ sûnt şi ei ómeni ca toţi ómenii, li s'ar vedé tótă neputinţa în alle doĕ şi singure şi sfemciate braçe, ar devenì şi ridicoli quând ar mai cuteḑà a se curcănì şi răţoi. Apsarele facu mai mult de quât millióne de oştiri. De aquea cuvioşii brahmani se miră neîncetat de provederea lui Brahma şi adóra graţia şi atât indurarea sa paternă.

Ânsĕ, fiind quŏ, cum se scie totul è Dumneḑeu în Indii şi Creaţia şi Destrucţia şi Binele şi Rĕul, şi Frumosul şi Urrîtul şi Devii şi Daiţii, şi angelii şi Dracii, Apsarele, prin urmare sûnt şi bune şi relle şi belle şi urrîte. Elle ţin locu şi de nimphe şi de driade şi de naiade, şi de Sirene şi de Harpii şi de zîne şi de Fate şi de Elle moderne şi de Evenii sau Furii etc.

Intre Apsare, una mare, mare quât şi o ḑeeă de primul rangu este Mahamohani sau Mahini-Maia. Aqueasta este

www.dacoromanica.ro

illusia amăgitóre, belleţa falsa, speranţa în quelle trecetóre şi vane. Ea amăgesce ómenii; ómenii sciu quo sunt amăgiţi de dênsa, şi cu tóte aquestea, ómenii nu mai pot dupŏ dênsa: o chiamă, o caută neîncetat. Quând se află în nevoi, în sufferinţe, în dureri, attunci simtu mai mult necessitate de dênsa spre a uită quelle que îi împressóră; cu dênsa îşi mai addormu durerile, îşi mai îndulcesc amarurile. Aqueastă ḑeă apparù din marea de lapte din preună cu Lachmi, îndată dupŏ lupta que avurŏ ḑeii şi geniurile spre a stórce sucul sau must al ambrosiei din pântecele şi cóstele lui Mera. Daiti saŭ Açurii, demonii adicŏ, remasserŏ uimiţi cu gura căscată, quând o vĕḑurŏ, uitarŏ totu, şi ênsuşi nemurirea que o conquistassero. Siva şi ellu ênsuşi, teribilul şi destructorul Siva adesea cade la picióre ei şi querşasce un surrîsu.— Apoi, fiind quŏ binele è amestecat cu rĕul, dulcele cu amarul, dupo philosophia şi theologia brahmană, Mohino-Maia nu è totu d'auna illusia ridentă şi amabilă; adesea devine Mudevi, ḑea Discordiei, Miseriei, que ussucă sufletul, şi quare străbatte lumea călare pe quel mai necuratu şi hidosu animal, dupŏ orthodoxia brahmană, călare pe asinu! Corpul ei attunci è verde şi faça-i terribilă dupŏ tóte regulele.

Se mai distinge între Apsare şi Bringhi que presidă la jocuri, danţuri, plăceri. Quând se formă danţele sacre şi delicióse alle Apsarelor, pe marginea şi în miḑlocul, şi d'alungul rîurilor, în sonul musicei harmonióse que în urechile muritorilor sémănă un sussur sau uet de valuri, attunci Bringhi trage danţul, sau occupă centrul chorei divine din preună cu Vichnu-Chrisna. Apsarele que presidă la ast-fel de arte se numesc Gope, typul muselor grece.

Se mai disting âncă Dhatele sau Vidhatele que au o locuinţă numită *a şerpilor*. Aquestea stau neîncetat pe lûngŏ un ţessătoriu (rĕsboiu) şi se occupă a ţesse vestminte cu fire albe şi negre, que nu sunt altqueva, dupo cum ne assigură înţellepţii brahmani de quâtu ḑillele şi nopţile. Lûngŏ dênsele se maï află o rótă cu doĕ spre ḑece spiţe

www.dacoromanica.ro

que represintă annul cu doe spre'ḑece luni. Róta aqueasta este învêrtită ne încetat de şesse Apsare que îţĭ dau să înţellegi pe quelle şesse stagiuni alle anului; şi quare te facu a pricepe quŏ dupŏ Indieni annul are şesse timpi. Tot acolo mai è şi un callu smĕsurat şi vigurosu, symbol al lui Agni, pe quare è călare Pargiania, ḑeul plóiei. Apa stinge focul, rĕcorésce căldura annului, şi de aqueea iar cată să mai scimu quĕ Pargiania (Plóia) è călare pe Agni (focul) în casa annului sau a şerpilor. De vom întrebà que au d'a facce şerpii cu annii? să luăm un şérpe de códă sau de capu şi să'i adducem sau capul la códă, sau códa la capu şi în dată vom vedé quŏ se face un cercu. De nu ne pricepem âncŏ să luăm ḑillele sau lunele annului de unde ne place, de la Undrea sau Mărţişor, de la Cerişar sau Cuptor sau Brumar, şi vom vedé, quŏ haide, haide ajungem iar acolo de unde am început. Annul aşà darŏ este un cerc, şérpele facce un cerc; casa annului daro este casa şerpilor. Logica Brahmanilor este prima logică dinlume dupŏ quare s'a procopsit şi Pitagora cu metempsycosea şi Aristotele cu recunóşcerea sclavilor.

Daiţi rebelli, parte deveniro giganţi (Rakchassi) parte Titani (Açuri), parte strigoi, Vampiri (Pisachi), parte şerpi (Serpas). Mai marele giganţilor fu numit Mahecha adicŏ Domnul quel mare. Daqua fu mare, nu vru să se lase mai jos de-Trimurti. Avea aqueasta trei feţe? Işi închelbară şi el şi îşi împoţoţonò umerii cu trei capete de bivol sau elephante, aşà de mari quât să i şéḑă bine fiind proporţionate cu titanianai fiinţă. Incăpăţînat ast-fel se căpui şi de o sabie bătăiósă şi puindu-se în capul giganţilor, începù cum se scie de tótă lumea păgână şi chreştină, o luptă teribilă cu ḑeii. Cuvioşii brahmani, assigură suspinând, quŏ ḑei la început furŏ învinşi şi risipiţi ca pui de potârnichie, şi quŏ furà nevoiţi a se refugià în ţérra Saţilor, unde trăirŏ ca vai de ei querşîndu'şi pâinea din

www.dacoromanica.ro

tóte ḑillele. Vichnu şi Siva nu mai puturŏ sufferì scornul aquesta, şi desdemnaţi focu de triumphul empìului de gîligan cu trei capete, se simţirŏ apprinşi de un curagiu nuou, d'o mânie sacră şi energie. Energia divină simţì quŏ se chiamă Saeti şi Maia. Amendoi darŏ devenirŏ Maia şi Saeti. Acum quine mai putu sta înaintea energiei universale personificate şi adunate la un locu prin Maia? Nu întârḑiò darŏ a reîncepe lupta şi dă apoi într'un asur, dă în altul, trêntesce la gîligani, taie cum se taie în drépta şi în stînga, pînŏ veni şi rêndul lui Mahecha Domnului quellui mare. Aquesta vede quo numai póte stà la luptă dréptă şi va să fugă; ânsĕ unde să fugă? Incepe a se metamorphosà; se face quând elephante, quând leu quând que póte. In van tóte aquestea quŏ Saeti-Maia nu-i dă pas; îl ajunge, îl bufnesce cu piciorul drept în şélle, ţi'l trîntesce jos, îi taie capul, sau capetele; le ia, le duce în trofeu înaintea ḑeilor mântuiţĭ şi reîntregiţi. Quine póte ḑice quŏ Archiman al Perşilor, cu toţi demonii sĕi şi cu tótă rebellia sa nu è ênsuşi aquest Mahecha, sau mai bine Mahabali, cu daiţii seĭ Indieni, transplantaţi de Chaldeeni în Babylonia şi din Babylonia mai târḑiu în India? Quine póte denegà quŏ Minerva energia şi intelligenţa Olympului grecu n'a învĕţat arta militară de la Maha-Maia sau Saeti, spre a puté deveni Pallas şi a triumphà în gigantomachie? Daiţii, Açurii, demonii furŏ aşà darŏ învinşi stinşi. Cunósceţi bulletinele de resbel; cunóşceţĭ rappórtele que e datina a da căpitanii la căpitanii generali sau şi pînŏ la Maestatea sa imperială. In asemenea rappórte sciţi quŏ dupŏ tóte regulele şi cuviinţele se laudă bravura oştenilor, se înalţă valórea lor, se recomandă quei mai favoriţi şi mai mult de quât tóte se descrie frica şi nevoieşia inimicilor que au perdut cu sutele şi miile, unde *dintr'aĭ noştri* luară palmele martyrilor numai quâteva ḑecimi. Quâte o dată sciţi iarŏ quŏ se ḑice în asemenea bulletine quŏ inemicul nu mai remasse pînŏ la unul. Apoi îl veḑĭ quŏ nu se scie de unde mai ese ca ḑracul, şi lupta reîncepe d'a capo. Ḑeii Brahmanilor păţirŏ cu rebellii de giganţi întocmai ca Ţarul cu Circa-

www.dacoromanica.ro

sienii. Pe tótă luna şi ḑioa vin rapporturi către Maestatea sa Ţariană quŏ Circasienii sûnt stinşi depe faça pămêntului şi cu tóte aquestea, Circasienii iar es şi lupta nu se maĭ terminà [1]). Bulletinul sinaxarului brahman, ne spune cum vĕḑurăm quŏ giganţii şi Titanii furŏ esterminaţi, şi cu tóte aquestea, îi veḑi quŏ mai es şi lupta ţine dela începutul lumii pînŏ acum. Vorbind de quei que mai remasserŏ, cată să preferim pe aqueia que au îmbrăçişat callea mântuirii, a schimniciei şi sihăstriei. Ettŏ quâteva mostre de felul aquesta.

Vrikcha, gigante teribil şi făcĕtor de relle, se determinò, a abandonà lumea şi plăcerile ei, a plecà în sihastrie şi a se mântuì cu vegherile, cu ruga, cu lipsele şi chinurile de bună voie. Mĕtăniile, que îi făcusserŏ genuchii şi dosul palmelor numai carne viie, nu erà nimicu; lacremele, loviturele cu pumnii în capul, trîntiturele căpĕţinei de arburi şi de stânce, cugetarea necontenită la ora dupŏ urmă, vaetele quŏ îl va aflà nepreparat, erà nisce lucruri şi practice commune la ori quare sihastru de duzină. Ḑeii era de prinşi să vaḑă la d'alde astea. Vrikcha gigantele cătà să fiă un gigante şi la sfinţenie şi călugărie. Aşà devenì un sânt cum să descurage şi să pălèscă pe toţi monahii que au existat vre o dată pe lume şi prin deserturi. Părintele cuviosul Vrikcha în zelul sĕu pentru Siva şi'n onórea aquestuia îşi făcusse corpul fîşii, fîşii, pellea, muschii şi vinele i se tîrà dupŏ dênsul ca maţele şi aquestea sfărîmature alle corpului sĕu peritor le offerià quâte una, una cu umilinţa ḑeului. In quelle dupŏ urmă îşi tăiò şi capul singur şi appucându'l cu amêndoĕ mâinele cuvioşiei salle, în ruga quea mai ferbinte que îi mistuià inima, îl depusse iar singur singurel cuvioşia sa pe un rugu înflăcărat, offerindu'l în olocaust. Siva attunci nu mai putù; i se îmmuiò şi lui inima şi ca un ḑeu indurat şi mult graţios îl iertò şi reversò asupra lui darul şi pri-

[1]) Lectorul să observe quŏ aqueastă historie a început a o scrie Heliade pe la 1851 pe quând erà resbellul în Circasia.

www.dacoromanica.ro

vilegiu ca pe ori que va pune mâna să se apprindă şi să se prefacă în cenuşă. Aquesta este cu adevĕrat un mare privilegiu que ḑei nu 'l au mai dat la nimeni. Părintele cuviosul Vrikcha singur nu putea să crédă una ca aqueasta. Qua să încerce şi să se încredinţeḑe vru să puiă mâna ânsuşi pe ḑeul que îl dăruisse cu aquestă putere. Siva se dette în lături sărind parqu'ar fi intrat mii de lance în corpu-i divin. Cuviosul ba şi ba să încerce. vrea omul să scie daqua cu adevĕrat e mântuit. Siva scià iarŏ quât de fatal şi terribil erà aquest adevĕr, de ar fi appucat cuviosul gigante să puiă mâna pe dênsul; vĕḑù quŏ nu mai è de stat cu neprăiul de sânt şi o tulì d'a fuga, quŏci fug şi ḑei când n'au încotrò facce — şi se ascunse prin retragerile quelle mai secrete alle divinităţii salle. Sta acolo în starea quea mai umilitóre şi de ruşine, şi de căinţă. Que să facă acum? Ḑeii quând dau un lucru nu 'l mai pot luà înapoi. Vichnu attunci, queea laltă persónă trimurtară îi ḑisse; stăi tu frate aquì ascuns, şi lasă-mĕ pe mine quŏ eu te curăţu de sfîntoiul aquesta. Se preface dar Vichnu şi ia figura şi forma de sus pînŏ jos a ḑeei Bhavani consórtei lui Siva. Cochetă, cochetă attunci şi plânsă şi ridentă tot de o dată vine înaintea sihastrului mântuit. Acum sciţi que farmecu are o femee quând buzele lui îi surrîd şi ochii îi sûnt plini de lacreme, ş'apoi Bhavani nu erà o femee, erà o divinitate: Bietul cuvios îşi perdù minţile. Se scie iarŏ din historie quŏ Siva erà şi Deonach, ḑeul Vinului, ḑeul Beţiei, şi quŏ prin urmare îi quam plăcea să sugă din mustul viţei quărui îi dettesse el proprietate de a deveni nectar. Bhavani începe a se plânge.

— Cuvióse părinte, îndurăte şi dă scăpare unei svênturate, quăria nemurirea îi è în ḑîua de astăḑi quea mai mare din sufferinţe. Nu mai e traiu cu arţăgaşul meu de bărbat: quând se îmbată è quel mai grosolan din ḑei, nu è porcărie quare să n'o facă, nu è cruḑime quare să n'o commită. Tăvălit în tina beţiei şi a sângelui que îi place a vĕrsà, arţagurile lui sûnt nespuse, faptele-i nedescrise, vorbele-i, of! que vorbe, părinte! que vorbe, cum? póte

www.dacoromanica.ro

o femee să le repete? şi cum ar cuteḑà cu dênsele a spurcà auḑul cuvioşiei talle? — Şi plânse, plânse Bhavani, spuse quâte sûnt în datină de a se spune şi d'a se ḑice quând o femee fuge de la bărbat, şi stà pe un picior de despărţire.

— Bine, fata mea, ḑisse cuviosul cu inima strivită şi cu minţile luate, que pot eu să'ţi facu? la que pot să te ajut?

— Ca la o parte religiósă que esci veniiu a mĕ plânge, şi a quere *diazygion*. Nu mai pot trăì cu dênsul. De aşu fi fost o muritóre, de o mie de ori mi aşu fi trunchiat viaţa qua să scap. Ah! fatală viaţă, şi âncŏ şi mai fatală simţire!...

Aquì ḑeea scóse un suspin divinamente pateticu şi mărturisì quŏ nu numai urasce pe Siva ca un tyran, despot, mostru de grosolănie şi de cruḑimi, ci quŏ în sênul ei pe furişu s'a strecurat o passiune fatală que o devoră şi o consumă.

— Quine nu cunósce, adaose Bhavani, pînŏ unde inima femeii è impressionată de faptele mari alle unui erou, şi pînŏ unde mintea ei se încântă înaintea pietăţii religióse unui cuvios que appucă callea sihăstriei şi ia chipul angelilor? Cuviósa ta cu bravura trecută şi cu pietatea actuală...

— Spune, spune, fata mea, nu te reţine, scóte şérpele de pĕccat. Prin mărturisire se uşuréḑă şi se curăţă inimile. Spune în que ţi am greşit cu bravura şi pietatea mea; în que pot a 'ţi ajutà cu dênsele?

— Pentru a mĕ înţellege, părintele meu, a pricepe queea que se petrece în fundul inimei melle, a vedé que è în ochii mei, a citì într'ênşii queea que gura mea nu póte mărturisì; întru a nu 'ţi întórce faça de la mine, întru a uità un minut regulele prescrise de ordinul în quare te afli...

Bhavani nu mai putu; mărturisì curat, quŏ amă, quŏ adóră pe părintele cuviosul Vrikcha. Tentaţia fù mare, şi cuviosul âncŏ de la început nu mai erà tot. Lucru se terminò ca tóte lucrurile que încep şi se urméḑă ast-fel

www.dacoromanica.ro

dupo tóte regulele. Quând doi amanţi spun şi unul şi altul quŏ se adorŏ, se ştie de toţi quŏ cată a urmà apoi nisce mici observaţii que în amor au o mare importanţă, nisce semne de gelosie, nisce imputări tinere, şi quâte şi mai quâte. Părintele cuviosul Vrikcha nu putù scăpà de a nu facce şi el nisce asemenea observaţii şi întrebări.

— Bine, copilla mea, suffletul meu, nu te condamnu de fuga ta, nu mĕ mir de passiunea que mi-ai însufflat, mĕ mir de quelle de mai nainte. Que ai vĕḑut la scârbosul ăsta de Siva quând te ai determinat a te mărità cu dênsul? Nu sciai quŏ e beţiv şi arţăgos, şi grosolan?

— Tóte le sciam, şi le am trecut cu vederea pentru quŏ are un dar: Danţă, bată'l să 'l bată de minune, şi eu mĕ înebunescu după danţu. Quând îl audu danţând, le uit tóte. Attunci par quŏ nu mai e aquella, are nisce graţii în tot corpu-i, quât tótă persóna-i îi schinteie de petulanţă. Mâinele şi piciórele lui, miḑlocul lui îţi fură minţile cu mlădierea şi armonica lor cadenţare.

— Scumpa mea! De îţi place atât danţul, învaţă-mĕ şi pe mine şi sûnt sigur quŏ vom întrece pe Siva, amorul mĕ încredinţéḑă la aqueasta şi amorul face minuni.

Jocul sau danţul începe numai de quât. Dăi la jocu Bhavani; dăi la pasuri la întorsături şi învîrtiture cuviosul Vrikcha, imitându-o. Mlădie miḑlocul una, mlădie şi quel al alt. Pasuri de zephir sau mai bine de ḑeă de o parte, pasuri de gigante sau de cuvios de queea laltă. Avênturi graţióse, posture maiestóse, varietăţi în mişcarea capului şi a aerului, arcueture de braçe, degete aeriene, situaţii academice a tutulor membrelor. Ori que făcea Bhavani, făcea şi Vrikcha cu quea mai mare attenţie şi precisie. — Amorul era la miḑlocu şi attenţia era mare. — In aquestea Vrikcha erà încântat, erà mai beat de quât Siva, nu scia que face! Acum erà timpul, într'un pas d'allea de zephir, quând sta cu un picior în aer şi quând vîrful degetelor quellui lalt abia attingea pavimentul, acum quând braçul drept se rotunḑia cu tóte graţiele pe d'assupra capului, cu degetul quel mare apropiat de quel arătător quât să facă figura unei inime,

www.dacoromanica.ro

ḑea îşi attinge cu graţie creştetul. Cuvios gigante, uimit îşi uitasse virtutea mâinilor; face şi el assemenea: îşi attinge, svênturatul, cu mâna creştetul . . . Atâta fù tot— Paf! — pĕrul, capul, corpul întreg luarĕ de o dată focu. Arse cuviosul părintele Vrikcha de sus pînĕ jos şi se prefăcù cenuşă, în rîsul şi hihotul quel mai divinamente graţios al ḑeei.

Dupĕ aquestea mai vine alt gigante tot cuvios şi aquesta, tot din quei que appucă callea desertului şi practica ascetică. Aquesta n'a fost un singur gigante, ci doi, fraţi buni anume unul Erunyakcha şi altul Erunia — nume que amêndouĕ, în trécĕt quam semână cu Eryniele sau Furiile Grecilor. — Despre ţarra şi originea infernale a Eryniilor nu mai è nici o îndoială quĕ este aqueeaşi cu a daiţilor sau demonilor indieni. Aqueşti doi fraţi erà fii ai lui Caciapa (spaţiului) şi ai Diţi (Nopţii). Primogenitul dintr'ênşii, adicĕ Erunyakcha, conquistò şi dominò tot pământul cu armele în mână. Nisce tyrani, dupĕ victoriă, au un învĕţu de a domnì cu un sceptru de fer. Erunyakcha nici una nici alta, îţi luò pământul şi ţi 'l arruncò ca pe dênsul drept în ocean. Eu dau cu mintea quĕ *Ocean* în stylul quel 'nalt sau profund al tutulor Brahmanilor din lume însemnéḑă *pĕccate*. Brahma, mai 'nainte de aqueastă întîmplare, dupĕ o altă legendă, quam apocryphă crease pe primul om anume Suiambhu şi pe prima femee numită Satadimpi. Dupĕ ordoxia Brahmanilor, aqueastă legendă quam miróse a frăţie şi egalitate a ómenilor. Numai ereticii şi revoluţionarii vor s'o scótă la lumină, dupĕ cum o făcù mai târḑiu Moisì. Brahmanii în pietatea lor susţinù quĕ Brahma a creat la început patru Adami, spre a 'şi cunósce mulţimea şi calicimea orginea sa. Noi ânsĕ, fiind quĕ am început, cată să urmăm dupĕ legenda ereticilor. Indată cum deschise ochii la lumină Tatăl fiitor al Omenirii şi vĕḑu înainte pe bella şi deliciósa Satadimpi, luò şi comandò de la Creatorul Brahma

www.dacoromanica.ro

d'a se immulți și implea pământul. El ca un suppus, vru numai de quât să se puie pe lucru, ânsĕ cum vĕdurŏm pământul erà cufundat în Ocean, și n'avea bietul om unde pune piciorul. Quând stai să te înneci, unde îi mai arde cuiva inima de immulțire? Attunci marele și atot potentul Vichnu conservatorul ia ordin dela quelalalt *sine* sau soția al sĕu, dela Brahma creatorul și se metamorphosò în porcu mistreț u; se repede assupra lui Erunyackha, îl sparge și 'i varsă rerunchii, ca un colțat que erà, îl uccide, îl arruncă în fundul apelor și tot cu aqueşti colți divini dă o lovitură salutarie pământului, ți'l scóte d'assupra feței Oceanului, și ast fel întemeiédă pământul peste ape. Se înțellege acum quŏ de attunci înqua Suiambhu, primul om, putù a împlini comandà creatorului Brahma. — Despre fratele gigantelui înnecat nu vorbirŏm âncŏ nimicu și noi mai mult despre dênsul ne erà datoria a ne occupà aquì. Erunya appucasse un drum cu totul oppus de al fratelui sĕu; pe el nu l'a fost tras inima la arme și appucasse callea devoției și a mântuirii. Erunya de de mult locuià în deserte, și se nutrià cu fómea, se adăpà cu setea, se repausa cu veghierea și cu mĕtăniele, se îmbrăcà cu despuierea, se dilecta cu pedépsa și chinurile corpului dând luptă necontenită aquestui inemicu de carne que nu quere de quât a se imbuibà și a 'și mulțumi plăcerile ca quel mai desfrînat tyran. Erunya devenisse sânt. Brahma îl dăruisse cu privilegiul nemuririi. Patenta sau chrisobulul se confirmasse ênsuși în muntele Meru que è una cu cerul sau cerul cerurilor. Mórtea, aquest călău neîmpĕcat que facce pe ómeni a'și plătì cu pellea tributul, mórtea cătò să puiă ucasul lui Brahma la frunte și să reccunóscă asidosia lui Erunya. Pentru quŏ în cartea de privilegiu erà tóte clare și se stipulà a nume qua monachul să nu pótă murì nici de mâna de gigante nici de mâna de ḑeu, ori quare, nici dela om, nici dela animal, nici în nópte, nici în ḑi, nici în casă, nici afarŏ din casă. Cu aquest privillegiu în sîn, cuviosul gigante înarmà viața sihastră și practicele austere alle asceților de ordinul sĕu și de tallia sa. Quând auḑi ânsĕ

www.dacoromanica.ro

despre mórtea fratelui sĕu, tótă fericirea i se turburò. La aqueastă scire nu fu numai durerea de frate, ci şi puntul d'onóre que la sfinţi se află în gradul quel mai mare. Quâţi din quei mari şi 'mpăraţi au abandonat lumea şi s'au dus în deserturi spre a se mântui; cu tóte aquestea mântuirea ca mântuirea, iar sângele şi stirpea imperială sau nobilitară a fost tot d'auna mai nainte de tóte. David ênsuşi, în quelle mai înfocate rugi alle salle, chiamă cerul spre a'i întări sămênţa, spre a màri pe fiiul împĕratului. Părintele, cuviosul Erunya se făcù focu quând auḑi quŏ fratele sĕu fu uccis pentru o secătură de pământ. — Que è pământul de quât un atome pulbere înaintea nobilităţii cassei şi familliei Erunyiilor? Quine nu scià quŏ Tatăl lor erà Spaţiul întregu? Quine nu scie que è Spaţiul şi que è pământul? Aquì nu erà interes personal, quŏci Erunya se lepădasse de sine. Era questiune de princip, de interesele stirpei salle. Se înnecasse nu fratesĕu ci nobilitatea! Erunya se înfuriò la aqueastă generósă cugetare şi devenì cu adevĕrat o Erynie, devenì quel mai terribil inemicu a lui Vichnu. Inchipuiţi-vĕ un nobil, un boier din generaţiŏ în generaţiŏ sânge de boier, închipuiţi-vi'l, căit, umanisat; nimicu nu è mai *ţilibiu*, mai delicat, mai uman de quât dênsul. Să nu'l attingă ânsĕ la boierie, qu'apoi nu mai scie que face, devine dracu, şi que è un biet boier pe lùngŏ un Erunya? Erunya se înfuriò darŏ în proporţiŏ cu offensa que i se făcusse, cu nobilìtatea casei salle, şi cu puterea que avé la mână. Desdemnul, furórea, şi mai mult de quât tóte spaţiósa-i boierie i se suisse tótă în vîrful nasului, ţîfnai erà colosale şi desmĕsurată. Quând bătea cu piciorul se cutremurà lumile, quând imputà divinităţii se auḑià pînŏ la marginile Ţăriei. Blestemele, vociferaţiile lui răpăia ca grindina assupra numelui lui Vichnu, uccigĕtorul fratelui sĕu. Aqui lùngŏ dênsul nedeslipit sta fiul sĕu Pragalata que se nevoià a consola durerea îndoită a tatălui sĕu în dolliu. Junele nu abandonasse callea pietăţii, erà puiu de sfinţoiu; şi quând auḑià blestemele tatălui sĕu i se cutremurà carnea. „Tată, îi ḑicea bietul june, allină-te şi

www.dacoromanica.ro

suffere încercarea que îţi venì. Lovitura è grea, ânsĕ nu murmurà assupra divinităţii. Vichnu è pretutindeni, şi te vede şi te aude. — Que! îi respunse tatăl furios; nu cum va este şi în colóna aqueasta?“ Şi lovi cu mânie colóna que îi stà înainte, şi quare la puterea braçului sèu se derîmò în bucăţi. — O minune! quŏ Vichnu ese din colónă; erà firesce şi acolo şi Erunya, în orbirea şi nebunia sa, nu scià miserabilul que ḑice şi que face. Vichnu ese în formă jumĕtate om şi jumètate leu; pune mâna în peptul gigantelui, îl sbuciunà, îl împinge, îl asvîrle drept în pragul quel dupŏ urmă al stanţelor. Acolo cade Erunya quât erà de lung. Era în revĕrsatul ḑorilor, nu erà nici nópte nici ḑi. Cuviosul Erunya nu se aflà acum nici în casă nici afarŏ din casă, Vichnu nu erà nici ḑeu nici gigante, nici om, nici animal, ci om-leu. Omul-leul darŏ în alborile diminetei uccisse în pragul casei pe Erunya, fărŏ a se violà întru nimicu quelle promise şi stipulate o dată în cartea de privilegiu. — Ḑeii au mii şi mii de miḑlóce spre a sărì peste ori que legătură fărŏ a o violà.

Gigantele que vine dupŏ aqueştia este un gigante incognito. Tartorul giganţilor. Numele lui îl arată quât è de mare. Mahabali è numele lui şi Mahabali va să ḑică Bali quel mare. Aquesta cu arma în pumnu luasse cerul, pămêntul şi infernul şi dominà da despot. Ḑeii nu mai avea locu de dênsul, şi ajunsessero mai rĕu de quât tributari: erà proscrişi şi refugiaţi. Nici Brahma nici Parabrahma n'avea que-i face. Vichnu îşi luŏ inima în dinţi şi se determinò a decide o dată questiunea aqueasta şi a nu lăsà pe usurpator a se sfinţi. Queea que nu putù facce cu puterea reuşi a facce cu agerimea. Se metamorphosò în Brahmanan, piticu, liliputian şi se dusse drept la marele Bali. Aquesta qua să pótă a'l auḑi fu nevoit a se îndoì drept în doĕ spre a'şi plecà urechia pînŏ la dênsul. Nanul se rógă qua să bine voiască Măria sa gigantică a'i ac-

www.dacoromanica.ro

cordà şi lui, în ḑillele Măriei Salle, un locşor numaĭ quât trei paşi d'ai lui. Bali se mai uită la dênsul şi 'l vede quât erà de ghĭndocu. Îl înflă un rîsu colosal. Bali se àfla în aquel moment în tóne bune. Rîḑe, şi iar mairîde. Nanul nu încetézà, şi tot se rógă. Bali se ţinea cumâna de inimă.— Bine! al tĕu să fiă tot coprinsul que ve coprinḑe între trei paşi! Piticul profitò de ilaritatea dăruitorului, şi ḑice quŏ nu crede a fi el demnu d'o generositate aşà de mare. Bali îi promite cu jurămênt pe onóre de gigante.— Un dracu din ḑillele nóstre nu'şi ar ţine parola; giganţii Indiilor erà cavaleri şi leali.—Ruga Nanului fu exauḑită, şi quererea accordată irrevocabilmente. Attunci d'o dată Nanul deveni un gigante quât lumea, şi c'o crăcănătură mesóră Terra, cu alta cerul, şi cu a treilea Infernul. Bali remasse pe rece şi cu degetul în gură. Vichnu cum se vĕḑù domn dupŏ tóte formele pe universul întregu, nu'l lăssò inima a batjocorì aşà de crudu pe cavalerescul sĕu adversariu, îl dăruì şi pe dênsul cu statele infernale, făcêndu'l prinçu vasal. Ânsĕ quine è regele infernului de quât Siva? Mahabali, în aqueastă împregiurare, nu è alta de quât o personificaţiŏ a lui Siva, şi cu aqueastă legendă se desémnă epocha pe quând Sivaismul devenind religia dominantă a Indiilor, fu în quelle dupŏ urmă destronată de Vichnuismu. In stirpea şi historia giganţilor este faimos şi Ravana, cunoscut nu numai pentru valórea sa ci şi pentru alle ḑece capete que purtà extraordinariamente pe umere. Aquesta fu un adorator d'ai lui Siva fanaticu şi terribil adorator, un Sivă ênsuşi împelliţat, cum am ḑice mai catolicu de quât Papa. A stat rege al Ceilanului (Lankei). Revoltându-se assupra ḑeilor fu învins de Indra. Attunci allergò şi el a îmbrăçişà callea schimniciei şi mântuirii. O sută de anni se pusse pe nemâncare, ne bere, pe veghieri, mĕtănii şi chinuri de tot felul. In fine îşi offeri singur şésse din alle ḑece capete în olocaustă lui Siva. Aquesta îl dărui pentru recompensă cu privilegiul d'a nu puté fi uccis de nimeni de quât daqua îi vor adduce plocon un million de capete. Puterea aquestui gigante a fost aşà de mare în quât într'o ḑi

www.dacoromanica.ro

quând Siva se află dormind dupŏ o beţie divină, pe muntele Kailaçu, Ravana venì şi 'ţi luŏ muntele cu ţeu cu tot, şi 'ţi'l mutò la Nordul Industanului, drept pe muntele Himalaya. Cum am ţicce mutò viia dincolo de gard. In a opta incarnaţiŏ a lui Vichnu, sub numele şi pellea lui Rama, aquest gigante îi fu quel mai redutabil inemic. Regele Gianaca avea o fiiă, frumósă, frumósă ca sórele, anume Sita. Ea nu erà Sita, ci dupŏ cum scim ênsuşi bella şi nemuritórea Lachmi incarnată şi ea qua să urmeţe pe divinul sĕu consórte assupra pământului. Rama adicŏ Vichnu se înamorò de bella Siti, adicŏ de Lachmi que avea atâţia peţitori. Tatăl ei, regele Gianaca spuse curat qua să scie fiă quare, quŏ el nu va da fiia sa de quât dupŏ aquel erou que va fi în stare să întinţă arcul cu quare îl dăruiserŏ ţeii. Toţi fii de regi şi împĕraţi se adună quare de quare opintindu-se să întinţă arcul, şi nici unul nu e în stare nici a'l mişcà. Vine la urmă şi Rama, ia arcul, que se lăsà în mâinile lui parquŏ şi ar fi cunoscut omul. Intinderea lui fu o jucărie pentru Rama şi tótă lumea remasse uimită înaintea vigórei junelui erou quând aquesta dintr'o mişcare de mână îl sparse în bucăţi parqu'ar fi fost d'o vargă de richită uscată. Rama învinge; bella Sita fu a lui, nunta se făcù dupŏ legea domnilor ş'a împĕraţilor. — Ţisserŏm quŏ gigantele Ravana erà inemicu de mórte al lui Rama, surora lui ânse gîligana de Smurianea, erà nebună de amor dupŏ junele şi divinul erou. Quând aqueasta aflò quŏ Rama se însurò cu bella Siti, se înfuriò ca o femee abandonată, şi furia, rĕutatea, resbunarea ei tóte fu colosale în proporţiŏ cu tallia-i şi originea-i titaniană. Intărîtò şi aridicò în picióre tótă stirpea giganţilor şi pe fratele sĕu ênsuşi. Aquesta se determinò a resbună pe sora sa, şi venind, cum vine toţi giganţii, furò pe bella Siti din braçele scumpului sĕu consórte. De aqui începù faimosul şi ultimul resbel între Rama şi Ravana, despre quare voiu da o micà relaţiŏ mai la valle.— Ravana avù nu numai o suror ci şi un frate Khumbhakarna, gigante feros şi vorace. Mâncà, mâncà şi nu se mai săturà. Puteţi să vĕ faceţi o ideie de gămânia

www.dacoromanica.ro

lui, spuindu-vĕ quŏ numai în momentul quând se născù, n'appucasserŏ nici în scutice a'l pune şi dumicò cinci sute de Apsare, femei sau soçii a una sută de Monachi sau munii. — Cuvioşia lor p'attunci avé quâte cinci muieri — apsare. — Puteţi da cu mintea acum que mâncà el quând se făcù mai mare, şi que mâncò pînŏ să créscă! Ḍeii ânsĕ prevĕḍurŏ, şi mai vîrtos Saraçuati şi i însufflarŏ înclinarea către callea sihastriei şi a penitenţei. Ḍecemii de anni petrecù cu postul şi cu rugă şi dupŏ aqueastă mare şi neimitabil stadiu, avênd un drept de recompensă dela ḍei, Saraçuati îl îndemnò să quéră privilegiul de a dormì ḍioa şi nóptea. Indemnarea aqueasta fu umană din partea ḍei, quŏci que ar fi făcut lumea qua să 'l sature? Ḍeii îl dăruirŏ cu privilegiul de a dormì quâte şésse luni, ḍi şi nópte, şi de a fi deştept numai o jumĕtate de ḍi la fiă quare period. Aşà se făcù; ânsĕ la fiă quare deşteptare monstru de santificat avea un appetit de se cutremurà lumea, la pregustare de diminéţă mâncà quâte 6000 vacce, 10 mii oi, 10 mii capre, 5 mii cerbi, cinci sute bivoli, şi bea quâte 4 mii de buţi de vin.—Dupŏ gustul şi maniera brahmanilor de a spune adevĕrul, aqueşti doi fraţi, se assigură quŏ sûnt o personificaţiŏ a Sivaismului, spre a arătà puterea şi maiestatea bărbară, crudă şi vorace a aquestei religii la început. Noi vedem curat în aqueşti doi fraţi personificaţià repitoriei, despuierii şi mâncătoriei que caracterisă pe toţi cavalerii şi ciocoii din toţi timpii şi din tóte locurile. Aqueştia în Indii sûnt adoratori lui Siva, în Siria lui Molochu, în India ai lui Mamona; în Europa ai Papii şi ai Ţarului. Giganţi de aqueaşi stirpe cu Ravana şi Khumbhakarna. Vichnu-Chrisna în Indii se ḍice quŏ le a stins rădăcina. Iesus Christ îi va desthrona din Europa.

Se mai vorbesce de un gigante cu cinci capete, anume Sichupala, tot inemicu al lui Vichnu; aquesta fu un fel de rege Vasal al lui Ravana ţarului şi Pharaonului din

www.dacoromanica.ro

aquei timpi. Vichnu ăsta, cum se vĕd lucrurile, erà un fel de personificaţiŏ a dreptului uman que quam miróse a democraţie de aqueia avù el atâţea inemici şi atâtea incarnaţii.

Se mai vorbeşce âncŏ de alţi doi fraţi giganţi, Vaghuta şi Prihanda, creaţi ênsuşi de Bhavani mai nainte d'a luà de bărbat pe Siva. Ḍeea 'şi ia făcut qua să'i aibă de ajutóre, de alliaţi în resbel que avea a susţine cu Siva. Éttŏ cum a cătat să se urmeze aquest resbel. Siva representà Focul, Bhavani era ênsă'şi Apa. Focul cu Apa a cătat dupŏ tóte regulele şi legile să fiă în resbel mare. Pînŏ în celle dupŏ urmă ânsĕ se assicură quŏ se măritarŏ spre a creà; pentru quŏ şi Focul şi Apa simţia în sine o dorinţă o proprietate de a creà—şi de a distruge;— pentru quŏ iar şi Focul şi Apa au şi învĕţul sau năravul ăsta urîtu de a distruge.

Aşà se făcù o căsătorie sau însoçire între Siva şi Bhavani între Focu şi Apă spre a crea şi distruge. Din capul locului ânsĕ n'avurŏ nici un traiu. Chipul se învoiescu în aqueste doĕ punturi, încolo ânsĕ avurŏ o viaţă ca a câinelui qu pisica. Tot încăieraţi stau, ḍeii pe tot minutul, tot allergà qua să'i descaiere. — Mai urrît lucru nu è de quât neînvoirea între bărbat şi femee, şi mai vîrtos quând Femea va avé ca Bhavani nisce tendinţe şi apucături masculine. Urîtă mi è muierea cu mustăţi şi barbă; dar mi è şi mai urîtă quând mustăţile şi barba îi crescu în inimă. La o assemenea întîmplare mai bine un muritor de quât un ḍeu; quŏ mori şi scapi. — Articolul aquesta era consacrat pentru doi giganţi, şi noi din vorbă în vorbă căḍurŏm în amorurile şi tinereţele şi gentileţele conjugale alle lui Siva şi Bhavani. Cată sa spunem quâte queva şi din proprietăţile aquestor doi fraţi. Aşà în resbellul quel mare primordial, Vaghuta şi Prihanda furŏ alliaţii lui Bhavanii în contra lui Siva. Quel d'ântĕiu erà mare ca o lume şi cu o gură ca abisul

www.dacoromanica.ro

Quel d'al doilea Prihanda erà mai mult de quât un cen timan. Braçele lui erà nenumerate cu dânsele appucà în resbel ori que întîmpinà şi 'l arruncà bătăios în gura demnului sĕu frate. E terribil focul, dar şi Apa îi vine de hacu, quând s'o pune cu milliónele de braçe sau alle unde oceanice.

Theologia brahmană cătò să aibă şi ḑei animale. Aqueasta ḑicu quŏ i a venit de marea sapienţă şi pietate. Noi credem quŏ i vine mai mult din rînjirea sarcastică que au toţi cuvioşii que sgărîie ca pisica. Ḑei animale furŏ figura şi personificaţia popolilor. — După theologia brahmană a fost o dată un ḑeu urs anume Iambavana, que întrecea la putere pe toţi împĕraţii urşi. El erà ḑeu şi împĕrat al urşilor, cu tot dreptu pentrul quŏ al ómenilor sau al brahmanilor şi cavalerilor nu putea fi. Pe attunci numai brahmanii şi cavalerii erà ómeni. Acum s'a quam întors lucrurile, ómenii ḑicu marelui brahman al Rusiilor Urs, şi păgânilor de Europeni ómeni, cu differinţa aqueasta quŏ puterea Romanovilor n'are nimicu a face pe lûngŏ puterea Iambavanilor. Iambavan ursul, cu tótă armata sa de urşi, venì şi ajutò lui Vichnu în resbellul que avù în contra gigantelui şi tyranului Ravana que chinuia lumea şi quare îi răpisse pe bella Siti. Brahmanii de attunci făcea pe popoli que se sculaşserŏ assupra despotismului *urşii* precum reacţionarii din ḑillele nóstre facu pe democraţi *canibali* (cătcăuni). Intenţia morale este aqueea, espressiile numai s'au schimbat; sûnt queva mai progressive şi mai gentile aquestea de acum.

Mai a fost o dată sau tot de o dată cu ursul Iambavan, şi ùn ḑeu momiţă sau orangutan, cu numele lui, cu historia lui, cu minunele lui. Numele aquestui ḑeu momiţă fu Hanuman şi dupŏ cum am mai vĕḑut el a fost fiiu a lui Pavan, ḑeul aerului şi câmpilor. In ţérra Momiţelor era un rege, tot momiţă şi el pentru quŏ dupŏ înţellep-

www.dacoromanica.ro

ciunea sau mai bine umanitatea sarcastică a brahmanilor, peste Momiţe se cuvine a împărăţi o momiţă şi jumătate. Numele regelui eră Sugriva Hanuman, ca fiiiu de ḑeu de al treilea şi al patrulea rangu, ca un boiernaşu de némuri sau mazîl que adesea è şi el cărrat la angaralle; reuşì a ajunge ministru şi generalisim *abià* la regele Momiţelor. Cu agerimea şi capacitatea sa disciplinò legiunile svelte de patrumane. Quând Vichnu declarò resbellul daitului şi tyranului de Ravana, din preună cu Iambavan que addusse în ajutor formidabilul corp de urşi, venirò şi legiuni terribile de Lei şi tigri, venì assemenea şi Hanuman în capul Momiţelor. Aquestea făcurò minuni de curagiu şi de sprintenie ca o armată legeră de *desculţi*. Aveau Momiţele cum se scie patru mâini în locu de patru picióre, şi aqueastă proprietate nu puçin contribuì întru a se distinge la *indemânare*, şi a facce a se încărcà căpitanul lor de laure. Daitul Ravana erà cum se şcie în Ceilan, şi mare nevoie erà ca să pótă trece acolo armata. Cătà a trece strimtórea spre a străbatte în ascunḑĕturele, unde se retrassesse inemicul. Hanuman attunci făcù numai un semnu mirmidonilor sĕi de Momiţe şi îndată fu construită o punte de stânce que unì insola cu continentul. Attunci trecù armata tótă; bătaia începù şi se urmò cum n'a mai fost de quât lumea o asemenea bătaie. Momiţele se semnalarò în curagiu şi agerime. Hanuman în capul lor erà terribil. Unde erà pericolul mai mare, el acolo erà în fruntea lor, cu mórtea în mână. Deprins pe limba nóstră făcuiu o greşală, ḑicênd quò ḑeul momiţă erà *cu mórtea în mână*, scripturele Indiilor ḑicu quò erà *cu mórtea în códă*, şi cată să fim şi noi exacţi narratori, mai vîrtos quò códa la o Mómiţă è un instrument îndemânaticu şi de mare necesitate. Ânsĕ va ḑicce quineva: que fel pórtă el mórtea în códă? Synaxarul Patrumanilor adeveréḑă quò nu numai mórtea ci şi devastaţia purtà Hanuman în divina-i şi incendiósa-i códă. Éttò cum: Ḑeul îşi legò singur de códă materii que se apprind şi ard de un focu nestins, şi cu aquea rapiditate de Momiţă începù a străbatte ca un meteor câm-

www.dacoromanica.ro

purile, holdele, satele, cetăţile şi ênsuşi capitala inemicului. Pe unde ajungea incendia tot şi prefăcea în cenuşă. P'aqui erà să arḑă şi ênsuşi insola pînŏ în fund, Hanuman ânsĕ în quare orthodoxia Brahmană spre batjocură personifică o porţiune a popolului, Hanuman n'avea nimicu cu pămêntul, ba din contra avé şi o mare affecţiŏ către pămênt. Prin urmare quând vĕḑù quŏ erà să arḑă şi insola, se repeḑi îndată a se aruncà în ocean spre a 'şi stinge focul que ca un comet purtà dupŏ sine códa-i. Ḑeul apelor se oppuse la aqueasta temêndu-se să nu quare cumva să ia focu mările. — Atâta sûnt în neastîmpĕr şi cu priveghere poliţaii şi sbirii şi toţi alliaţii şi complicii despoţilor! Le è témă să nu ia focu şi mările [1]). — Hanuman, allérgă darŏ, sare mai iute de quât tóte momiţele, se accaţă din stâncă în stâncă, suie muntele grăpişu şi drept pe culmea lui unde erà un lacu, îşi bagă códa divină şi stinge focul. — Brahmanilor nu pré le place bătălia aqueasta şi mai vîrtos cavalerilor, ânsĕ printr'un amor propriu naţional, cum se fudulia şi fariseii cu Samson, şi cum se fudulescu ciocoii cu Tudor Vladimirescu, brahmanii quând audu de episodul lui Samson cu vulpile lui ḑicu quŏ è un plagiat meschin. Tot asemenea critică şi rîḑ de Pan al Grecilor şi Romanilor cu Faunii şi Silvanii sĕi. Hanuman nu erà numai căpitan mare mai fu şi musicu şi inginer sau mathematicu celebru. Artele şi sciinţele exacte la Indieni erà o meserie a Momiţei de Popol. Quam aşa e datina şi prin lumea chreştină. De quând è lumea boierĕscă nu s'a vĕḑut un capel maistru sau vre un lăutar, sau vre un inginer boier sau fecior de boier. Cărţile sacre, que numai Brahmanii le pot comentà, ḑicu cu o durere profundă quŏ la împlinirea secolilor, la capĕtul lumei, aquest ḑeu momiţă se va înălţà în Su-

[1]) Bhavani se scie quŏ erà ḑeea apei şi consórte lui Siva; Ravanaa iar se scie quŏ erà Siva ênsuşi împelliţatu. Bhavani de şi tĭăia rĕu cu Siva, ânsĕ aqui erà un resbel de principiu; şi sciţi la ast-fel de împregiurări cum se unesou cu căţelu cu purcelu toţi reacţionarii din lume uitându'şi tôte rivalităţile şi tôte încăierările que au fost avut pe portofolliuri şi chivernisele.

www.dacoromanica.ro

argale adicŏ la ceruri, şi se va aşedà pe thronul lui Brahma, quare şi el ênsuşi va luà forma de Momiţă, se va identificà adicŏ cu Hanuman. Aqueasta de nu sémănă cu suveranitatea Popolului, quel puçin è o propheţie, în maniera brahmană que prevede un pruncu născut în staulul animalelor, venit în Betleem spre a facce pe Săracul popul lui Dumneḑeu şi pe Dumneḑeu popol. Resbellul que descrisserŏm mai quŏ personificà tóte resbellele din lume unde Popolul, partea quea abandonată în starea sĕlbaticilor partea desmoştenită şi satirisită de privilegiaţi cu numele de urşi, Momiţe, şi ênsuşi Rîmători. Popolul aquesta face tóte minunile aquestea de valóre şi agerime îndemânatică; el strămută şi înalţă şi găuresce munţii, el applană văile şi face punţi peste mări, el sufferă tóte greutăţile, el cu sângele lui repórtă victoria, ardică monumentele şi dupo victorie rĕmâne tot urs, tot Momiţă.

Brahmanii ca toţi cărturarii şi fariseii de la început au prevĕḑut quŏ va venì o dată timpul quând aquest urs, aqueastă Momiţă va devenì Tigru şi Leu, va devenì înşuşi Brahma, se va suì pe thronul lui, şi quând Brahma ênsuşi va devenì Popol. De aqueea dar ca toţi reacţionarii, ca toţi precupeţii de ómeni furŏ îndemânatici şi răpeḑì la epigrame şi sacasmi; d'aqueia timpii aqueia pentru dênşii li se părù capĕtul lumiì, perderea şi distincţia pămêntului. In locu să ḑicà quŏ Dumneḑeu ve deveni Popol, ḑisserŏ quŏ Brahma va devenì Momiţă, mai badjocoritor şi de quât ar fi ḑis quŏ ţiganul va ajunge boier sau quŏ boierii vor fi toţi ţigani.

Qua să terminăm tractatul despre persónele divine, mai vorbim quevà şi de Açuni que iau inventat Brahmani qua să vaḑă mai târḑiu Grecii quŏ nicì Dioscurii nu sûnt o invenţiŏ a lor. Açunii sûnt doi fraţi fii ai unei Nimphe sau Apsare prefăcute în cavallă. In aqueastă nimphă schimbată în cavallă se inamorò Sórele şi o făcù mumă prin raḑele salle que o străbătură drept prin nări.

www.dacoromanica.ro

Nimicu nu este mai frumosu de quât o cavallă silvestră, quând ardică capul în aer, îi schintee ochii, şi înflă nările nincheḑênd, a resunà desertele de focul que è în inima ei de a se facce şi ea mamă. Sórele n'allesse alt locu de quât nările cavallei, que îndată purcesse gravidă şi născù pe aqueşti doi feţi frumoşi, unul a nume Açuin şi altul Cumar. Ei representă Belleţea ca suror gemenă cu Juneţea, neincetat sûnt călări străbătând lumea, consolând durerile suffletului. Ei devenirŏ şi doi luceafărí. Indienii făcurŏ pe mama lor o cavallă; Grecii mai târḑiu aflarŏ de cuviinţă a face pe tatăl lor o lebădă. Differinţa nu è de quât la felul nunţii părinţilor şi la numele grece de Castor şi Poluce.

Ḑeii şi Demonii Brahmanilor sûnt, cum am vĕḑut, cu sutele de millióne, şi mai vîrtos demoni que sûnt quâte trei pe un geniu bun. Noi detterŏm o idee de quei mai principali. Vorbind de persónele şi qualităţile lor, să dăm o aruncătură de ochiu şi assupra unora din lucrurile sau averile lor, que sûnt iarŏşi ḑivine ca şi averile tutulor Brahmanilor, şi tutulor Castelor sacerdotale din lume. Să începem de la Meru, unde sûnt moşiile şi proprietăţile tutulor ḑeilor.

Mai 'nainte de crearea lumii, assigură brahmanesce scripturile sacre alle Indiilor, Ḑeii, bieţii ḑei, erau muritori şi se temeau şi ei de mórte. Spre a conquistà nemurirea se adunarŏ cu toţii mari şi mici în consilliu, şi vĕḑurŏ quŏ au mare nevoie de o bĕutură que o numirŏ *Amrita*. De aqueastă bĕutură avù mai târḑiu şi Olympul Grecilor que, împrumutându-se dela Ḑeî Indiilor, o numirŏ *Ambrosiă*. Differinţa între Amrita şi Ambrosia nu è alta de quât aqueea que este între Brahma şi Joie, între Siva şi Platon, între Pavan şi Pan, mai aqueea que se află între un gigante şi un pigmeu. In Indii tóte sûnt colosale ca şi minciunile.

Dupŏ un resbel de ḑece anni între geniurile Binelui şi geniurile Rĕului, între ḑei uniţi cu Patriarchii şi între

www.dacoromanica.ro

Demonii uniţi cu giganţi se încheiò o încetare de arme între ambele părţi bătăióse. In aquest repaos restaurator de puteri, se determinò a se luà mĕsure spre a se fabricà sau stórce beutura Amrita. Spre aqueasta erà de mare necesitate de a se strămutà muntele Meru din locu-i d'ântêiu şi d'a se aşedà în marea de lapte. Toţi ḑeii şi tóte geniurile pusserŏ mâinele şi umerii opintindu-se din tóte puterile lor ca nisce ḑei. Muntele n'avù încotro facce; cătò a se clăti, a cede şi a se lăsà d'a fi purtat unde voile divine îl duceau. Cu sforţuri, opintiri, nevoi, strigări, ordine repetate, muntele erà apprópe de mare; quând de o dată o întîmplare fatală! quŏ muntele scăpŏ din milliónele de mâini que îl ţineau. Ca fulgerul, şi âncŏ şi mai iute, attunci Vichnu-Naraiana (quel que se purta peste ape) se repede, îl ardică singur, şi ţi'l pune pe capul passerii numite Gand'ha. Aqueasta începe a înnotà pe mare, purtând muntele alle quăruia nenumerate crescete se perdeau în ceruri. Şérpele divin Adicechen, cu mii de capete vine şi el attunci şi încinge muntele rebel. Ḑeii şi geniurile, cu ḑeele şi genióiele, cu toţii la un locu, cu micu cu mare, se pun ş'appucă şérpele ca o funie, unii de códă şi alţii de capul capetelor, încep a trage de ambele părţi ca cum ar fi vrut să sugrume muntele. Scopul lor erà să'l strângă, să'l tescuiască şi să'l facă a scóte din pântecele sĕu erbe, arbori şi ori que plantă, tot que è aromat, tótă flórea, şi ori que fructu din quare erà apoi a se estrage mustul sau balsamul generos que din preună cu undele mării de lapte avea neapĕrat să dea bĕutura nemuririi, eternisatórea Amrită. Muntele tenace se sbucină, şi preḑênd equilibru din nuou, se confundà în abisul valurilor, unde în vecinătate se aflà şi pământul! Inchipuiţi-vĕ numai o ciocnitură de ar fi luat Terra, astăḑi noi n'am fi existat, quŏ Terra se ducea d'attunci. Tot Vichnu conservatorul, Vichnu, întîmpinò şi desastrul aquesta. Cum?— Indată se preface într'o ţestósă colosală, se dă afund în mare, se repede, se vîră sub munte, i arrestă căḑătura, îl ia pe spatele ţestóse alle divinităţii salle şi 'l readduce în faça undelor. Adicechen se împletesce

www.dacoromanica.ro

din nuou de giur împregiur peste miḑlocul meruan al muntelui. Ḑeii şi geniurile de ambele sexe cu toţi şi cu tóte se pun ai adaoge puterea ca mai nainte, trăgênd, firesce, de códă şi de cap. Curgu torrente de sudori şi inundă solzii azurei ai tîrrîtórei divine; es fulgere din ochii miilor de capete, resună eterul pînŏ la marginile firmamentului de şueratul a miilor de limbi; vortici de aburi, de fum şi de flacăre volvură, rotéḑă în tóte părţile şi împle spaţiul. Oceanul muge; tótă fiinţa viă dintr'ênsul perde sufflarea şi se întinde mórtă plutind d'assupra feţei apelor. Din culmile muntelui încep a cădé cu trăsnetu arborii seculari; ploă, curgu ca torente la valle thesaure de verdură, de flori, de fructe exotice miraculóse. Muntele se desfundă, se desflóre, se desfructă. Tot aromatul cade cu aromatul în mare. Focul face a colcăi undelei lăptóse, spumai de smântână accopere faţai: Taria se umple de un miros smântâneu şi dătător de viaţă. Din aqueastă mare assudătóre colosală, divina laborare chimică ese o bĕutură que buḑele ḑeilor, de quând erau ei, nu mai attinserŏ. Licórea inundă ênsuşi muntele que assudă din toţi porii sĕi o roă necturină. O mulţime attunci de creature încep a eşì din pântecele muntelui şi din smântâna mării. Ultima din tóte fu o demonóie, o ḑeă Davandri que ţinea în mână un vas alb şi plin de Amrită, de Nemurire, de Eternitate. Giganţii, que sta spectatori pînŏ aquì, de o dată se repedu, răpescu vasul, în quât ḑeii erau să remâie cu buzele umflate de nu erà Vichnu. Tot el ia attunci figura Maiei (Illusiei), se face baiaderă divină, începe a danţâ; încântă şi uimesce geniurile necurate, în tóte pînŏ la unul, remân cu gurele căscate la cântecele şi danţurile que nu s'au mai auḑit şi nu s'au mai vĕḑut de attunci. Vichnu profită de aqueastă uimire; le ia binişor vasul. Dă tutulor ḑeilor pe rând şi dupŏ rangul lor, şi face cum să nu mai rĕmâie nimicu pentru demoni sau giganţi. Unul dintr'aquestia, desmeticindu-se, vede quŏ una ca aqueasta nu erà cu dreptate pentru stirpea demonilor, şi îndată luŏ figura unui ḑeu şi se amestecŏ în glóta ḑeilor plebeiani qua să appuce

www.dacoromanica.ro

încai el o picătură de Amrită. Cu mijlocul aquesta, pusse mâna pe cupă, şi în momentul quând o attingea de buze, Vichnu, a tot sciitorul Vichnu, simţi que se urmédă. — Sórele şi Luna îi didesserŏ de scire. — Trage numai de quât palloşul şi rătédă capul demonului, pînŏ săn'appuce a i intrà în corp pe gûtleju licórea nemuririi. Que să facă ânsĕ quŏci capul appucasse a sorbi o picătură din aquest elixir eternisator, capul remasse nemuritor! De voie de nevoie ḑeii furŏ obligaţi a luà capul în cer şi a'l pune între constelaţiile ceresci [1]).

Intre lucrurile divine este rîul Gangul que Indienii îl au în feminin *Ganga*. Apa, dupŏ ideile cosmogonice alle brahmanilor, este partea pasivă a materiei, partea femininà; Apa, cum am mai ḑis, este Bhavani ênsăşi. Aqueastă ḑeă è mai mult de quât Amphitrite şi Tetiş la Greci, è apa priordială şi universală; din sênul ei se vérsă oceanurile, mările, rîurile, fôntânele, ploile, adico toţi Neptunii din lume şi tóte Amphitritele, şi tóte nimphele apelor. Pentru Indieni ânsĕ symbolul sau icóna apei è Ganga, şi prin urmare imaginea în miniatură a Bhavani este Ganga. Aquest rîu è sacru, è divin, è ḑea ênsăşi. El adapă şi fecundă câmpiile Indiilor, el transportă producţiile ţĕrrei şi industriei dela un popol la altul. El curăţă, santifică, şi deifică ómenii. Rîul, ca ḑeă, îşi are legendele salle, minunile salle, historia sa. Rîul aquesta o dinióră erà în cer; Indienii, ómenii, pămêntul întregu erau lipsiţi de binefacerile lui. Prin rugă numai îndelungată şi prin practicele ascetice alle sinţilor Muni sau Monachi putù a se îmmuià inima lui Brahma spre a facce prin atâtea nevoi şi minuni a descinde Ganga pe pămênt. Quei que 'şi au alles a adorà pe Vichnu mai mult, cum am ḑice a fi ómeni de casă aquestui ḑeu, ḑicu quŏ Ganga este un dar al lui Vichnu iar nu al lui Brahma,

[1]) *Amrita* în sanscrita vine din privitiva *a* şi *mrita* (mórte). Amrita va să ḑică Nemurire. Nemurire ânsĕ è în positiv eternitatea (Sura). Ḑeea eternităţii se numè *Sura-deva*. Dela *Sura* se numirŏ cerurile *Suragale*, şi demonii, giganţii *Asuri* adicŏ neeterni, neîmpărtăşiţi de Sura, ambrosie.

www.dacoromanica.ro

assigurând quŏ rîul a resărit din unul din piciórele ḑeului lor. Sivaiţii iar pretind şi susţin quŏ Ganga purcede dela Siva. Purcederea Ganghei è o questiune mare şi capitală în credinţele Indiilor; pentru quŏ nu è mai puçin lucru, Ganga è curăţitórea pĕccatelor, consulatórea quellor striviţi cu inima, speranţa amărîţilor, noianul de bunĕtate spre înfundare a credincioşilor. Quine trece prin Ganga trece prin Apă şi prin Spirit. Quând aud Brahmanii de baptesma chreştinilor mulţumescu marei şi nedespărţitei lor trinităţi quŏ nu i a lăsat în aqueastă neavere, şi puçinătate de sfinţire, quŏ lor le a dat o Gangă în locu d'un Iordan, quŏ Ganga lor è divinitatea ênsăşi, quŏ spălarea şi curăţirea lor è a intrà în divinitate iar nu în apă, şi mai vîrtos plângu pe chreştini quŏ ei se baptesă numai o dată, unde Indienii tótă ḑioa bălăcescu în Ganga. Cu adeverat nu è Clasă, nu è om în Indii quare să nu se créḑă curăţit, mântuit, sfinţit de se va spălà în apele Ganghei sau se va stropì cu dênsele. Quei mai credincioşi ajungu a nu mai eşi d'aqui, dupŏ que au appucat să intre o dată. Remânu aqui în tótă remăşiţa vieţei cu mâinile întinse la cer. Muschiul cresce pe lûngŏ dînşii, cărnile le putreḑescu, pînŏ ajung la fericirea de a'şi da suffletul în braçele Ganghei. Quei que locuiescu pe marginile aquestui rîu se credu quei mai favorisaţi de ḑei, quei mai fericiţi; quŏci ḑi şi nóptea pot a se spălà de pĕccate, şi quŏci, dupo mórte, cadavrele lor află în locu de mormênt undele divine alle Ganghei que, ca o punte sigură, duce pe quei depe pământ la ceruri. Quei adevĕraţi ânsĕ adoratori ai lui Brahma n'aştéptă pînŏ să viiă mórtea, vor să se assigure mai din nainte de aqueastă fericire şi onóre divină; vor să vaḑă singuri cu ochii lor cum li se face pompa îmmormêntării sau înnecării. Quând vĕḑ quŏ li se appropiă mórtea âncŏ pînŏ mai sûnt vii, pun să i ducă pe marginile ḑeei liquide. Acolo cu tină sacră li se astupà tóte găurile corpului pînŏ la una, spre a nu se întîmplà vre o întîmplare de aquelle terribile de quare se cutremură şi carnea şi mintea credincioşilor, a scăpà adicŏ din corpul uman şi puturos vre o materie que ar puté spurcà

www.dacoromanica.ro

apele divine. Aşà dupŏ que se astupă bine, bine se lasă de vii a fi arruncaţi în rîu, în urările de bucurie a mii de ómeni adunaţi şi quăror li se scurge ochii şi li se frige inima dupŏ atâta sfinţire şi beatitudine fiitóre.

Am vorbit de ḑece Macharchi sau patriarchi que fură creaţi de Brahma spre a i ajută la crearea lumilor, şi spre a fi de typ la toţi patriarchi din lume. In versetul 35 al cărţii prime al cosmogoniei lui Menu se arătà numele aquestor ḑece Macharchi. Aqui mai aveam a împărtăşi cititorilor quâte va din aventurele aquestor Macharchi, şi apoi scăpăm şi din aquest dedal de fabule şi de umórea que ne insuflă pietatea şi cuvioşia Braḥmanilor.

Din aqueşti ḑece Maharchi Dakcha sau Peciata este ântêiul născut fiiu al lui Brahma. El fu nu primul preot ci primul marele pontefice. El instituò sacrificiul şi susţinù pe Brahma în lupta que avù cu Siva. El, din preună cu soçia sa Devi sau Birini, născù cinci ḑeci de fiie din quari una fu mama tutulor daiţilor sau demonilor, spre a învederà tutulor ómenilor quŏ din stirpea sacerdotală eşirŏ toţi dracii. Intre aqueste fiie este şi Savitri (sórele în femine) pe quare o măritò după Soma (lună în mascule). Dakcha este consideratu âncŏ şi creḑut drept inventătorul sau creatorul quellei mai antice systeme astronomice. El regulò annul lunar al Indienilor şi făcù cunoscută systema planetarŏ.

— Un altul din aqueşti ḑece Macharchi, a nume Naradà, que are o mare analogie cu *apele* narà sau nerà făcù un mare serviţiu stirpei umane, quŏci o scăpò de a nu i se stinge sĕmânţa dintr'un deluviu.

Pământul sufferì mari revoluţii, cutremure, cataclysme. Suvenirile ómenilor erau la început âncŏ próspete, semnele lor erà învederate. Ânsĕ quine a putut operà asemenea fapte mai presus de ori que putere pământéscă? întrebò în tot d'auna un que intim al ómenilor, o curiositate innocentă şi respectabilă que împinge pe ómeni spre a se instruì. A se întrebà omul singur,

www.dacoromanica.ro

ajunge adesea prin stăruire a află adeverul; a întrebă ânsĕ nisce ómeni que se ţicu ómeni officiali ai credinţelor, ai sciinţelor, que nu lasă nici o întrebare fără rĕspuns; que pretind quŏ sciu să dea cuvênt despre tóte, póte adesea mai rĕu de quât aquei simpli săteni, que nesciind que este o cismă que aflasserŏ, învĕţatul şi priceputul satului îi încredinţarŏ quŏ cisma è un *tocu de tîrnăcop*. Quine addusserò focurile suterrane pre pămênt, cutremurile, inundaţiile mari, cataclysmele? Ómenii officiali ai popolilor, cărturarii, preoţii, poeţii le rĕspunserŏ quŏ titanii, giganţii, geniuri făcĕtóre de rĕu, vĕrsătóre de flacări, de tempeste, de unde înnecătóre que allérgă şi străbat pămêntul cu mii de picióre şerpuitóre, cu mii de braçe que sugrumă, înnécă şi devoră tot que întîmpină, que sbucină pămêntul din temelii. Fiă quare făcù o fabulă qua să nu dea de ruşine şi să nu rĕmâie întrebarea fără respuns. Ânsĕ cum de mai remasserŏ ómeni şi animale şi arbori pe faça pămêntului dupŏ aqueste catastrophe, şi mai vîrtos dupŏ deluviu? Ómenii officiali ai Indiilor nu lăsarŏ nici aqueastă întrebare nelămurită şi fără un rĕspuns demnu de înţellepciunea şi priceperea lor. Rĕspunserŏ darŏ quŏ un geniu sau o divinitate făcătóre de bine, ênsuşi Vichnu conservatorul mântui pe favoţii sĕi, lăsând în pradă tótă lumea queea laltă corruptă. Quine furŏ aquei favoriţi, aquei drepţi que furŏ mântuiţi din deluviu? Macharcha Naradà sau Neradà, supranumit Satiavrata cu trei fii ai sĕi, Sherma, Charma şi Sapeti. Apoi daqua un om simplu îşi are întîmplările salle, historia sa, Satiavrata Macharchul să nu aibă pe a lui şi mai vîrtos într'o împrejurare aşà de mare ca a deluviului universal? Cuvioşii brahmani în înţellepciunea lor făcurŏ şi aqueastă historie, sau o luarŏ drept din gura lui Brahma. Vrem să spunem şi noi acum aqueastă historie ânsĕ nu scim cum s'o începem şi de unde s'o începem, quŏci scripturele quelle sacre alle Brahmanilor pun întîmplarea deluviului mai nainte de quât fabricarea sau stórcerea Ambrosiei din Muntele Meru, adicŏ p'attunci pe quând ţei nu luaserŏ âncŏ din licórea nemuririi şi

www.dacoromanica.ro

muria şi ei ca tóte fapturele. Ḍece incarnaţii se numeră alle lui Vichnu precum am vĕḍut şi dela o încarnaţio pînŏ la alta numĕră quâte 360 de mii de anni. Acum è într'a noulea, şi se mai aştéptă a ḍecelea. Prima incarnaţiŏ a lui Vichnu fu spre a scăpà ómenii din deluviu, adicŏ acum 3 millióne 240 de mii de annişori, pe quând nu erà nici om pe pământ. Au o dibăciă Brahmanii ăştia de nu sciu cum spun, cum întórce lucrurile, quŏ le placu să spuie tot lucruri neposibile, şi qua să fii drept credinçios cată să asculţi şi să adopţi ori quâte îţi vor spune, daqua vei să aibi meritul de credincios şi dreptul d'aţi mântuì suffletul. Îl întrebi: bine părinte, acum 3 millióne de anni pe quând ḍici quŏ ḍeii erau muritori, ómeni nu erà pre pământ chiar dupŏ scripturile sacre, şi daqua nu erà ómeni, quare erà lumea corruptă, quari ómenii înnecaţi şi quari mântuiţi? Ei îţi rĕspund: „Crede şi nu cercetà, quŏcì unde è voia lui Brahma se învinge rânduiala naturei". Aşà cată să spunem historia deluviului Indian, aşà cum assigură scripturele sacre alle aquestei ţerri tot sacre. Éttŏ historia:

„Brahma dormià; pentru quŏ Dumneḍeii ómenilor primitivi, sau mai bine ai amăgitorilor primitivi, daqua avea cap şi picióre, şi mâini, şi pântece, şi barbă şi mustăţi şi tot que are omul şi femeea cătà prin ui mare să şi mănânce, să şi bea, să se şi însóre, să şi dórmă etc. Brahma dormià, şi din gura lui, precum curge dela ómeni pĕccătoşi balle, din gura lui curgea legile sacre, Vedele, legile lui Menù que le vom vedé la locul lor. Un demon ânse numit Haiagriva, sta aqui neadormit, şi ca dracul, happ! cum eşea legile, quâte una, una le înghiţià. Quând vom aflà ânsĕ que sûnt legile aquestea, quât pentru noi perduţii, un astfel de demon que devorà nisce legi que consacră sclavia popolului erà mai făcĕtor de bine de quât marele Brahma que le dospià, dormind, în căpăţinai divină. Dracul de demon înghiţia, cum ḍisseiu, aqueste legi în quât lumea erà să fiă lipsită şi de rugi, şi de metanii, şi de schimnicie, şi de sihastrie, şi de Brahmani, şi ênsuşi de a'şi cunósce popolul datoria quŏ è dator a

www.dacoromanica.ro

lucră, şi a da tot pentru brahmani şi cavaleri sau boieri spre a'şi mântui suffletul. Intr'un cuvênt fără aqueste legi tótă lumea eră să fiă perdută, quŏci n'ar fi avut cu que să se sfinţéscă. Ómenii (cu tóte că nu eră âncŏ ómeni pe pământ) eră corrupţi, depravaţi, degeneraţi, păgâni affurisiţi; numai remasserŏ pîno la unul. Eu ḑisseiu adico quă nu mai remăssesse pînŏ la unul, quŏci aşă è datina a se ḑice la assemenea împregiurări, ânsĕ Brahmanii assigură quŏ mai remăssesse ânsĕ numai unul, Satiavrata cu trei fii ai sèi, quare şi aquesta nu eră om ci Macharchu. Aquest Satiavrata Nevada se închină tótă ḑioa, nu mâncă nici de cum, sau mâncă numai buruieni şi rădăcini, âmblă despuiat şi desculţu, stă mai mult într'un picior în vîrful degetelor şi cu mâinele întinse la cer, sau, quând vrea să fiă în mai mare relaţiŏ cu cerul, se punea cu şeḑutul pe quâte un par şi sta acolo cu sutele de anni. Se lăsă să'l mănânce muscele, ţînţarii quei mai mari, vermii şi tóte insectele que n'au învĕţul de a sărută. Eră un sânt cu un cuvênt, mai vîrtos pentru quŏ avea o virtute que întrecea pe tóte, adicŏ pentru quŏ venerà ca pe Dumneḑeu şi âncŏ şi mai mult pe cuvioşii Brahmani quari de şi se corrupsesserŏ şi ei ca queilalţi ómeni, ânsè darul şi cuvioşia nu lipsia depe dênşii. Avea Macharchul Satiavrata adesse tentaţii şi în vis şi deştept dela geniurile făcĕtóre de rĕu, ânsĕ el cu o vorbă numai *Aum*, şi cu spălările în rîul Kritamala învingea tóte şi eşia tot sânt.

Intr'o ḑi la rîu, un pescişor îi vine înainte. Cuviosul nu mâncă nici carne, nici pesce, şi tótă fiinţa viă eră pentru dênsul sacră, divină, pentru quŏ într'ênsa putea să fiă suffletul tatălui sĕu. — Noi scim quŏ tată sĕu a fost Brahma ênsuşi, Brahmanii ânsĕ o quam încurcă şi ḑicu quo aqui è mărime, şi sublimitate de styl şi de morală qua să dea exemplu quellor lalţi ómeni să scie quo suffletele taţilor lor sûnt în asemenea animale. — Satiavrata ia pescele şi 'l pune într'un bocal, firesce cu apă. Peste quâteva ore sau minute — despe aqueasta nu sciu să spuiă carat nici înţelleptii Brahmani — pescele se mări atât quât nu'l mai încăpù bocalul. Macharchul quel

www.dacoromanica.ro

drept cu inima, îl scóte d'aqui şi 'l pune într'un chiup (tot cu apă). O minune! quŏ pescele se mări şi aqui quât nu'l încăpù nici aquest vas. Îl ia sântul binişor şi 'l depune într'un lacu mai micu; minunea se repetă; nici lacul nu'l mai încape, strămutat într'o baltă, tot aqueaşi minune, strămutat în rîul quel mai mare tot aşà; pescele crescea mereu, în quât nu'l mai încăpea nicăiri. Cuviosul şi sântul ragiah (se ḑicu şi ragiahi, Macharchi ăştia) îl pune, în fine în ocean. Despre cum l'a luat şi l'a pus, s'a mai făcut iarŏ quât va vorbă şi sinóde; ânse quând se încredinţarŏ ómenii quŏ aquest pesce erà ênsuşi Vichnu, a doa persónă a Trimurtii, attunci gurele tutulor Ariilor din aquei timpi furŏ astupate; quŏci ḑeul putea şi 'n ore şi 'n clipe să se măréscă ori quât ar fi voit, şi tot assemenea, ori quât de mare ar fi fost, putea să deviiă uşure ca un fulgu, şi ori quât de micu ar fi fost putea să deviiă greu quât lumea întrégă. Que mai vrem? ḑeu trimurtar erà, şi un ḑeu ca aquesta póte tóte.

Aşà ḑeul quând se vĕḑu în ocean prin nepregetarea şi pietatea lui moşu Neradà Satiavrata: „Şépte ḑille îi ḑisse cu vocea sa de pesce, şi tótă lumea va fi înnecată". — Ânsĕ, de unde apă qua să înnece lumea? quŏci apa quât a fost să fiă a fost şi 'şi apucasse sau occupasse locurile salle. De aqueea dar ḑeul se făcusse peşce şi crescênd în bocal dette apa pe din afarŏ, crescênd în chiup, în baltă, în rîu, firesce quŏ a dat apele pe din afară. Acum cum se veḑu în ocean n'avea de quât să créscă quât să créscă quât oceanul, şi apele oceanului n'avea încotro face, cătà să dea pe din afaro a'şi cătà alt locu. Calculul aquesta nu è numai divin, ci şi mathematicu. Planul erà de minune făcut: deluviul se făcea, de scire se da favoritului, şi apoi ca peşce amăgià şi pe demonul Haigriva d'a nu 'şi lua măsurele. Cam dormisse Brahma quând îi înghiţisse demonul legile, aşà cătà să dórmă acum p'o urechie demonul, qua să fiă supraprins.

Cum se vĕḑù Vichnu în Ocean: „Să crescem, ḑisse, să crescem, să dea Oceanul pe din afară, quât un Ocean que este, să înnece tot, şi ómeni şi animalele, tótă fiinţa

www.dacoromanica.ro

vie, după voia şi decisia nóstră; pentru quo pré s'a stricat lumea; nu mai scie nici de brahmani, nici de udul vacei, nici de baliga ei, nici de rugele sihastrilor de Muni. Ómenii, în loc să stea la rugă, s'appucă de muncă şi queea que scotu după sudorile lor, în loc s'o dea Brahmanilor şi mai marilor lor, boieri şi împĕraţi, demonii îi învaţă, aţiţându-le pofta, s'o ţiiă pe seama lor! Toţi s'au luat după demonul que înghiţi legile".

Dupŏ aqueasta adaosse pescele sau ḑeul către Satiavatra: „In mijlocul valurilor înnecătóre, ţi se va arătà înnainte o navă mare. Intră într'ênsa căpuit de tóte seminţele, de tóte plantele şi de ori-que provisii; ia d'impeună cu tine pe quei trei fiii ai tĕi Shemra, Chamra şi Iapeti; mai ia şi pe quei şépte Richi; ia şi din tóte animalele perechi, perechi; închide apoi uşele şi ferestele năvii bine, ş'apoi să nu'ţi pesse". Aqui pescele-ḑeu fu mai prevĕḑător de quât toţi ḑeii, quăci pe attunci nu numai nu ereau ómeni, ci şi de ar fi fost, quine scia pe attunci a construì la nave? Şi apoi şi de ar fi sciut, nici timp mai era d'a face o assemenea navă de mare; şi iar şi timpu să fi fost nu era ertat la o persónă sfântă a pune mâna pe lucru: măiestriile, lucrarea, ereau pentru pĕccătoşi şi paria. Arburele sciinţei îşi avea rădăcinele în iadu. Artele, multe puçine que ar fi putut să fie, sunt nisce invenţii alle demonilor. Prin urmare cătò să apară vre'o navă de unde-va, din ceru, prin minune, şi minunile quâte vrei ereau în mâna ḑeului.

Dupŏ şépte ḑile, în adevĕr (brahmanic), marea, oceanul dette pe din afară, ca un vas plin cu apă şi în quare s'ar mai adăoga altă materie quât şi locul apei. Pămêntul se înnecă, p'aqui era să piară şi favoritul ḑeilor Satiavrata, quând éttŏ nava que apăru. Que să facă acum sântul? Intră firesce, ellu maiântêiu, apoi fii sĕi cu femeile lor, apoi quei şépte Richi şi apoi animalele pe rând quâte apucarŏ; iar la quâte n'apucarŏ să intre de attunci, li s'a stins seminţa. Dupŏ que se înnecò lumea bine şi se assigurò ḑeul quă nu mai è fiinţă viă, attuncì, ca pesce que era, începù a se ardica în sus în locul que lăsa deşert

www.dacoromanica.ro

sub divinitatea Sa pescească, apele începură a se retrage, cu quât pescele se ardica în sus cu atâta apele vineau la locul lor. d'ântêiu până se trasserŏ tóte şi attunci Vichnu Naraiana, era pesce naraiană, adicŏ pesce pe d'assupra apelor. D'aqui, de d'assupra, cum a făcut nu să scie, quŏci aquesta este secretu sĕu, quŏ uccisse pe demonul Haiagriva şi îi scósse din pântecelei infernale legile înghiţite şi divine que avea să mântue lumea, servind de model la toţi împăraţii şi ponteficii. Satiavrata fu însărcinat cu dênsele, spre a le comunică ómenilor şi apoi fu răpit la ceruri şi pus în rândul quellor şépte Meni sub numele de Vivasuata.

— Altu din aqueşti ḑece Macharchi, que figură şi între quei şépte Richi, pe quari Satavriata mântuì din pericolul de a se înnecà în deluviul que véḑŏurm, se determinò a se retrage pe muntele Tricudan, a cugetà ḑi şi nópte la vanitatea lumii, a se pune pe rugă şi a'şi abandonà corpul în prada lipselor şi durerilor. Era Macharchu, era Richi, era pietos, era drept; ânsĕ, ori-quât să aibă omul, îi quere neîncetat inima tot să mai aibă. Atri, pe lângă calităţile şi virtuţile que avea, dorea să'i mérgă numele în lume, qua ascet şi sânt ca dênsul n'a mai stat nimeni şi quine va voì să'l imite să nu'l pótă ajunge. Atri avea şi o soţie anume Anussuci que nu'i dedesse nici un copil. Nu să scie dacă aqueastă sterpitate venea dela dênsul, dela dênsa, sau dela amêndoi. Nu să scie âncŏ dacă d'impreună cu dênsul s'a tras în desertul muntelui şi dómna Atri. Tot que è sigur, după mărturiile brahmanilor, este quo, Pragiapatul Atri, după o mulţime de anni de o viaţa monachală şi cu totul spirituală, ajunse în quel mai înnalt grad de a vorbi aiurea, adicŏ de a se Pragiapatisa, d'a vorbi gură în gură cu ḑeii şi d'a fi pus să şédă jos, a'i se offeri ciubucu, cafea, sorbete şi ênsuşi amrită, daqua s'ar fi dus vre'o dată la curtea divină. Ca un sânt ânsĕ, eră departe de ori que vanitate şi fugea de ori-que curte; ajunsesse a cunósce intrigele que se urmau pe la tóte curţile, fie mari, fie mici; mai vîrtos îi erau urîte rigialîcurile şi mijlocitoriile que începusseră a se introduce în ceru. Ḑei

www.dacoromanica.ro

ḑiserŏ într'o ḑi: daqua Atri nu vine pe la noi, aide să ne-ducem noi pe la dênsul. Aşà, într'o ḑi, marea şi nedespărţita Trimurti Brahma, Vichnu şi Siva, însoţiţi de divinele lor consórte Sarasuati, Lachmi şi Bhavani, veniră la dênsul şi îi detteră o visită, în tótă pompa şi splendórea lor divină. Unul era călare pe lebăda-aquila Hamsa; altul ţinea în frâu sub dênsul pe eretele-om şi al treilea da pinteni taurului Nandi. Trinitatea, în ḑiua aqueasta, nu mai era în inconnito şi de aqueea brahmanii se credu mai privilegiaţi şi mai buni la Dumneḑeu de quât toţi ómeni; quŏci la alţi, de şi s'a arătat divinitatea, cum spre exemplu la Abrahm, ânsĕ n'a venit cu chipul sĕu adevĕrat, cu apanagiul sĕu şi que este mai remarcabil. Una este să dea quineva o visită singuru cu capul şi alta înfamillie cu cocóna sa. Atri avu visita Trinităţi în famillie, graţie de quare nici un muritor nu s'a bucurat vre'o dată. Aşà după bună ḑiua, după quelle que sunt în datina a se ḑice la visită: „Află, îi ḑise,—nu se scie cine i a ḑis—quŏ nu è nici o differinţă între noi. Ori-que fiinţă se nasce, vieţuesce şi móre; creaţia, conservaţia şi distrucţia, sûnt trei forme alle fiă-quăria fiinţe. A cugetà la una, este a cugetà la quâte trelle de o dată. Prin urmare unul este quel Prea-Innaltu în trei feçe. „Atri, tu vei avea fii, şi stirpea ta se va immulţì ca nisipul Mării, şi va fi allésă şi binecuvêntată. Fii tĕi vor fi nisce părţi sau porţiuni din fiinţà nóstră". Ḑisserŏ şi dispărurŏ, după legea şi datina ḑeilor d'a ḑice şi d'a se face nevĕḑuţi. Dupo aqueastă viḑită, pântecele Anussuei se deschisse. Brahma, mai întêiu, făcu datoria que se cuvenea să facă bărbatul ei şi născu pe Ciandra, ḑeul Lunei. „Apoi venì şi Vichnu s'o binecuvinte între patru ochi, şi născù pe Tibaterion. Apoi Siva veni mai la urma; uni ḑicu quŏ era treaz; alţii, quŏ era cam cu chef; iar alţii îl descriu cu tot darul divinităţei salle deonachice şi binecuvêntate şi alleasa Anussa mai născu pe Duruvacen. Quâţi s'au tras apoi din aqueşti trei fii de ḑei, furŏ toţi alleşii şi privilegiaţii din lume, dăruiţi cu dreptul d'a mâncà, şi îmbrăcà şi petrece din sudórea altora. Şi quine nu va crede ast-fel, este ereticu,

www.dacoromanica.ro

revoluţionar, rebel, apostat, afurisit, demn de a fi aruncat în iad de pe lumea aquesta.

Mai avem o historióră şi terminăm cu epocha aqueasta.

A fost o dată un ragiah, adicŏ un rege sau împărat, sau om mare şi avut, şi virtuos anume, — ânsĕ pentru limba nóstră numele lui nu este aşà clasicu ca al lui Job, quŏci, cu ertăciune, se chiamă Ariceandren, sau Ariceandra *). El avea un fel de protector în cer sau agent, ca Domni Moldo-Valachiei, un capuchehaia la Ţarigrad. Numele aquestuia era Vacister. Intr'o ḑi, Excellenţa Sa Vacister, începù a lăudà în adunanţa ḑeilor, virtuţile lui Ariceandru. — Ah! ba! ḑisse unul din ḑei sau demonii (quŏci p'attunci aveau voie şi demonii a sta de façă şi a avé vot în adunanţele ḑeilor). Nimic nu è mai facil de quât a fi virtuos, generos, plin de bunătăţi şi daruri, quând è quine-va avut şi ferice. Aşu vrea să vĕd pe Ariceandru în neavere, miserie, addus în sapă de lemn şi attunci să vorbim de darurile şi virtuţile lui. — Ḑeii iau partea lui Ariceandru, şi mai vîrtos marea şi nedespărţita Trimurti, susţin quŏ Ariceandru ori la que încercare va fi supus, ellu nu se schimbă, è tot aquella. Disputa se apprinde şi ḑeii pun prinsóre. Geniul tentator, que a fost scornit disputa, ia voie dela ḑeii să vie pre pământ spre a cercà virtutea lui Ariceandru, cu plină putere de a se attinge de tóte alle lui, afarŏ de suffletul lui. Geniul tentator vine lûngŏ sântul personagiu Ariceandru, şi face que face quŏ prin vorbe, prin machinaţii, îl adduce a intrà într'un joc de prinsóre sau dare de parolă que erea p'attunci mai ruinos şi de quât banco-faro. Ariceandru perde şi vede quŏ pentru a'şi ţine parola nu'i ajungea thesaurele, moşiile nemărginite, imperiul. Vêndù tot, şi scule, şi copii, şi socia pe quare o amà ca ochi din cap, se vinde şi pe sine ânsuşi, spre a'şi conservà onórea.

---

*) Aristandru, Αριστάνδρος.

www.dacoromanica.ro

Geniul tentator nu se mulţumesce cu aqueasta; face qua fiul quel mai amat al lui Ariceandru, scumpul lui Logidachen, să móră muşcat de un şérpe, apoi să pérdă şi pe altul, şi pe altul, şi pe toţi. Dreptul Ariceandru ajunse strein, în quea mai din urmă scăpătare, redus, spre a puté trăi, a face serviciurile quelle mai umile alle Pariilor; a fi trântit de bóle şi ulcióre pe gunóie; a vedé trecênd pe lângŏ dênsul cunoscuţii şi amici sĕi, şi a se face quŏ nu'l cunosc, sau al batjocorì şi ai imputà. Tentaţia ânsă quea mai mare, fu de a vedea necontenit pe amata-i şi scumpa-i soçióră al turmentà pe tótă qiua, împutându-i, necapacitatea, nebuniile şi ênsuşi crime que n'avussesse nici n'avea, bietul om; ênsă tóte le sufferi cu quea mai generósă paţienţă; îndoite de ar fi avut într'un nimic virtutea lui nu s'ar fi clintit. Femeea nu mai îi punea capul; tentaţia aqueastă era mai presus de puterile lui; geniul tentator, pe tótă qiua, pe tótă ora aşteptà să'şi vaqă întreprinderea încoronată de dibăcie numai prin instrumentul que'şi facusse din scumpa jumĕtate a virtuosului om. Cu tóte aquestea la ori-que tentaţiŏ, prin paţienţa ajungea a luà nuoĕ puterĭ şi a'şi restaurà suffletul fatigat: „Cerul a dat, cerul a luat!“ erà esclamaţia neîncetată a martyrului; „fie numele cerului bine cuvêntat“. Nicì o dată n'ajunse pînŏ la blestemu, sau imputare, sau nemulţumire; ierta pe toţi ce'i făcusserŏ rĕu, sau îl ocolea, sau îl batjocora; iertà şi pe însuşi tentatorul sĕu que'i luasse şi averi şi imperiu; ar fi iertat şi mai mult de i ar fi lăsat muierea inima şi sufletul în pace. Geniul tentator mai întreprinse o tentaţie ultimă şi quea mai mare. Işi vîri códa să facă din femee o penitentă, o religiósă, o sfinţóie. Rugele ei osteneau cerul, necum pe un biet bărbat que jăcea pe gunóie; visà desteaptă, şi veghea în vísurĭ; cu toţi qei era în relaţie şi pentru aqueastă era în relaţiŏ şi mai regulată şi mai deasă cu brahmani. Quâte baere de la qei şi demoni, quâte balige de vacă, quâte tine sacre ereau de gûtul ei, de nasu, de ureche spânqurate. Ariceandru adorà cerul în spirit şi sufferea în carne şi în óse. Femeea lui adorà

www.dacoromanica.ro

ḑei în carne şi în óse şi se credea acum allésa ḑeilor, favorita lor şi în drept de a'şi mustra soçul, nu numai de nebunia trecută de a'şi perde starea, ci şi de impietatea şi atheia lui. Ea erà sântă, ellu hereticu, atheu, mai mult şi de quât atheu un Ciandala, un Paria. Mare, cu adevĕrat fu tentaţia. Acum venì omul sĕ nu mai pótă; p'aqui era să blesteme şi ómeni şi cerul; ânsĕ: *„cerul a dat, cerul a luat“*, venea în ajutorul lui, cerùl que îi didesse şi'i luasse soçia; cerul îi didesse şi îi va lua şi sfinţóia. Cu aqueasta se consolò şi învinse pînŏ în quelle dupŏ urmă. Tentatorul n'avea que să mai invente şi apoi nu l'ar mai fi lăsat nici ḑei a împinge lucrurile maï departe. Ariceandru reconquistă mai întâiu sănĕtatea, apoi alte averi noui îndoite; apoi imperiul şi în fine, femeea, quare preferì, în quelle dupŏ urmă, să fie mai bine împĕrătească de quât sfinţóie. Apoi avu alţi copii şi pe scumpul sĕu Logidachen îl întórserŏ ḑei la viaţă. Aqui brahmanii făcurŏ aquea que geniul tentator nu putusse face, dau adicŏ lui Ariceandru o virtute que ei însuşi nu o au şi în spinarea altora o punu ca o calomnie. Ḑicu că bietul parinte quând mai vĕḑu în braçele salle pe scumpul séu fiu, să determinò a'l sacrificà ḑeilor. Îl dusse la altar; focul era făcut, copìllul aşteptà, ca o óie spre înjunghere. Vichnu conservatorul ânsĕ, vĕḑênd quŏ Bhavani, que era plóia şi apa, nu voesce a veni să stingă focul şi să mântuie băiatul, se vĕḑù nevoit a facce queea que dupŏ multe mii de annii în qua făcu Gulliver în insula Lilliputianilor, spre a stinge incendiul.

Ariceandru, am uitat să spunem, quŏ era din stirpea Suriavansilor, adicŏ a fiilor Sórelui. *Job*, din întâmplare, însemnează *lumina*, que are mare analogie cu sórele.

Ast-fel şi asemenea aquestora sûnt quelle d'ântèiu visări şi suveniri vage alle omenirii, abia eşită din pruncie, coprinse de primii cărturari şi amăgitori, speculate de dênşi, degenerate, elaborate cu rea credinţă şi turnate pe o systemă de interese particulare şi de caste împilă-

www.dacoromanica.ro

tóre. Ast-fel, şi asemenea aquestora sûnt, cum mai vĕ-ḑurŏm, invenţiile fabulóse, laborate cu aquellaşi scop que mai în urmă venirŏ cu grămada, assupra ori-quării tradiţii populare, assupra ori-quărui adevĕr historicu, assupra ori-quărui princip de morală sănĕtósă şi le desfigurarŏ spre a nu se mai cunósce, le accoperirŏ quât să nu mai vaḑă lumina. Cu asemenea fabule fu legănată omenirea, îndată ce începù a deschide ochi înnaintea raţiei în vîrstă sau epocha quând aşteptă o educaţiŏ, o ducere de mână pe callea adevĕrului. Minciunile se făcurŏ conducătorii ei şi adevĕrurile furŏ condamnate a îmbrăcà vestmintele minciunii. Minciunele furŏ accreditate şi, devenind credinţe populare, datine, învĕţuri, amăgitorii devenirŏ domni, preoţi, conductori, legiuitori.

Aqueasta este epocha fabulósă a Indiilor, eşite din pruncia lor. Appropiindu-ne de o epochă, quând credinţele şi datinele aquestea au a deveni legi, de o epochă organică. Felul historiei que dăm, ne îndatorează a abandonà, de o quam dată, Indiile, spre a trece la alţi popoli mai noui, a vedé starea lor primitivă, epocha lor de credinţe, epocha fabulósă. Pentru quŏ nu vom putea avea o idee întreagă a prunciei omenirii întregi, pînŏ nu vom vedé prunciile tutulor naţiilor antice.

Pînŏ quând în Indii, în trecere de atâţia secoli, unii inventà cu rea credinţă atâtea fabule şi atâtea minciuni, representându-le cu atâta fastu de miracole; şi alţi ascultă şi adoptă cu atâta innocenţă şi mulţumire; în părţile din prejur, spre nord mai vîrtos, se îmmulţea alte seminţii nuoĕ, ignorante, cu adevĕrat sĕlbatice, qua se ḑicu aşà, ânsĕ viguróse, deştepte şi, daqua nu cunoscea binele, nu cunoscea nici minciunile que vĕḑurăm quŏ ţinea loc de adevĕruri şi începusserŏ a fi stimate şi venerate, drept erudiţia, înţellepciunea naţională. Voiu să ḑicu quŏ, departe de centrul corrupţiei, degeneraţiei, superstiţiei, servilităţii indiene, devenite învĕţuri, mai la nord eşirŏ alte generaţii, tot de stirpea mongolă, ca Tătari, Chinesi, Japoni. Aqueştia nu plecaserŏ âncŏ urechia la minciuni que trecea drept sciinţă, şi pe de altă parte, ca generaţii

www.dacoromanica.ro

mai agere, credulitatea lor nu fussesse atât de órbă. Oriquáre s'a fost încercat a le dominà cu dolul de n'au avut âncŏ consciinţa formată, au cătat să aibă quel puţin o temere prudentă, necessară la toţi aqueia que s'au pus în mintea a se appropia de leul popular. Daqua omenirea fu considerată de primii cărturari sau logofeţi cà nisce animale bune de vînat şi de suppus la jugul, la labóre şi la cuţit, generaţiile nuoĕ nu mai putea fi aseměnate cu elephanţi Indiilor, generaţiile nuoĕ furŏ satyrisate şi considerate chiar de aqueşti cărturari, cum vĕqurŏm, ca nisce Momiţe, Urşi, Tigri, Lei, pe quari nu 'i ar fi putut aşà facila, cărturirì, logofeţì şi dominà.

Vichnu, persóna Trinităţii indiene que singură represintă un principiu de progres, quŏci represintă conservaţia a binelui. Aquest Vichnu, aquea idee de progres, vĕqurŏm cum formà legiuni nenumĕrate de animale mai agere şi mai generóse. In satyra şì sarcasmii fabulei, aflăm adevĕrul aquestei epoche atât de depărtate.

Să trecem la Chinesi.

www.dacoromanica.ro

MALAI, CHINESI, JAPONI, TĂTARI.

Aqueste stirpi sûnt tóte de typul Mongol sau tătaru. Dupŏ ordinea que am adoptat de a considerà, pe quelle de amiadă ḑi, mai antice şi pe quelle dela nord mai nuoĕ, Malai, în quât pentru locul que occupă, intră în linia Indienilor; dupŏ credinţe ânsĕ, legi, costume şi datine facu nisce varietăţi în amestecul que eşì din tradiţiele lor, alle Indienilor şi Chinesilor. Historia lor se confundă în historia aquestora.

Chinesii şi Japonii vinu îndată dupŏ Indieni; ei sûnt fracţiunea civilisată a typului tătar sau Mongol. Sub numele propriu şi simplu de Tătarì, vom înţellege fracţiunea mongolă sau tătară que dupŏ locurile que le occuparŏ şi împrejurările que avurŏ, rĕmasserŏ mai în starea nomadă, fărŏ carte, fărŏ historie, fărŏ legi proprii alle lor. Historia aquestora intră în historia popolilor vecini, cum Chinesii despre resărit, Babyloneni, Persi despre appus. Tătarul propriu este tulpina sălbatică primitivă a generaţiilor din zona moderată a Asiei; dintr'ênsa, altoit sau cultivat, ese, ca nisce ramure, Cinesul, Japonul şi însuşi Chaldeul sau Babylonianul.

Noi ne vom occupà aqui mai mult de Chinesu, qua singur que ne póte offerì mai multe tradiţii, mai multe documente historice. Japonul ne va servì ca un suppliment

www.dacoromanica.ro

la aquest tractat. Din historia Chinei vom aflà historia civilisaţiei a tótei stirpe mongole.

Chinesii n'au fost cunoscuţi de autori antinquităţii. Moisì nu ne vorbesce de ei, historicii greci assemenea. De vom voi a afla queva despre dênşii cată să allergăm la autorii lor. Quând despre o naţie vorbescu şi strĕinii contimporani, historia ei devine pentru noi mai luminată, mai adevĕrată. Mărturiile streine, comparate cu mărturiile locale, facu adesea qua adevĕrul să devie mai necontestabil. Ânsĕ quând nu putem avea mărturii de amêndoĕ felurile, preferim pe quelle locale. In historia Hebreilor, preferim pe autori Hebrei, în aquea a Grecilor, pe Greci; asemenea în a Chinesilor, cată să allergămu la autorii lor, nu ca orbi sau preveniţi, ci ca ómeni deştepţi şi cu bună credinţă.

Chinesii se credu vechi, fórte vechi. Ca omenirea întreagă, avù şi fracţiunea lor, vîrstele salle, periódele salle. Din periodul prunciei salle n'avem nimicu de sigur ca la tóte naţiile. Que 'şi póte adduce aminte un om, o naţiŏ, din faşele salle? Inceputul bĕetiei sau copillăriei Chinesilor è plin, ca şi al Indienilor, de fabule. Omului îi place fabulele în copillăria sa, îi place miraculosul. Historia tutulor naţiiloru sûnt fabulóse la începutul lor.

Chinesii cred quŏ lumea è creată de millióne de anni.

Dupŏ scriirile şi tradiţiile chinesilor, autorul quel mai anticu al Chinei se repută Fo-hi, fondatorul imperiul Chinei şi primul imperator. Aqueasta a stat peste 3.400 de anni aprópe înnaintea erei chreştine. Cartea que a scris ellu, se numesce *Y-King*. Autorul ei, spre a o scrie, a inventat nisce semne sau littere particolare, represintate prin douĕ-spre-ḑece linióre întregi şi alte douĕ-spre-ḑece despărţite sau întrerupte; şi, prin urmare, mult timp fu ca nisce enigme a neyoie de deslegat, de quât o carte. Mulţi se ocupară de dênsa, şi imperatori şi înţellepţii, spre a o esplică, ai da o formă, între quari quel din urmă fu Confuciu sau *Koung-Fu-Tsee*. Aqueasta îi dette o formă, şi o adaose prin commentarii, coprinse în ḑece capitole,

www.dacoromanica.ro

pe quari quei dupŏ dênsul le numirŏ quelle ḑece aripe prin ajutorul quărora *Y-King* îşi luò svolul quătre posteritate.

Y-King, vorbesce despre creaţia lumei prin symbolul sau formula următóre; face adicŏ un ☯, şi ḑice totu.

Quând va să vorbească mai mult, se exprimă în chipul următor:

„☯, este terminul quel mare şi produce perechiea ☰.

„Din perechie a eşit patru imagini şi din aquestea opt-symboluri".

Éttŏ cosmogonia Chinesilor, represintată prin linióre.

Quei que întreprinserŏ mai târḑiu a explică aquest symbol sau formulă ne dau paraphrasele următóre:

„Tai-Ki a născut doĕ effigii (perechiea).

„Aqueste doĕ effigii au născut patru imagini.

„Şi aqueste patru imagini au născut quelle opt tri-„gramme alle lui Fo-hi".

Qua să înţellegem paraphrasa que explică formula, ḑată a înţellege vorbele.

Tai-Ki, însemnează culmea quea mare, sommitatea unei învelitóre, puntul unde se unesc doĕ linii şi se susţinu, şi prin urmare, culmea supremă, principiul de unde purced tóte. Ettŏ darŏ aqueastă unitate primară, născênd doĕ ramure, o perechie.

Aqueastă perechie ☯, sau dualitate de doĕ, ☰ sau linii întrunite în ☰ primar, Chinesii o desémnă prin termeni *Yang*, (perfectul) şi Yn (neperfectul), cerescul şi pământescul, fluidul şi compactul, sau quei mai materiali înţellegu materia universală împărţită în doĕ, *Cer* şi *Pământ*.

Orĭ cum va luà omul în concret, formula în abstract este generală şi exprimă un principiu que a produs o perechie, spiritul şi materia, activul şi passivul, materialul şi spiritualul, cum va voi ori-que doctrină, ori-que credinţă. Queea que la alţii este în concret, la chinesii este în abstract.

Chinesul îţi face, spre exemplu, symbolu ☯, şi ca dênsul citesci orĭ cum îţi vine la credinţă, la convicţia que ai:

www.dacoromanica.ro

or însemneaţă, sau se póte citi :

sau Una a născut doĕ, *perechieă* ;

sau Tulpina a născut doĕ ramure ;

sau Unitatea cu dualitatea face Trinitatea ;

sau Dumnezeu, unitatea, a creat dualitatea : cerul şi pământul ;

sau Fiinţa supremă a creat Spiritul şi Materia ;

sau Spiritul şi materia au creat universul ;

sau Activul şi Pasivul, produc effectul ;

sau doĕ cause producu un effect ;

sau doĕ cause primare, au un principiu primordial ;

sau cerul şi pământul au eşit de la Dumnezeu,

etc., etc., etc.

Nu este systemă de doctrină, de credinţă, nu e Religio or philosophie, quare să nu pótă citi fără scrupul symbolul, sau întors, sau şi .

Aşa dară, *Tai-Ki a născut perechea I*, după langagiul nostru va să ţică : „Dumneţeu a creat Cerul şi Pământul“ şi tótă religia o póte explica în termenii sĕi.

Perechiă I, Yang şi Yn, adică perfectul şi neperfectul, se ţice apoi quŏ au născut patru imagini. Aqueste imagini, doĕ ţinu de Yang şi doĕ de Yn, în chipul următor : , sau întors cu josul în sus . Fie-quare perechie de imagini se compune de o figură jună, vigurósă şi alta bătrână, que represintă creaţia din creaţia, productul din productu, generaţia din generaţia.

Aqueste patru imagini născurŏ iar opt symboluri, que, ca nisce elemente, produsserŏ apoi universul întreg 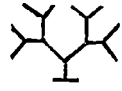 .

Philosophi Chinesi explică aqueste formule în chipul următor :

„Culmea quea mare (Principiul principiilor) a născut cerul şi pământul.

„Cerul şi pământul au născut quelle cinci elemente (veţi Manù Stanţa).

www.dacoromanica.ro

„Aqueste cinci elemente cu trinitatea d'ântêiu, facu opt.
„Şi aqueste opt au născut tóte lucrurile".

Totu que este de observat aqui è quŏ şi în textu şi în explicaţii, pretutindeni nu se vede verbul *a creat, a făcut*, ci *a născut*, ca şi quând tóte lucrurile ar fi existat în germine, s'ar fi conceput şi s'au născut apoi din principiul principiilor.

Noi putem explicà symbolul Λ, prin trinitatea superióră şi Y prin trinitatea inferióră. Prin Λ, ca şi quând am ḑice: Necunoscutul este principiul Activuluĭ şi Passivuluĭ.

Necunoscutul este principiul Spiritului şi Materiei; şi prin Y, ca şi quând am ḑice activul şi pasivul a produs effectul, spiritul şi Materia a produs universul.

Prin 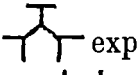 explicăm, tóte causele au un principiu mai sus şi prin doĕ cause, una activă şi alta pasivă, producu un effect, în quât arburele genealogic s'ar putea represintà în nemărginit din trinitate în trinitate, quând din sus în jos, quând din jos în sus

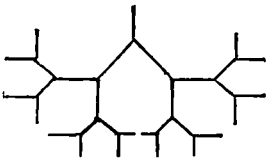

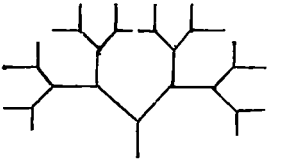

Am ḑis quŏ *Y-King*, cartea compusă de NB Fo-hi cu 3.400 de ani înnaintea erei nóstre, fu explicată necontenit pînŏ la Confuciu. Am ḑis iarŏ că Brahmanismul, degenerat prin abusuri, avurŏ protestatorii sĕi. Capul aquestora fu NB Xekia sau Sakia, născut, dupe unii, cu 2.027 anni înnaintea erei nóstre. Aquesta luò apoi numele de *Bonddha*, que însemnéḑă sciinţă şi quare, în Brahmanismu, este numele lui *Vichnu*, în una din incarnaţiile salle. Xekia sau Bonddha, facù discipuli şi proseliţii sĕi să îmmulţirŏ. Aqueştia, trecênd în China, aflarŏ terrenul religios mai curat, dupŏ cum vĕḑurŏm, de materialismu şi de abusuri şi întinserŏ aqui în Thibet şi în Japonia

www.dacoromanica.ro

Bouddhismul, despre quare se va vorbì la locul sĕu. Pe la 604 anni înnaintea erei nóstre, se arătă între Chinesi philosophul Lao-Tseu, sau Lao-Kiun, que s'a numit şi Roosi. Ellu, occupându-se de explicaţia scriiturei chinese, pe principiile Bouddhismului, formò o nouă doctrină, numită Tao-see. El recunósce un *Totu* un *Chaos* originar, quare fu descurcat prin *Li*, Fiinţa supremă, sau Legea legilor. Aquest *Totu*, produsse doĕ principe: Activul şi Passivul. El adoptă de symbol în locul lui Y pe ⊤, quare este iar unitatea sau linia I preste quare, în cumpenă sau în equilibru se contrabalanţa doĕ linii unite într'una. Vorbind în termeni mathematici, symbolul Y, que represintă o trinitate şi quare, prin trei puncturi, póte formà un triunghiu şi symbolul ⊤, que represintă iar o trinitate, se pot traduce:

Unul printr'un triunghiu: 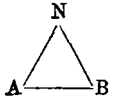

sau 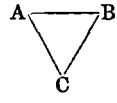

şi altul cu o linie verticală assupra alteia:

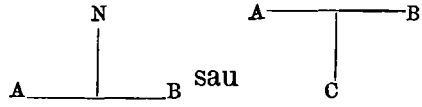

Ânsĕ fie-quare scie quŏ trei unguri alle triunghiului sunt egale la doĕ drepte, adicŏ facu 180 grade, şi, prin urmare, symbolul ⊤ represintă tot aqueea que represintă şi Y, cu differenţa quŏ în ⊤, perechia liniilor unite facu o singură linie dreaptă şi în Y, ambele linii formă un unghiu.

Lao-Kium, cum vĕdurăm mai nainte, ḑice quŏ prin Li s'a descurcat chaosul, adicŏ s'a creat lumea. Prin urmare ellu nu lepedă symbolul ∧ quare este *lameh* sau *lamda* antic, que se represintă cu doĕ raḑe în jos dintr'un centru. De aqui veni symbolul luminii mai la tóte naţiile:

lam, lem, lim, lom, lum.

Λαπτειν, lucire, luire, lumină, etc., etc.

Prin urmare, Lao-Kium, adoptând symbolul ∧ şi formând şi pe ⊤, îşi face nomenclatura *Li*, *Ta*, *Tien*, *Ti*. *Li* este lumina sau legea legilor; *Tao* este Raţia,

www.dacoromanica.ro

sau Li este raţia primitivă, or creatóre, şi Tao este raţia que nivelează quelle create. Dupŏ philosophii Chinei, una nu să distinge de alta, de quât cum se distinge realul de ideal, fapta din putinţa de a face.

Tien este activul, cerul, şi Ti este passivul, pământul.

Tao-te-King, que este scrierea sau opera lui Lao-Kium, ţice: „Tao a produs Unul, Unul a produs Doi; Doi a „produs Trei şi Trei au produs tóte lucrurile....

Ca şi quând ar fi ţis: unitatea a produs dualitatea; Dualitatea cu unitatea au format trinitatea, şi Trinitatea tóte lucrurile....

Aşà dară, mathematiceşte avem, punctul (.), linia —, unghiul ∧ sau ∟; doĕ unghiuri drepte ⊥ sau ⊤ şi triunghiul △ que este egal la doĕ drepte.

Pătratul □, cercul ○; în alphabetu, avem symbolurile primitive I, ∧ sau ∟, ⊤, △, □, ○. Despre originea symbolurilor sau a litterilor vom vorbi la locul lor, aqui ne mărginim în doctrina lui Lao-Kium.

Aquest philosophu, vorbind mai desvolt de creaţie, să exprimă în chipul următor.

„Formele materiale alle Puterii quei mari creatóre, nu „sunt de quât emanaţii din Tao (Raţiŏ). Tao a produs „fiinţele materiale que există. Mai nainte nu exista de „quât o confusiŏ, un chaos que nu se póte definì.

„Singură Tao exista nemărginită, nemutabilă, circulà „adicŏ în spaţiul nemărginit fărŏ a cercà nici o prefacere. „Se póte considera ca Mater a universului. Eu nu'i cu„nosc numele sĕu adevĕrat, o arăt, ânsĕ prin numele Tao, „raţiă supremă. Nevoit ai da un attribut, ţicu că este „*mare, naltă*; fiindu mare şi naltă, ţicu quŏ se întinde de„parte; întinţêndu-se departe o numescu Depărtatul, Ne„mărginitul, Infinitul, ţicênd Infinitu ţicu quŏ este cu „totul oppusă de queea que sunt eu (finitul)".

Astă-ţi credinţele populare în China se formă dupŏ Fo-hi, dupŏ Lao-Kium şi dupŏ Confuciu, que veni dupŏ aquesta şi quare îşi fondă doctrina sa dupŏ Y-King, que este opera quellui d'ântêiu, Fo-hi.

www.dacoromanica.ro

Y-King, în capitolul intitulat *Chuc-Kona*, ḑice quŏ Ti, Domnul Dumneḑeu, a început a eşi de la Rĕssărit, (Tchung). Aquest punct este unul din quelle opt symboluri radicale, şi străbatu apoi pe quâte şépte quelle-l'alte, adicŏ făcù girul prin quâte opt puncte alle horizontelui.

Éttŏ cum se exprimă textul : „Ese Domnul, şi tóte es la vocea lui".

Apoi urmeaḑă :

„Dupŏ que se făcù cerul şi pământul, se formarŏ şi „tóte lucrurile materiale, apoi generi sau typii masculi şi „femine, dupŏ quare se făcurŏ apoi bărbatul şi femeia".

Credinţa despre creaţia omului este mai perfectă sau mai umană, mai fraternă la chinesii, de quât la Indieni que, dupŏ cum s'a vĕḑut, au fost introdusu patru ómeni, sau Adami primitivi. Chinesii nu recunosc de quât un singur om primitiv, numit *Pouan-Kon*, que a despărţit elementele, a descurcat chaosul şi din quare se tragu toţi ómeni ca nisce fraţi.

Este ânsĕ de observat în Y-King, quŏ din Chang-Ti, quare este înnaltul creator, se născù Ta-gin, que însemnéḑă omul quel mare, prin quare s'a făcut cerul şi pământul, popolii şi tóte lucrurile.

Prin Pouan-Kon, făcênd pe omul creatorul sau Dumneḑeu şi prin Ta-gin, făcênd pe Dumneḑeu omu, doctrina aqueasta n'are altă tendinţă de quât a legà quelle ceresci cu quelle pământesci.

In legendele primitive alle Indiilor que le a adoptat Bouddhismul, protestând în contra quellor patru ómeni, eşiţi din gura, braçul, cópsa şi piciórele Brahmei, în aquelle legende omul quel d'ântêiu se numesce Adimo. Despre aquest Adimo se vorbea în Indii, cu mult mai nainte de Moisi.

Inchiem darŏ, quŏ în India a fost o credinţă primitivă, que erà commună la toţi ómenii, que s'a întins d'aqui pe faça pământului. Din aquea credinţă, preoţii interessaţi formarŏ Brahmanismul în folosul lor, la quare făcurŏ părtaşi şi pe oşteni sau nobili. Din protestaţia quellor que suffereau se formò sau se lămuri Bouddhismul que de-

www.dacoromanica.ro

veni credința populară a Chinei, Thibetului și Japoniei. Din Bouddhismu și Brahmismu vom vedea cum s'au format credințele în Babylonia, Persia, Egyptu, Grecia, etc., etc.

Ânsă aqueastă generalisare a ideilor, aqueastă symbolisare de credințe și doctrine que dată de la Fo-hi, de cum se arată, singură par'quŏ ne ar ḑice : Eu sunt resultatul unei cugetări îndelungi de seculi, pînŏ să ésă spre împăcare, a cătat să se întîmple desbinări lungii și varii, certe necurmate. Un șir lungu de secolii și de eveneminte, o lungă cugetare ni-a produs. Quând am apărut, lumea de mult și fórte de mult era creată. Quine dă mii de annii omenirii, pînŏ să ajungă a fi inventată, nu è nici de cum în rătăcire.

Aqueste semne sau symboluri au aqueeași putere în cugetarea nóstră ca și un arbore mare que își întinde îndeparte ramurile. Cum îl vedem, nu putem ḑice quŏ è de ieri semĕnat; a cătat se treacă anni, pînŏ să crească în aquea stare.

Chinesii credu quŏ sunt vechii și au cuvêntu. Nu ânsĕ mai vechi de quât Ethiopienii și de quât antenații lor din aquellași typu Indienii. Chinesii sûnt aqueia que au mai perfecționnat quelle începute de Indieni. Chinesii sûnt generații mai noĕ de la Nord, amestecate cu emigrații indiene, cu porțiunea indiană que protestă mai târḑiu în contra despărțiri castelor și abusurilor nesuferite. Chinesii, represintând o calle mai înnaintată a progresului, sunt mai noi de quât Indienii precum algebra è posterióră Arithmeticei.

Ânsĕ multe din divinitățile antice alle Indiilor, multe din dogmele cărturarilor lor, multe din credințele și tradițiile populare, furŏ din disgrațiă adduse în China, traduse în forme nuoĕ și naturalisate cu încetul sub aqueste forme locale. Aqueasta a fost natural, în cursul lucrurilor și evenemintelor. Omul nou, are de învĕțător pe omul vechiu; copillul ori-quât de deștept va fi, primele cunoscințe que vine dupŏ quelle que le ia de la muma sa, le ia adesea de la un învĕțător ignorant, pe-

www.dacoromanica.ro

dant, învechit în prejudițiile trecute ; căpitanii însuși aquellor urși și lei, și momițe a fabulei, nu furŏ de quât Indienii ambițioși, une ori revoltați, alte dăți assupra quellor trecute, fărŏ a fi preparați cu quelle noĕ. Aqueștĭ căpitanĭ, de și posedau un sufflet mai generos, o inimă mai justă și umană, mintea lor ânsĕ era coprinsă de credințele și prejudițiile antice, de sciința antică, alle quăruia fructe, dupŏ doctrina lui Moisi, nu putea fi de quât adducătóre de mórte.

Annul divin al Indienilor se vede adesea ori figurând și în autorii Chinesi. Mii și millióne de anni dau și ei de la începutul pământului, și aqueşti anni îi împartu în perióde, în quare ḑicu quŏ au împărățit nisce dynastii de ḑei. In aqueste credințe și fabule nu vedem altă differință la Chinesi de quât a stylului, a typului local și óre quare ordine que distinge generații mai noĕ, mai deștepte, que se pricep mai bine a'și regulă lucrurile și alle quăror idei au un șir mai descurcat. Tóte fabulele chinese au un șir chronologicu, unde la Indieni să vĕd în amestecu și evenemintele paru qu'ar fi lipsite și de loc ca și de timp. La Indieni, mai tóte se petrecu în Meru, que nu se află nicăiri, fărŏ a se sci quând s'au petrecut și în quelle la qŭâte se arată locul nu póte omul a'și da nici un cuvênt despre annul sau epocha în quare s'au întâmplat ; unde, la Chinesi, tóte se petrecu în China, și China pentru dênși, ca pentru toți popolii primitivi, este lumea întrégă.

Dintre scriirele que China ne póte înfăçișà cu documente mai antice, assupra historiei salle, este, cum ḑisserăm, *Y-King*. Aqueastă scriere se coprinde în culegerea de assemenea monumente que făcù Confucius. Autorul ei se ḑice a fi primul imperator, Fo-hi quare, quei mai mulți ḑicu quŏ ar fi stat pe la anni 3.468, înnainte I. Ch. iar alții pe 3.602. Confucius și alți scriitori Chinesi citéḑă și alte scrieri.

Lo-pi, unul din celebri historiographi ai Chinei, vorbesce adesea de Y-King, în opera sa numită Lu-se. In aquest autor, póte quine-va află quelle mai lămurite cu-

www.dacoromanica.ro

noscinţe, despre antiquitatea Chinei, atât pentru erudiţa lui quât şi pentru mulţimea de autori que citeaţă.

Autorii Chinesi nu se învoescu la numĕrul annilor de quând ţicu quŏ s'ar fi creat lumea şi s'ar fi început imperiul Chinei. Chinesii credu quŏ primul om fu numit *Ponan-Ku*, şi dela dênsul până la mórtea lui Confucius, (479 înnainte de I. C.) unii ţicu quŏ au trecut: 96.961.140 anni;

Alţii ţicu quŏ au trecut 3.276.000 anni;
Alţii „ „ „ „ 2.759.860 „
Alţii „ „ „ „ 2.276.000 „
Alţii iarŏ dau numai 276.000 „

Intre diversele păreri despre chronologia lumei, quei mai mulţi scriitori se învoiescu după systema lui Chaotse quare, şi ellu, se basează pe credinţele şi tradiţiile populare. Aqueastă systemă este în chipul următor:

Secolii şi întâmplările dela începutul lumii până la capĕtul ei compunu şi se numescu o *revoluţiŏ*.

Aqueastă *revoluţiŏ* se compune de douĕ-spre-ţece perióde, fie-quare de quâte 10.800 anni, adicŏ peste tot o revoluţie coprinde 129.600 anni.

Fiă-quăruia period de quâte 10.800 anni i se dă quâte un nume, spre exemplu, primul se numesce al *Pisicei*, al doilea al *Boului*, al treilea al *Tigrului*, etc.,

In primul period ţicu quŏ s'a creat cerul, în a doua, după 10.800, s'a creat terra, în al treia, după alţii 10.800 de anni, omul. Dela crearea omului pînŏ la al una-spre-ţecea, ce se ţice al *Cânelui*, tóte lucrurile se vor desvoltà şi vor naintà dupŏ natura lor; attunci ânsĕ, cerul perţênd puterile, va înceta d'a mai produce, pânŏ la al doi-spre-ţecea period quând pămêntul şi tot que 'l încongiură se va distruge, şi tot universul va reintrà în chaos que va ţine în amestec şi confusiŏ âncŏ un period de 10.800 anni. Attunci va reîncepe o revoluţiune noĕ, o creaţiŏ nuoĕ que va durà alte douĕ-spre-ţece perióde assemenea, începênd iar dela al Pisicei, şi aşa mai încolo, cu a treia, a patra revoluţiŏ.

In aqueastă systemă, numai dequât se vede o minte

www.dacoromanica.ro

que ţine un şir mai lămurit de quât quelle que se vĕḑură în credinţele Indienilor, cu tóte quŏ materia quellor mai multe tradiţii din Indii è transplantată în China.

Dogma Trinităţii, cum se adduse din India în China, nu întârḑiŏ facce iar un progres. De unde vedem trei termeni, atât de antipathici cu Brahma Creatorul, Vichnu Conservatorul şi Siva Destructorul, o împerechiere sau însoţire discordantă, între nascere, vieţuire şi mórte; între Cer, Pământ şi Iadu; între Bine şi Rĕu. In China vedemu o Trinitate de trei mari intelligenţe sympathice, şi Omul Umanitate que, pânŏ aqui, se credea quea mai debilă din animalele, se simţi o intelligenţă, o putere fórte mare şi luŏ un loc demn de dênsa în Trinitatea divină. Aqueastă mare şi primară Triadă se compune de *Tien-hong* (suveranitatea cerului sau a spiritului), *Ti-hong* (suveranitatea Terrei sau a Materiei), *Gin-hong* (suveranitatea Omului). Aqui se vede o Triadă compusă de Activu, Passivu şi Resultatu, personificând resultatul prin *Omu*, ca ultimul şi quel mai perfect termin al creaţiei. Principiul de a se da umanităţii un representant, membru în Triada divină, fu o mare conquistă, quât trecu o dată în dogma adoptată, recunoscută în credinţa officială. Suveranitatea cerului fu apoi împărţită în alte trei termini numite *Intelligenţe* a Terrei, se împărţi iar în trei *Puteri*, şi a Omului în trei *Domnii*. Qua cum ar fi ḑis Dumneḑeu, è o Trimitate de intelligenţe, Materia o Trinitate de activu, Pasiv şi Resultat şi Omul, o Trinitate de Om intellectual, Om physicu şi Om moral. Aşà aqueastă Triñîtate de Trinităţi, dette mai târḑiu motiv ânora d'a crede în noĕ suveranităţi.

Plecând dela aqueastă credinţă, ḑicu Chinesii quŏ, mai ântêiu de crearea Omului que fu în periodul al treilea, au domnitu în universu trei intelligiñţe sau suverani divini: în perioda ântêia de 10.800 anni domnirŏ *Tien-hong*. In a doua *Ti-hong*. In a treia *Gin-hong*. Ca cum ar fi ḑis: mai nainte de tóte a existat Dumneḑeu, Spiritul şi Materia; apoi, în periodul al doilea, fu creat universul, que è un compus de Spirit şi Materie şi, în fine, venind

www.dacoromanica.ro

Omul, începù dominaţia lui gradată, materială, intellectuală şi morală.

Primul Omu, dupŏ credinţele chinese, è o fiinţă divină, è dupŏ termeni biblici, un Adăm ideal, è un creator. Numele lui este *Pouan-Kon*. Despre ellu nu se ţice quŏ este creat sau născut, ci quŏ eşi în lume spre a dirige secolul. El fu domnul que, la început, descurcă elementele chaosului şi creò tóte lucrurile. Era atât de activu, în quât pe ţie-quare ţi, luă, după systema sau dogma trinitară, quâte nouĕ forme differente.

Historia Chinei se împarte în trei mari epoche: una divină, que începe dela Pouan-Kon şi vine pînŏ la Imperatorul Fo-hi, que a stat pe la 3.602 sau 3.468 înainte de I. C. Aqueasta è plină de fiinţe monstruóse, de fabule şi allegorii în forma şi stylul chinesu.—A doua este epocha eroică sau a semi-ţeilor, que începe dela Fo-hi, şi vine pînŏ la Imperatorul Yao que este mai contimporan cu deluviul biblic. Aqueasta coprinde fiinţe şi întâmplări mai umane, de şi pline de miracole. —A treia epochă è epocha cu adevĕrat umană sau historică, în quare tóte evenemintele sunt mai mult basate pe monumente, probe şi mărturii historice.

Lo-pi, unul din autorii quei mai judicioşi, lăsò o scriere numită *Lu-se*, quare este o colecţie de tóte tradiţiile, de tóte mărturiile scrierilor quellor mai antice, adăogite cu părerile şi criticele salle de o erudiţie fórte rară. Scrierea aqueasta este împărţită în doĕ părţi: prima coprinde epocha divină şi a doilea pe quea eroică. Aquest scriitor face ca toţi archeologii: pune înainte şi fabule şi tradiţii şi monumente. *Padre-Primare*, unul din orientalişti celebri que a scris despre China, ţice: „Quât pentru mine, „eu creţu quŏ aqueste fabule se cuvine a fi adunate cu „luare aminte. Georgiu Syncella nu ne a conservat de „quât nisce simple table chronologice alle regilor antici „ai Egyptului; şi înţellepţii se ajută mult în criticele lor „despre primele vîrste alle historiei. Chronica Chinei dă „quellor curioşi o lumină şi mai clară... şi de aqueia voescu

www.dacoromanica.ro

„a da afară tot que am aflat într'un mare număr de au-„tori Chinesi. . . . .“

Prin urmare, scrierea lui Lo-pi è de un mare interes pentru historie. Ea adună la un loc tóte suvenirile prunciei şi copillăriei Chinei. Citind quine-va aqueastă scriere, în tot que nu este historie, îşi póte face, după maniera nóstră de a vedé, nisce idei ca quelle următóre, adică în partea întêia a epochei divine vede nisce invenţii şi conjecture fără nici o probă. Nu se vede într'ênsa de quât o necesitate a ómenilor d'a umplea un secu al secolilor închipuiţi despre quare nimeni nu putea a le spune nimic şi nici un document nu se află. Omenii, quând au început a scrie historia omenirii, au fost în starea ori-quărui om în parte que se nevoesce a'şi rechiema quelle din prima lui pruncie. Nimic nu 'şi adduce aminte şi primele lui suveniri abiá se desemnă; tóte îi vinu împăigenate şi ca printr'un vis turbure, quând nisce obiecte fără loc şi timp, adică nisce eveneminte fără să scie unde şi quând s'au întâmplat. Ast-fel sunt şi tradiţiile primilor ómeni, despre quelle din starea prunciei umanităţii, suveniri dela strămoşi, vage, fără şir, fără ordine, pline de incertitudine, de minuni şi de tóte que ar puté a'şi închipuì şi visá omul.

Sûnt apoi ómeni que escellă în pricepere, în cugetare, şi ajungu a conduce pe alţii, a le dà cuvêntul despre multe. Aqueştia, quând sunt întrebaţi despre trecutu que vulgul şi ei ênsuşi nu cunoscu, spre a nu 'şi perde creditul, allérgă la nevoiea de a umplea aquest secu cu eveneminte neadevĕrate şi miraculóse. Imaginaţia unora fiind mai fecundă şi mintea mai solidă, începù a speculă assupra aquellui terren desert, şi éttŏ începutul diverselor systeme, mithuri, allegorii. Daqua adevĕrul nu este mathematic sau historic în assemenea scrieri, adesea ânsĕ se póte întrevedea, mai vîrtos quând ne convingem quŏ toţi popolii, despre multe lucruri, au aqueaşi tradiţiŏ, fără să fie avut vre o comunicaţie. Ast-fel è deluviul şi alte asemenea. Aqueste tradiţii de nu se narră de toţi popolii tot într'un chip, de nu au aqueiaşi dată, causa este

www.dacoromanica.ro

quŏ seamănă mult cu suvenirele, cum ḑisserŏmu, din prima pruncie, despre quare nu ne putem da cuvêntul, nici de annul nici de locul unde s'au petrecutu. Ne aducemu adesea a minte de o plóie sau înnecăciune mare, de o răssărire sau appunere de sóre splendidă, de un incendiu, de o mare sau o câmpie, de o solemnitate sau o catastrophă, de o bucurie mare sau o sperietură, şi nu putemu fixà în mintea nóstră nici locul, nici timpul unde le amu vĕḑut sau le am încercat.

Cu tóte aquestea, aquelle eveneminte cu adevĕrat s'au întâmplatu; ne ţinerea nóstră bine de minte şi neînvoirea que ar eşì de aqui, nu potu face qua existenţa lor să fie dubitósă.

După unii scriitori, şi mai vîrtos dupŏ Chaoţse, este de observat quŏ imperatorul Fo-hi, cu quare începe epoca eroică, se vede pus în periodul al şésselea şi Yao în periodul al şéptelea. Aquéstă observaţie o recommandăm cititorilor, quŏci ne va servi mult în analysarea systemei Biblice. Tot spre aquest scop, mai è de observat quŏ ideia quellor ḑece Macharchi sau Patriarchi Indieni nu rĕmasse ne exploatată de mintea Chinesilor, mai ageră. Aşà, în epocha divină, de la primul om divin pînŏ la Fo-hi, primul om uman, qua să ḑic aşa, pînŏ la un fel de Adam, se numĕră *noe-ki*, que correspundu cu dynastii quari împĕrăţirŏ în aqueastă epochă, sau patriarchate divine, que împlinescu numĕrul quellor de trei ori trei. A ḑecelea *Ki*, sau Patriarchat, este a omului, de unde începe domenul-historicu. Quând se terminà a noĕ *Ki*, se urméḑă un interval de la 1.000 pînŏ la 2.000 anni şi apoi începe a ḑecea Ki.

In aquest interval, se vede asemenea iar ḑece dynastii eroice, numite fie-quare cu numele începătorului sau patriarchului sĕu, que se lovescu mult cu patriarchi biblici, de la Adam pînŏ la Noe, quare è al ḑecelea.

www.dacoromanica.ro

TIMPII DIVINI

La începutu, cum am arătat, s'a petrecut trei perióde divine, cu quelle trei suveranităţi sau intelligenţe divine, compusă fiă-quare de trei termeni.

In primul period se arată de Domnu Suveran *Tien-hoang*. Aquesta se numesce şi *Tien-ling*, quare va să ḑică cerul intelligent, sau intelligenţa cerului. Se mai ḑice âncŏ şi *Ciong-tien*, regele suveran din mijlocul cerului. Fabula, metaphora, allegoria, ereau în antiquitatea nisce mijlóce aşa de mari, quât şi de necesarii, prin quare legiuitorii se făceau înţelleşi şi se încongiurà de prestigiu. Chinesii nu puturŏ scăpa de aqueasta şi prin urmare tóte fabulele învĕţătorilor lor Indienii luarŏ o formă locală. Muntele Meru deveni muntele ideal *Vu-vai*, que însemneaḑă *coprinḑĕtorul a tóte*. Aşa făcĕtorii de fabule şi allegorii ḑisserŏ quŏ *Tien-hoang* s'a născut în muntele *Vu-vai*, în nemărginirea cerurilor; quŏ corpul lui era de şérpe, adicŏ de eternitate. Tien-hoang are drept loc nemărginirea şi drept fiinţă eternitatea. Ellu este mai presus de tóte lucrurile. Quât idea se personnifică, începù a i se da o historie, nisce legende. Tien-hoang era într'o tranquillitate perfectă şi fărŏ nici un gust. Elementele ereau popolii sĕi şi se convertiseau sau luau callea dreaptă de sine însĕşi. Ḑicu quŏ Tien-hoang a făcut o carte în opt capitole. Aqueastă carte è universul împărţit în patru puncte cardinale şi alte patru dintre aquestea. Litterile aquestei cărţi nu ereau caracteri ca ai noştri, qui materia în sine, aurul, metalele, petrele, elementele tóte, tóte formà, tótă materia, erà o litteră a cărţei quei mari a naturei. Daqua Tien-hoang luò locul lui Brahma în

www.dacoromanica.ro

China, quâtă differenţă în progressul uman! Tien-hoang nu mai avù, qua Brahma, patru capete, nu mai eşi din ou; se vede, apărênd de sine, fărŏ qua să i se scie începutul, fiinţa lui è eternitatea, locuinţa spaţiul, şi uvragiul lui, cartea lui Natura, împărţită în opt capitole, scrisă în caracterii şi limba elementelor, şi în formele que iau aqueste elemente. Mai vinu ómenii que, spre a umplea un secu de secoli, dau un şir de trei-spre-ḑece regi divini, que avurŏ aquellaşi nume: *Vang*, quare însemneaḑă *Speranţa*. Aqueştia se ḑicu a fi fraţi şi fie-quare domnì quâte 18.000 de anni. Aquest typ divin servì mai apoi de typ, la multe despărţiri umane de un tată cu doi-spre-ḑece fii; de un Maestru, cu doi-spre-ḑece discipoli, de o revoluţie cu doĕ-spre-ḑece perióde, de un zodiac cu doĕ-spre-ḑece zodii, de un annu cu doĕ-spre-ḑece luni, de o ḑi cu doĕ-spre-ḑece ore, etc., etc.

TI-HOANG

Aquesta se numesce şi *Ti-ling* sau *Ti-ciong*, *Hoang-Kium*, adicŏ aquella que domnesce suveranemente în mijlocul pământului; se mai ḑice încŏ *Tse-yuen*, que însemneaḑă *Fiiul principu*. Se assigurŏ quŏ aquest fiiu nu è născut, adicŏ quŏ nu è creatură, quŏ ellu nu se schimbă nici de cum, şi quŏ el întemeiaḑă şi protege tóte. Quând încep allegoriile, şi cu dênsele legendele, attunci Ti-hoang sau Tse-yuen, Fiiul-principu sau al lui Dumneḑeu, începe a avé fraţi şi aqueşti fraţi imperiile lor şi durata împĕrăţirii fie-quăruia. Un-spre-ḑece regi, ḑicu mythographii quŏ au fost din aqueastă dynastie divină, toţi cu numele *Yo*, que însemneaḑă *munte*. Spre a arătà quŏ

www.dacoromanica.ro

sûnt regi divini, adicŏ eterni, îi făcurŏ *regi-longhi*, adico *dragoni* (şérpele, cum se scie, era symbolul eternităţii). Ânsĕ pentru que aqueştia furŏ un-spre-ḑece, adicŏ mai puçin cu unu de quât Tien-hoang? N'am aflat nicăiri rĕspunsul la aqueastă întrebare; âusĕ vĕḑênd quŏ numerul unu se scade şi al treilea termen que urmeaḑă, vĕḑênd adicŏ quŏ Gin-hoang furŏ ḑece Ki, ne vine a crede quŏ aqueasta este o dogmă sau mai bine o systemă dodecimală. Ast-fel Tien-hoang se vĕḑù doi-spre-ḑece şi cu patriarchul lor trei-spre-ḑece. Ti-hoang se vĕḑù unu-spre-ḑece, cu patriarchul lor doi-spre-ḑece şi cu patriarchul precedentei dynastii iar trei-spre-ḑece. In aqueastă systemă termenii trinităţii primare şi divine servesc de legăminte de unire între suveranităţile cerului, Terrei şi Omului. Daquă, plecând dela systema do-decimală, s'ar fi dat fie-quăruia termen al triadei quâte un numĕr întreg de doi-spre-ḑece, nu s'ar fi vĕḑut de quât o separaţie distinctă în triada Chinesă. Inchipuind ânsĕ un termen al triadei A, pe al doilea B, pe al treilea C, şi făcênd equaţiile A+12=13, A+B+11=13, A+B+C+10=13, avem A=B=C. Dupŏ aqueastă dogmă, sau systemă, fie-quare termen sau persónă a Triadei Chinese este egal sau de o fiinţă; quel que domnesce în mijlocul pămêntului este de o fiinţă cu quel que domnesce în mijlocul cerului şi cu quel que dă viaţă şi raţiŏ omului.

Nimicu nu degeneră doctrinele, şi quelle mai vere ca mania miraculosului, ca allegoriile que devinu fabule şi quare, în fine, aduce idolatria. Miraculosul, allegoriile vinu mai adesea dintr'un exces de zelu şi sûnt, pe lângo doctrinele, quea que sûnt amicii imprudenţi şi exageraţi a unui principiu. Inemicii declaraţi nu 'l vatămă atât ca proseliţii nebuni şi fanathici. Éttŏ cum se degeneră aquest termen al Triadei prin mania allegoriilor. Regii-dragoni avurŏ chipul de fecióre, corpul de dragoni şi piciórele de cal sau de animale şi aqueşti regi eşirŏ din muntele Long-men. Cărturari începurŏ a da felurimi de înţellesuri aquestor allegorii şi vulgul rĕmasse cu credinţa ad litteram. Vinu apoi anni quât domnirŏ fie-quare din aqueşti

www.dacoromanica.ro

regi. Unii dau fie-quăruia quâte 18.000 de anni, quari peste tot facu 19800 anni. Alţii ḑicu quŏ toţi împreună, iar nu fiă-quare, a împĕrăţit 18.000 anni, şi alţii un le dau la toţi de quât 1800 anni. Pe urmă vinu alţii que vor se dea fiă-quăruia termenu al triadei aquellaşi nuṁĕr de anni şi aflând la unul 13, la altul 11, la altul 10 membri, nu se pricepu cum se învoiască numerii şi alleargă la o systemă arbitrară, unde, de ar da fiă-quăruia aquellaşi numĕr de anni, summa ar eşì aqueea, îmmulţind cu 13, quare è numĕrul fiă-quăruia patriarchii. Dupŏ que allegoriile devenirŏ fabule şi fabulele materialisarŏ dogma, imperatorii ideali devenind materiali, creḑuţi dupŏ litteră, attunci îndată începurŏ şi întrebările: cum se póte un om, o fiinţă, să trăiască şi să împĕrăţească 18.000 anni? Aşà, qua să susţiă numĕrul, ḑisserŏ alţii quă annii au fost luni; vinu alţii şi susţinu quŏ cu adevĕrat au fost anni, quŏci în textul scripturelor nu se vede numele nici de annu, nici de lună, ci de *şchimbare de frunḑe*, quare este adevĕratul şi necontestabilul annu. Aquest nume de *şchimbare de frunḑe* se dă şi pînŏ astăḑi annului în multe părţi sau insule vecine de China şi Japonia.

GIN-HOANG

Systema Chinesă este o catenă, fiă-quare termen servea de legătură quellui laltu, al doilea termen al trinităţi vĕḑurŏm quŏ servă de legătură între primul şi al treilea. Asemenea al treilea termen, Gin-hoang, servă de legătură între trinitate şi epocele, dynastiile que se urmează. Gin-hoang este suveranul dela quare începu quelle ḑece

www.dacoromanica.ro

Ki, sau, mai bine, ellu este persónificaţia aquestor ḑece *Ki*, sau suveranităţi umane.

Aşà, capul sau începătorul aquestor ḑece Ki, ca membru al Triadei, se numesce Gin-hoang; ca patriarchu primar de unde începe suveranitatea umană, împărţită în ḑece Ki, ia numele de prima Ki.

PRIMA KI

Aqueastă Ki, este a lui Gin-hoangu şi ia numele sĕu distinctivu *Kieu-Teu* sau *noĕ-capete*, que însemnéḑă noe regi, dupŏ mărturia autorilor Chinesi. Vedem iară numĕrul împuçinat cu unul dupŏ aqueaşi systemă do-decimală.

Aqueşti noĕ cu începĕtorul lor Gin-hoang facu ḑece şi cu quelle lalte doĕ persóne Ti-hoang, Tien-hoang facu iarŏ doi-spre-ḑece. Nu se cuvine a uità quŏ systema chinesă este monarchică, paternellă şi dupŏ dênsa tótă personificaţia è un monarchu-model. Aşà suveranitatea umanităţii, que o vĕḑurŏm înălţată şi pussă a fi un membru al triadei divine, se represèntă printr'un monarchu, şi fiind quŏ periódele chinese sunt doĕ-spre-ḑece, de aqueea nu fărŏ cuvênt primii mythographi sau legiuitori, fiăquare suveranitate o împărţirŏ în doĕ-spre-ḑece. Suveranitatea cerului *Tien-hoang* îi detterŏ doi-spre-ḑece membri, suveranităţii Terrei, que începù la al doilea period, îi detterŏ 11 membri, suveranităţii Omului, îi dette 10 membri, adicŏ noĕ mai mult; unul începĕtorul lor, dând fiă quăruia period quâte un suveran, cerescu, pământescu şi umanu. Întreita suveranitate este pentru tóte periódele,

www.dacoromanica.ro

suveranitatea umană, începênd dela al treilea period, i se dă numai ḑece regi sau suverani.

Vorbind de aquest suveran-typ sau model, autorii chinesi ḑicu: El se numesce şi Tai-hoang, marele suveran, Este fórte onorabilu, nu quŏ dóră è cu queva mai presus de quât Tien-hoang şi Ti-hoang (cu aqueştia è egal şi de o fiinţă), ci pentru quŏ è mai presus de popol şi de quât tóte lucrurile, şi pentru quŏ ellu stabilì regula între rege şi suppusu, şi dette mai ântêiu regulele guvernării. Ellu dette un model de bună guvernare, în imperiul lui domnul nu fu un nume vanu, şi suppussul fu onoratu dupŏ meritele şi capacitatea sa. Sub dênsul se regulò datoriele între suveranu şi vassal; ómenii începurŏ a mâncà şi a bea, şi bărbaţii se unirŏ cu femeile. Din aquesea Lo-pi încheie quŏ adicŏ mai nainte de dênsul sau de aqueastă epochă nu erà âncŏ legi, suverani, suppuşi, adicŏ pînŏ aquì nu fussesserŏ distincţii de condiţii, egalitatea erà perfectă atât între bărbaţi între sine quât şi între bărbaţi şi femei şi prin urmare nefiind cunoscute de quât dreptu-rile, dela dênsul începù viaţa moralĕ, quŏci se stabilirŏ şi datoriele. Attunci prin urmare ómenii începurŏ a mâncà şi a bea cu adevĕrat, cà cum ar fi ḑis quŏ pînŏ aqui *păscea* şi se *adepà*. Pe aqueastă systemă de monarchie paternellă, vinu apoi autorii a descrie fericirea aquestei epoche, unirea şi frăţia subt un cap părinte; abondanţa, lucrarea ḑioa, şi repaosul nóptea, cugetul tutulor la folosul general, şi uitarea interesului particular, quare è un drept al vitei.

Allegoriile şi fabulele adaogă: *Tai-hoangu* que este un attribut al lui Gin-hoangu avù chipul de omu, corpul de dragone şi noĕ capete, sau noĕ regi, a quărora domnire durò 45.600 anni. Tai-hoang se născu în muntele Hingma, de unde ese apa vallii luminóse. Ellu împărţi globul pămêntului şi apei în noĕ părţi, şi împărţi assemenea în noĕ rìuri apa vallii luminóse. Quei noĕ regi sau fraţi se împărţirŏ între sine, şi luŏ fiă-quare quâte o parte; trăì fiă-quare în partea sa, şi uniţi între sine, bucurându-se cu aqueeaşi favóre de binefacerile cerului. Apoi amatorii

www.dacoromanica.ro

de miraculóse adaogă quŏ fiă-quare din aquești noĕ regi avù quâte un carru de nori que se trăgea de către șésse passeri. Pe aqueste carre eșirŏ ei din înbucătura vallii luminóse, dominarŏ lumea și o împărțirŏ, înălțarŏ cetăți și le încongiurarŏ cu muri. In domnirea lor se numĕră quel puçin o sută cinci-ḑeci de generații.

A DOA KI

Aqueastă Ki se numesce U-long, nume quare se dă și la cinci planeți, adicŏ Saturn, que correspunde cu huma sau lutul; Jupiter, que correspunde cu lemnul; Marte, que correspunde cu focul; Venus, que correspunde cu metallul; și Mercuriu, que correspunde cu apa. Lûngŏ aqueștia se mai adaogă Sórele și Luna que, împreună, fac șépte.

Aqueastă Ki coprinde cinci famillii differente, și fiăquare avù de dominiu quâte un munte, adicŏ quâte un astru sau planetu. Differința între doctrinele indiene și chinese este quŏ primii detterŏ fiă-quărui astru și element quâte un ḑeu de guvernator, unde la chinesi aqueste divinități începu a deveni ómeni que se tragu din suveranitatea umană Gin-hoang.

Ascultând la făcĕtorii de legende și de fabule, vedem pe aqueste cinci famillii figurând cu nume de Dragoni sau Longhi, pentru quare se și numesc U-Long. Ei înălțându-se pe un nor, că pe un carru, luarŏ în màinile lor guvernarea universului. Lo-pi, citând un autor anticu chinesu, ḑice quŏ aquești cinci dragoni furŏ discepoli ai lui Tien-hoang. Alți autori ḑic quŏ ei sunt ênsuși aquei frați ai lui Tien-hoang lûngŏ quare adeogîndu-se Sórele,

www.dacoromanica.ro

Luna, capul aquestei Ki, totul quellei d'ântêiu Ki, apoi Ging-hoang, Ti-hoang şi Tien-hoang, împlinesc numĕrul 12; şi quŏ aqueşti doi-spre-ḑece fraţi sunt geniurile quellor doĕ-spre-ḑece ore, 12 luni. 12 perióde, etc. Nu è îndoială quŏ fiind o dată numiţi dragoni, furŏ creḑuţi de nemuritori şi eterni. Despre aqueasta se exprimă curat şi mulţi din autori.

Este de remarcat queea que ḑice *Cing-yuen* citat de Lo-pi: „în timpii aquestor domnitori ómenii locuia prin spelunce şi dormià prin arburi cà în nisce cuiburi; sórele şi luna strălucià de o adevĕrată lumină". Aquì de è fabulă, fabula accopere sau ne descopere un adevĕr recunoscut astăḑi de sciinţă. Tot aquest autor adaogĕ quŏ quâte cinci aqueste famillí dragoni împărăţirŏ în aquellaşi timp.

A TREIA KI

Aqueasta fu numită *Nie-ti* sau *Che-ti*, şi se ḑice, dupŏ unii, quŏ coprinse 59 de famillii, iar dupŏ alţii 64. Quei quari pretind quŏ numĕrul famillíilor que domnirŏ în aqueastă Ki este 59, ḑicu quŏ 64 nu pot venì de quât din errórea unora de a adunà împreună şi pe quelle cinci alle precedentei Ki. Nimic de remarcat în aqueastă Ki de quât o necessitate de a împlea secul unor seculi que se crede quŏ ar fi trecut.

www.dacoromanica.ro

A PATRA KI

— —

Despre aqueasta nimic nu se ţice de quât quŏ se numià *Ho-lo* şi quŏ avù numai trei famillii, quŏ sub dênsa ómenii învĕţarŏ a se retrage şi a locuì în crepĕturile stâncelor. Despre dênşii se ţice quŏ încăllicà pe cerbi aripaţi şi eşià spre a guvernà lumea.

A CINCIA KI

Aqueasta fu numită *Lien-Tong* şi avù cinci famillii.

A SEASSEA KI

Sub numele de *su-ming,* aqueastă Ki avù patru famillii, que eşià a guvernà lumea pe şésse dragoni.

Cin-se-ming, un autor ţice quŏ dela Gi-hoang, pîno la aqueastă Ki, *su-ming* au dòmnit 83 de regi, que nu esu alt-fel de quât contând 9 în prima Ki, 5 în a doa,

www.dacoromanica.ro

59 în a treia, 3 în a patra şi 6 în a cincia, lungŏ quare adăogându-se şi quei trei mari suverani ai Triadei esu 86. Quât ânsĕ pentru annii quât au durat aqueste şésse Ki, Lo-pi citédă un autor que nu se scie de unde scóte un million 100.750 anni cu quari, ellu Lo-pi, nu se póte învoi, dicênd quŏ quelle d'ântêiu cinci Ki n'au durat de quât 90 mii anni. De unde scóte şi ellu numĕrul aquesta? Nu cumva óre din declinarea eclipticei, calculând quâte 6.000 anni pentru fie-quare gradu?

A SEAPTA KI

Chinesii s'au occupat mult cu numerii, dupŏ cum vom vedè în şirul historiei lor. Triada sau numĕrul *trei* la dênşii erà un numĕr august, dupŏ quare mai assemenea de veneratu erà şi numĕrul *şépte*. In periodul al şéptelea se vede la dênşii Fo-hi, fondatorul imperiului, începĕtorul unei viețe cu adevĕrat sociale sau umanĕ. In a *şéptea Ki* apparu nisce regi plini de virtuți, de simplitate şi de inimă curată. De aqueea aqueastă Ki fu numită de dênşii *Sun-Fel* (epocha virtuților); se dice quŏ toți popolii din lume se întrecea a imità exemplele que dà aqueşti regi, şi quŏ numele şi faptele lor se rĕspândia cu quea mai marè rapiditate peste tot pămêntul; de aqueea furŏ supranumiți şi *regii aripați*.

Epocha sau Ki *Sun-Fel* numĕrà doĕ-deci şi doĕ de famillii domnitóre cu nume differente, şi mai mult de şéideci de *che* sau generații. — *Che* însemnédă quând un timp de 30 de anni, quând o generațiŏ sau o moştenire dela tată la fiiu. Prin urmare aqueastă epocă durŏ mai mult de 1.800 anni.

www.dacoromanica.ro

Primul rege al aquestei epoce se numì *Kiu-Ling* (marele intelligent). Autorii Chinesi spun despre dênsul minuni. Ḑicu quŏ el se născù cu prima materie quare è mama adevĕrată quellor noĕ sorginţi, quŏ el îşĭ ţine în mână marea imagine, quŏ are puterea de a converti tóte, quŏ ellu se suie pînŏ peste marele terminu, quŏ de acolo âmblă în quea mai naltă şi pură regiune, şi alte assemenea.—Mult se asséměnă cu Enoch, al şéptelea patriarch biblic, que fu răpitu la cer. El séměnă cu Enoch sau Enoch cu dênsul ?

Este de observat în autorii Chinesi ideile lor despre geologie. *Li-ciun-fong*, pe quare îl citéḑă Lo-pi în scrierea sa Lu-se, ḑice: „In timpii lui *Kiu-Ling* universul nu erà âncŏ temperatu, dupŏ cum de attunci încoà (veḑi paginea....). Ellu eşì din preună cu Niu-Va [1]), amêndoi dotaţi de un geniu estraordinar, spre a ajutà *conversia*“.

Dela al doilea pînŏ la al cincilea rege al aquestei Ki nu se vede nimic de remarcat dequât aquelleaşi virtuţi.

Al şésselea rege fu numit Spiritul-Galben, *Hoang-chin* ori *moei*, sau Capul-Galben *Hoang-teu*. Despre dênsul ḑic mythographii quŏ eşì din cer spre a ajutà întru perfecţionnarea şi stabilirea guvernării. Mulţi îl au cà un miḑlocitor de împăcarea pămêntului, cà un Messia sau rege diviṇ. Mulţi iarŏ, mai fedeli dogmei de şépte, susţin quŏ aquest mediator n'a fost Hoang-chin, ci Kiu-chin, quare este al şéptelea que urméḑă.

Despre aquesta al şéptelea quăruia îi dau tóte virtuţile şi puterea que vĕḑurŏm mai sus se mai ḑice quŏ la carul sĕu avea tot d'auna închămaţi şésse *mici aripaţi*, şi quŏ a domnit de cinci ori quâte trei-sute de anni, şi quŏ, cà uṇ mediator între trecut şi viitor, ellu fu *unul şi aquellaşi rege*, şi al şésselea Hoang-chin şi al şéptelea, şi al optulea Li-Ling.

Dela al optulea pînŏ la al doĕ-spre-ḑecelea, Lo-pi ḑice: „Ómenii erà cu minte şi virtuoşi, aveau tóte ceresci şi nimic de om. Erà plini de spirit. Spiritul urméḑă ceru-

[1]) O femee pe quare o vom cunósce în quelle que urméḑă.

www.dacoromanica.ro

lui că discepolul maestrului său. Pofta que este parte animală servă că o sclavă lucrurilor que se simt. La început, Omul se suppunea cerului şi 'l ascultă, şi prin urmare eră numai spirit. Mai târdiu, ne preveghiând assupra sinelui, patima învinse şi stinsse inţelligenţa".—Étto dogma căderii. — Despre anticii înţellepţi ai Chinei se dicea quŏ ei deschidea cerul cerului, iar nu cerul omului. A deschide cerul este a facce să se nască virtutea. A deschide pe Omu este a facce loc pe unde să intre furul.

Al trei-spre-decelea rege dette motiv înţellepţilor a se întinde şi a vorbì despre que este *miḑlocul* sau mĕsura, sau quea que disserŏ mai târdiu grecii μηδὲν ἄγαν, ον πᾶν μέτρον ἄριστον. Numele aquestui rege fu *Gen-siang-chi* şi se dice quŏ possedò *miḑlocul inelului spre a ajunge la perfecţiŏ* şi quŏ aqueasta va să dică quŏ omul que nu trece peste mĕsură è omul întreg, omul adevĕrat. Lopi face o cuvêntare lungŏ despre *miḑlocu* sau *mĕsură*, unde se exprimă: „Inţeleptul se póte a nu ajunge pînŏ la mĕsură sau miḑloc; ânsĕ a trece şi de aquì mai nainte este peste putinţă; quŏci nimic nu è mai mare de quât miḑlocul sau mĕsura, nimic mai înţellept, nimic mai nalt, şi prin urmare cum se póte a merge mai departe de quât înaltul înaltelor? „Lo-pi, cum se vede, ia miḑlocul drept unitate, iar nu ia o curcitură între callu şi asin. Moderaţii, încropiţii din dillele nóstre sunt prè departe de aqueastă *mĕsură*, miḑloc sau unitate. Ei, cu miḑlocul sau termenul de miḑloc, înţellegu un amestec monstruos.

Dela al patru-spre-decelea rege pînŏ la ultimul sau al 22-lea din aqueastă Ki, se vede un şiru de nume cu aquelleaşi virtuţi. În al şéi-spre-decelea se vede un anachoret, un erimit; în al opt-spre-decelea o mare unitate, sau Omenirea suverană. Despre dênsul se spune minuni că de o divinitate. Lui i se dau tóte attributele de un fiiu al lui Dumneḑeu, de veritatea cerésca, de fiiul quel micu sau nepot de Omul ceresc de quel mai mare preţu. In toţi timpii se vede tendinţa chinesilor sau a omenirii, şi aşteptarea unor ómeni que cată să aibă misiunea de me-

www.dacoromanica.ro

diatori, de a mai appropià adicŏ în jos Divinitatea şi de a mai nălţà pe Omu.

Un assemenea rege fu şi al noĕ-spre-ḑecelea şi quei următori pînŏ la quel din urmă al doĕ-ḑeci-şi-doilea. În timpul aquestuia se ḑice quŏ ómenii începurŏ a lăssà crepăturele munţilor şi a locui prin colibe.

A OPTA KI

Aqueastă epochă se numi Yn-Ti şi avù trei-spre-ḑece dynastii. In aqueastă Ki dynastiile începurŏ a lăssà tronul de moştenire, unde în quea trecută nimic nu erà hereditariu. În tótă epocha aqueasta se vĕḑù assemenea regi cu qualităţi de divinităţi. Autorii Chinei, descriind domnirea fiă quăria dynastii, arată progresurile que începù omenirea a facce prin óre-quare aflări. Pînŏ la capĕtul epochei a şéptea vĕḑurŏm quŏ ómenii nu începusserŏ âncŏ a locuì prin case sau colibe. De aquì înainte, pe la începutul epochei a opta, de unde erà accoperiţi cu frunḑe şi erbe, Primul rege al aquestei epoche Cin-fang îi învăţŏ a curăţì peile animallelor de pĕru, a le lucrà şi a'şi facce dintr'ênsele vestminte, cum şi de a ţesse órecum sau a împletì pĕrul şi a'şi accoperi capul [1]). Minunile se urméḑă cà în toţi timpii fabuloşi sau miraculoşi. In a doĕ-spre-ḑecea dynastie se inventŏ usul focului cu lemne, începù a se formà o limbă. Regele aquestei famillii *Sui-gin*, dette nume animallelor şi plantelor aşà de asseměnate cu natura lor, în quât cum se pronunţà numele erà objetul în dată cunoscut şi înţelles. La aqueasta scriitorii chinesi nu arătă de quât quŏ limba imitativă fu prima limbă. Astfel sunt limbele antice, fiă quare vorbă è ori o imitaţiŏ a naturei, sau o întrégă definiţiŏ

[1]) Aşà ḑice şi Moissi quŏ se întîmplò dupŏ a şéptea ḑi înainte.

www.dacoromanica.ro

a objetului. Aquest rege se ḑice quŏ inventò şi greutăţile şi mésurele. Ḑice-se âncŏ quŏ mai nainte de aquest rege bărbaţii se însurà la 50 anni şi femeile se mărità la 30 anni. De aquì înainte se determinò vîrsta de însurat la 30 anni şi de măritat la 20 anni. In a trei-spre-ḑecea famillie şi ultimă a aquestei epoche, numità *Yong-cin-chi*, se inventò chipŭl de a se conservà suvenirea quellor întêmplate prin nisce noduri făcute pe aţe que servià drept littere sau scriptură. In timpii aquestui rege se arŏtò un om que pentru prima ŏră dette exemplu de neruşinare şi desfrêu, quare îndată şi fu exilat. Mythographii ḑic quŏ aquest omu desfrênat, numit *Ki-tse*, în exiliul sĕu născù un fiiu monstru, cu corpul de omu şi cu piciórele şi códa de callu, ca şi cum ar fi ḑisu quŏ desfrênarea, stricarea moralului are effecte urête, nasce monstruosităţi.

Aquestei epoche scriitorii îi dau o durată ḑela 12 pînŏ la 18 mii anni. Descriindu-o, o arată în chipul următor: La începutul aquestei epoche şerpii şi férăle erau în mare numĕr, tóte animallele se îmmulţià. Omenii ânsĕ erà fórte rari âncŏ. Apele se vedea pretutindeni, nefiind âncŏ scurse şi adunate a formà mările şi oceanele. Anticii regi âmblà cu capul descoperitu, cu pĕrul despletit, n'aveau nici corónă, nici sceptru, ci ajutà ómenilor a se nutrì şi nu uccidea pe nimeni; tot-d'auna dà şi nici o dată nu luà. Popolii recunoscea în fundul inimei virtutea lor fără a se ḑice servitorii lor. Vorba guvernare nu erà cunŏscută; p'attunci se ḑicea quŏ regii *pórtă* popolii, iar nu îi *guvernă*. Attunci passĕrile îşi făcea cuibul lûngŏ ómeni, quât aqueştia le putea ajûnge cu mâna; animallele erà ducile şi blânde, se lăssà a le conducce ómenii ori unde voiau; unirea şi concordia erà pretutindeni; annii nu se numĕrà cu ḑillele; nu se scià que va să ḑică *afară* sau în *întru*, nici que este *al meu* şi *al tĕu*. Ânsĕ ómenii începurŏ a cădè din aqueastă stare, animallele şi passĕrile se revoltară, fugirŏ de om şi férele începurŏ a'l combatte....

www.dacoromanica.ro

A NOA KI

— —

Numĕrul noĕ fiind quel mai apprópe de împlinirea aquestor seculi divini şi cu a ḑecea Ki începêndu-se seculii cu adevĕrat umani sau historici, chinesii, între a noa şi a ḑecea Ki, mai pun un interval dela 1.000 pînŏ la 2.000 anni, de timpi heroici, que servesc ca o tórtă de unire a catenei que unesce quelle divine cu umane. Timpii heroici sunt o legătură, între timpii divini şi umani. In aqueastă epochă a noa se vede ultimul rege divinu şi primul rege semi-ḑeu.

Aqueastă epochă fu numită *Cen-Tong*. Scriitorii chinesi numĕră într'ênsa cinci-spre-ḑece regi divini, pe quari unii îi numesc miniştri ai divinităţii. Alţii suie numĕrul lor pînŏ la şésse-spre-ḑece [1]).

Primul fu *Se-hong*, rege mare, inventò litterele. Mythographii nu'l lassă în pace, vin cu allegoriile lor şi îi dau o frunte de dragone, o gură mare, patru ochi splendiḑi şi plini de intelligiņţă. Ellu se ḑice quŏ fu trimis din cer spre a fi de model la toţi regii. Sub dênsul începurŏ legile, ritul, ceremoniele. Se ḑice de făcĕtorii de allegorii quŏ îndată que furŏ inventate litterele, începù a cădè din cer o plóie de graiu. Geniurile necurate şi făcĕtóre de rĕu începurŏ a urlà de turbare şi balaurul se ascunse. Aquì pentru prima óră începe a se vorbì despre geniuri relle în historia Chinei.

În timpii imperatorului al doilea începe a se vorbì de un arbure, Pu-sang, în quare se suì aquesta. Aquest arbure quând se ḑice al luminii, quând al Ascultării. E

1) Aquesta de al şésse-spre-ḑecea, dupŏ alţii, trece cà primul suveran heroic, dupŏ quare al doilea vine *Fo-Ki*.

www.dacoromanica.ro

ânsĕ de mirare quŏ aquest arbore cal siinţei, Pu-Sang, dupŏ ḑissa înţellepţilor chinesi, fiind tot aquella cu arburele Ascultării, Io-mu, de colo pînŏ dincolo ajunse în ḑio de astăḑi să însemneḑe dudu, que, dimpreună cu gîndacul, produce mătassea. La chinesi se vede rĕsărind sórele din aquest arbure, şi nici de cum nu se ḑisse nimic de rĕdăcinele lui quŏ ar fi în iadu, nici de fructele lui quŏ ar adduce mórtea. Civilisaţia chinesă nu începù dela Papi nici prin Papi, Brahmanii şi Catholicii au de perduţi pe chinesi.

Al treilea şi al patrulea imperatori furŏ assemenea divini. Al cincilea şi al şésselea nu se scie cum de eşiro rĕi, tirani, îngômfaţi şi fărŏ merit. Aqueştia furŏ typul tutulor domnitorilor dupŏ faça pămêntului que din disgraţiŏ mai toţi le semĕnaro.

Al şéptelea fu demnu de numĕrul sĕu şépte, fu un imperator bunu, divinu. Ellu inventò carrele şi făcù din lemne un symbol spre a adorà pe Dumneḑeu. Pusse un lemn drept în jos şi altul orizontal peste dênsul, adicŏ făcù o cruce pe quare o înălţò în onórea quellui prè înalt. De aquì fu ellu numit Hien-Yuen, quŏci *Hien* va să ḑică lemnu que se pune peste miḑlocu orizontal, şi Yuen va să ḑică drept, sau Nord şi Sud. Tot aquestui imperator se dă şi invenţia cumpeni şi a monedei [1]).

Dela al şéptelea imperator pînŏ la al şéi-spre-ḑecelea se vede un şir de domnitori divini, inventatori de multe que contribuesc la viaţa socialĕ. Despre al un-spre-ḑecelea se ḑice quŏ inventò o musică que punea în harmonie sufletul cu corpul, fărŏ ânsă a se vorbi de nici un instrument musical. Descrierea aquestei musici de autorii chinesi se

[1]) Moneda este d'o antichitate fórte naltă cunoscută în China. Numele familliei domnitóre se da şi monedei; queea que avea numele Hien-Yuen, adicŏ a aquestui imperator, erà grea de 12 mii de grăunţi de meiu. Monedele sunt nisce monumente pentru historie, şi mai vîrtos quŏ dela începutul lor în China purtarŏ assupra lor littere sculpite, cà şi în ḑillele nóstre, que arată numele domnitorului şi data. Fiind darŏ quŏ littera se ḑice *ven* şi *tse*, aqueste nume se dau adessea şi monedelor, precum la quei mai nuoi popoli se ḑisserŏ *pecunia* pentru quŏ erà în elle sculpită o óie, *Lei* pentru quŏ avea un leu, *Cai* pentru quŏ avea un callu, *Bani* pantru quŏ purtà chipul unui Banu, *Ducaţi* pentru quŏ avea chipul unui ducă, etc.

www.dacoromanica.ro

arată că o harmonie morală, perfectă, pace a individului şi a societăţii. Primul instrument de musică, despre quare se vorbesce în historia Chinei, fu o chitară cu cinci córde, inventată subt al patru-spre-ḑecelea imperator al aquestei epoche. Mythographii despre aqueştia ḑicu: „In timpii lui vênturile furŏ mari şi timpii annului îşi perdusserŏ regula, de aqueea dette ellu ordin lui Se-Kuei a facce o chitară cu cinci córde spre a remedià cu dênsa desordinea que se făcusse în univers şi spre a conservà totu que avea viaţă". Lo-pi, cu aqueastă occasiŏ, ḑice quŏ *musica nu è alt queva de quât accordul sau învoirea a doĕ principe a Activului cu Passivul în quari există conservaţia şi progresul lumii vĕḑute.*

Al noulea iar din aqueşti imperatori fu reputat de poet. Cântecele lui furŏ mult lăudate.

Despre a cinci-spre-ḑecelea se ḑice quo instituò danţele numite *Ta-vu.*

Cu al şéi-spre-ḑecelea imperator se terminŏ secolii şi imperatorii divini. Numele aquestuia fu Vu-Hoai-chi. Sub dênsul pământul se populasse preste tot de ómeni; aqueştia ânsĕ âncŏ nu începusserŏ a cunósce binele din rĕu, a sci que è consciinţă, pînŏ aquì erà într'o simplitate şi innocenţă perfectă. Aquest imperator luà virtutea de regulă cu quare pedepsià abatterile. Ómenii amà travalliul, pentru quŏ le adducea quelle que făcea mulţumirea şi plăcerile vieţei, ânsĕ din animă nu cunoscea âncŏ nici amorul, nici ura.

Cu imperatorul următor încep timpii heroici sau de semi-ḑei şi ómenii încep a se distinge prin cunoscinţa binelui din rĕu. Simplitatea şi innocenţa timpilor beatitudinei saŭ prunciei şi copillăriei omenirei se perdù. Consciinţa omenirei june începe a se formà. Imperatorul următor è că o personificaţiŏ, că primul omu que cunoscù binele din rĕu. Ellu fu un typu de Adam sau mai bine de Enos; Seth se representă prin al şésse-spre-ḑecelea imperator, şi Adam prin al cinci-spre-ḑecelea. Ânsĕ precum suveranitatea Omului divinu al Triadei Gin-Honag fu împărţită în ḑece Ki sau epoce patriarchale de or-

www.dacoromanica.ro

dinul divin, assemenea aqueastă epochă heroică de semi-ḑei, aqueastă treccere din timpii miraculoşi în quei historici o vommu vedè împărţită în ḑece patriarchate de ordinul umanu, sub nume de *imperatori*.

TIMPII SEMIDEILOR

FO-HI

I. Aquesta fu, dupo mărturiile şi învoirile mai multora, fondatorul imperiului Chinesu pe la annul 3468 înainte de I. Chr. Despre nascerea lui se scrie ast-fel:

„Fiia Domnului *Hoa-su*, que însemnéḑă flórea aştep-„tată, fu muma lui Fo-Hi. Preâmblându-se ea pe margi-„nile rîului que are aquellaşi nume, ţinù urmele Omului „quellui mare. Nisce fiori o coprinserŏ, un curcubeu o „încongiurò, şi prin aquest miḑloc luò în pântice. Peste „doi-spre-ḑece anni în a patrulea ḑi din luna a doa născù „pe la mieḑul nopţei; de aqueea pruncul fu numit Soui, „sau stéoa annului". Aquest personagiu represintă planeta numită Jupiter. Allegoria stării în pântice doi-spre-ḑece anni, representă cursul aquestei planete, ḑicênd quŏ în loc de doĕ-spre-ḑece luni pămêntesci que fac un annu Jupiter are doi-spre-ḑece anni d'ai noştri pînŏ să'şi facă annul sau cursul sĕu şi alte assemenea.

Scriitorii descriu assemenea şi figura aquestui personagiu allegoricu. Vaca sau boul indian îşi aflarŏ locul la Fo-Hi, capul aquestuia ḑic quŏ erà de bou, corpul de Dragone. Alţii ḑic quŏ avea capul lungu, ochi frumoşi, dinţi de ţestósă sau scalliu, barbă albă que cădea pînŏ la pământ, nălţime de noĕ picióre şi un degit.

www.dacoromanica.ro

De aquì vedem cum îşi luò începutul Jupiter, Boul Apis la Egypteni.

Lăssând allegoriile şi fabula, *Fo-Hi* fu primul imperator al Chinei şi primul philosoph sau autor. Lui îi dau scriitorii invenţia scripturei prin opt semne sau symboluri. Y-King, prima din quelle cinci cărţi canonice, ţic quŏ este operă a lui. Ellu învăţò pe ómeni a vênà, a pescuì, a domesticì şésse feluri de animale, închiè sciinţe, inventò arte, cunoscù şi regulò tonurile musicei, făcù doĕ instrumente musicale lutha sau lyra şi chitara. Se occupò de astronomie, stabilì un călindar, ceremonii religióse, sacrificiuri, maritagiul; inventò arme de lemn, întărì cetăţi cu muri, închipuì moneda etc. Un scriitor chines ţice quŏ, mai nainte de epoca lui, ómenii n'aveau nici o differinţă de bestii, nu'şi cunosceau părinţii, nu'şi cunosceau fii.

Nu se cuvine ânsĕ a uità quŏ daqua Fo-Hi făcù tóte aquestea; atâtea cunoscinţe, arte, sciinţe, legiuiri nu vin de o dată la un popol, şi cu atâta mai puţin a le inventà un singur omu, quând mai nainte de dênsul n'a existat nimic din aquestea. Elle sûnt resultatul multor secoli, multor cercări, păţiri şi experiinţe, multor idei precedente. Fo-Hi, daqua nu è o personificaţiŏ chinesă, quel puţin este resumătorul sau adunătorul ideilor şi experiinţelor seculilor din aintea lui.

Fo-Hi împĕrăţì o sută şéi-ţeci şi patru de anni dupŏ unii, iar dupŏ alţii 150, şi muri în vêrstă de 184 anni. Fiia sau femeea lui s'a înnecat în rîul *Lo* şi trece de nimpha sau geniul aquellui rîu.

Tsien-pien ţice despre Fo-Hi „aquesta împĕrăţì prin lemn".

Airea se ţice quŏ a inventat armele de lemn.

Jupiter iar trece drept planeta Lemnului.

Que însemnéţă tóte aquestea de quât o personificaţiŏ a epocei utilisării lemnului invenţiei de măestrii que lucréţă lemnul, şi îl preface în atâtea instrumente, mobile, lucrări de locuinţe şi de vase etc.? Fo-Hi representă

www.dacoromanica.ro

practicarea binelui, daqua nu è Adam è un fel de Abel sau Seth al Chinesilor.

Dupŏ dênsul vine practicarea rĕului, armele destructóre, un fel de Cain que se servesce cu ferul.

Kong-Kong. Aquesta venì a împĕrăţì dupŏ Fo-Hi. Kong-Kong în limba chinesă însemnéḑă *astuţiosu*, viclean sau queea que Grecii înţellegu cu vorba πανοῦργος. Éttŏ cum descriu autorii chinesi epoca lui :

„Erà superb şi crud; avea ministri, usà de rĕi cà şi „dênsul; se lăudà quŏ are înţellepciunea înţelleptului, şi „ḑicea quŏ un prinçu cà dênsul nu póte să aibă pe ni„meni Domn, nimic mai presus de dênsul. Imbătat de „pretinsa-i înţellepciune, se credea quŏ este un spirit şi „îşi dà nume de *virtutea apei;* încărcà popolul cu impo„site şi îl storcea prin suppliciuri; se servì cu ferul a „facce cuţite, secure (arme tĕietóre); şi popolul fărŏ appĕ„rare perià în miserie. Se dette la tot felul de desfrênări „quare îl perdurŏ. — Corpul lui erà roşu cà focul şi se„mĕnà unui urs".

Fu aquesta un individ sau personificaţia omului rĕu, împĕraţilor rĕi? Fu un rege sau un prinçu, sau un particular? Lo-pi ḑice quŏ a fost un curat *usurpator*. Kong-Kong è un model dupŏ quare s'a turnat Cain. Epoca lui este mai aqueea cu a cetăţii Enoch sau Enochia fondată de Cain (3800 anni înainte de I. Chr.).

„Kong-Kong, ḑice Lo-pi, fu primul din rebeli; el în„tărîtò delluviul spre peirea ómenilor; el sfărîmò legă„turele que uneau cerul cu pămêntul. Attunci Niu-va „(surora sau femeea lui Fo-Hi) îşi pusse tóte puterile di„vine, dette luptă lui Kong-Kong, îl allungò şi îl dis„trusse. Dupŏ aqueastă victoriă stabilì quelle patru pun„turi cardinale şi readusse pacea în lume".

In Niu-va vedem o altă personificaţiŏ que îşi adduce cu stirpea lui Seth în contra stirpei lui Cain. Nelegiuirile următorilor lui Cain addusserŏ diluviul şi din următorii lui Seth, Noe mântue stirpea umană din catastropha universală.

Autorii chinesi numesc pe Niu-va şi *Niu-hoang* que

www.dacoromanica.ro

însemnéḑă suverana verginelor şi *Loang-mon*, que însemnéḑă Mama suverană. Éttŏ cum o descriu.

„Ea uccisse balaurul negru spre a dà paçe lumei. Victoriósă se stabilì pe o câmpie d'assupra muntelui *Tehonhoang*. Meritele ei străbătturŏ pînŏ la quea de mai sus 'nălţime a cerurilor, şi se întind pînŏ în quea mai de jos profunditate a abyselor. Numele ei se rĕspîndesce în toţi seculii fiitori şi lumina-i âmple tot universul. Peste carrul tunetului străbatte spaţiul trasă de Longi aripaţi. Un nor d'aur o încongiură şi o accopere, şi ajunge pînŏ la al noulea cer unde la pórta intelligenţei adóră pe Domnul. Nerespirând de quât unirea şi pacea îşi aflŏ repaosul lûngŏ *Tai-tzan*, şi plină d'atâta glorie, în locu d'a laudà meritele stă într'o umilă şi respectuósă tăcere“ (Hoainan-tze).

Suror sau femee, sau mama lui Fo-Hi în Niu-va se vede typul sau originea unei Eve regenerate. Suverana vergineior sau mama suverană que strivesce capul şérpelui, que nasce Sithi şi produce Noi, que mântue lumea de nevoi etc., etc. Lucrurile, cum am ḑis, sûnt narate alt fel, sûnt arătate subt altă formă, ideea ânsĕ è tot aqueea. Şi de se vede schimbări de nume, nu este de quât schimbare de limbă.

Este de însemnat quŏ sûnt Autori Chinesi que susţin quŏ Fo-hi, Niu-va şi Kong-Kong sûnt ênsuşi quei trei suverani ai Triadei, quo Fo-hi a creat cerul şi pămêntul, quŏ Niu-va a creat pe Om şi quŏ Kong-Kong e suveranul terrei sau al materiei sau al Rĕului. Aquì curat se vede altă dogmă, dogma Trinităţii Indiene. Fo-hi representând pe Brahma, Niu-va pe Vichnu în femine sau Lahmi şi Kong-Kong pe destructorul Siva. Nu e îndoială quŏ ideea trinităţii a trecut din Indii în China ; ânsĕ Chinesii ca naţiŏ mai nuoă, mai ageră, liberă de prejudiţiile antice alle Brahmanilor, mai perfecţionarŏ ideea, o mai umanisarŏ şi detterŏ un şir evenimentelor, împărţindu-le în epoce. Făcurŏ o trinitate divină. Tienhoang, Ti-hoang şi Gin-hoang despărţirŏ quelle spirituale de quelle materiale şi venind la epoca umană, fă-

www.dacoromanica.ro

curo pe Fo-hi un imperator, pe Niu-va o femee, pe Kong-Kong un rebel. Quei que pretind a facce din ei Trinitate supremă, nu sûnt de quât din quei que se încercà a readduce şi stabilì doctrinele indiene în China.

II. *Chin-nong.* Eroul aquesta domnì pe la 3218 înainte de I. Ch. Nici un autor nu arată cum a ajuns la thron. Despre nascerea lui, ca de a tutulor bărbaţilor mari, se spunu multe minuni.

Mama lui numită Niu-tong sau *Ngan-tong* que însemnéḑă fiice que se suie şi se înalţă, soţia a unui *Chao-tun,* preumblându-se în una din ḑille spre a mìaḑa ḑi dela Colina florilor, luŏ în pântece dela un spirit şi născù pe *Chin-nong* într'un antru sau pe o stâncă a muntelui *Li.* Antrul aquesta există pîno astăḑi şi se numesce grotta lui Chin-nong.

„Chin-nong, ḑicu annalele, dupo trei ore dupŏ nasce-„rea sa începù a vorbì, dupŏ cinci ḑille începù a âmblà, „la a şéptea ḑi avù toţi dinţii şi la al treilea an scià tóte „quâte se cuvin la agricultură....".

Fu numit la început Kiang pentru quŏ a fost crescut pe marginele rîului Kiang. Dela trei anni în sus i se dette numele de Chin-nong que însemnéḑă *divinul laborator.*

Prima credinţă numì divin pe quel que udă córnele aratrului cu sodórea sa. Mare pas! un pas la quare pigmeii noştri nu pot ajunge de atâtea mii de anni.

Chin-nong inventò aratrul şi învĕţò pe ómeni a cultivà pămêntul. Aratrul cu boul sûnt nisce objecte nedĕspărţite unul de altul. Boul a fost tot-d'auna symbolul labórei. Omenii nu întârḑiarŏ a urmà pe Chin-nong cu córne. In antichitate cornul erà tărie, glorie, semnu de nenvingere. Spre mai mare onóre mai târḑiu representară pe Chin-nong cu capu de taur. Osiris şi Bachu la Egyptieni precum şi Joie Amon avurŏ aqueaşi onóre. Moisì mai târḑiu se adornò pe sine şi popolul sĕu cu cornul. Boul se vede mai târḑiu şi la capĕtul quellui născut în presepe spre a mântuì lumea.

Chin-nong, învĕţând pe ómeni à lucrà pămêntul, le arătò cinci feluri de grâne a semânà şi îi instrui a plantà

www.dacoromanica.ro

viia şi a stórce mustul. Abondenţa fu mare în epoca sa şi ómenii nu lipsirŏ a ḑice quŏ în ḑillele aquestui om ploà grâul din cer. Mai nainte de dênsul vinul nu erà cunoscut şi apa se numì de aquì înainte primul vin sau vinul cerescu.

Chin-nong, occupându-se cu lucrarea câmpului, descoperì virtuţile plantelor şi florilor şi dette începutul botanicei, chimiei şi medicinei; distinse plantele folositóre la sănĕtate de quelle veninóse, vorbì despre patru sute de maladii, ḑicu autorii chinesi, şi dette trei-sute-şéi-ḑeci şi cinci de remediuri. Scrierile salle erau sculpite pe place pătrate. Se ḑicce quŏ mai compusse o scriere assupra artei militare, pentru quŏ aquest colos al antichităţii Chinese era tare în resbel. Bătţù pe toţi inenimicii sĕi.

Ca rege sau imperator, inventò târgurile sau sborurile spre communicaţia popolilor; dette o desvoltare şi curs monedei, instituì serbări de bucurie sau de jocuri. Mulţi din historici ḑicu quŏ el inventò şi fabricarea vaselor de lut sau porcelană cum şi arta topitoriei metallelor. Stabilì ânco serbători de repaos, quând nu erà iertat nici lucru, nici preumblarea, nici visitile. Lo-pi despre aquesta ḑice: „In Y-King, la symbolul Fou, se vĕd quelle următóre: Regii antici a şéptea ḑi o numià ḑi mare şi puneau a se închide porţile caselor, a nu se facce nici un commerçu şi magistraţii a nu judicà nici o questiune". Aquesta se numesce anticul calendar.

Chin-nong distinse şi regulò âncŏ timpii annului, arătò epocele şi ḑillele bune la laborarea câmpului, la culles, etc. şi dette o formă calendarului pe quare îl numì *Lie.*

Chin-nong fu şi poet, şi versurile lui nu erau însuflate de quât de labórea câmpénului. Compusse cântece assupra fertilităţii ţérrinelor, hymne în lauda laboratorilor. Attunci împăraţii laudà şi încuragià popolul. Făcù o lyră şi o kitară adornată cu nestimate şi le consacrò Labórei şi Virtuţei. Autorii se exprimă ast-fel: „Făcù o lyră spre „a aţintà mintea ómenilor, ai retrage dela necuviinţe, a „stinge rellele învĕţuri şi a adduce pe om la adevĕrul „cerescu". E o neînvoire între scriitori despre numĕrul

www.dacoromanica.ro

córdelor aquestei lyre. Unii ḑicu quŏ avé ṣépte, alţii doeḑeci şi cinci şi alţii numai cinci. Nu fără cuvênt erà aqueastă neînvoire. In aquei timpi tot erà symbolicu, tot erà allegoric, tot ascundea un adevĕr. Chinesii furŏ quei mai logici personificatori. La ei epocele nu sûnt personificate în individe ci în famillii sau generaţii mai multe ori dinastii. Fiă que epocă şi period se distinge printr'un nume de om que dă începutul epocei sau familliei. Aşà epoca lui Fo-hi se însemnà prin utilisarea lemnului; într'ênsa furŏ inventate tóte meseriele que lucréḑă lemnul. Aşà Chinesii ḑicu: *Fo-hi domni prin lemnu.* Epoca lui Kong-Kong se distinse prin lucrarea ferului şi mai vîrtos prin fabricarea armelor destructóre: *Kong-Kong domnì prin fer.*

Chin-nong domnì assemenea prin pămênt şi prin focu, pentru quŏ puterea, mărimea lui fu în utilisarea aquestor elemente, unul cu agricultura şi altul cu chimia sau extragerea plantelor. Astfel numim şi noi epocele, spre exemplu pe a nóstră o numim epoca capitalelor şi a machinelor, cutare domnesce prin capitale sau bani.

Chin-nong domnì prin pămênt şi focu; nimicu ânsĕ nu'l făcù aşà de celebru şi mare ca utilisarea pămêntului. Ansĕ aquest element la Chinesi erà însemnat cu numĕrul *cinci.* Ettŏ pentru que pretindea unii quŏ cinci córde să fi avut lyra lui. Que frumos symbol de sceptru sau tărie a domnitorilor! Nu toiag de metal, ci accorduri, învoire, abondenţe que adduce labórea pămêntului. La Chinesi quei quari ḑicea quŏ aquea lyră avù nisce córde din întîmplare, ṣépte sau doĕ-ḑeci şi cinci, erà consideraţi qua nisce *eretici,* şi cu adevĕrat erà o erese provenită din partea quellor que în tot d'auna n'au lăsat credinţele populare a'şi luà o tendinţă logică, salutarie şi liberatóre.

Chin-nong învĕţò âncŏ pe ómeni a cultivà cânipa şi duḑii, a cresce gândaci de mĕtasse, a ţesse stofe. Aquest făcĕtor de bine al Chinesilor dette începutul şi unei geographii. Historicii descriu poeticamente aqueastă occupaţiŏ a eroului lor, ḑicu quŏ strebătù pămêntul pe un

www.dacoromanica.ro

car tras de şésse balauri şi'l măsurò împărţindu'l în regate.

Se vorbesce la alte naţii de Orphei, de Bachi, de Erculi, de Minos, etc.; se spun minuni despre dênşii, ânsĕ unde sûnt operele lor, unde legile lor? Chin-nong dette legi Chinesilor. Cartea numită *San-fen* conservò din elle o parte. Lectorul va aflà aqueaşi plăcere cu noi citindu-le.

„Cerul produce popolii. Popolul è temeiul regatului şi nutrimentul este cerul Popolului.

„Rege adevĕrat este aquella que lucréḑă ca cerul que produce şi nutreşce popolul, iar nu 'l distruge.

„Quând labórea câmpului è împedicată nutrimentul lipsesce, şi quând popolul nu è drept se servă cu fructele labórei în paguba unui altuia.

„Daqua un om que vine în puterea vîrstei nu lucréḑă, nu va avé nici cu que să'şi împace famea; şi fata devenind mare, de nu s'appucă a tórce ş'a facce pânḑa, nu va avé cu que sta înaintea frigului.

„Nu se cuvine a considerà de preţios lucru queea que è anevoie de a avé ci quare este folositor. Nu se cuvine a sufferì mobilele que n'adduc nici un folos.

„Fiă-quare să'şi attribue sie'şi lipsa şi abondenţa; quoci una vine din lene şi alta din lucrare.

„Quând popolul are que mâncà şi que îmbrăcà de ajuns, attunci virtutea domnesce, crima nu cutéḑă a se arătà, şi tótă lumea se lasă a se guvernà fărŏ a allergà la facere de legi".

Aqueasta è de o putere ca şi quând ar fi ḑis: quând popolul n'are que mâncà şi cu que se accoperì, attunci è nevoit a trăi ca féră, daqua nu 'l las alţii a trăì ca omul, attunci fururi, uccideri, viclenii, crime de tot felul; attunci fabrice de legi, judecătorii şi pedepse.

Hoai-nan-tze ḑice la un locu quŏ Chin-nong a domnit fărŏ a dà ordine; popolii i se suppuneau şi îl venerau.

Queea que ómenii numescu legi alle lui nu sûnt, dupŏ cum vĕḑurŏm, de quât nisce consillii. Un autor ḑice quŏ methodul lui d'a guvernà erà fórte simplu şi uşor. Tótă arta aqueasta que ḑicu quo è atât de difficilă, stà întru a

www.dacoromanica.ro

nutri popolul iar nu a se nutri dela dênsul, întru ai fi de folos; nimicu mai simplu de quât aqueasta.

Chin-nong nu uitò de a stabilì şi rituri şi ceremonii religióse. El sacrifică Fiinţei supreme într'un templu, numit Miag-tang (templu Luminei). Nimicu nu erà aşà de simplu ca edificiul aquesta, murii n'aveau nici un ornament, lemnele n'aveau nici o sculptură.

Lo-pi face lauddele aquestui prinçu în chipul următor:

„Nu vătămà pe nimeni spre a se mări el, nu umilià pe nimeni spre a se înălţà el. Aquellaşi erà şi în glorie şi în disgraţie. Tot d'auna păşià drept şi cu bucurie către Tatăl universal, şi de aqueea popolul sĕu fu compus de ómeni virtuoşi. Nici o pedépsă nu se făcù în timpul sĕu, quŏci învĕţurile şi datinele erau pure. El nu credea mari lucruri despre sine, şi tótă lumea îl stimà de quel mai mare; nu querea nimicu dela ómenii, şi ómenii îi offeriau voioşi tóte averile. El scia *Albul* şi conservà *Negrul*".

Domnirea lui Chin-nong fu de 145 de anni şi murì de 168. Va să ḑică quŏ fu de 23 de anni quând se proclamò domnitor. Chin-nong lăssò doi-spre-ḑece fii.

Nimeni, şi ênsuşi Chinesii nu vĕdu în assemenea personage de quât symbolisarea unei epoce. Tóte aqueste arte, sciinţe, învĕţuri, datine, instituţii nu pot fi lucru unui om şi unei generaţii. Ast-fel anticii se exprimau qua să pótă fi înţelleşi. Adunà tóte bunele şi le incarnà într'o persónă, que ajungea a nu mai fi umană, a avé queva de divin întrênsa. Aqueasta apoi nu putea întârḑia a devenì credinţà, typ model de vieţuire. Ânsĕ quâtă differinţă dela typii şi modelele Chinesilor şi alle altor popoli! In Chin-nong se vĕd la un locu şi Joie, şi Bachu şi Cerere şi Asclipiu şi Ercule şi Apolon ai Egyptienilor şi Grecilor şi David şi Solomon ai Hebreilor. Ânsĕ unde maculele desfrêurilor olimpiane, unde adulteriile şi crimele lui David şi Solomon? De è fabulă un personagiu ca Chin-nong, şi daqua asemenea mithi sau fabule devin credinţe populare, credinţe asemenea au resultate fórte salutarii. Nu da popolului un model ca Joie şi Marte, quŏ devine desfrênat ca unul şi crud ca

www.dacoromanica.ro

altul. Quând se pretinde dela popul a offerì temâie la uccigĕtorul lui Urie, cată să aştepţi şi consequinţele. Daqua n'ai sciinţa, adeverul curat pipăit a punne înaintea popolului, credinţa que i offeri cată să n'aibă întrênsa typi sau modele scandalóse. A crede bine sau *drept* este mai de o valóre cu a *sci.* Sciinţa ânsĕ è adevĕrul, iar credinţa dréptă dă putere Adevĕrului şi adduce mai currênd avenimentul şi domnirea lui.

Dinastia sau famillia lui Chin-nong, dupŏ mărturia quellor mai accreditaţi şi judicioşi autori ai Chinei, duro vre o 390 anni. Dela mórtea aquestuia, annul 2984 pînŏ la 2594 înainte de I. Chr., pînŏ adicŏ în timpii patriarchului biblicu al optulea Mathusala. Sûnt autori Chinesi que ḑicu quŏ aqueastă dinastie dette vre o 70 de imperatori, într'un curs de quâte va sute de mii de anni. Aqueştia ânsĕ n'au credit nici între Chinesii quei mai orgolioşi de antichitatea naţională. Quei mai moderaţi se împart în doĕ opinii. Unii dau descendenţilor lui Chinnong o domnire, cum ḑisserŏm, de 390 anni, în quare au împărăţit din tată în fiiu şépte sau opt suverani, alţii suie numĕrul lor pînŏ la 15. Aqueastă mică neînvoire nu provine de quât quŏ alte dinastii sau famillii que venirŏ la thron, spre a se legitimà, se deterŏ a fi tot din famillia Chin-nong, şi cu imperatorii que detterŏ şi aqueştia se suie numĕrul domnitorilor pînŏ la 15. De unde vine ânsĕ stăruirea quellor que pretind quŏ descendenţii lui Chin-nong nu furŏ de quât şépte? Fărŏ îndoială din systema decimală que ajunse o dogmă naţională; din systema de a scóte ḑece imperatori dela Fo-hi pînŏ la Hoang-ti, de unde începe opoca historică. Aqueastă systemă ânsĕ s'ar susţine mai tare de s'ar numĕrà dinastiile sau familliele domnitóre iar nu individele.

Descendenţii lui Chin-nong sûnt: 1⁰ Lin-kuci sau Ti-chiu, fiiul aquestuia, domni 80 anni.

2⁰ Ti-ching-kia, fiiul aquestuia, domni 60 anni

3⁰ Ti-Ming sau Ti-Lin, fiiul aquestuia domni 49 anni.

4⁰ Ti-y, fiiul aquestuia domni 45 anni.

5⁰ Ti-lai, fiiul aquestuia domni 48 anni.

www.dacoromanica.ro

6⁰ Ti-kiu, fiiu iarŏ, domni 43 anni (an. 2626 înainte de I. Chr.) Aquesta născù pe Tsie-kong quare avù doi fii, Ke şi Hi. Nici tatăl nici fii nu ajunserŏ la thron. Rebelli se sculară şi se urmò un interval de o domnire de usurpatori al quărora cap se vede quŏ fu Ci-yeon. Despre aquesta se va vorbì mai pe larg la valle.

7⁰ Yu-vang, fiiu al lui Ke. Aquesta fu ajutat de consângii şi partisanii sĕi între quare quel mai zelos fu Tai-Kong, şi suindu-se pe thronul moşului sĕu domni 55 anni. Cu dênsul se terminà dinastia lui Chin-nong, pe la annul 2698 înainte de I. Chr.

Aqui se începe o luptă între moştenitorii lui Chin-nong şi între posteritatea lui Kong-Kong. Numele de domnitor se quam confundă, şi quei quari suie numĕrul lor pînŏ la cinci-spre-ḑece, pentru asemănarea de nume, pretind quŏ sûnt din aqueaşi famillie, adicŏ a lui Chin-nong. Asemenea se vĕd şi în Biblie quâte-va nume de patriarchi antideluvieni ca Enoch, Mathusael şi Lamech, que figură în ambele semenţii şi a lui Seth şi a lui Cain.

La capĕtul aquestui tractat vom face un parallel între patriachi biblici şi capii dinastiilor imperiale alle Chinei din timpii sĕi eroici sau antideluviani. Să revenim la descendenţii sau fiinţele de natura lui Kong-Kong, în capul quărora figură Ci-yeou.

Mulţi autori facu din aquesta un al doilea Kong-Kong, sau îl amestică cu aquesta schimbând şirul chronologiei. Numele aquestuia è un nume symbolicu, însemnéḑă tot que è bas, rĕu, ruşinos, urît. Poeţii îi dau pentru rĕutatea lui o figură monstruósă; ḑicu quŏ avé patru ochi şi şésse mâini. Aquesta fu un typ de Briarcu, Satan, etc. Nu la Moisi ci la Solomon şi differinţa è mare! Se ḑice quŏ ar fi avut 81 sau 72 de fraţi. Asemenea se ḑice şi de giganţi quo erà fraţi. Unii din Chinesi ḑicu quŏ aquesta fu primul rebel. Lupta între el şi imperatorii buni è descrisă ca lupta Titanilor şi a demonilor; noĕ bătăi se detterŏ în trei anni fărŏ a'l puté învinge. Y-King ḑice quŏ un mare imperator numit *Koa-tsong*, que însemnéḑă pré înaltul, pedepsi pe rebelli sau geniurile necurate, şi quŏ

www.dacoromanica.ro

regele Hoang-ti, que da bătaie rebellilor, putù a se înturnà assupra muntelui, unde fu coprins de negură şi întunerecu. Attunci imperatorul, ardicând mâinele la cer şi suspinând, vĕḑù venindu o vergine cerésc㠠adducêndu-i arme şi assigurându'l de victorie. Dupŏ aqueasta Ci-yeon fu învins, incatenat şi aruncat în vallea négră a rellelor, pe quare Chinesii antici o numea Long. Ci-yeon se ḑice quŏ nu è mort. E Satan al Chinesilor. Lo-pi adaoge quŏ figura lui Ci-yeon è representată cu piciórele de animale, cu aripe de liliacu. Chinesilor le è fric㠠de dênsul pentru quŏ el este geniul necurat, principul Rellelor.

Hoang-ti. Din famillia sau dynastia lui Chin-nong, pela 2698 vine la thronu Hong-ti. Aquesta è strănepot al fratelui mumei lui Chin-nong. Despre nascerea şi viaţa lui se spune assemenea minuni. Muma lui se numià Fonpao. Speriindu-se de un nor albu şi strălucitor, luò în pântice şi născù apoi pe collina Hien-yuen un fiiu quărui i se dette mai ântêiu numele collinei şi apoi numele de famillie Kong-sum. De cum se născù aquest prunc se vĕḑù dotat de o intelligenţă miraculósă şi începù îndată a vorbì.

Ajungênd la thron, fiind quŏ domni şi el prin pământ, adicŏ prin cultura pământului, dela culórea humei que este galbenă, se numì imperatorul galben, que în limba chinesă se ḑice *Hoang-ti.*

Intr'un resbel que avù cu *Yen-ti*, inventò lancea şi pavĕsa sau scutul. Toţi prinçii vassali recunoscurŏ într'ênsul un imperator extraordinar şi i se suppusserŏ. Aquesta domolì un mare numĕr de fére şi curăţì coprinsurile de făcĕtori de relle. Ḑicu unii quŏ uccisse şi pe Ci-yeou gigantele, geniul necurat despre quare vorbirŏm.

Dupŏ victoriile salle, regulò forma guvernului, stabilì miniştri sub titlu de *Yun*, que însemnéḑă nori.—Mai în tóte limbele orientale cum şi în Biblie norii însemnéḑă glorie sau strălucire que încongiură un que înaltu. Quând împĕraţii furŏ asseměnaţi cu sórele, miniştri furŏ numiţi firesce *nori.* — Pe unii din miniştri îi însărcinò cu dirigerea coprinsurilor Statului, pe alţii cu observarea quelle

www.dacoromanica.ro

que se urméză pe cer, adică cu observarea astrelor şi a timpilor. Unuia din aqueştia, numit Ta-nao, îi ordonò a facce ciclul calendariar de şéi-ḑeci, compus de doĕ perióde, unul de ḑece numit *Kan* şi altul de doĕ-spre-ḑece numit *Ci*, şi quare unite facu un period de şéi-ḑeci de ḑille, de luni, de anni. Aquest period din urmă de şéi-ḑeci de anni formò secului Chines. Unii ḑicu quŏ inventia ciclului sextagenariu este cu mult mai antică şi nu o atribuescu lui Hoang-ti.

Prin ordinele aquestui imperator, imperiul întreg fu împărţit în ḑece guverne sau provinţii; fiă quare provinţiŏ în ḑece judeţe, fiă quare judeţu în ḑece arrondissemente, fiă quare arrondissement în ḑece cetăţi. Assemenea occupându-se dĕ mĕssure luò un grăunte de meiu drept punt de plecare şi 'l numì linie; din ḑece linii formò un degit, din ḑece degite un picior, din ḑece picióre o mĕsură (metru sau stângen), din ḑece mĕsure alta mai mare, şi aşà înainte tot prin ḑece assemenea şi cu greutăţi. Systema decimală fu darŏ fórte antică la Chinesi.

Miniştri aquestui imperator aveau nisce occupaţii cu totul differente de alle questor-lalţi miniştri. Unul erà însărcinat cu astronomia spre ai facilità lucrările şi naintarea a formà un calindaru; altul cu sciinţele mathematice şi geographia; altul cu historia, altul cu musica, altul cu altă sciinţă şi artă. Ministerul lui erà un fel de academiă în quare fiă quare erà însărcinat cu specialitatea sa.

Ministru Yong-yuen inventò şi făcù doĕ-spre-ḑece campanelle dupŏ doĕ-spre-ḑece luni şi determinò printr'ênsele tonurile şi stagiunile annului.

Ministru Ta-yong făcù musica numită *Hien-Ci*.

El ênsuşi, Hong-ti, descoperì arta de a vopsì şi imità culorile florilor, penelor, passérelor şi cerului; arătò cum să dea culori stofelor şi cum să le croiască spre differente vestminte.

Miniştrii *Ning-fong* şi Ce-stiang inventarŏ differente vasse şi instrumente.

Alţii inventarò arcuri, săgete şi alte arme.

www.dacoromanica.ro

Kong-Ku şi Hoa-Ku scobirŏ un arbure şi inventarŏ astfel barca, que dette apoi ideea de vassele mai mari.

Alt ministru inventò rótele şi carrul.

Cu aqueste doĕ descoperiri a vasselor şi a rotiturei sau carrului, căile devenirŏ mai răpeḑi, ómenii se mai appropiarŏ, communicaţiele devenirŏ mai dese, ideile începură a se îmmulţi, commerciul luò o întindere mai mare.

Moneda numită Kin-tao îşi luò cursul din epoca aqueasta; târgurile se îmmulţirŏ.

Hoang-ti stabilì un locu spre sacrificarea publică la Fiinţa supremă.—Făcù un tractat de medicină, trimise înţellepţi în differite coprinsuri, mai vîrtos prin munţii Tibetului, spre descoperire de plante şi altele que se atting de historia naturală. Femeea lui, numită Lui-tza, instruì popolii a cresce gîndaci de mĕtasse, a tórce fire şi a ţesse [1]) şi trecù la posteritate ca o divinitate protectóre a duḑilor, gândacilor şi femeilor bărbate.

Tradiţia spune minuni despre epoca aquestui domnitor. Pacea şi fericirea domnià peste tot pămêntul; resărià p'attunci felurimi de plante que avé virtuţi estraordinare, una descoperià viclenii şi făcĕtorii de relle, alta avé altă virtute şi alte asemenea ca planta nóstră fabulósă numită érba-férelor. Aquestea ânsĕ sûnt tot allegorii. Popolul, în recunoscinţa sa către făcĕtorii sĕi de bine, măresce în tot-d'auna şi numele şi faptele lor; queea que ar dorì el, ḑice quŏ s'a întîmplat în timpii aquellor bărbaţi. Poeţii şi învĕţaţii apoi speculă aqueste entusiasme populare şi facu allegorii, systeme, etc. Tot aquest simţimênt popular e causa qua multe din inventii şi faceri de bine a le attribuì uneia şi aqueaşi persóne, cum spre exemplu crescerea duḑilor şi a gândacilor de mĕtasse şi altele; quei mai vechi o da la Chin-nong, la Fo-hi, şi quei mai noi la Hoang-ti.

Aquest prinçu murì în vîrsta de 111 anni, domnind o sută. Dela patru femei que avù i se născurŏ doĕ-ḑeci şi cinci copii.

---

[1]) Tot în aquest timp da şi Moisi inventia ţesserii.

www.dacoromanica.ro

Dela descendenţii aquestui imperator, historia Chinei începe a se mai curăţi de mithi şi luò un caracter mai uman. Timpii fabuloşi încep a încetà. Toţi imperatorii pretind quŏ se tragu din aqueastă tulpină genealogică.

Historia din fii sĕi numesce pe Chao-hao şi pe Ciang-y. Murind Hoang-ti, moşteni thronul Chao-hao, fărŏ a moşteni şi virtuţile tatăluĭ sĕu: se dette în desfrênări şi degenerò cultul primitiv în idolatrie.—Corrupţia Indiilor vecine îi servià de exemplu. Popolul nu 'l mai putù sufferì şi allungêndu'l dela thron, prin allegere proclamò de imperator pe Ciuen-hio, nepotul aquestuia şi fiiul lui Ciang-hi. Aquest imperator se nevoì a imità virtuţile moşului sĕu, allungò idolatria şi restabilì cultul quellui Pré înalt al lui Tien.

Dupŏ dênsul urmédă la thron nu din fii sĕi ci un fiiu al fratelui sĕu. Dela Chao-hao popolul erà saţiu de a se guvernà dupŏ dreptul de moştenire d'a se lăsà capriciului, întêmplării, abandonându-şi viitorul şi sórtea în mâinele primului născut sau ori quărui din fii imperatorului, de nu va avé capaçitatea şi virtuţile d'a guvernà. Prin allegere darŏ, precum suì la thron pe Ciun-hio, assemenea dupŏ aquesta allesse şi încorunò de imperator pe nepotul lui Ti-Ko. Aquest imperator realisò în tóte speranţele popolului. Numele lui devenì celebru şi venerat nu numai între popolii sĕi ci şi în statele vecine que întrecea a se suppune legilor lui. Cultul quellui Pré înalt fu susţinut şi luminat de dênsul. Incredinţat quŏ un popol innorant devine superstiţios, idolatru şi plin de viţiuri, stabilì peste tot locul schóle publice spre cultura sciinţelor şi artelor şi întemeierea vieţii morale. Sub dênsul naintò mult instrucţia publică şi se desvoltarŏ multe sciinţe şi arte. Musica făcù mari progrese. Poligamia que se credea necesariŏ spre îmmulţirea ómenilor, şi de quare strămăşul sĕu Hoang-ti dettesse exemplu, fu stabilită de Ti-Ko.

Aquest imperator avù trei fii cunoscuţi de historié. Se, Heu şi Yau sau Yao. Dupŏ mórtea lui vine la thron Heu que se supranumì Heu-tsi sau Ti-chi. Heu de-

www.dacoromanica.ro

sonoră numele tatălui său, avù tóte virtuțile prinților rĕi, leneșu, allergĕtor dupŏ petreceri, vènat, desmierdări, superb și neappropiat, iute la mânie ca la ori que patimă, nu sufferià nici un adevĕr, nici o observațiŏ. Adulatorii și servitorii corrupției salle ĕrau singurii ómeni que îl însoția. Alle statului erà cu totul abandonate și popolul devenià prada nepedepsiților subalterni, impilatori que profità de vițiurile capului guvernului. Urîtul exemplu que da aquesta se imità nu numai de impiegați ci și de popol și corrupțià se întinse. Dupŏ șésse anni partea sănĕtósă a nației, ajutată de quea sufferitóre, se scólă, se addună în collegiu allegător, alleg și proclamă de imperator pe Yao quel mai micu din frații lui Heu și invită pe aquesta de a eși din palat, a abandonà guvernu și a se retrage într'o casă particulară. Yao âncŏ de micu da semne de un naturel deștept, activ și plin de prudență și dreptate. Dela 13 anni ai vîrstei salle senatul îl luase în lucrările salle, și din preună cu esperiența în alle statului i se făcea cunoscute eminentele-i talente și virtuți. Yao se suì la thron la annul 2357 înainte de I. Chr. In timpii lui s'au întêmplat un mare deluviu în China. El trece de Noe al Chinei; noi suntem pe părere quŏ ar fi mai drept d'a trece drept Iaphet I pentru quŏ Yau și Iaph este aqueași rădăcină sau nume; și al doilea tatăl lor Ti-Ko, imperatorul bun, póte trece drept Noe nu numai pentru virtuțile salle, ci și pentru epoca sa, și mai vîrtos pentru trei fii ai sĕi Se (Sem), Heu (Ham), Yau (Iaph), dintre quare Heu fu așà de nepietos și rĕu ca și Ham sau Cham. Dela Yao avènd a intrà în epoca historică și organică ne arestăm aquì de o quam dată cu historia Chinei spre a trece la a altor popoli mai nuoi.

www.dacoromanica.ro

OBSERVAŢII.

Ânse mai nainte d'a lăsà de o quam data terrîmul Chinei, să mai dam o aruncătură de ochiu în apoi la quelle ḑise şi sa facem óre-quare observaţii assupra aquestui popol que represintă omenirea eşită óre cum di copillăria ei; să vedem quare sûnt progresele que făcù Omenirea prin aqueasta naţiŏ.

Vedem ântêiu la Chinesi, de şi desparţiţi în diferite parerı, un şir şi o systemă mai lamurite în chronologia lor. Evenimentele au locul şi timpul lor; al doilea quo tot que è transplantat din Indii în China, se altoiesce intr'o tulpină noue, vigurósa, de şi selbatica, şi devine mai nobil, mai perfect şi annunţă o viaţà mai lungŏ, un viitor mai ameliorat. Arburele viecei şi sciintei ia nume de arburele Ascultărei şi sciinţei. Radacinele lui în China nu mai sûnt credute quo se întind pino în iad, de unde si tragu sucul sau nutrimentul; fructele lui nu pot sa adducă mórtea, ci lumina, adeverul; instrucţia publică intra ca o datorie în dogmă iar nu ca un peccat. Arburele Ascultarei si sciinţei nu se vede nicăiri representat prin mithuri şi allegorii monstruóse: nici şérpe, nici femee perfidă nu se vede figurând pe lûngŏ dênsul. Din contra, dela dênsul sau dintr'ênsul se ḑice quŏ resare sórele şi quei que se appropiă de dènsul véd lumina.

www.dacoromanica.ro

De se strecóră în China ideea giganţilor, Titanilor que se spiritualisasserŏ de tot în Indii şi devenisserŏ demoni, angeli de întunerecu, giganţii în aquest popol nuou şi mai intelligent nu mai trecù ca inemici ai cerului, ca rivali redutabili ai divinităţei; o asemenea credinţă è nu numai immorale ci şi empiă. Giganţii în China trecu de nisce rebelli, de nisce usurpatori que se luptă nu cu divinitatea ci cu imperatorii, cu eroi. De se vĕd quâte o dată idealisaţi, aqueasta nu è dogmă officială, è remăşiţă din prejudiciele antice transplantate din Indii, è o propagandă din partea amicilor brahmanismului, è quel mult o licenţă a poeţilor şi o probă de credulitatea populară în nisce timpi atât de antici.

De s'a vorbit în Indii de o femee que fu în relaţiŏ c'un şérpe, c'un balaur, aqueastă femee în China nu mai è nici ḑeeă, nici smeóică, ci muma, sau surora, sau consórtea unui imperator que rumpe capul balaurului, regenera stirpea umană şi se duce a adorà pe quel Pré înalt la porţile Eternităţei.

Legile în China nu vin prin impostură din gura unui Brahma, nici se înghit de un demon, nici se scot din pântecele infernale de un Vichnu. Legile în China trecu d'a fi făcute de imperatori virtuoşi, imperatori modeli que *purta* iar nu guvernà popolii, que da şi nici o dată nu luà. De sûnt aquestea neadevĕrurate, de sûnt ficţiuni, ficţiunea ânsĕ în China nu mai è fabulă, în quea mai mare parte, ci romanţu şi romanţul Chines are un scop moral, uman, luminător.

De se vorbesce în China de un deluviu sau de mai multe, undele sunt nisce ape cum au fost şi sûnt tot d'auna iar nu nisce giganţi cu mii de picióre şi de braçe; deluviul vine ca tóte inundaţiile înnecătóre; ómenii se scapă şi se înnécă ca toţi ómenii în assemenea împregiurări; deluviul vine într'o epocă que are data ei, şi ómenii ei que per sau se mântue; nici Macharchi erimiţi nu se vĕdu în China, nici nave appĕrând din Cer, nici Brahma prefăcut în pesce qua să ia locul oceanului şi să 'l facă a se vĕrsà peste uscat, nici Demonul Haiagriva uccis de

www.dacoromanica.ro

Vichnu. Navele în China sûnt făcute de ómeni, Macharchul privelegiatu şi divinisat è un omu, un imperator bun que allérgă la un desastru public şi se face plăcut lui Dumneḑeu prin ajutórele que face popolilor sĕi, spre a scăpà quât se va puté mai multe sufflete; iar nu a'şi scuti numai famillia sa, ascunḑênd dela alţii sciinţa que ar fi avut şi lăsându-i prada valurilor.

Cà Dogmă, cà religiŏ, credinţa officială recunósce o Fiinţă înaltă în trei feçe. Trimurti indiană se curăţă de monstruositățĭ antipathice que neîncetat îşi dau luptă. În triada Chinesă umanitatea îşi ia rangul sĕu divin. În trinitatea supremă Tien-hoang de şi de o fiinţă cu quelle lalte doĕ persóne, ca Domnu al cerului, al naturei şi al Omului ia onorile quelle dintêiu; cà parte activă, Ti-hoang se onóră cà partea passivă, cà Mama universală, şi Ginhoang, Omul-collectiv, cà effect, cà famillià, cà Fiiu. Lûngŏ aqueastă triadă se adaoge, dupŏ systema ḑecimală, ḑece mari agenţi universali, que împlinesc numĕrul de trei-spre-ḑece, şi universul se vede representat printr'o Fiinţă supremă, Tien-Hoang, cu doi-spre-ḑece membri divini. Quând presidă Ti-hoang, a doa persónă a trinităţii, se vĕd membri divini un-spre-ḑece; quând presidă a treia persónă, Gin-hoang, Omul-collectiv, membri devin ḑece. Ast-fel quelle ceresci sau ideale, quelle mai presus de omu se representă prin ḑoi-spre-ḑece cu autoritatea lor. Un Tien-hoang cu doi-spre-ḑece membri que sunt fraţi de aqueeaşi natură şi drepturi şi putere, un Zodiac cu doĕ-spre-ḑece constellaţii, un an cu doĕ-spre-ḑece luni, o ḑi cu doĕ-spre-ḑece ore. Quelle umane iarŏ se representă printr'un Gin-hoang cu ḑece fraţi, de aquì apoi ḑece Ki alle omenirii divine, ḑece capi de dinastii sau de famillii alle omenirii heroice. Quând se narà quelle închipuite, cà întêmplate în aquelle ḑece perióde sau în aquelle Ki, sau în epochele quellor ḑece dynastii or patriarchate heroice, tot d'auna quând se vine la numĕrul *şépte*, nu è trecut cu vederea de a fi considerat ca un numĕr august în quare se întêmplă quâte queva extraordinar pentru binele omenirii. În a şéptelea Ki appar

www.dacoromanica.ro

imperatorii virtuţilor *sau regii aripaţi*, pentru rapiditatea cu quare se întinde exemplele lor; al şéptelea imperator din aqueastă Ki este mai presus de toţi prin virtuţile salle şi trece de Mediator, de regele symbolisat prin miei, de Mesia al Omenirii în primai pruncie; Arburele sciinţei tot la al şéptelea numĕr appare; Hong-ti, imperatorul modeł, appare din epoca heroică sau antedeluviană, este al şéptelea cap de dynastie. Yao în al şéptelea period appare. Tot assemenea numĕrul trei şĭ *noĕ* quare è trei triade è un numĕr venerat; în al treilea period appare prima creaţiŏ perfectă, Omul; al treilea imperator din timpii heroici estè Chin-nong; în a noa Ki încep progresele, virtuţile, invenţiile preparatorii pentru a ḑecea Kì umană. Numĕrul 5, ca numĕr farŏ soçu, ĕ considerat şi trece în rôndul lui 1, 3, 7, 9; ca termen de miḑloc între aqueste numere auguste, 5 erà symbolul pămêntului, que ardicat la a ḑoa putere 5^2 sau 5×5, dă 25, quare è symbolul Omului; 5 è numĕrul cărţilor canonice, eto.

Credinţa despre divinitatè în timpii àntici, între popolii primitivi, fu quea mai demnă şi de Omu şi de Dumneḑeu, în credinţa officială a Chinei. Sĕrbătórea quea mai mare prin quare se adorò Dumneḑeu şi se mărì pentru binefacerile lui, fu sĕrbătórea *Aratrului*. Ceremonia quea mai solemnelă, pompa quea mai augustă, sacrificiul quel mai divin se esecutò de ênsuşi capul suprem al statului, nu prin rugi hypocrite şi uimitùre. încântătóre şi demne de quelle mai cearlatanice spectacole, ci prin tragerea brasdei şi depunerea în sênul pămêntului a seminţelor, unde Dumneḑeu a fost manifestat viaţa, creaţia, susţinerea vieţei, conservaţia, progresul şi perpetuarea quellor create. Templul quel d'ântêiu fu universul şi altarul pămêntul unde seminţele depusse spre sacrificiu în loc de a fi consumate şi reduse în cenuşà, încolţesc, se însutesc şi dau viaţa şi o conservă. Nici un altar mai demn de divinate nu fu ca pămêntul şi nici un preot mai demn de a esecutà cultul divin, nu fu ca laboratorul, nici un servitor al aquestui preot mai ducil şi mai curat cà Boul, nici un vasu mai sacru dequât aratru.

www.dacoromanica.ro

Apoi Tien, Fiinţa supremă a Chinei, ca şi primii ei imperatori, tot-d'auna fu crédut quŏ dă şi nu ia, tot-d'auna quŏ pórtă universul şi nu 'l guvernă; quŏ susţine şi nutresce, şi appĕră, şi iartă că un părinte, iar nu pedepsesce ca un tyran. De sunt fabuloşi aquì imperatorii primordiali, de au trecut fabula în credinţă, ânsĕ credinţa fu salutariă, quŏci ómenii, dupŏ cum vĕd guvernele ast-fel îşi facu idee şi de Dumnedeu, şi dupŏ cum li se da ideea despre divinitate, ast-fel sufferă a le fi şi domnitorii. Aquei imperatori, fărŏ corónă, fărŏ sceptru, alîe quărora legi le erà consilliurile que nu avurŏ, nici temniţe. nici armăşei, nici poliţie, furŏ causa qua în credinţele chinese să nu se véḑă nici iaduri, nici judicători infernali, nici demoni, nici luptători de Dumnedeu a tot potentul şi a tot bunul al Chinei, dupŏ cum n'avù temniţe şi temnicieri, şi spioni, assemenea n'avù nici o dinióră nici rivali şi adversarii. Creatorul chinesu nu este nici frate, nici complice cu regele iadului, cà Brahma cu Siva, nici în luptă neterminată cu principul Rĕului, cà Ormuz cu Arhiman al Perşilor. Systema Chinesă, o repetăm, è systemă d'o epitropiă onestă a omenirii în copillăria ei, è systema monarchică, absolută, paternelă ânsĕ şi electivă. De se vĕḑù mai târḑiu hereditatea, aqueasta venì nu din princip, ci din decadenţa credinţei, aqueasta nu fu prima dogmă, ci o herese în interese particulare.

Quât despre chronologie, de şi se vede o systemă dodecimale, de şi se vĕd exageraţii, ânsĕ partea judiciósă şi intelligentă a naţiei nu se vede persecutată cà o heretică în credinţele populare; partea aqùeasta se vede ascultată şi ideile lor se vĕd mai accreditate.

Dela Fo-hi, primul imperator şi al doilea Domnitor, pînŏ la al ḑecelea se vede, dupŏ historiographii quei mai judicioşi şi accreditaţi, un interval que variaḑă dela 1111 anni pînŏ la 2000.

Quine se va determinà a fi de o părere óre-quare către quine se va inclinà mai mult? către quei que pun între Fo-hi şi Hoang-ti sute de mii de anni sau către aqueia quari quel mult se suie pînŏ la 2000 anni şi quel puçin

www.dacoromanica.ro

descind pînŏ la 1111? La aqŭéastă întrebare ne va respunde Biblia lui Moisi la locul sĕu [1]).

Din quelle vĕḑute pînŏ aquì în historia Chinei, cititorul va vedè quŏ legiuitorul Hebreu mult a studiat credinţele şi systemele popolilor mai antici şi mai vîrtos alle Chinesilor, quare trecute prin mintea şi pe sub pana lui, luarŏ nisce forme şi mai perfecte şi mai umanitare. Triada fu recunoscută de Moisi şi esprimată într'un chip mystic. Dintr'ênsa ellu produce, cum vom vedè, numĕrul august *şépte*. Numĕrul patriarchilor séi antiedeluviani è tot de ḑece, dintre quari al treilea Enos este primul sacerdote şi al şeptelea Enochu quel mai plăcut luĭ Dumneḑeu.—Apoi lûngŏ al doilea sau al treilea imperator Chines lûngŏ Fo-hi se vede o femee Va sau Niu-Va, un King-King tyran, inventator de arme uccigătóre, que pe la capĕtul epochei heroice iarŏşi appare sub numele de Ci-yeou, que par' quŏ ar fi tot aquella şi apoi par' quŏ n'ar fi, atât historicii îl confundă şi atât réutatea è tot aqueea în ori que persónă şi în ori que timp. Ci-yeou è gigante, are fraţi giganţi, se arată în timpi din preḑioa quellui d'al decelea imperator, que adduc deluviul. Nu

[1]) Unii pun, cum vĕḑurom, pe Fo-hi la annul 3468 înainte de Í. Chr. şi famillia lui Hoang-ti, sau pe Yao, la 2357. Aqueastă părere dă un interval de 1111 anni, şi aqueastă chronologie è adoptată de tot catholicismul, sau mai bine de versiunea Bibliei vulgata. Quât ânsé quineva va luà pe Fo-hi de al doilea Domnitor şi de al treilea deli al 15-lea rege divin.

1	Adam	130	230	1	130+100.
2	Seth	105	205	2	105+100.
					Kong Niuva
3	Enos	90	190	Fo-hi	164+45+130.
4	Cainan	70	170	Chin-nog	145.
5	Malaleel	65	165	Interval	335+20 NB.
6	Iared	162	162	Yu-van	55.
7	Enoch	65	165	Hoang-ti	100+74.
8	Matusala	187	187		
9	Lamech	182	188	Ciuen-hio	92.
10	Noe	600	600	Ti-Ko	64.
		1656	2262=606		1190
					130
					45
					20
					74
					200
					1059

www.dacoromanica.ro

se vĕdu tot aşà şi în Moisi ḑece patriarchi mai umanisaţi, mai historici, nu se vede o Evă mumă a lui Seth, un Cain uccigător que se face capul făcĕtorilor de relle, que appare în capitolul IV, şi se uccide de Lamech, de al şéptelea din semenţia sa que are aquellaşi nume cu tatăl lui Noe ? Nu se vĕd din semenţia lui Cainu eşind giganţi sau monstruositătţi que corrump faça pămêntului şi sunt causa unui deluviu mai mult moral dequât material ? Ettŏ parallelul imperatorilor heroici ai Chinei cu Patriarchi biblici.

1 Adam născut 4004 mort 3074—Vou-hoai-hi înainte de 3602.
2 Seth năs. 3874 m. 2962—Fo-hi 3602.
3 Enos năs. 3769 m. 2864—Chin-nong 3233 [1]).
4 Cainan năs. 3679 m. 2764—Posteritatea.
5 Malaleel năs. 3609 m. 2714.
6 Iared năs. 3544 m. 2582.
7 Enoch năs. 3382 m. 3017—Hoang-ti 2698.
8 Matusal năs. 3317 m. 2348—Cha-hao 2698.
9 Lamech năs. 3130 m. 2353—Giuen-hio 2514.
10 Noe năs. 2948 m. 2448 — Ti-ko 2422.

Sem	Ham	Iaphet	Se	Heu	Yav
Deluviul 3348			—	—	2357

[1]) Numerele de şi nu sûnt aquellea, ânsĕ persŏnele sûnt contimporane. Enos, spre exemplu, existând dela 3764 pînŏ la 2864, în aquest interval se coprinde 3233 al evenimentului lui Chin-nong stabilitorul ritului, adicŏ aquesta cu 369 anni a apucat din Existenţa lui Enos, primul stabilitor de rit.

www.dacoromanica.ro

JAPONII

Japonii şi Tătarii proprii sunt popolii quei mai de amiadă nópte din typul mongol; prin urmare sunt şi quei mai nuoi. Typul japon è între quel chines şi tătar. In Japonia nu vede quineva de quât nisce orde ţătare venind dela nord şi stabilite ast-fel cum le addusse întêmplarea de a fi în relaţiŏ cu Indiile şi cu China. Indienii şi Chinesii, ca mai vechi, furŏ maestrii lor, instructorii lor. Unii le communicarŏ superstiţiile şi alţii sciinţele şi artele. Japonul este un tătar mai civilisat. Tradiţiile indiene şi chinese amestecânduse în Japonia, făcurŏ o varietate particulară locală. Japonul, ca mai nuou, de ar fi avut de instructori numai pe Chinesi, ar fi făcut un mai înaintat progresu; ânsĕ credinţele indiene ii ţinurŏ în loc pe quât ideile şi cunoscinţele Cinese iar fi împins mai departe.

Sunt mulţi din scriitŏri que ḑicu quŏ Japonii sunt o colonie chinesă; ânsĕ aqueastă idee nu numai quo nu è sufferită între locuitorii Japoniei, ci nici firesce nu è possibilă; quŏci pŏpolii dela miadă ḑi cu anevoie se acclimată şi se stabilă spre nord. Japonii n'au venit dela sud la nord, ci de la nord la sud în insulele aquestea. Tradiţiile lor sunt vechi şi se cred authochtoni. Figura lor, datinele lor, constumele lor sunt tătare.

Credinţele şi tradiţiile Japone sunt de trei feluri, Indiene, Chinese şi altele şi mai antice între dênşii que se ḑicu camiene. Cultul Kamisilor sau al heroilor divinisaţi este quel mai antic între dênşii, şi aquellaşi cult este şi al Khantătarilor; va să ḑică darŏ quŏ cu dênsul au venit dela nord. Sunt naţii que n'au schimbat coprinsul unde

www.dacoromanica.ro

locuiesc şi dupo locuri şi provincii încep a se distinge în costume şi physioṇomie; ânsĕ între Tătari şi Japoni, de şi depărtaţi atâta, asemĕnarea è mare,

Credinţa primitivă a Japoṅilor, credinţa Kamisilor se numesce Ginto sau Zinto sau Gin-siu. Din tóte credinţele despre creaţia lumii nici una este aşà de întunecată şi lipsită de cugetare şi veracitate ca a gintoiştilor. „La început, ḑicu ei, erà chaosul, dintrênsul eşì un que quare semânà a spinà; âqueastă spinà se mişcò, se stransformò şi eşì Kunitokhodat-sno-Mikotto sàu Spiritul".

Ei cred într'un Chaos quare în prima sa mişcare făcù a se nasce şépte divinităţi sau spirituri, trei din propria lor voinţă şi quei lalţi patru născuţi unul din altul. Aqueşti ḑei, unul dupŏ altul pe rând, millióne de anni guvernarŏ lumea sau imperiul japon.—Omul în pruncia sa crede quŏ queea que vede cu ochii sau quel mult ţérra sa è lumea întrégă, şi comunicaţià erà anevoiè în pruncia ómenilor. — Ultimul sau al şéptelea din aqueşti ḑei nàscù iarŏ cinci divinităţi pămêntesci, din quare prima fu numità Ten-sio-dai-gin, que însemnéḑă marele Spirit al luminei. Ḑice-se quò aqueastă divinitate este fillià a sórelui, şi è primul obiectu de adoraţiŏ şi de cult al gintoiştilor. Aqueasta născù un fiiu semi-ḑeu que avù pe jumètate existenţa de om, quare fu primul imperator al Japoniei şi quare se numesce Dairi. Din aquesta se ḑice quò se tragu toţi suveranii Japoniei din tată în fiiu, pentru quare se crede quŏ sunt formaţi de o substanţă divină şi suveranitatea lor este şi spirituală tot de o dată. Ḑairi în Japonia sûnt ponteficii suverani.

Pe lûngŏ Ten-sio-dai-gin este în mare adoraţiŏ Toyoke-o-dai-gin, que se crede quŏ ar fi creatorul cerului şi pămêntului. El este şi protectorul Dairului.

Luna, Terra, Vênturile avurŏ culturi şi altare, cum şi un frate al ḑeei Ten-sio-dai-gin, numit Fatsman, ḑeu al resbellului şi gardian al patriei, un fel de Marte Japon. Apoi fiă que locu, fiă que judeţu îşi avù o divinitate particulară de protectóre. Locurile periculóse, strimtorile, scopelele mării au quâte un geniu protector. Gintoismul

www.dacoromanica.ro

Japon de şi adoră spiriturile sau geniurile, se vede un feticismu anticu, que începe óre-cum a se spiritualisà şi a trece către sabeismu.

Divinitatea Ten-sio-dai-gin nu ascultă rugele de quât dela Kamisi sau geniuri tutelare. Prin urmare gintoiştii nu se rógă de quât la Kamisi, invitându-i a se face silitori către marea lor divinitate. Templurile nălţate la aqueste Kamisi se numescu *Mia* şi fiă-quare casă are quâte un micu Mia, sau locu de rugă, unde sûnt depuse doé lampe, o tassă de ciai, vase, o cumpănă, flori, o tobă şi un specol (oglindă) ca symbol a curăţiei sufletului.

Gintoiştii au óre quare idee confusa despre nemurirea suffletelor, credu quŏ tóte după mórte au o judecată, qu'alle ómenilor virtoşi devin Kamisi şi se ducu a locui într'un fel de paradis que se numesce accoperămèntul cerului *Tana amacawara*. Suffletele reilor sûnt arruncate în imperiul rădăcinelor *Ne-nokungi*. Aquesta este întunerecul Iadul. Aqueastă credinţă ânse è quam în trécét. Japonii nu pré s'au bucurat de una, nu sau pré speriat de alta. Tot que au querut în tot d'auna dela ḍei a fost fericirea de pre pămênt, şi d'aqui încolo iau lăsat să facă cum vor scì.

Ḍeii, ca ḍeii, ânsĕ divinitatea pămênténă în Japonia fu Dairul, ponteficele suveran, strenepotul fetei sórelui, representantul Divinităţii. Quând aquesta n'are copii, se crede quŏ Ten-sio-dai-gin îi trimitte unul. In asemenea împregiurare, dintre famillii nalte se aruncă un pruncu de curênd născut la pórta palatului şi éttŏ miracolul veḍut, pipăit înaintea popolului, que crede pe Dairu ca nemuritor.

Viaţa unuì Dairu è întrégă în ceremonii. Sânt, nemuritor, infailibil în ochii altora, cată a se crede şi el ênsusi de ast-fel, cată a vorbi şi a lucrà ca un ḍeu, nu numai înaintea popolului şi a lor sĕi, ci şi quând se află singur. El n'attinge pămêntul cu piciórele quând este să se mişce dela un locu la altul, servitorii îl pórtă pe umeri. Afarŏ nu póte eşì a resufflà aerul curat sau a'l vedé sórele. Aerul pămêntescu este nedemnu a intrà în

www.dacoromanica.ro

plămânii divini ai Sânții salle; rațele sórelui, luminătóre pentru alții, sùnt o umbră pe lûngŏ strălucirea spirituale que 'l încongiură. Capul lui este sacru nu numai pentru alții, ci şi pentru el ênsuşi. Nu se spală, nu 'şi taie unghiele, nu se rade, nu se tunde qua să nu i se attingă nimicu. Ânsĕ nisce asemenea neattingeri adducu resultate que nu miróse nici decum a sânțite. Ómenii, înțellepții que'l încongiură, cutéḍă adesea a păccătui şi quând divinitatea sa dórme se nevoiescu a o mai spălă, a o mai rade, ai tăià unghiile, etc. Quând se deştéptă, ḍeul è în mare mânie cum de au cuteḍat pĕccĕtoşii a'l tractă ca pe un om; ca un ḍeu ânsĕ se mai îmblănḍesce şi iartă.

Quând móre divinitatea sa, moştenitorului îi iau mĕsura înălțimei cu bambu şi aquea mĕsură se conservă cu respectu ca un spirit sacru.

Pînŏ în al XIV secol Dairul erà singurul suveran spiritual şi temporal. Japonii avurŏ systema religiósă şi politică ca în Indii. Preoții erà tot şi pe lûngŏ dênşii oştenii, Capul aquestora sau generalisimul s'a numit Se-o-goun, que la început fu unul din fii Dairului. Aquesta mai târḍiu, în al XIV secol al erei nóstre, usurpò suveranitatea temporală şi lăsò pe Dairi a se occupà numai de quea spirituală, adicŏ numai de divinitatea sa.

Japonii nu întârḍiarŏ, adoptând credințe Indiene şi Chinese, a recunósce şi pe rĕul Ci-yeon, balaurul cu noĕ capete despre quare am vorbit şi pe quare ei îl numescu Kiu-gin-sio.

La început divinitățile Japone, qua şi quellor Tătare, se offerià în sacrificiu şi victime umane. A se sacrificà de bună voie, sau a 'şi sacrificà copii erà considerat ca o virtute din quelle mai sublime. La calamități publice părinții din familliele d'ântêiu îşi offerià fiiul quel mai frumos şi amat, speranța familliei la altar să se înjunghie spre îmblânḍirea divinităților mâniate şi încetarea rĕului. — La mórtea vre unei persóne mari, sau mai vîrtos a Dairului, se îngrópă de vii din preună cu dênsul mulți din consângi, amici şi servitori. Aqueastă datină dela Tătari fu comunicată şi la Scithi, dupŏ cum vom

www.dacoromanica.ro

vedé mai târdiu în descrierile lui Erodot. Dairul al treidecilea desfiinţò aqueastă lege. Ânsĕ învĕţul erà aşà de mare şi dispreţul morţii atât de întins, în quât consângii, amicii, servitorii, devoţii impedecaţi de lege de a se aruncà de vii în grópă, se înjunghià singuri în pântece, îşi versau rerunchii şi se uccideau.

Scriitorii japoni, spre a împlea secul timpilor necunoscuţi que au trecut peste vîrsta primară a naţiei lor, adoptarŏ mai aquelleaşi evenimente narate de historicii Chinesi şi aqueeaşi mithi. Pînŏ la deluviu şi de aquì înainte pînŏ mai înquà nu avem nimicu a spune despre Japoni. Quelle que se spun de Indieni şi Chinesi facu un amestecu şi compun alle Japonilor. Mai târdiu, în altă epocă, vom mai vorbì despre dênşii.

Quât despre Tătarï, ca generaţii mai nuoă din typul mongol, ne mărginim a dicce quŏ aqueştia venind mai în urmă şi dupŏ coprinsurile que occuparŏ, dupŏ viaţa nomadă de păstori que duserŏ furŏ destinaţi a dà începutul unui alt typ, mai nuou, mai activ, mai perfectibil, typului causian que începe dela Arabi. Tătarii, în pruncia lor, qua să dicu aşà, puté să aibă de instructori, de maiestrii o lume mai păţită. Tătarii primitivi, âncŏ în epoca în quare veniröm cu historia, erà ca un tĕrrêm incult âncŏ şi aşteptà cultivatori. Tóte ideile de progres, nesuferite în Indii şi în China, sau mai bine toţi quei que protestà în contra anticelor errori şi abusurilor înrădăcinate, toţi doritorii d'o reformă, allungaţi din Indii şi din China, ênsuşi putea aflà scăpare între semenţiile tătare vergine âncŏ de jugul minciunilor officiale.

Tatărul fu în aquei timpi ca un arbore selbaticu, june, plin de sucu, de vigóre, que aşteptà o altoire qua să dea fructe şi mai suave şi mai viguróse şi p'un viitor mai întins de quât alle ramurilor tulpinei antice. Protestatorii lumii antice adduserŏ ca un altoiu qualitatea, averea spirituală şi morală adunată de secoli şi Tătarii offeriră vigórea, viaţa, viitorul que are înainte tot copillul, tótă lumea quea nuoă.

www.dacoromanica.ro

Aşà începurŏ, dupŏ locuri, dupŏ ideile refugiaţilor instructori Indienii şi Chînesii a se formà semenţii eşite din sînul unei nature necorrupte, semenţii a quăror minte liberă de prejudiţii începurŏ a se deşteptà la primele luciri alle consciinţei.

La un locu se arată o semenţie que dette începutul Arabilor o micà distincţiŏ, óre-quare nuanţe formarŏ o varietate numită Chaldei, apoi Sirieni, Babilonieni, etc. Doctrine quèva diferente, amesticu de idei arabe, chaldei, babiloniene, nu întârdiarŏ a formà atâtea alte varietăţi Feniciene, Mede, Persane, etc.

Tot în aquel timp typul Etiopian ajungând, cum am arătat, pînŏ unde putù înaintà. Ultimul grad al aquestui typ, altoit cu differente colonii, formò în atâţea seculi, pe quând îşi făcea educaţia, bună sau rea, Indiile şi China, societatea Egyptianà. Pretutindenea dogmele, credinţele antice, mestecate, variate, producu dogme, credinţe differente, subt differente forme, dupŏ caracţerul fiă-quăruia popol. Fiă que tradiţiŏ, fiă que mithu luă o formă nuoă şi se narà dupŏ gustul şi inteligenţa popolului, dupŏ imaginaţia şi stylul naratorului, dupŏ folósele quellor interesaţi întru a le speculà.

Egyptieni, Babilonieni, Phenicieni, Hebrei, Greci şi atâtea varietăţi au să appare de aquì înainte. De historia lor, de viaţa, de credinţele şi faptele lor avem a ne occupà. Unde sûnt documentele? Din scriitorii aquestor popoli n'avem altu mai vechiu de quât pe Moisi. Aquesta începe historia Omenirii dela începutul typuluĭ caucasian dela typul quel albu, dela omenirea ajunsă a cunósce binele din rĕu de la Arabi.

FINELE VOLUMULUI ÂNTEIU

www.dacoromanica.ro

ERRATĂ LA VOLUMUL ÂNTÊ·U

Pagina	Linia	In loc de	Să se citéscă
4	4	traductiŏ	tradiţŏ
52	10	neingrijat	neingrijit
53	36	câtu	cată
56	24	combinat	combinată
57	26	quelle mai adessea	quelle que ni sùnt mai adesea
63	14	şi în quât pînŏ a ajunde	şi pînŏ a agjunge
94	36	numĕr da de	numĕr de
96	27	eade	cădea
96	29	ḑici	ḑece
117	18	vina agerimea	vînă; agerimea
138	22	que	qua
141	31	popol	popolul
143	9	mâncare	mâncarea
145	23	adoratu	adorată
153	19	cupul	capul
154	3	incornaţiŏ	incarnaţiŏ
156	11	în universul	în tot universul
160	3	scapară	se apĕră
169	17	quând	quât
171	18—19	popului	popolului
172	7	genereni	geniuri
174	23	Grei amor	Greci Amor
175	18	le	îi
178	28	Platon	Pluton
178	32	al	a
181	20	cătò	cătă
182	3	fl	fii
185	5—6	sasemenea	d'asemenea
188	37	trehmlă	tremulă
193	16	în capul	în cap
195	23	Cuviósa ta	Cuviosia ta
221	21	nectarină	noctarină
226	7	jugul	jug
226	12	facila	facil
228	27	imerial	imperiului
236	33	pe	pe la
237	1	erudita	erudiţia
247	14	aquesea	aquestea
247	28	vitei	vieţei
270	38	quelle	quellor

www.dacoromanica.ro